

**BEGJÆRING OM GJENÅPNING AV
EIDSIVATING (TIDLIGERE BORGARTING) LAGMANNSRETTS DOM AV
16.06.1958**

DEN OFFENTLIGE PÅTALEMYNDIGHET

MOT

FREDRIK LUDVIG FASTING TORGERSEN, FØDT 01.10.1934

Advokat Cato Schiøtz
Ruseløkkveien 14, 0215 Oslo
Postboks 2444, Sentrum
0201 Oslo
cato.schiotz@schjodt.no
Telefon: 905 99 476

Advokat Pål W. Lorentzen
Lille Markevei 13, 5005 Bergen
Postboks 1063 Sentrum
5809 Bergen
pl@ev-advokater.no
Telefon 992 66 835

INNHold

DEL 1: GENERELT

I.	INNLEDNING.....	15
A.	Begjæring om gjenåpning.....	15
B.	Behandlingen av begjæringen av 11.06.15.....	15
C.	Dommen	16
D.	Hjemmelen for gjenåpning og kort om tidligere begjæringer	17
E.	Torgersensakens særpreg.....	19
F.	Bakgrunn for engasjementet av prosessfullmektigene	20
G.	Begjæringens hoveddisposisjon	20
II.	GRUNNLAGET FOR TILTALEN OG PARTENES HOVEDANFØRSLER.....	21
A.	Drapet.....	21
B.	Påtalemyndighetens drapsteori	22
C.	Torgersens forklaring	23
III.	EN KRONOLOGISK GJENNOMGANG AV SAKENS VIKTIGSTE BEVISMATERIALE OG TORGERSENS ANFØRSLER.....	23
A.	Innledning – hva er hovedanførsle?	23
B.	Det er ikke bevismessig grunnlag for å anta at Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for drapet.....	24
C.	Det er ikke bevismessig belegg for å anta at Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for brannstiftelsen	27
D.	Oppsummering og konklusjon	29
IV.	EN NÆRMERE ANALYSE AV 1958-DOMMEN. HVILKE BEVIS MÅ HA VÆRT UTSLAGSGIVENDE FOR LAGRETTE?	29
A.	Generelt.....	29
B.	Det spesielle ved Torgersensaken: Vi kjenner innholdet av de avgjørende bevis	30
C.	Hvilke bevis var avgjørende for fellelsen av Torgersen?	31
D.	Hva er de sentrale forhold i dagens situasjon?.....	32
V.	KORT OM VILKÅRENE FOR GJENÅPNING I STRAFFEPROSESSLOVEN §§ 391 NR 3 OG 392 ANNET LEDD	33
A.	Innledning	33
B.	Straffeprosessloven § 392 annet ledd	33
C.	Straffeprosessloven § 391 nr. 3.....	35
VI.	FORHOLDET TIL 1958-DOMMEN OG TIDLIGERE GJENÅPNINGSBEGJÆRINGER. "HVA ER NYTT"?	37
A.	Innledning – de to problemstillingene	37
B.	Nyhetskravet som vilkår for gjenåpning – straffeprosessloven § 391 nr 3	38
C.	Forholdet til tidligere behandling og avslag på gjenåpningsbegjæringer. Nærmere om vilkårene for å kunne henvisse til tidligere vedtak og unnlate å foreta en ny realitetsbehandling	39
VII.	TORGERSEN-SAKENS STØRSTE UTFORDRING – DEN PSYKOLOGISKE UTFORDRING OG FAREN FOR EN LÅST FORHÅNDSOPPFATNING	41

DEL 2: BEVISVURDERINGEN – ER 1958-DOMMEN RIKTIG? EN FREMSTILLING OG VURDERING AV OM TORGERSEN VAR I SKIPPERGATEN 6 B PÅ TIDSPUNKTET FOR DRAPET

I.	INNLEDNING	45
A.	Temaet.....	45
B.	Betydningen av riktig analyse og riktige problemstillinger ved bevisvurderingen.....	45
C.	Den nærmere disposisjon i del 2.....	48
D.	Forholdet mellom de tekniske og taktiske bevis.	49
E.	Generelle hensyn ved avgjørelsen av om gjenåpning skal foretas	50
II.	PERIODEN CA KL 22.20 - CA. KL 22.45. VAR DET TORGERSEN SOM BLE OBSERVERT VED ESTHER OLSSONS KIOSK I DRONNINGENS GATE 25 LITT FØR KL. 22.45?	53
A.	Innledning	53
B.	Kunne Torgersen rekke å møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 ca. kl. 22.42/22.43?.....	54
C.	En fremstilling og vurdering av Esther Olssons forklaring: Mannen hun observerte og hørte kan ikke være Torgersen	56
D.	Totalvurdering av om spørsmålet om det var Torgersen som Rigmor Johnsen møtte ved Esther Olssons kiosk.....	59
E.	Tidligere behandlinger av spørsmålet om det var mulig for Torgersen å møte Rigmor Johnsen på det kritiske klokkeslettet ved Esther Olssons kiosk.	59
F.	Forholdet til straffeprosesslovens § 392 annet ledd og § 391 nr. 3	61
III.	PERIODEN CA. KL. 22.45 – CA. KL. 22.55: BLE TORGERSEN OBSERVERT SAMMEN MED RIGMOR JOHNSEN PÅ STREKNINGEN DRONNINGENS GATE 25 – SKIPPERGATEN 6 B?	62
A.	Innledning – temaet.....	62
B.	En nærmere gjennomgang av de enkelte vitner: Hva observerte vitnene?	63
C.	Hva <i>hørte</i> to av vitnene?	70
D.	Konklusjon – den samlede vurdering av om Torgersen ble observert sammen med Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b.....	74
E.	Tidligere behandling av spørsmålet om det var Torgersen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen	75
F.	Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.....	77
IV.	PERIODEN CA. KL. 22.55 – CA. KL. 23.40: ER DET FORHOLD KNYTTET TIL ÅSTEDET ELLER AVDØDE SOM SANNSYNLIGGJØR AT TORGERSEN VAR I SKIPPERGATEN 6 B PÅ DRAPSTIDSPUNKTET?	78
A.	Innledning	78
B.	Generelle forhold som tilsier at Torgersen ikke var på åstedet.....	80
C.	Barnålbeviset	82
D.	Tannbittbeviset.....	94
E.	Blodbeviset	116
F.	Andre forhold?.....	121
G.	Avslutning og konklusjon.....	123
V.	PERIODEN CA. KL. 23.40-CA. KL. 24.00: KOM TORGERSEN HJEM TIL BOPEL KL. 24.00?	124
A.	Innledning	124

B.	Torgersens forklaring mht. klokkeslettet for hans retur til bopel.....	125
C.	Dagmar Torgersens forklaring.....	128
D.	Dagmar Halvorsens forklaring.....	129
E.	Robert Halvorsens forklaring.....	130
F.	Påtalemyndighetens motargument: Johanne Olsens forklaring	131
G.	Totalvurdering.....	135
H.	Behandlingen i tidligere avgjørelser om gjenåpning.....	135
I.	Forholdet til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3.....	137
VI.	OPPSUMMERING AV SAKENS FØRSTE HOVEDSPØRSMÅL: TORGERSEN VAR IKKE I SKIPPERGATEN 6 B PÅ DRAPSTIDSPUNKTET.....	137

DEL 3: BEVISVURDERINGEN - ER 1958-DOMMEN RIKTIG? EN FREMSTILLING OG VURDERING AV OM TORGERSEN VAR I SKIPPERGATEN 6 B VED TIDSPUNKTET FOR BRANNSTIFTELSEN

I.	GENERELT	141
II.	PERIODEN CA. KL. 23.30/24.00 – CA. KL. 00.30. TORGERSENS OPPHOLD PÅ BOLIG.....	142
A.	Innledning – oppholdets varighet	142
B.	Hva skjedde under Torgersens opphold på bolig?.....	143
C.	Konklusjon.....	143
D.	Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.....	144
III.	PERIODEN CA. KL. 00.30 – CA. KL. 00.45. TORGERSENS RETUR TIL SENTRUM.....	144
A.	Innledning	144
B.	Nærmere om påtalemyndighetens teori – påstanden om at Torgersens retur til sentrum var en tidsmessig umulighet	144
C.	Torgersens forklaring mht. hans veivalg sannsynliggjør at han snakker sant.....	145
D.	Forholdet til Helen Sæters vedtak av 31.08.2015	146
E.	Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.....	147
IV.	PERIODEN CA. KL. 00.40/00.45 – CA. KL. 00.45: BEVISSITUASJONEN KNYTTET TIL KJELLEREN I SKIPPERGATEN 6 B.....	147
A.	Innledning	147
B.	Fyrstikkbeviset	148
C.	Avføringsbeviset	154
D.	Vitnet Ørnulf Bergersen	166
E.	Konklusjon.....	172
V.	PERIODEN CA. KL. 22.50 – CA. KL. 00.55. VAR TORGERSEN SAMMEN MED EN KVINNE?.....	173
A.	Innledning	173
B.	Torgersens forklaring – en kronologisk gjennomgang	174
C.	Hvorfor er Torgersens forklaring sannsynlig?.....	177
D.	Torgersens forklaring bekreftes av Torgersens øvrige familie.....	177
E.	Påtalemyndighetens forsøk på bortforklaring: Torgersen bløffet sin nærmeste familie mht. at han ikke var alene.....	181
F.	Torgersens forklaring vedrørende veivalget tilbake til sentrum.....	182

G.	Noen etterfølgende omstendigheter.....	183
H.	Oppsummering	186
I.	Tidligere behandling av gjenopptakelseskommisjonen av spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke	186
J.	Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3	187
VI.	OPPSUMMERING AV DEL 3: VAR DET TORGERSEN SOM FORSØKTE Å ANSTIFTE BRANNEN I SKIPPERGATEN 6 B?	188
VII.	DEN AVSLUTTENDE BEVISVURDERING: TORGERSEN VAR IKKE RIGMOR JOHNSENS DRAPSMANN	188
A.	Innledning	188
B.	Utfallet av en vurdering av den løpende kronologiske bevisvurdering	189
C.	En sammenligning av betydningen av henholdsvis de tekniske og de taktiske bevis.	190
D.	Bevisverdien av bevisene som påtalemyndigheten påberoper seg, sammenholdt med bevisene for Torgersens uskyld	191
E.	En vurdering av 1958-bevisenes stilling i dag.....	191
F.	Konklusjon.....	192

DEL 4: BETINGELSENE FOR GJENÅPNING VILKÅRENE I STRAFFEPROSESSLOVEN § 392 ANNET LEDD ER OPPFYLT

I.	GENERELT	194
A.	Innledning	194
B.	Kort om de legislative hensynene bak straffeprosessloven § 392 annet ledd.....	196
C.	Rettskildebildet – særlig om rettspraksis	196
II.	VILKÅRET "SÆRLIGE FORHOLD"	198
III.	SPØRSMÅLET OM DOMMEN ER "RIKTIG"	198
A.	Generelt.....	198
B.	Den nærmere vurderingen av om "dommen er riktig"	199
IV.	VILKÅRET "MEGET TVILSOMT"	201
A.	Innledning	201
B.	Bevisene knyttet til drapstidspunktet – den nærmere vurdering av hvilken betydning de har for vurderingen av vilkåret "meget tvilsomt"	202
C.	Bevisene knyttet til <i>brannstiftelsestidspunktet</i> – den nærmere vurderingen av hvilken betydning de har for vurderingen av vilkåret "meget tvilsomt"	208
D.	Den samlede kumulative vurderingen av om det er «meget tvilsomt» at dommen er riktig	213
E.	En nærmere gjennomgang av de legislative hensyn bak kravet til "meget tvilsomt"	215
F.	Tidligere behandling av forholdet til straffeprosesslovens § 392 annet ledd i tidligere vedtak av Gjenopptakelseskommisjonen i 2006 og 2010 og i Helen Sæters vedtak av 31.08.2015.....	218
G.	Gal saksbehandling	221
V.	ALTERNATIVE MÅTER Å VURDERE SAKENS BEVISLIGHETER PÅ?	221
VI.	VILKÅRET "TUNGTVEIENDE GRUNNER"	222
VII.	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	225

DEL 5: BETINGELSENE FOR GJENÅPNING – VILKÅRENE I STRAFFEPROSESSLOVEN § 391 NR 3 ER OPPFYLT

I.	INNLEDNING.....	227
II.	GENERELT OM DE LOVANVENDELSESSPØRSMÅL SOM § 391 NR. 3 REISER	228
A.	Innledning	228
B.	Hvilke momenter skal inngå i vurderingen av frifinnelse? Nye omstendigheter og/eller nye bevis.....	228
C.	Hvilke momenter skal inngå i vurderingen av frifinnelse? Særlig om "det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken"	234
D.	Kriteriet "egnet til å føre til frifinnelse"	235
III.	NÆRMERE OM DEN URIKTIGE LOVANVENDELSEN I FORBINDELSE MED TIDLIGERE VEDTAK OM GJENÅPNING.....	236
A.	Innledning	236
B.	Uriktig lovanvendelse med hensyn til utelatelse av vurderingen av <i>det øvrige bevismaterialet</i> som foreligger i saken i tidligere vedtak	236
C.	Uriktig lovanvendelse med hensyn til mangel på en kumulativ og samlet vurdering av bevisene i tidligere vedtak	236
D.	§ 391 nr. 3 gir anvisning på to vurderinger – ikke én.....	239
E.	Kommisjonen har tolket «nye bevis» for snevert	239
F.	Vurderingen fra professor dr. juris Alf Petter Høgberg	240
G.	Konklusjon.....	241
IV.	DEN NÆRMERE GJENNOMGANG AV HVILKE BEVIS SOM VURDERINGEN "EGNET TIL Å FØRE TIL FRIFINNELSE" SKAL BASERES PÅ	241
A.	Innledning	241
B.	I hvilken grad foreligger det nye omstendigheter og/eller nye bevis?	241
C.	Betydningen av "den øvrige bevissituasjonen som foreligger i saken" for vurderingen av vilkåret "egnet til frifinnelse"	245
V.	VILKÅRET «EGNET TIL Å FØRE TIL FRIFINNELSE» – DEN SAMLEDE KUMULATIVE VURDERING.....	248
A.	Innledning	248
B.	Hvor <i>mange</i> av de sentrale opprinnelige bevis må revurderes?	248
C.	I hvilken <i>grad</i> er de avgjørende bevis fra 1958 svekket?	249
D.	Foreligger det bevis som direkte tilsier at Torgersen er <i>uskyldig</i> ?	250
E.	Avslutning og konklusjon: Vilkårene for gjenåpning i henhold til § 391 nr. 3 er tilfredsstillt	251

DEL 6: SAKSBEHANDLING OG SAKSBEHANDLINGSFEIL

I.	INNLEDNING.....	253
A.	Generelt.....	253
B.	Overordnede krav til saksbehandling: Nødvendigheten av korrekt <i>analyse</i> og korrekte <i>spørsmålsstillinger</i>	253
II.	KRAVET TIL DRØFTELSEN AV INNHOLDET I DEN AKTUELLE BEGJÆRING	255
A.	Straffeprosessloven § 392 annet ledd	255
B.	Straffeprosessloven § 391 nr. 3.....	255

C.	Virkningen av manglende drøftelse av anførsler	255
D.	Forholdet til straffeprosessloven § 41 tredje ledd	256
III.	STRAFFEPROSCESSLOVENS KRAV TIL BEGRUNNELSE.....	256
A.	Straffeprosesslovens hovedregel	256
B.	Forutsetningene for at man i nye vedtak bare skal kunne henvise til begrunnelsen i tidligere vedtak	257
IV.	SAKSBEHANDLINGSFEIL VED ETTERFORSKNING, HOVEDFORHANDLING OG I KOMMISJONENS TIDLIGERE VEDTAK.....	258
A.	Politiets etterforskning	258
B.	Saksbehandlingsfeil ved gjennomføringen av hovedforhandlingen.....	259
C.	En nærmere dokumentasjon av de saksbehandlingsfeil som ble begått i Helen Sæters vedtak av 31.08.2015	261
V.	DEN VIDERE BEHANDLING – NÆRVÆRENDE BEGJÆRING MÅ BEHANDLES AV DEN SAMLEDE KOMMISJON.....	262
A.	Innledning	262
B.	Problemstilling og anførsel	262
C.	Motiver og legislativ begrunnelse	262
D.	Nærmere om hvorfor kravet til «åpenbart» ikke er tilfredsstilt i 31.08.15-vedtaket og konsekvensen av dette mht. sakens videre behandling	263
E.	Den videre saksbehandling	263

DEL 7: AVSLUTTENDE BEMERKNINGER OG PÅSTAND

I.	INNLEDNING.....	266
II.	SAKENS PSYKOLOGISKE UTFORDRING.....	266
III.	GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS BEHANDLING	266
IV.	OPPSUMMERING.....	267

BILAG - INNHOLDSFORTEGNELSE

BILAGSBIND A

BAKRUNNSMATERIALE: KART, ARTIKLER M.V.

Bilag		Side
1	Kart over Torgersens bevegelser	1
2	Tegning av Skippergate 6b.	2
3	Tegning av kjelleren i Skippergaten 6b med liket av Rigmor Johnsen inntegnet	3
4	Foto av Rigmor Johnsens bluse (som hun bar bak-frem, det vil si hun hadde fronten av blusen på ryggen) – fra Ståle Eskeland: <i>Bevisene i Torgersen-saken</i> (05.04.2005) side 34	4
5	Aktuell, Oslo 10.10.1970	5
6	Brev fra enkefru Helga Paulsen av 20.03.1973	9
7	Brev til justisministeren av 09.06.2008 fra forskere innen medisin og naturvitenskap v/professor dr.med. John Kjekshus	11
8	Artikler fra <i>Festskrift til Fredrik Fasting Torgersen: (2014)</i>	19
	• Tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett Nils Erik Lie: Endring av en overbevisning s. 77 – 87	20
	• Professor dr. med.Trond Eskeland: Om å tape sin barnetro s. 169 – 181	34
	• H.r. advokat Gunnar Nerdrum: Rettssystemets iboende treghet – Torgersen og Dreyfus s. 135 – 152	48
	• Forfatter Thorvald Steen: Justismordets anatomi. Et lærestykke i tro og benektelse s. 253 - 264	68
	• Forfatter André Bjerke: Mordet i Skippergaten – Kriminalfortelling av Michael Grundt Spang (etter idé av L.J. Dorenfeldt) s. 31 – 42 og	82
	• Et brev til Justisministeren av 09.06-2008	94
9	Dr. juris Alf Petter Høgberg; Gjenopptakelseskommisjonens lovanvendelse i Torgersen-saken. Lov og Rett nr 7/2015	99

BILAGSBIND B

UTVIDEDE ANALYSER AV ENKELTSPØRSMÅL

Bilag		Side
1.	Analyse av aktors to såkalte "tidsskjemaer"	
a.	Analyse av om Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk – Begjæringen del 2 II	1

Bilag	Side
b. Analyse av Torgersens forklaring om hans retur til sentrum ca kl 00.30 var en tidsmessig umulighet – Begjæringen del 3 III	17
2. Analyse av vitneforklaringer	
a. Generelt om vitneforklaringers usikkerhet – Begjæringen del 2 III	28
b. Analyser av enkeltforklaringer	
i Arne Thoresen – Begjæringen del 2 III	32
ii Olga Eriksen – Begjæringen del 2 III	36
iii Johanne Olsen – Begjæringen del 2 V	40
iv Gerd Kristiansen – Begjæringen del 3 V	43
3. Analyse av enkeltspørsmål	
a. Analyse av den tidligere behandling av barnålbeviset – Begjæringen del 2 IV C	54
b. Analyse av den tidligere behandling av tannbittbeviset – Begjæringen del 2 IV D	59
c. Analyse av saksbehandlingsfeil ved politiets etterforskning – Begjæringen del 6 IV A	67
d. Analyse av saksbehandlingsfeil ved gjennomføringen av hovedforhandlingen i 1958 – Begjæringen del 6IV B	84
e. Analyse av de saksbehandlingsfeil som ble begått i Helen Sæters vedtak av 31.08.15 - Begjæringen del 6 IV C	89
f. Analyse av påtalemyndighetens invitasjon til en alternativ måte å vurdere sakens beviseligheter på – Begjæringen del 4 V	106

BILAGSBIND C

ANALYSER AV ENKELTSPØRSMÅL AV TIDLIGERE FØRSTELAGMANN I BORGARTING LAGMANNSRETT, NILS ERIK LIE¹

Bilag	Side
1 Nils Erik Lie: Torgersensaken - en analyse av 27.11.2014	1
2 Nils Erik Lie: Torgersensaken – Tannbittbeviset av 04.06.2015	142
Vedlegg 1 Ellen Beate Dyvi: Leder fra Tannlegebladet for september 2014	246
Vedlegg 2 Jon Ingulf Medbø: Justismordet på Fredrik Torgersen, kapittel 4 og 5.	247
Vedlegg 3 Nature, februar 2014: “Faulty forensic science under fire.”	311
Vedlegg 4 Strengthening forensic science in the United States, sidene 1 og 103-112.	313
Vedlegg 5 Reference Manual on Scientific Evidence, sidene 1 og 173-176.	324

¹ Utredningen av blodbeviset er skrevet av Ståle Eskeland.

Bilag		Side
3	Nils Erik Lie: Torgersensaken – Barnålbeviset av 30.05.2015	329
	Vedlegg 1 Elias Mork: "Om strøfallet i våre skoger" (Meddelelser fra Det norske Skogforsøksvesen" nr. 29 for 1942, side 299 – 325)	382
	Vedlegg 2 Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes: "Grannålsbeviset i Torgersensaka" ("Biolog" nr. 2 for 2007)	397
	Vedlegg 3 Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes: "Grannåler i Torgersensaka", upublisert notat, datert 08.01.2004	400
4	Nils Erik Lie: Torgersensaken. Vitnet Ørnulf Bergersen av 11.02.2015	414
5	Nils Erik Lie: Torgersensaken – Avøringsbeviset av 04.06.2015	445
6	Nils Erik Lie: Torgersensaken – Fyrstikkbeviset av 25.05.2015	500
7	Ståle Eskeland: Blodbeviset (side 22 flg. fra innlegg av 05.09.2008)	520

BILAGSBIND D

ET UTVALG POLITIFORKLARINGER OG FORKLARINGER FRA DEN RETTSLIGE FORUNDERSØKELSE²

Bilag		Dok	Side
1.	Fredrik Fasting Torgersen		
	a. Forklaring av 07.12.1957	Dok 6 s. 1-2	1
	b. Forklaring av 09.12.1957 (forhørsretten)	Dok. 13	3
	c. Forklaring av 11.12.1957	Dok. 18 s. 91-92	6
	d. Forklaring av 16.12.1957	Dok. 18 s. 93	8
	e. Forklaring av 17.12.1957	Dok. 18 s. 94-97	9
	f. Forklaring av 15.01.1958	Dok. 22 s. 48-49	13
	g. Forklaring av 27.01.1958	Dok. 22 s. 50-52	15
	h. Forklaring av 18.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 2-5	18
	i. Forklaring av 19.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 11	22
2.	Dagmar Birgitte Torgersen (mor)		
	a. Forklaring av 07.12.1957	Dok. 7	23
	b. Forklaring av 20.12.1957	Dok. 18 s. 76-78	25
	c. Forklaring av 17.01.1958 (uvesentlig)	Dok. 22 s.15-17	28
	d. Forklaring 18.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 5-8	31
3.	Dagmar Torgersen (søster)		
	a. Forklaring av 11.12.1957	Dok. 18 s. 75	35
	b. Forklaring av 20.12.1957	Dok. 18 s. 79-80	36
	c. Forklaring 18.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 8-9	38
4.	Lorang Torgersen (bror)		

² Hvis det ønskes kopi av ytterligere politiforklaringer, kan disse ettersendes.

Bilag		Dok	Side
	a. Forklaring av 20.12.1957	Dok. 18 s. 81	40
	b. Forklaring av 13.01.1958 (uvesentlig)	Dok. 22 s. 24	41
5.	Johan Torgersen (bror)		
	a. Forklaring av 20.12.1957	Dok. 18 s. 82	42
	b. Forklaring av 13.01.1958 (uvesentlig)	Dok. 22 s. 15	43
6.	Robert Halvorsen (svoger)		
	a. Forklaring av 11.12.1957	Dok. 18 s. 74	44
	b. Forklaring av 08.01.1958	Dok. 22 s. 23	45
	c. Forklaring av 18.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 9-10	46
7.	Astrid Tømmereek		
	a. Forklaring av 11.12.1957	Dok. 18 s. 30	48
	b. Forklaring av 13.12.1957	Dok. 18 s. 32	49
	c. Forklaring av 18.12.1957	Dok. 18 s. 33-34	50
	d. Forklaring av 19.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 17-19	52
8.	Mario Casadio		
	a. Forklaring av 24.02.1958	Dok 40 s. 4-5	55
9.	Esther Olsson		
	a. Forklaring av 07.12.1957	Dok. 9 s. 12-13	57
	b. Forklaring av 09.12.1957 (konfrontasjon)	Dok. 16. s. 5.	59
	c. Forklaring av 10.12.1957	Dok. 22 s. 11	60
	d. Forklaring av 10.12.1957 (uvesentlig)	Dok. 18 s. 48	61
	e. Forklaring av 15.01.1958	Dok. 22 s. 13	62
	f. Forklaring av 21.01.1958	Dok. 22 s. 18-19	63
	g. Forklaring av 22.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 30.31	65
10.	Arne Thoresen		
	a. Forklaring av 09.12.1957	Dok. 18 s. 37	67
	b. Forklaring av 13.12.1957	Dok. 18 s. 38	68
	c. Forklaring 19.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 26-27	69
11.	Georg Syvertsen		
	a. Forklaring av 09.12.1957	Dok. 18 s. 37	71
	b. Forklaring av 13.12.1957	Dok. 18 s.38	72
12.	Sigrid Fjellberg		
	a. Forklaring av 10.12.1957	Dok. 18 s. 44-45	73
	b. Forklaring av 19.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 28-29	75
13.	Olga Eriksen		
	a. Forklaring av 07.12.1957 (natten).	Dok. 4 s. 1-2	77
	b. Forklaring av 07.12.1957 (kl. 1200)	Dok. 9 s. 9-10	79
	c. Forklaring av 11.12.1957 (konfrontasjon)	Dok. 16 s. 3	81
	d. Forklaring av 14.12.1957	Dok. 18 s. 53	82
	e. Forklaring av 22.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 32-34	83

Bilag	Dok	Side
14.	Per Fondbæk	
	a. Forklaring av 11.12.1957	Dok. 18 s. 49 86
	b. Forklaring av 19.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 24-25 87
15.	Johanne Olsen	
	a. Forklaring av 11.12.1957	Dok. 18 s. 64 89
	b. Forklaring av 21.12.1957	Dok. 18 s. 68 90
	c. Forklaring av 25.02.1958 (rettslig forundersøkelse)	Dok. 45 s. 38-39 92
16.	Otto Strand	
	a. Forklaring av 13.12.1957	Dok nr 30 s. 70 94
17.	Georg Lødding	
	a. Forklaring 10.12.1957	Dok nr 22 s. 36 97
18.	Referat av telefonsamtale med "Gerd Gundesen" av 13.12.1957	Dok nr 30, 98 underbilag 10, s. 2

BILAGSBIND E

ET UTVALG AV TIDLIGERE INNLEGG OG AVGJØRELSER I TORGERSEN-SAKEN (1958-2016)

Bilag	Side
DEL 1 av 3	
1	Dom fra Eidsivating lagmannsrett av 16.06.1958 1
2	Statsadvokat L.J. Dorenfeldts redegjørelse for bevisene 17.12.1958 Dokument for påtegninger, upaginert, Mappe Is. 30-47 22
3	Kjennelse HR-2000-1148 - Rt-2001-1521 41
4	Ståle Eskeland; <i>Bevisene i Torgersen-saken</i> Oslo av 05. 04.2005 75
DEL 2 av 3	
5	Avgjørelse fra Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker av 08.12.2006 615
6	Ståle Eskeland; <i>Torgersen-saken: Gjenopptakelseskommisjonens sviktende grunnlag for å avsla kravet om gjenopptakelse</i> Oslo av 05.09.2008 1139
7	Avgjørelse fra Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker av 30.09.2010 1209
DEL 3 av 3	
8	Begjæring om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 16. juni 1958 av 11.06.2015 1325
9	Supplerende innlegg til begjæring om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 16.06.1958 av 14.08.2015 1598
10	Helen Sæters avgjørelse av 31.08.2015 1673
11	Klage til sivilombudsmannen over vedtak av gjenopptakelseskommisjonen av 31.05.2015. 1734

Bilag		Side
	DEL 1 av 3	
12	Sivilombudsmannens vedtak av 08.12.2016	1832

Innlegg av statsadvokat Anne Margrethe Katteland av 02.12.2005 bør inkluderes. Vi har imidlertid ikke innlegget elektronisk elektronisk, og våre kopier har mange notater som gjør at det er lite egnet for fremleggelse. Vi legger til grunn at gjenopptakelseskommisjonen har dette innlegget i sitt arkiv.

BILAGSBIND F

**BOK: FESTSKRIFT TIL FREDRIK FASTING TORGERSEN. SPREDET FORLAGET,
OSLO 2014**

DEL 1:

GENERELT

I. INNLEDNING

A. Begjæring om gjenåpning

Eidsivating (nå Borgarting) lagmannsretts dom av 16.06.58, Den offentlige påtalemyndighet mot Fredrik Ludvig Fasting Torgersen, begjæres herved gjenåpnet.

Begjæringen må sees i sammenheng med vår begjæring av 11.06.15 og vårt supplerende innlegg av 14.08.15 i samme sak.

Det sentrale i den tidligere begjæringen var:

- Det ble foretatt en grundig ny gjennomgang av bevisene både i forhold til
- den opprinnelige dommen fra 1958 og i forhold til tidligere begjæringer om gjenåpning. I denne forbindelse ble det fremlagt flere nye bevis, bevistemaene ble formulert og drøftet på en annen og riktigere måte, og det ble foretatt en ny analyse av de sentrale faktiske spørsmål saken reiste.
- I tillegg til denne nye og grundige redegjørelsen for bevissituasjonen ble det pekt på flere alvorlige lovanvendelsesfeil i Gjenopptakelseskommisjonens tidligere avgjørelser i Torgersen-saken av 08.12.06 og 30.09.10.
- Det ble videre påvist at kommisjonen i tidligere vedtak hadde lagt en uriktig saksbehandling til grunn ved at straffeprosesslovens krav til drøftelse og begrunnelse ikke var tilfredsstillt.

På tidspunktet for innleveringen av begjæringen var Fredrik Fasting Torgersen alvorlig syk, og det var uvisst om han ville overleve sommeren 2015. Torgersen døde en uke etter innsendelsen, 18.06.15, og boet ble overtatt til privat skifte med Frode Fasting Torgersen (nevø og testamentsarving) som fullmektig for de selvskiftende arvinger. Han og Vivi Hals (Fredrik Fasting Torgersens samboer og testamentsarving), tiltrådte begjæringen i avdødes sted i medhold av straffeprosessloven § 389, annet ledd, jfr. § 308. Den nye begjæringen fremmes på vegne av de samme to slekts- og testamentsarvinger i henhold til samme hjemmel.

B. Behandlingen av begjæringen av 11.06.15

Gjenopptakelseskommisjonens leder, Helen Sæter, forkastet begjæringen i vedtak av 31.08.15. Dette vedtaket lider av flere alvorlige feil.

For det første var det ikke grunnlag for å avgjøre begjæringen *alene*. Vilkårene i straffeprosessloven § 397, tredje ledd, som gir lederen av kommisjonen kompetanse til å fatte et enevdte, forelå ikke: Det var ikke "åpenbart" at begjæringen ikke ville føre frem.

I tillegg var vedtaket materielt ugyldig. Det var basert på en uriktig bevisvurdering, og lovanvendelsen var på vesentlige punkter gal. I tillegg forelå det på flere punkter

saksbehandlingsfeil ved at vedtaket ikke tilfredsstilte straffeprosesslovens krav til drøftelse og begrunnelse.

Sæters vedtak ble innklaget til Sivilombudsmannen ved klage av 30.06.16. Sivilombudsmannen har en diskresjonær adgang til å bestemme hvilke klager som skal behandles, og vedtok 08.12.16 ikke å ta klagen til behandling. Begrunnelsen var primært at Sivilombudsmannen er generelt tilbakeholden med å overprøve kommisjonens vedtak under henvisning til den begrensede domstolskontroll av kommisjonens vedtak. Videre ble sakens kompleksitet og omfang fremhevet. Sivilombudsmannen konkluderte etter en helhetsvurdering med at det ikke var tilstrekkelig grunn til å foreta nærmere undersøkelser i saken.

De feil som Helen Sæter hadde begått ble dermed ikke realitetsbehandlet.

I denne situasjonen var flere alternativer mulige for å forfølge spørsmålet om gyldigheten av vedtaket av 31.08.15.

Vedtaket kunne bringes inn for Oslo tingrett. Domstolen har imidlertid en svært begrenset kompetanse til å overprøve Gjenopptakelseskommisjonens vedtak – dette alternativet ble derfor ikke forfulgt.

Et annet alternativ var å begjære vedtaket omgjort av kommisjonen. Heller ikke dette alternativet ble forfulgt.

Det ble i stedet besluttet at det mest hensiktsmessige var å sende inn en ny begjæring om gjenåpning og i denne forbindelse dokumentere de feil som ble begått av Helen Sæter med hensyn til bevisvurdering, lovanvendelse og saksbehandling.

I nærværende begjæring er Helen Sæters vedtak inngående drøftet – det vises til behandlingen nedenfor i del 2 og del 3 (om bevisvurderingen), del 4 og 5 (om lovanvendelsen for så vidt gjelder straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3) og del 6 (om saksbehandlingen).

C. **Dommen**

Fredrik Ludvig Fasting Torgersen ble av statsadvokatene i Oslo, etter ordre fra Riksadvokaten, 12.05.58, satt under tiltale ved daværende Eidsivating lagmannsrett til fellelse etter:

I straffelovens § 192, 1. og 3. ledd, jfr. 2. ledd, alt smh. med 4. ledd, for å ha foretatt handling hvorved tilsiktedes påbegynte utførelsen av en ikke fullbyrdet forbrytelse, nemlig ved vold eller ved å fremkalle frykt for noens live eller helbred å ha tvunget noen til utuktig omgjengelse (samleie), idet tiltalte tidligere er straffet etter samme paragraf,

ved fredag 6. desember 1957 mellom ca. kl. 23.00 og 23.30 i oppgangen til Skippergaten 6 b, Oslo, å ha forsøkt å tiltvinge seg samleie med den 16 år gamle

Rigmor Johnsen ved å ta kvelertak på henne og/eller dunke hodet kraftig mot kanten av det nederste trappetrinn samt rive i stykker hennes underbenklær,

- II straffelovens § 233, 1. og 2. ledd, for å ha forvoldt en annens død idet drapet er forøvd for å lette eller skjule en annen forbrytelse eller unndra seg straffen for en sådan, og/eller under særdeles skjerpene omstendigheter,

ved til tid og sted som under tiltalens I nevnt, å ha forvoldt den 16 år gamle Rigmor Johnsens død ved å kvele henne med hendene og/eller dunke hodet kraftig mot kanten av det nederste trappetrinn idet han forøvd drapet for å lette, skjule eller unndra seg straffen for den under tiltalens post I nevnte forbrytelse.

- III straffelovens § 148, jfr. § 62, for å ha voldt ildebrann hvorved tap av menneskeliv lett kunne forårsakes, ved natt til lørdag 7. desember 1957 å ha voldt ildebrann i kjelleren til Skippergt. 6 B, Oslo,

ved å samle sammen en stabel rusk, papirsekker, bølgepapp, et tørt juletre og gamle trematerialer og tenne på med fyrstikker hvorved tap av menneskeliv lett kunne vært forårsaket, hvis ikke brannen var blitt oppdaget i tide.

Tiltalebeslutningen er gjengitt slik den lød etter rettelsener av aktor under hovedforhandlingen med hjemmel i straffeprosessloven av 1887 § 291.

Eidsivating lagmannsrett avsa dom 16.06.58, etter at lagretten hadde svart ja på spørsmålet om Torgersen var skyldig etter tiltalen. Domsslutningen lød:

"Fredrik Fasting Torgersen dømmes for forbrytelser mot straffelovens § 192, første og tredje ledd, jfr. annet ledd, jfr. § 49, og fjerde ledd, jfr. § 61, § 233, første og annet ledd og § 148, første ledd, alt sammenholdt med § 62, til fengsel på livstid. I tilfelle av løslatelse blir han å undergi sikringsforholdsregler i samsvar med straffelovens § 39 nr. 1 a) – f) så lenge det finnes påkrevet, dog ikke ut over 10 – ti – år uten rettens samtykke.

Saksomkostninger ilegges ikke.»

Dommen er vedlagt, jf. bilagsbind E 1.

Torgersen anket dommen til Høyesterett. Anken gjaldt saksbehandlingen, straffeutmålingen og sikringsavgjørelsen. Ved Høyesteretts kjennelse 01.11.58 ble anken forkastet, jf. Rt. 1958 side 1101.

D. **Hjemmelen for gjenåpning³ og kort om tidligere begjæringer**

Vilkårene for gjenåpning av 1958-dommen er oppfylt både i henhold til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

³ Vi har brukt begrepet gjenopptakelse om begjæringer som var sendt før straffeprosessloven endret terminologi i 2005. Deretter er gjenåpning brukt.

I henhold til straffeprosessloven § 392 annet ledd har domfelte krav på gjenåpning:

"når særlige forhold gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvet på ny."

Denne hjemmelen gjaldt vilkårene for gjenåpning av avgjørelser som ble rettskraftige før 01.01.80, herunder Torgersen-saken. Etter denne datoen er vilkårene endret, ved at "meget tvilsomt" er blitt endret til "tvilsomt".

Etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 skal krav om gjenåpning til gunst for domfelte tas til følge:

"når det opplyses en ny omstendighet eller fremskaffes et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse ... eller en vesentlig mildere rettsfølge."

Som kjent har Torgersen tidligere begjært gjenopptagelse ved flere anledninger:

- Første gang Torgersen begjærte gjenopptakelse var i forbindelse med anken til Høyesterett. Sakens aktor, statsadvokat L.J. Dorenfeldt, kommenterte begjæringen 17.12.58. Et drøyt halvt år senere – i juni 1959 - anmodet Torgersen om at behandlingen av gjenopptakelsessaken skulle utstå. Lagmann Kristian Lunde hadde allerede skrevet ferdig et utkast til et begrunnet avslag, som han – alene - hadde undertegnet og datert 05.07.59. (Se saksnr 54/1958.)
- 22.03.73 begjærte Torgersen gjenopptakelse på ny. Denne begjæringen ble avslått av Eidsivating lagmannsrett 27.06.75. Kjæremål over lagmannsrettens beslutning ble forkastet ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse 31.05.76.
- 17.11.97 fremmet Torgersen på ny begjæring om gjenopptakelse. Denne ble avslått av Borgarting lagmannsrett 18.08.00. Kjæremål over lagmannsrettens kjennelse ble forkastet ved Høyesterett kjæremålsutvalg kjennelse 28.11.01, jf. Rt. 2001 s. 1521.
- Torgersen begjærte saken gjenopptatt for Gjenopptakelseskommisjonen 25.02. 04. Ved Gjenopptakelseskommisjonen avgjørelse 08.12.06 (sak GK-2004-71) ble begjæringen ikke tatt til følge.
- Ny gjenåpningsbegjæring ble fremmet 17.07.07. Ved Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse 30.09.10 (sak GK-2008-124) ble begjæringen ikke tatt til følge.
- Ny gjenåpningsbegjæring ble fremmet 11.06.15. Helen Sæter vedtok – som nevnt ovenfor – å forkaste begjæringen 31.08.15, uten å forelegge brgjæringen eller vedtaket for kommisjonens øvrige medlemmer.

Dette vedtaket ble som nevnt påklaget til sivilombudsmannen 30.06.16. Sivilombudsmannen vedtok 08.12.16 ikke å ta saken til behandling.

I bilagsbind E 1 – 12 er inntatt de sentrale avgjørelser fra tidligere behandlinger og de viktigste innleggene. En nærmere oversikt over disse dokumentene er angitt avslutningsvis

i innholdsfortegnelsen. Noen av disse tidligere avgjørelser vil bli kommentert i det følgende – dette gjelder særlig Gjenopptakelseskommisjonens vedtak av 08.12.06.

E. **Torgersensakens særpreget**

Torgersensaken er unik i norsk strafferett. Det har i denne forbindelse vært en konstant uenighet og kritikk av domfellelsen siden 1958 – m.a.o. i 59 år. Det har vært et engasjement som savner sidestykke. En rekke personer innenfor forskjellige fagmiljøer har engasjert seg meget sterkt, og har med styrke argumentert for at bevisene som felte Torgersen i 1958, ikke er holdbare, og at vilkårene for gjenåpning er til stede.

Fra de siste årene er det særlig grunn til å trekke frem Erling Moss og Camilla Juell Eides bok, ... *aldri mer slippes løs...*, som ble gitt ut på Pax forlag i 1999.

Professor Ståle Eskelands utredning *Bevisene i Torgersen-saken* (2005), sto sentralt i forbindelse med begjæringen om gjenåpning som ble avgjort i 2006.

Nevnes må også:

- Ståle Eskelands notat *Gjenopptakelseskomisjonenes sviktende grunnlag for å avslå krav om gjenopptakelse* (05.09.2008)
- advokat Jan Tennøes bok *Torgersen-saken. Juks satt i system* (SpreDet forlag 2013), samt
- en omfattende analyse av tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett Nils Erik Lie, med tittelen *Torgersensaken – en analyse*. (4. utgave datert 25.11.14). Denne analysen er inntatt i bilagsbind C 1. Sentrale deler av analysen er gjengitt i forbindelse med vår løpende drøftelse av bevisene nedenfor i del 2 og del 3.

Endelig foreligger det et upublisert manus fra forsker dr. scient. Jon Ingulf Medbø *Justismordet på Fredrik Fasting Torgersen. Et kritisk blikk på rettssystemet i Norge* (manuskript 2014), jf. bilagsbind C 2 vedlegg 2.

Det er ingen tvil om at det siden 1958 har fremkommet en rekke nye bevis i saken. Domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen har imidlertid hittil konkludert med at disse ikke har vært av en slik karakter at vilkårene for gjenopptakelse/gjenåpning har vært oppfylt.

Det er et påfallende trekk ved Torgersen-sakens historie at flere av de utenforstående personer som har satt seg grundig inn i bevissituasjonen – og har konkludert med at den fallende dommen ikke er holdbar – har engasjert seg i en årrekke for å få saken gjenopptatt. Dette gjelder også personer som på forhånd trodde at dommen fra 1958 var riktig. Noen eksempler på dette finner man i *Festskrift til Fredrik Fasting Torgersen* som ble lansert 01.10.14 på Torgersens 80-års dag. Vi viser særlig til artiklene:

- Tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett Nils Erik Lie: Endring av en overbevisning
- Professor dr. med. Trond Eskeland: Om å tape sin barnetro

- H.r. advokat Gunnar Nerdrum: Rettssystemets iboende treghet – Torgersen og Dreyfus
- Forfatter Thorvald Steen: Justismordets anatomi. Et lærestykke i tro og benektelse
- Forfatter André Bjerke: Mordet i Skippergaten. Kriminalfortelling av Michael Grundt Spang (etter idé av L.J. Dorenfeldt)
- Et brev til Justisministeren av 09.06.2008

Disse artiklene er inntatt i bilagsbind A 8. Festskriftet vedlegges som bilagsbind F.

F. **Bakgrunn for engasjementet av prosessfullmektigene**

I slutten av mai 2014 ble Cato Schiøtz anmodet om han ville vurdere hvorvidt det var grunnlag for å sende inn en ny gjenåpningsbegjæring og eventuelt representere Torgersen i den forbindelsen.

Bakgrunnen for forespørselen til Schiøtz var at han – delvis sammen med høyesterettsadvokat Ole Jakob Bae – på 1990-tallet hadde vært ansvarlig for tre gjenopptakelsesbegjæringer som alle medførte gjenopptakelse og senere frifinnelse, jf. Lilandsaken, Rt. 1994 s. 1149, den såkalte bumerangsaken Rt. 1998 s. 11, og den såkalte colombianer-saken Rt. 1999 s. 554. Schiøtz har vært medlem og formann i flere år i Advokatforeningens Rettssikkerhetsutvalg og har en omfattende prosedyrerfaring med ca. 40 saker for Høyesterett. Etter et par måneders betenkningstid og studier av sakens viktigste dokumenter, herunder Gjenopptakelseskommisjonens avslag fra 2006 og 2010, konkluderte Schiøtz med at det forelå tungtveiende grunner for å påta seg oppdraget med å få Torgersen-saken gjenopptatt.

Schiøtz forespurte h.r. advokat Pål W. Lorentzen om også han ville bistå Torgersen. Bakgrunnen for dette var at Schiøtz ønsket å kvalitetssikre arbeidet gjennom et nært samarbeid med en uavhengig, erfaren og respektert kollega. Lorentzen har også vært både formann og medlem av Advokatforeningens Rettssikkerhetsutvalg i flere år. I tillegg har Lorentzen vært formann i Advokatforeningen. Også han har en svært omfattende prosedyrepraksis. Lorentzen aksepterte forespørselen. Nærværende begjæring fremmes i fellesskap av advokatene Cato Schiøtz og Pål W. Lorentzen.

Vi har anmodet Nils Erik Lie om å gjennomgå sakens viktigste bevis med henblikk på å vurdere hvilken bevisverdi de har i dag. Disse utredningene er inntatt i bilagsbind C 1-7 – vi kommer tilbake til enkelthetene.

G. **Begjæringens hoveddisposisjon**

Begjæringen består av syv deler:

Del 1 er en innledning hvor vi trekker opp rammene for saken.

Del 2 og del 3 er sakens hoveddeler, hvor vi gjennomgår *bevisene* når det gjelder spørsmålet om Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for henholdsvis drapet og

det senere tidspunktet for brannstiftelsen. Vi påviser her at dommen fra 1958 er uriktig som følge av en gal bevisvurdering.

Del 4 refererer seg til drøftelsen av det *prinsipale* grunnlaget for gjenåpning – straffeprosessloven § 392 annet ledd – og vi påviser der at vilkårene for gjenåpning etter denne bestemmelsen er til stede.

Del 5 refererer seg til det *subsidiære* grunnlaget for gjenåpning – straffeprosessloven § 391 3. ledd, og vi påviser at vilkårene for gjenåpning er til stede også etter denne bestemmelsen.

Del 6 drøfter hvilke saksbehandlingskrav som må følges, og vi påpeker hvilke saksbehandlingsfeil som er gjort i tidligere vedtak.

Del 7 inneholder avsluttende bemerkninger.

II. GRUNNLAGET FOR TILTALEN OG PARTENES HOVEDANFØRSLER

A. Drapet

Bakgrunnen for dommen mot Torgersen er følgende:

Rigmor Johnsen møtte sin venn, Svein Erik Johansen, fredag 6.12.57 om kvelden. De gikk på restaurant og drakk øl. Klokken 22.40 skilte de lag på Jernbanetorget. Johansen tok Oppsal-trikken hjem, mens Rigmor Johnsen gikk hjemover mot Skippergaten 6 b, hvor hun bodde sammen med faren og en rekke andre familiemedlemmer i 3. etasje.

På veien stanset hun utenfor pøseboden til Esther Olsson i Dronningens gate 25, som lå ca 20 meter fra krysset Karl Johans gate/Dronningens gate i retning Skippergaten 6 b. Mens Rigmor Johnsen sto ved kiosken, kom en mann bort til henne og snakket til henne. Vedkommende snakket også til Esther Olsson.

Rigmor Johnsen beklaget seg til Esther Olsson over at mannen hadde fulgt etter henne, og Esther Olsson ba vedkommende om at han skulle la Rigmor Johnsen være i fred. Rigmor kjøpte to epler i en pose. De to – Rigmor Johnsen og den ukjente mannen – forlot deretter kiosken og gikk bortover Dronningens gate, ned Rådhusgaten og mot Skippergaten 6 b.

På vei til bopelen ble Rigmor Johnsen og mannen observert av flere vitner. Inne i gangen, ved trappen som ledet til 2. og 3. etasje i Skippergaten 6 b, ble de observert av Olga Eriksen som bodde i samme gård. Klokken var da snaue 23.00. Dette var siste gang noen observert Rigmor Johansen i live.

Det ble meldt om brann i kjelleren i Skippergaten 6 b kl. 01.27, og brannvesenet ankom tre minutter senere. Da man åpnet trelemmene i den indre gårdsplassen som ledet ned til kjelleren, kunne man konstatere at det ulmet i gamle trematerialer, et gammelt juletre og en madrass. Delvis under disse materialene lå Rigmor Johnsen – død.

Disse ytre fakta er uomtvistede.

I Ståle Eskeland: *Bevisene i Torgersen-saken* – bilagsbind E 4, s. 32, 35 – 36 og s. 121 – 125 er det gjengitt en rekke fotografier fra åstedet.

B. Påtalemyndighetens drapsteori

I følge påtalemyndighetens drapsteori gikk Torgersen denne kvelden noe før kl. 22.30 fra kafé Hjerterom i Pilestredet 31 ned til Grand Hotel og videre nedover Karl Johan til krysset Karl Johans gate/Dronningens gate, hvor han tilfeldigvis møtte Rigmor Johnsen som han ikke kjente. Deretter skal Torgersen ha fulgt etter henne til Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25, for deretter å gå sammen med henne til hennes bopel i Skippergaten 6 b.

Vi vedlegger som bilagsbind A 1 et kart over Oslo sentrum, som viser påtalemyndighetens teori med hensyn til Torgersens bevegelser drapsnatten. Også Torgersens egen forklaring med hensyn til hvor han gikk, er tegnet inn.

Mellom kl. 23.00 og kl. 23.30 skal Torgersen ha drept Rigmor Johnsen på en liten trappeavsats som ledet fra gangen ut til den indre gårdsplassen i Skippergaten 6 b. Deretter skal Torgersen ha båret liket ut på gårdsplassen, åpnet de to lemmene ned til kjelleren og plassert liket der.

Vi vedlegger som bilag A 2 og A 3 to plantegninger over Skippergaten 6 b, som viser både drapsstedet og stedet hvor Rigmor Johansen ble funnet:

På side 220 i *Bevisene i Torgersen-saken* (bilagsbind E 4) er det gjengitt en plantegning som viser et snitt gjennom Skippergaten 6 b.

I kjelleren skal Torgersen ha bygget opp et slags bål rundt liket av Rigmor Johnsen med materialer han fant i kjelleren, deriblant et gammelt juletre. Han oppdaget angivelig at han ikke hadde fyrstikker, og bestemte seg ifølge påtalemyndighetens teori for å hente fyrstikker hjemme i Tore Hunds vei 24 på Lille Tøyen.

Han skal ha tatt nøkkelen til utgangsdøren fra Rigmor Johnsen og begynte tilbaketurnen mot bopel. Han gikk opp til Torggaten og bort først til drosjeholdeplassen på Youngstorget. Her skal han ha tatt en drosje, som kjørte ham hjem til Lille Tøyen, hvor han ankom ca kl. 24.00. Hjemme i Tore Hunds vei spilte han musikk på rommet sitt i annen etasje. Påtalemyndighetens teori er videre som følger: Etter en halv time (ca kl. 00.30) byttet han klær og sko og dro tilbake til Skippergaten 6 b på sin nevøs guttesykkel for å tenne på bålet. Han parkerte sykkelen bak døren til Skippergaten 9 – som lå vis-a-vis nr. 6 b – gikk deretter over gaten, inn i Skippergaten 6 b, gjennom gangen og over gårdsplassen. Her åpnet han kjellerlemmene, gikk ned i kjelleren og tente på bålet. Deretter gikk han ut samme vei, lukket lemmene, hentet sykkelen i nr. 9 og begynte å sykle hjemover. Da Torgersen kom til Østbanestasjonen, ble han pågrepet ca kl. 01.00. Han ble mistenkt for sykkeltyveri og for å ha syklet uten lykt/lys. Han ble senere på natten –

etter at liket av Rigmor Johnsen ble oppdaget – mistenkt for drapet og ble senere siktet, tiltalt og dømt.

Så langt påtalemyndighetens teori.

C. **Torgersens forklaring**

Torgersen har siden pågripelsen forklart at han aldri har vært i Skippergaten 6 b – langt mindre myrdet Rigmor Johnsen.

Om kvelden fredag 6.12.57 ca. kl. 22.30 gikk han fra Kafé Hjerterom i Pilestredet 31 og gikk gjennom sentrum på vei hjem til Tore Hunds vei 24 på Lille Tøyen. På veien passerte han Grand Hotel. Så langt er det enighet om faktum.

Torgersen forklarer videre at han etter å ha vært en tur inne på Grand Hotel for å se etter kjente, gikk direkte hjemover mot Lille Tøyen, og at han ikke på noe tidspunkt var så langt nede i Karl Johans gate som krysset med Dronningens gate. Han tok tvertimot korteste vei hjem, over Stortorget og Torggaten. Da han passerte Sentrum kino, traff han en kvinne som han kjente litt fra før. Ifølge Torgersen het hun Gerd. Etternavnet kjente han ikke. Hun ble med ham hjem til Tore Hunds vei 24, hvor Torgersen bodde sammen med sin mor og to brødre. De kom dit ca kl. 23.30, antakelig noe før. De to var på Torgersens rom frem til ca kl. 00.30, der de spilte grammofonmusikk.

Før avreise skiftet Torgersen klær og sko. Deretter lånte han sin nevøs guttesykkel og syklet sammen med kvinnen tilbake til sentrum til krysset Akersgaten/Prinsensgate hvor de skilte lag. Hensikten var at de bare skulle sykle til drosjeholdeplassen på Sørli plass. Her var ingen biler inne, så det ble til at de fortsatte mot sentrum, den siste delen til fots. Torgersen fortsatte den naturlige hjemveien ned Prinsens gate mot Østbanestasjonen. I Havnegata utenfor Østbanestasjonen ble han stoppet av politiet. Han ble da pågrepet, som nevnt mistenkt for sykkeltyveri. Detaljene i Torgersens rute til bopel og tilbake til sentrum er – som nevnt ovenfor – markert på kartutdraget i bilagsbind A 1.

III. **EN KRONOLOGISK GJENNOMGANG AV SAKENS VIKTIGSTE BEVISMATERIALE OG TORGERSENS ANFØRSLER**

A. **Innledning – hva er hovedanførslene?**

For å ta stilling til gjenåpningsspørsmålet må det foretas en nærmere analyse av bevisene som ble ført under hovedforhandlingen i 1958-dommen, og som følgelig lå til grunn for lagrettens avgjørelse av skyldspørsmålet. Det er derfor naturlig å begynne med denne analysen.

Formålet med nærværende pkt. III er å presentere hovedproblemstillingene og hovedanførslene mht. bevisvurderingen.

Det springende punktet er *hvilken bevisverdi* de tidligere avgjørende bevis har i dag.

Sakens faktum refererer seg i det alt vesentlige til perioden ca. kl. 22.20-ca. kl. 01.00 natten mellom fredag 6. og lørdag 7.12.57. I den følgende fremstilling har vi tatt utgangspunkt i klokkeslettene og tidsintervallene i påtalemyndighetens teori. Som det vil fremgå av redegjørelsen, er disse klokkeslettene på et viktig punkt uriktig (tidspunktet for når Torgersen kom hjem til bopel).

Slik saken ble lagt opp fra påtalemyndighetens side, var bevisførselen knyttet opp til to hovedspørsmål:

- Spørsmålet om Torgersen var til stede i Skippergaten 6 b på tidspunktet for drapet. Dette behandles i pkt. B nedenfor. Bevisene på dette punkt er systematisert i fire delspørsmål som blir behandlet i kronologisk rekkefølge.

Dette er sakens sentrale spørsmål, men det må sees i sammenheng med et viktig tilleggsspørsmål:

- Spørsmålet om Torgersen, en drøy time etter drapet på Rigmor Johnsen, *dro tilbake til Skippergaten 6 b* for å anstifte en brann. Dette er behandlet i pkt. C nedenfor. Bevisene er også på dette punktet systematisert i fire delspørsmål, som også blir behandlet i kronologisk rekkefølge.

I pkt. D nedenfor foretas en foreløpig oppsummering og konklusjon mht. bevisvurderingen.

B. Det er ikke bevismessig grunnlag for å anta at Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for drapet

Hovedspørsmålet i saken er om Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for drapet.

Dette gjennomgår i detalj i del 2 nedenfor.

Hovedpunktene i anførselene er i kronologisk rekkefølge som følger:

1. Perioden ca. kl. 22.20. – ca.kl. 22.42/43:

Bevisene vedrørende dette tidsintervallet knytter seg til spørsmålet om Torgersen kan ha møtt Rigmor Johnsen ved Dronningens gate 25. Det er en grunnleggende forutsetning i påtalemyndighetens teori at Torgersen møtte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 anslagsvis kl. 22.42/43. Denne grunnleggende forutsetningen svikter av to grunner:

- a. Bevisene viser at Torgersen ikke kunne rekke frem til Esther Olssons kiosk i Dronningens gate på det kritiske tidspunktet da Rigmor Johnsen passerte kiosken på vei fra Jernbanetorget hjem til bopel.
- b. Påtalemyndighetens teori er også uforenlig med Esther Olssons beskrivelse av objektive karakteristika ved Torgersens *utseende*. I tillegg opplyste hun at mannen *ikke snakket Oslo-dialekt* – noe Torgersen uomtvistelig gjorde.

Selve fundamentet for påtalemyndighetens drapsteori er derfor basert på forutsetninger som er svært vanskelig å forene med de foreliggende bevis.

De nærmere detaljer behandles nedenfor i del 2 II.

2. Perioden ca. kl. 22.42/43 – ca. kl. 23.00:

Bevisene vedrørende dette tidsintervallet refererer seg til spørsmålet om det var Torgersen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b.

Påtalemyndigheten anfører at det var Torgersen som ble iakttatt.

Påtalemyndighetens anførsel er gal.

- a. En nærmere analyse av de aktuelle vitneforklaringene viser at vitnene beskriver en mann med et helt annet utseende enn Torgersen.
- b. Videre hørte to av vitnene at den aktuelle mannen hadde sko som måtte ha jernhæler/lærhæler, som ga en «klakkende» lyd. Dette hadde Torgersen ikke.

Dette medfører at den konklusjonen som ble trukket ovenfor under punkt 1, blir *ytterligere forsterket*.

Dette leddet i kronologien behandles nedenfor i del 2 III.

3. Perioden ca kl 23.00 – ca. kl. 23.40:

Bevisene vedrørende dette tidsintervallet knytter seg til spørsmålet om Torgersen var på *åstedet* på drapstidspunktet. Dette er et helt sentralt ledd i kronologien: Det er i denne forbindelse to av sakens tre sentrale tekniske bevis (det såkalte barnålbeviset og det såkalte tannbittbeviset) må vurderes. Disse bevisene ble ansett for å være avgjørende i 1958.

I dag er bevissituasjonen helt endret.

- a. Barnålbeviset har i dag ingen bevisverdi: Barnålene som ble funnet i Torgersens dress skriver seg sannsynligvis fra en tidligere eier av dressen.
- b. En nærmere analyse av det aktuelle bittet i avdødes bryst viser at ulikhetene med Torgersens bitt er så omfattende at det langt på vei utelukker Torgersen som drapsmann.

I tillegg er det usannsynlig at Torgersen i det hele tatt kunne ha funnet frem til og orientert seg i den aktuelle kjelleren på grunn av at den var fullstendig mørk.

Disse temaene behandlets nedenfor i del 2 IV.

4. Perioden ca. kl. 23.40 – ca. kl. 24.00:

Bevisene vedrørende dette tidsintervallet knytter seg til spørsmålet om Torgersens retur til boligen i Tore Hunds vei 24, og *tidspunktet for ankomst*.

Påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen allerede umiddelbart etter drapet hadde til hensikt å returnere til Tore Hunds vei 24 for å *hente fyrstikker*.

Vi vil nedenfor påvise at denne grunnleggende forutsetningen er både ulogisk og usannsynlig: Fyrstikker kunne Torgersen formodentlig ha fått tak i langt nærmere åstedet, og det har også formodningen mot seg at han – etter å ha kommet hjem – oppholdt seg på bopel minst en halv time, slik påtalemyndigheten forutsetter, før han returnerte til Skippergaten 6 for å gjennomføre brannanstiftelse. Dette forholdet kommer vi tilbake til i forbindelse med gjennomgangen av det såkalte fyrstikkbeviset nedenfor i del 3 pkt. IV B.

Påtalemyndigheten mener at Torgersen gikk fra Skippergaten 6 b til Youngstorget og var hjemme ca. kl 24.00. Det eneste som kan understøtte denne teorien, er vitneforklaringen fra Johanne Olsen. Hun mener å ha sett Torgersen ca kl 23.50 i Torggaten og litt senere observert at han tok drosje fra Youngstorget. Johanne Olsens forklaring og de svakhetene og feilkildene den er behøvet med er nærmere analysert i bilagsbind B 2 b iii.

De fire helt sentrale delspørsmålene vi har behandlet ovenfor i punkt 1 – 4 har tidligere ikke vært klart formulert. På disse punktene er det – som nevnt – fremlagt flere nye bevis og foretatt en helt ny analyse av bevis som ble presentert under hovedforhandlingen i 1958, og som Gjenopptakelseskommisjonen ikke tidligere har behandlet.

Påtalemyndighetens teori er gal.

- a. Torgersen har aldri vært i Torggaten på dette tidspunktet. Han ankom bolig ca. kl 23.30, antakelig noe før, etter å ha gått hjem fra Grand Hotel via Sentrum kino, hvor han traff en kvinne som fulgte med ham hjem.
- b. Påtalemyndigheten forutsetter at Torgesen gikk fra Skippergaten 6 b til Youngstorget for *deretter* å ta drosje hjem til Lille Tøyen. Det er ulogisk og usannsynlig at Torgersen – hvis han hadde drept Rigmor Johnsen i Skippergaten 6 b – skulle ta en lengre omvei over Torggaten på vei tilbake til Tore Hunds vei 24.
- c. Forklaringene til den aktuelle drosjesjåføren bekrefter ytterligere at passasjeren ikke kan ha vært Torgersen.
- d. Det sentrale forholdet vedrørende denne perioden, er imidlertid bevisførselen vedrørende tidspunktet for når Torgersen kom hjem til bopel. Det sentrale vitnet på dette punkt er Torgersens mor, Dagmar Torgersen, som allerede drapsnatten – uten å ha kunnet snakke med Torgersen – bekreftet at han kom hjem ca. kl. 23.30.

Hun bekreftet videre – og det er viktig – at han hadde vært på bopel i ca én time før han forlot Tore Hunds vei 24 ca kl 00.30. (Et tidspunkt som det for øvrig er enighet om.)

Vi går nedenfor i del 2 V nøye gjennom bevissituasjonen med hensyn til tidspunktet for ankomst og påvise at påtalemyndigheten ikke har belegg for sin

drapsteori som forutsetter at Torgersen først kom hjem til bopel ved midnatt. Torgersens forklaring er derimot direkte sannsynliggjort.

5. Konklusjon

Når man foretar en totalvurdering av punktene 1-4 ovenfor, er det *direkte usannsynlig* at Torgersen var på drapsstedet på tidspunktet for drapet. Det svikter på fem avgjørende punkter. Vi oppsummerer hovedanførselene:

- Det er tidsmessig usannsynlig at han kunne rekke å møte Rigmor Johnsen i Dronningens gate 25 da hun passerte på vei hjem til bopel.
- Esther Olssons beskrivelse av den aktuelle mannen viser at han ikke kan ha vært Torgersen.
- En samlet vurdering av forklaringene fra de fem vitnene som observerte Rigmor Johnsen sammen med en mann på veien fra Dronningens gate 25 til Skippergaten 6 b, viser at denne mannen ikke kan ha vært Torgersen.
- Bevisene i tilknytning til åstedet knytter ikke Torgersen til drapet.
- Torgersen kom hjem på et tidspunkt som er uforenlig med påtalemyndighetens teori.

Vi skal nå i punkt C referere hovedanførselene når det gjelder tillegsspørsmålet: Var Torgersen på drapsstedet i forbindelse med brannstiftelsen?

C. **Det er ikke bevismessig belegg for å anta at Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for brannstiftelsen**

Dette er det andre hovedspørsmålet. Vi skal også her følge en kronologisk disposisjon med utgangspunkt i påtalemyndighetens angivelse av teori mht. klokkeslett. Detaljene gjennomgås i del 3.

Hovedanførselene for så vidt gjelder denne delen av saken er – i kronologisk rekkefølge:

1. Perioden ca. kl. 23.30 – ca. kl. 00.30

Bevisene i denne perioden knytter seg til spørsmålet om Torgersens opphold på sin bolig. Det springende spørsmål her er *hvor lenge* Torgersens opphold på bolig varte.

I tillegg er det ulogisk og usannsynlig at Torgersen dro hjem til Tore Hunds vei 24 for å hente fyrstikker, jf. del 3 II.

Påtalemyndigheten legger – uriktig – til grunn at Torgersen var på sin bopel bare en halv time.

Også her er Dagmar Torgersens forklaring av helt vesentlig betydning. Hun bekrefter – som påpekt ovenfor – Torgersens forklaring om at han kom hjem kl

23.30 og var på bopel i én time. At han var på bopel ca. kl. 23:30, bekreftes også av søsteren, Dagmar Halvorsen.

Dette behandles nærmere i del 3 II.

2. Perioden ca. kl. 00.30 – ca. kl. 00.45

Bevisene i tilknytning til dette tidsintervallet knytter seg til spørsmålet om Torgersens retur til sentrum.

Påtalemyndigheten hevder at Torgersen syklet alene til Skippergaten 6 b. Torgersen har forklart at han delvis syklet og delvis gikk sammen med kvinnen til krysset Akersgaten/ Prinsensgate.

Påtalemyndighetens teori er uten bevismessige holdepunkter. Det er ikke tilveiebrakt ett eneste bevis i tilknytning til returen til sentrum som underbygger påtalemyndighetens teori.

Dette behandles i del 3 III.

3. Perioden ca. kl. 00.45 – ca. kl. 00.55:

Bevisene i tilknytning til dette tidsintervallet knytter seg til spørsmålet om Torgersen var i Skippergaten 6 b i dette tidsrommet.

Påtalemyndighetens teori er at Torgersens dro tilbake til åstedet for å antenne en brann.

På dette punkt har påtalemyndigheten fremført tre påstander – som alle er gale og uten belegg i bevisførselen:

- a. En nærmere analyse av de fyrstikkeskene som ble beslaglagt ved pågripelsen sammenholdt med de fyrstikker som ble funnet på åstedet, viser at Torgersen ikke kan være Rigmor Johnsens drapsmann. I tillegg er det usannsynlig og urimelig at Torgersen dro helt hjem til bopel og oppholdt seg der i minimum en halvtime når motivet var å få tak i fyrstikker.

De fyrstikkene som befant seg i Torgersens jakkelomme, tilhørte Torgersens bror. Det var *brorens jakke* som Torgersen tok på seg da han forlot bopel.

- b. En nærmere analyse av avføringsbeviset viser at det i dag ikke har noen bevisverdi: Det er ikke identitet mellom den avdødes avføring og den avføring som ble funnet bl.a. på Torgersens sko.
- c. En påstand fra vitnet Ørnulf Bergersen om at han hadde sett Torgersen ved åstedet ca kl 00.55, representerer et rent falsum.

Disse spørsmålene er behandlet og utdypet grundig nedenfor i del 3 IV.

4. Perioden ca. kl. 22.45 – ca. kl. 00.55:

Et annet helt sentralt spørsmål i saken er om Torgersen var alene eller sammen med en kvinne.

I forbindelse med dette temaet drøftes *hele* perioden fra Torgersen traff kvinnen på vei hjem til bopel og til de gikk fra hverandre ved krysset Akersgaten/Prinsensgate.

Flere medlemmer av Torgersens nærmeste familie har bekreftet Torgersens forklaring om at han var sammen med en kvinne da han ankom bolig. Påtalemyndigheten påstår at Torgersen narret/bløffet moren og de øvrige familiemedlemmer til å tro at han ikke var alene. I del 3 V E nedenfor påviser vi at denne bløffteorien er helt usannsynlig. I tillegg er den uforenlig med det mor både kunne *observere* og *høre*. En nærmere analyse av forklaringene fra Torgersens nærmeste familie viser at hans forklaring med hensyn til at han *hadde* følge med en kvinne, må legges til grunn.

Dette er som nevnt et av sakens viktigste spørsmål, og vil bli gjennomgått i detalj nedenfor i del 3 V.

5. Konklusjon

Når man vurderer punktene 1 – 4 ovenfor, er konklusjonen at det ikke bevismessig belegg for at Torgersen skal ha vært i Skippergaten 6b på det aktuelle tidspunktet.

Også for så vidt gjelder dette punkt, er det i nærværende begjæring fremlagt flere nye bevis, og det er i tillegg foretatt nye analyser av tidligere bevis, som Gjenopp-takelseskommissjonen ikke tidligere har behandlet.

D. Oppsummering og konklusjon

I B ovenfor har vi påvist at Torgersen ikke med noen grad av sannsynlighet kan knyttes til åstedet på tidspunktet for drapet. Denne konklusjonen bekreftes og forsterkes av drøftelsen av spørsmålet om han var i Skippergaten 6b på brannstiftelsestidspunktet, jf. punkt C.

En totalvurdering av punkt B og C viser ikke bare at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke var oppfylt – og at dommen fra 1958 således er gal.

Ut fra en samlet vurdering av hele bevismaterialet må det i *tillegg* konstateres at *Torgersens uskyld er sannsynliggjort i betydelig grad.*

Dette utdypes og behandles i detalj nærmere i del 2 og del 3.

IV. EN NÆRMERE ANALYSE AV 1958-DOMMEN. HVILKE BEVIS MÅ HA VÆRT UTSLAGSGIVENDE FOR LAGRETTEEN?

A. Generelt

En analyse av hvilke bevis 1958-dommen bygger på, er grunnlaget for *hva* begjæringen om gjenåpning skal vurderes mot.

Det er et generelt problem ved lagrettesaker at man ikke kan ha noen sikkerhet med hensyn til hva som var utslagsgivende for lagrettens avgjørelse av skyldspørsmålet. Lagretten gir som kjent ingen begrunnelse for sitt resultat, og det foreligger heller ingen notoritet i form av opptak av forklaringene fra tiltalte eller fra vitner. Det samme gjelder innledningsforedrag og prosedyre. Men dette gjelder som sagt *generelt*.

B. **Det spesielle ved Torgersensaken: Vi kjenner innholdet av de avgjørende bevis**

Torgersen-saken er *spesiell* mht. muligheten for å avklare hva som skjedde under hovedforhandlingen sammenlignet med andre gjenåpningssaker. Som det fremgår nedenfor, kan vi med en høy grad av sikkerhet rekonstruere hva som skjedde under hovedforhandlingen i 1958, og hva som må ha vært utslagsgivende for domfellelsen.

For det første har man svært grundige *avisreferater* fra alle de sentrale riksavisene. I Nils Erik Lies analyse av 25.11.14 (bilagsbind C 1) gis det på side 23 - 36 jf. også side 20, en inngående redegjørelse for den løpende pressedekningen i 1958.

Dernest har vi omfattende og grundige *politiforklaringer og forklaringer fra den rettslige forundersøkelsen*. De aller fleste sentrale vitner som forklarte seg under hovedforhandlingen, har også gitt grundige forklaringer for politiet. De har også forklart seg under den rettslige forundersøkelsen. Det er ingen holdepunkter for at noen av dem har forklart seg vesentlig annerledes under hovedforhandlingen. Høyesterett har ved flere anledninger gjenåpnet saker på grunnlag av en analyse av politiforklaringer – se for eksempel Rt. 1999 side 554.

I tillegg har vi et forhold som er unikt i Torgersen-saken. Som nevnt ovenfor, skrev statsadvokat Dorenfeldt en uttalelse 17.12.58 foranlediget av Torgersens første begjæring om gjenopptakelse (se bilagsbind E 2). Motivet var bl.a. hensynet til at en eventuell etterfølgende prøvning skulle skje på bakgrunn av – ifølge Dorenfeldt.

"en bred, samlet fremstilling av det bevismaterialet som lagretten bygget sin avgjørelse på",

Dorenfeldt går nøye gjennom bevisene i sakene, og fremhever hvilke som var de sentrale for domfellelsen av Torgersen. Det fremgår med all tydelighet at det særlig var de tekniske bevis som var utslagsgivende.

I sitt utkast til kjennelse datert 05.07.59 har lagmannsrettens administrator, lagmann Kristian Lunde, uttalt at statsadvokat Dorenfeldts redegjørelse

"på alle vesentlige punkter gir et korrekt og objektivt bilde av saken, slik den ble rullet opp under hovedforhandlingen i lagmannsretten".

Vi kjenner også innholdet og konklusjonen i de skriftlige uttalelsene fra de oppnevnte *sakkyndige* i 1958, og kan ut fra avisreferatene konstatere at de til dels uttalte seg med *enda større sikkerhet* under hovedforhandlingen. Vi vet hvilken skråsikkerhet som var forbundet med samtlige av de tre sentrale tekniske bevisene, tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset. Disse tre bevisene – særlig de to første – fremsto i 1958 som helt avgjørende og har – som nevnt - utvilsomt blitt tillagt avgjørende betydning.

Torgersen-saken er følgelig helt spesiell for så vidt gjelder mulighetene for å *rekonstruere* hva som var de sentrale bevis i 1958. Dette innebærer at manglende domspremisser i nærværende sak har begrenset betydning med hensyn til å få kunnskap om hva lagretten bygget på sammenlignet med andre lagrettsaker.

Vi har kort og godt svært få andre saker hvor det foreligger et så godt grunnlag for å rekonstruere forløpet av hovedforhandlingen og muligheten til å gjøre seg opp en mening om hva som var avgjørende for lagretten. Det eneste mulige unntaket måtte være Liland-saken (Rt. 1994 side 1149), hvor det fantes private opptak fra forhandlingen. Disse ble imidlertid ikke brukt i særlig grad i gjenopptagelsessaken, da det var nye sakkyndige erklæringer som var avgjørende for gjenopptakelsen og den etterfølgende frifinnelsen.

C. Hvilke bevis var avgjørende for fellelsen av Torgersen?

På bakgrunn av den dokumentasjonen som er nevnt ovenfor under pkt. B, kan vi konstatere at følgende bevis må ha vært avgjørende under hovedforhandlingen i lagmannsretten:

6. Uttalelsene fra de sakkyndige om de tre sentrale tekniske bevisene var avgjørende – det kan det ikke være tvil om.

Dette ble treffende formulert i Aftenpostens overskrift 06.06.58., etter at flertallet av vitner var avhørt:

"drapssaken vil stå eller falle med de tekniske beviser – "

Fra Torgersens side er det i forbindelse med etterfølgende gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer lagt frem en rekke nye bevis i form av nye sakkyndige utredninger, herunder uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon, som viser at de tekniske bevisene i dag *ikke* kan tas til inntekt for at Torgersen var gjerningspersonen.

7. Det ble under hovedforhandlingen redegjort for to «tidsoversikter» fra påtalemyndighetens side.

Politiet hadde gått opp/syklet de aktuelle rutene som Torgersen ifølge påtalemyndigheten hadde fulgt. Dorenfeldt understreket bevisverdien av begge tidsoversiktene i sin redegjørelse fra 17.12.1958 – og det er ingen grunn til å anta at ikke lagretten på dette punkt fulgte Dorenfeldt. Torgersens forsvarer, h.r. advokat Knut Blom, hadde heller ingen mulighet til å bestride politiets tidsoversikter.

Den første av Dorenfeldts tidsoversikter skulle vise at Torgersen nærmest på minuttet kunne ha truffet Rigmor ved kiosken til Esther Olsson drapskvelden da hun stoppet for å kjøpe epler.

Den andre av Dorenfeldts tidsoversikter skulle vise at Torgersens forklaring mht. hans retur til sentrum ikke var holdbar. Dorenfeldt hevdet at dersom Torgersens egen forklaring var korrekt, kunne han umulig ha syklet/gått den turen han

påsto, og samtidig rukket å bli pågrepet ca kl. 00.58. Dorenfeldt mente således ut fra denne andre tidsoversikten å kunne bevise at Torgersen ikke forklarte seg sannferdig.

Det foreligger i dag nye omstendigheter vedrørende begge «tidsoversiktene», som tilbakeviser de konklusjoner Dorenfeldt la frem for lagretten: De er kort og godt uriktige. Det henvises til gjennomgangen av disse bevisene i bilagsbind B 1 a og b.

8. Det er all grunn til å tro at Torgersens forklaring vedrørende kvinnen som han sa han hadde møtt ved Sentrum kino, og som fulgte med ham hjem til Tore Hunds vei 24, ikke ble trodd, og at dette var en medvirkende årsak til domfellelsen. Under hovedforhandlingen svarte Torgersen bekreftende på at et av vitnene var den aktuelle Gerd. Dette var en uriktig forklaring som Torgersen senere har gått fra, og som han har forklart bakgrunnen for. Lagmannsretten måtte således legge til grunn at Torgersen løy på et vesentlig punkt – og denne usannheten må utvilsomt ha blitt brukt mot ham.
9. Endelig er det rimelig å tro at lagretten la vekt på Dorenfeldts anbefaling om å legge særlig vekt på vitneforklaringen fra Johanne Olsen. Denne og øvrige vitneforklaringer analyseres nærmere nedenfor i del 2 og del 3.

Vi foretar – for første gang – en nødvendig konfrontasjon og sammenligning av de motstridende vitneforklaringene fra henholdsvis Johanne Olsen og Dagmar Torgersen (Torgersens mor).

10. Enkeltutsagn i forklaringene fra vitnene Arne Thoresen og Olga Eriksen ble vektlagt av statsadvokat Dorenfeldt, til tross for at det er flere elementer i tilknytning til begge disse forklaringene som viser at det ikke kan ha vært Torgersen de så. Det er også grunn til å regne med at det har vært lagt vekt på forklaringen fra Ørnulf Bergersen. Denne forklaringen kom som en overraskelse for Torgersen og hans forsvarer, og forsvareren hadde ingen muligheter til å avdekke alle de elementene som viser at Bergersens forklaring ikke kan ha vært sann.

Skal man rangere den innbyrdes vektingen av disse sentrale og utslagsgivende bevis, er det utvilsomt at uttalelsene fra de sakkyndige om de sentrale tekniske bevisene har blitt tillagt størst vekt, mens tidsoversiktene, forholdet til «Gerd» og utvalgte deler fra den øvrige vitneførsel har blitt ansett for å støtte og bekrefte konklusjonene fra de sakkyndige. Dette fremgår av Dorenfeldts egen redegjørelse. Det er ingen grunn til å tro annet enn at lagretten har vurdert de sentrale bevisene og deres innbyrdes vekt overensstemmende med påtalemyndighetens syn, slik også lagmann Lunde uforbeholdent gav uttrykk for i utkastet til kjennelse om å avslå Torgersens begjæring om gjenopptakelse.

D. Hva er de sentrale forhold i dagens situasjon?

Det er tre forhold som er sentrale ved dagens vurdering av 1958-dommens riktighet:

1. Det foreligger nye bevis og nye analyser som retter seg direkte mot *alle* de sentrale elementene i lagmannsrettens bevisvurdering i 1958. Det sier seg selv at i

jo sterkere grad disse elementene er knyttet opp til og rokker ved det som tidligere har vært ansett for sentralt, desto lettere vil det være å tilfredsstillе vilkårene for gjenåpning

2. Disse nye bevisene og nye analysene står i sterk motstrid til det som ble lagt til grunn i 1958. Påtalemyndighetens sentrale bevis har i dag liten eller ingen bevisverdi.
3. Når de *tekniske* bevis svekkes, øker betydningen av de *taktiske* bevis/vitnebevisene, som tidligere ikke har blitt tillagt stor verdi fordi de har blitt overstyrret av det som i 1958 ble ansett som avgjørende tekniske bevis. Nærværende begjæring er annerledes i forhold til tidligere begjæringer, fordi disse taktiske bevis blir analysert på en annen og grundigere måte enn det som tidligere har vært tilfellet.

Konklusjonen på denne analysen er at de tekniske bevis klart tilsier at Torgersen er uskyldig.

V. KORT OM VILKÅRENE FOR GJENÅPNING I STRAFFEPROSESSLOVEN §§ 391 NR 3 OG 392 ANNET LEDD

A. Innledning

De hjemler som påberopes for gjenåpning i nærværende sak er, som nevnt, straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr 3 (§ 391 nr 1 vil ikke bli påberopt, på tross av at vitnet Bergersen utvilsomt forklarte seg usant – se nærmere om dette i del 3 IV D).

En detaljert drøftelse av begge bestemmelsene foretas i henholdsvis del 4 og del 5, hvor det også dokumenteres hvilke lovanvendelsesfeil som Gjenopptakelseskommissjonen tidligere har gjort.

I denne del 1 skal vi innskrenke oss til noen hovedlinjer. Vi begynner med § 392 annet ledd, fordi det er rimelig å begynne med den bestemmelsen som stiller de strengeste vilkår for gjenåpning.

B. Straffeprosessloven § 392 annet ledd

1. Innledning

Ordlyden i § 392 annet ledd er sitert ovenfor og inneholder fire kumulative vilkår:

- Det må foreligge «særlige forhold»
- Det må være «meget tvilsomt» (i dag er dette kriteriet endret til «tvilsomt») om
- «dommen er riktig», og det må foreligge
- «tungtveiende grunner».

2. Vilkåret "særlige forhold"

I uttrykket «særlige forhold» er det i prinsippet ingen begrensninger med hensyn til hva som kan være relevant: Det er alle omstendigheter som kan tenkes å være i favør av domfelte, både de som forelå ved domfellelsen i 1958 og de som er kommet til senere. Det kan derfor diskuteres om «særlige forhold» egentlig er et eget vilkår. Er det flere «særlige forhold», som det er i Torgersen-saken, skal de vurderes samlet.

Og man skal vurdere dem ut fra dagens situasjon – ikke ut fra hva som var situasjonen i 1958.

3. Vilkåret "dommen er riktig"

Når er en dom «riktig»? Det er når påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt. Og når er den oppfylt? Det er når man er *overbevist* om at Torgersen er skyldig, dvs. at påtalemyndigheten kan tilfredsstillе sin meget strenge bevisbyrde slik at man bare skal se bort fra teoretisk tvil.

Spørsmålsstillingen er i relasjon til § 392 annet ledd med andre ord om man ut fra det vi vet i dag – under hensyntagen til alle bevisfaktorer – kan konkludere med at Torgersens skyld med *tilnærmet sikkerhet* kan fastslås.

Ved avgjørelsen av om dommen er riktig, må det foretas en kumulativ og samlet vurdering av alle relevante faktorer. Det er en gjennomgående feil ved tidligere vedtak at dette ikke er gjort.

4. Det tidligere vilkåret "meget tvilsomt"

Dette er hovedspørsmålet ved § 392 annet ledd.

I uttrykket "*meget tvilsomt*" ligger et krav til kvalifisert sannsynlighetsovervekt. Vurderingen av om hvorvidt det er meget tvilsomt at dommen er riktig, avhenger av hvilken grad av sannsynlighet det er for at påtalemyndighetens strenge bevisbyrde ikke er oppfylt. Vi påviser i del 4 at det ikke bare er "*meget tvilsomt*" at bevisbyrden ikke er oppfylt – en gjennomgang av bevisene viser at dette fremstår som *klart*. Dette vilkåret i loven er således *overopplylt*.

5. "Tungtveiende grunner"

I "*tungtveiende grunner*" ligger det et tilleggsvilkår. Det er imidlertid meget sjeldent at dette kriteriet får selvstendig betydning i forhold til om det er "*meget tvilsomt om dommen er riktig*". I del 4 peker vi på noen spesielle momenter ved denne vurderingen.

6. Oppsummering

I motivene til § 392 annet ledd foretas det en oppsummering av det springende punkt i henhold til denne bestemmelsen. Andenæs-komiteén (NUT 1969:3) oppsummerte det sentrale kriteriet på følgende måte: Det avgjørende er om det:

«etter rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal føle seg overbevist om at ingen urett har skjedd». (Vår understrekning).

Dette kriteriet har det vært vist til i en rekke avgjørelser, både før og etter endringen av kriteriet "meget tvilsomt" til "tvilsomt".

7. Kommissjonens gale lovanvendelse er påpekt i juridisk teori

Professor dr. juris Alf Høgberg har i en leder i Lov og Rett nr. 7/2015 påpekt flere feil ved kommisjonens lovanvendelse med hensyn til § 392 annet ledd. Høgbergs artikkel kommer vi tilbake til i del 4 (for så vidt gjelder straffeloven § 392 annet ledd) og del 5 (for så vidt gjelder straffeprosessloven § 391 nr. 3).

Artikkelen er vedlagt som bilagsbind A 9.

C. **Straffeprosessloven § 391 nr. 3**

1. Innledning

I henhold til § 391 nr. 3 skal gjenåpning til gunst for tiltalte tas til følge:

"Når det opplyses en ny omstendighet eller fremskaffes et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse ... eller en vesentlig mildere rettsfølge."

Det spesielle ved § 391 nr 3 er man knytter vurderingen til domsavsigelsestidspunktet – man står med andre ord overfor en *retrospektiv vurdering*, hvor man skal vurdere betydningen av nye omstendigheter/nye bevis i forhold til bevisene i 1958. Det skal foretas en *helhetsvurdering*, hvor også det øvrige bevisbildet inngår i vurderingen.

2. Grunnlaget for vurderingen i § 391 nr. 3

a. Nye omstendigheter/nye bevis

Et nytt bevis er i utgangspunktet et nytt faktisk forhold som ikke ble presentert for den *dømmende rett* i 1958 – det er således ikke tilstrekkelig at det var kjent for sakens aktører, f.eks. aktor og/eller forsvarer.

b. Det øvrige bevisbildet

Ved vurderingen av om gjenåpning skal tillates, må man ikke bare vurdere nye kjensgjerninger/nye bevis. I tillegg må man hensynta det øvrige bevisbildet i saken, dvs. de «gamle» bevis som forelå under hovedforhandlingen i 1958. Dette ble fremhevet av Høyesterett i Rt. 2005 s. 1665, hvor det heter:

"Vurderingstemaet er hvilken betydning de nye omstendigheter eller bevis ville hatt dersom de hadde foreligget for retten da saken ble pådømt og hadde kunnet ses i sammenheng med de bevis som den gang forelå for den dømmende rett(vår understrekning), jf. Rt.-2003-940 avsnitt 39. Det er først når frifinnelse etter en slik samlet bevisbedømmelse fremstår som en rimelig mulighet at de nye forhold gir grunnlag for gjenopptakelse etter bestemmelsen".

Det er derfor nødvendig med en totalgjennomgang av bevissituasjonen, hvor man drøfter hvilke momenter som inngår i "egnet til frifinnelse"-vurderingen. Det gjorde ikke Helen Sæter i sitt vedtak av 31.08.15, og det gjorde heller ikke Gjenopptakelseskommissjonen hverken i 2006 eller i 2010.

Det øvrige bevisbildet inngikk heller ikke i den totalvurdering som skal skje etter § 391 nr. 3, langt mindre i den kumulative vurdering som bestemmelsen gir anvisning på.

Også på dette punkt foreligger det således en gal lovanvendelse og gal saksbehandling ved tidligere behandlinger av Torgersens begjæringer om gjenåpning.

3. Vilkåret "egnet til frifinnelse"

Begrepet «frifinnelse» refererer seg til spørsmålet om hvorvidt påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt. Hvis man ikke er overbevist om at tiltalte er skyldig, skal vedkommende frifinnes.

Det er tilstrekkelig for gjenåpning av en sak etter § 391 nr. 3 at det foreligger en *rimelig mulighet* for frifinnelse i en ny sak – sannsynlighetsovervekt kreves ikke. Dette fastslo Høyesterett i Rt. 1994 s. 1149 (Liland-saken):

"... formuleringen «synes egnet til» betyr at en rimelig mulighet er tilstrekkelig. Sannsynlighetsovervekt for at domfelte vil bli frifunnet ved en ny behandling av saken, kreves ikke» (s. 1157)".

4. Det skal foretas to separate drøftelser

Et annet forhold som det er grunn til å understreke, er at de to vilkårene i § 391 nr. 3 skal vurderes separat og uavhengig av hverandre. Først bør man ta stilling til i hvilken grad det foreligger "nye bevis", deretter bør man – som en egen drøftelse – drøfte hvilke konsekvenser dette har, jf. "egnet til"-kriteriet.

5. Kravet til kumulativ vurdering

Det er også viktig å understreke at det også etter § 391 nr. 3 må foretas en kumulativ vurdering, hvor man både hensyntar nye kjensgjerninger/nye bevis, og det øvrige bevisbildet, dvs. de bevis som forelå i 1958, men hvor det ikke er noe nytt.

Som vi skal påvise nærmere nedenfor i del 4 og del 5 i forbindelse med gjennomgangen av lovens vilkår i § 392, 2. ledd og § 391 nr. 3, har både kommissjonen og Helen Sæter på dette punkt gjort klare feil i hhv. 2006- og 2015-vedtaket ved at man har unnlatt å foreta den kumulative vurdering som Høyesterett har understreket nødvendigheten av: Man har utelatt betydningen av det øvrige bevisbildet, og har i tillegg ensidig konsentrert seg om en isolert vurdering av hver enkelt nye kjensgjerning og hvert enkelt nytt bevis.

6. Kommisjonens uriktige lovanvendelse er påpekt i juridisk teori.

Også når det gjelder § 391 nr 3 har professor Høgberg i lederartikkelen i Lov og Rett nr. 7/2015, som det ble henvist til ovenfor i B 7, påpekt feil ved kommisjonens lovanvendelse. Dette kommer vi tilbake til nedenfor i del 5.

VI. FORHOLDET TIL 1958-DOMMEN OG TIDLIGERE GJENÅPNINGSBEGJÆRINGER. "HVA ER NYTT"?

A. Innledning – de to problemstillingene

Spørsmålet "Hva er nytt?" er et nærliggende spørsmål når det foreligger flere tidligere avslag på gjenåpningsbegjæringer.

Argumentet om at «det ikke er noe nytt», har vært en gjenganger fra påtalemyndighetens side i forbindelse med tidligere begjæringer om gjenåpning – og vil formodentlig gjentas nok en gang i forbindelse med tilsvaret til nærværende begjæring. Både kommisjonen og Helen Sæter har i vedtakene av 2006 og 2015 unnlatt å gå inn i en rekke drøftelser under henvisning til at det ikke er noe nytt i forhold til tidligere avgjørelser.

Det er derfor viktig å analysere dette forholdet nøye.

Vi må dele spørsmålet "Hva som er nytt" i to:

1. Spørsmålet har *for det første* betydning for om lovens vilkår for gjenåpning er oppfylt, jf. kriteriet *nye omstendigheter/nye bevis i § 391 nr. 3.*

Ved § 392 annet ledd kreves det imidlertid ikke nye omstendigheter/nye bevis. Hvis det i tillegg til de «gamle» bevis også foreligger nye bevis, blir det imidlertid lettere å påvise at dommen ikke er riktig, og at kriteriet «meget tvilsomt» er oppfylt.

"Hva er nytt?" har således betydning for *lovens vilkår for gjenåpning i § 391 nr. 3*, og det nye må – som nevnt ovenfor – drøftes ut fra situasjonen under hovedforhandlingen i 1958. Derfor er alt som har kommet til etter hovedforhandlingen i 1958 nytt.

2. Spørsmålet "Hva er nytt?" er for det andre relevant i forhold til *tidligere begjæringer og avgjørelser om gjenåpning.*

Hvis man står overfor anførsler med hensyn til faktum og juss som tidligere er vurdert av kommisjonen, er det på det rene at kommisjonens konklusjon ikke har noen *rettskraftvirkninger*, og at nye begjæringer derfor ikke kan *avvises*. De må realitetsvurderes på ny.

Bare hvis det ikke er noe nytt, kan gjenopptakelseskommisjonen *referere til sine tidligere vedtak*. Mangel på nye forhold kan derfor legge føringer på *saksbehandlingen* ved at man kan *henvise* til tidligere behandling.

Dette kommer vi tilbake til i punkt C nedenfor. Som vi der skal godtgjøre, er det her tre vilkår for at det skal være grunnlag for en slik henvisning, og at kommisjonen kan unnlate å foreta en ny vurdering. Disse er ikke tilfredsstilt i Torgersen-saken.

B. Nyhetskravet som vilkår for gjenåpning – straffeprosessloven § 391 nr 3

Det er ingen tvil om at det foreligger en rekke nye omstendigheter/nye bevis i relasjon til § 391 nr 3 sammenlignet med situasjonen i 1958. Dette påvises i detalj i forbindelse med gjennomgangen av de viktigste bevis som foretas i del 2 og 3 i forbindelse med den kronologiske gjennomgang av sakens beviseligheter, og som oppsummeres i del 5.

Som noen – helt foreløpige og kortfattede – eksempler peker vi på:

1. Det foreligger nye bevis i form av en rekke *nye sakkyndige uttalelser* – disse uttalelsene refererer seg til *alle tre tekniske bevis*.

Som et helt nytt bevis vises det til professor dr.scient. Jon Ingulf Medbøs utredninger. Disse er det redegjort for i Nils Erik Lies analyse av tannbittbeviset, se bilagsbind C 2. Som bilag til denne utredningen ligger som vedlegg 2 to kapitler av Medbøs upubliserte manus om Torgersen-saken – se kapittel 4 og 5.

Medbøs konklusjoner er spesielt viktige fordi han redegjør for de bittforsøkene han og hans medarbeider Ole Synnes har gjennomført – se Lies analyse s. 70.

Med unntak av den rettsodontologiske sakkyndige David Senn, representerer Medbøs arbeid den eneste samlede gjennomgang av hele tannbittbeviset. Hans undersøkelser og vurderinger bekrefter ytterligere usannsynligheten av at bittsporene er avsatt av Torgersen: Det er umulig å få tanngarden til Torgersen til å passe bittmerket i avdødes bryst.

2. To uttalelser fra *Den rettsmedisinske kommisjon* om hhv. tannbittbeviset og avføringsbeviset, som påpeker den store usikkerhet som er forbundet med disse to bevisene.
3. Resultatet av de *muntlige høringene* i 2006 vedrørende tannbittbeviset, hvor blant annet de tre sakkyndige Senn, Whittaker og Flood forklarte seg.

Senn konkluderer med at tannbittbeviset langt på vei *utelukket* Torgersen, mens Whittaker konkluderer med en anbefaling av at man *skulle se bort fra* tannbittbeviset i sin helhet.

4. Konkrete *påvisninger av feil* – som for eksempel
 - a. Dorenfeldts tidsskjema vedrørende muligheten for at Torgersen møtte Rigmor Johnsen, da han var på vei hjem til bopel.
 - b. Det andre tidsskjemaet, som Dorenfeldt mente viste at Torgersen ikke kunne ha syklet tilbake til sentrum på den måten han beskrev.
 - c. Uholdbarheter i vitnet Bergersens forklaring.

Det er således ingen tvil om at vi bevismessig står i en helt annen situasjon i dag enn i 1958.

C. Forholdet til tidligere behandling og avslag på gjenåpningsbegjæringer. Nærmere om vilkårene for å kunne henvisse til tidligere vedtak og unnlate å foreta en ny realitetsbehandling

Det er flere vilkår som må være oppfylt for at det skal være grunnlag for å bare henvisse til tidligere vedtak og unnlate å gå nærmere inn på sakens realitet. Dette er et meget viktig punkt, og vi skal derfor drøfte disse betingelsene grundig.

1. Vilkår nr. 1: Forutsetningen om korrekt lovanvendelse

En henvisning til tidligere vedtak er utilstrekkelig hvis tidligere vedtak ikke er basert på en *riktig lovanvendelse*. Hvis ikke lovanvendelsen er riktig, blir drøftelsen og konklusjonen normalt gal.

Som nevnt skal vi i del 4 og del 5 påvise at lovanvendelsen i 2006- og 2015-avgjørelsene er uriktige på en rekke sentrale punkter. Bare av denne grunn er det ikke grunnlag for å henvisse til tidligere vedtak.

2. Vilkår nr 2: Det må være identitet mellom nåværende og tidligere *anførsler*.

En forutsetning for at man skal kunne henvisse til tidligere avgjørelser, er at det er de *samme anførsler* som fremmes i den nye begjæring om gjenåpning, som i tidligere begjæringer. Hvis det ikke foreligger identitet på dette punkt, er det selvsagt ikke noe å henvisse til.

Da må man sammenligne anførlene i de to aktuelle begjæringene. I nærværende begjæring og i 2015-begjæringen har vi en rekke anførsler som ikke har vært fremmet før, og som gjør at kravet til identitet ikke er oppfylt, for eksempel:

- a. Det foreligger en ny overordnet analyse og påvisning av nye problemstillinger med hensyn til systematikk og oppdeling i bevisemaer – dette medfører at nærværende begjæring ikke bare refererer seg til en ny vurdering av tidligere faktum.

Da blir den *kumulative* drøftelse av om dommen er riktig/egnet til frifinnelse annerledes.

- b. Delspørsmålsstillingene er ikke identiske. Sentrale delspørsmål er:

- Når kom Torgersen hjem?

Dette beror på en samlet vurdering av vitneprovne fra Johanne Olsen på den ene siden og Dagmar Torgersen og Dagmar Halvorsen på den andre siden, som ikke tidligere har vært foretatt.

- Hadde Torgersen følge med en kvinne eller ikke?

Dette er et annet og grunnleggende spørsmål som ikke har vært formulert på samme måte tidligere – man har uriktig fokusert på spørsmålet om kvinnens identitet.

- c. De *faktiske* anførlene i begjæringene er ikke de samme.

Kommisjonen kan ikke bare henwise til tidligere vedtak, hvis de faktiske anførslene i den nye begjæringen reelt er annerledes enn det faktum som tidligere har vært lagt til grunn.

Hvis kommisjonen mener dette, må det påvises og godtgjøres.

3. Vilkår nr 3: Kravet til drøftelse og begrunnelse må tilfredsstillere straffeprosesslovens krav.

Man må kreve at kommisjonen i tidligere vedtak har drøftet og begrunnet anførslene på en måte som tilfredsstillere *straffeprosesslovens regler*, jf. straffeprosessloven § 399 jf. § 52 første ledd første punktum.

Dette er en gjennomgående feil av kommisjonen. På punkt etter punkt har man ikke en gang drøftet – og langt mindre begrunnet – anførslene i tidligere begjæringer.

Og når dette er tilfellet, er det intet grunnlag for å henwise til tidligere vedtak: Man kan ikke henwise til vedtak hvor drøftelsen og begrunnelsen ikke oppfyller lovens krav.

Detaljene i denne forbindelse gjennomgås i forbindelse med hvert enkelt bevismoment i forbindelse med gjennomgangen i del 2 og del 3.

4. Vilkår nr 4: Kravet til riktig bevisvurdering

I tillegg er det en forutsetning for at man kan henwise til tidligere vedtak, at det tidligere vedtaket er basert på *en riktig bevisvurdering*.

Vi påviser i begjæringen at bevisvurderingen på flere vesentlige punkter er uriktig i tidligere vedtak.

Da må disse innvendinger drøftes og begrunnes på en måte som tilfredsstillere straffeprosesslovens regler. Man kan ikke bare neglisjere anførsler om bevisfeil – ved bare å henwise til tidligere vedtak.

5. Oppsummering

Vi har ovenfor i pkt. 1-4 analysert vilkårene og forutsetningene for at kommisjonen ikke skal realitetsbehandle anførslene i en fornyet begjæring om gjenåpning under henvisning til at det "ikke er noe nytt" – med en underforstått insinuasjon om at "Dette har vi hørt før – det er vurdert, og vi har konkludert i Torgersens disfavør."

Dette skal vi komme nøye tilbake til i forbindelse med den faktiske gjennomgang av de enkelte bevis i del 2 og del 3. Det er et gjennomgående trekk at påtalemyndigheten i sine innlegg påberoper seg at Torgersens anførsler er drøftet i tidligere vedtak, på tross av at dette rent faktisk ikke er tilfelle – langt mindre er anførslene drøftet på den måten som straffeprosessloven forutsetter.

Det er viktig å understreke at som et minimum må man *uansett* kreve at kommisjonen henviser til de *konkrete* punktene i den tidligere behandlingen og tar stilling til de

anførsler som gjøres gjeldende i den nye gjenåpningsbegjæringen – og ikke bare henfaller til postulater om at anførslene er drøftet på en tilfredsstillende måte tidligere.

VII. **TORGERSEN-SAKENS STØRSTE UTFORDRING – DEN PSYKOLOGISKE UTFORDRING OG FAREN FOR EN LÅST FORHÅNDSOPPFATNING**

En betydelig utfordring i Torgersen-saken er av ikke-rettslig karakter og knytter seg hverken til faktum eller juss. Fordi domstolene og Gjenopptakelseskommissjonen tidligere har avslått flere omfattende og velbegrunnede begjæringer om gjenopptakelse, er det grunn til å anta at kommisjonens sekretariat og kommisjonsmedlemmene kan være preget av tidligere avgjørelser og argumentasjon – og at man ikke i tilstrekkelig grad *nullstiller seg*. I dette ligger det ingen kritikk. Det er en allmennmenneskelig reaksjon at man i saker som man har arbeidet mye med, og hvor arbeidet har resultert i en bestemt konklusjon, ofte vil ha en intuitiv grunnholdning/ magesfølelse med hensyn til at de tidligere vedtak er riktige.

Denne intuitive grunnholdningen forsterkes ved gjentatte avslag – dette er en psykologisk realitet som man må ta høyde for.

Og i verste fall kan dette føre til en irritasjon over ytterligere en begjæring, som kan medføre en overfladisk saksbehandling og et uholdbart avslag.

Og, for å gjøre saken ytterligere komplisert: Den psykologiske utfordringen blir enda større når man skal ta stilling til kritikk av lovanvendelse og saksbehandling. Det sier seg selv at Gjenopptakelseskommissjonens sekretariat og medlemmer lett kommer i en forsvarsposisjon, hvor det er en reell fare for at man vil forsøke å forsvare tidligere vedtak.

Det innebærer således en helt spesiell og betydelig utfordring å gå inn i nærværende begjæring med et åpent sinn og ta inn over seg at det kan være grunnlag for å reversere tidligere avslag.

De psykologiske utfordringene vi har nevnt ovenfor, vil kanskje særlig gjøre seg gjeldende i forholdet til ansatte i Gjenopptakelseskommissjonens sekretariatet. Det er krevende å fristille seg fra tidligere behandlinger i sekretariatet og vurdere en så omfattende sak som Torgersen-saken uavhengig av de vurderinger som har vært gjort tidligere. I særlig grad gjelder dette når behandlingen både i 2006 og 2015 har vært gjenstand for så tung kritikk som i det foreliggende tilfelle. Det er derfor vår oppfatning at kommisjonen ved den nye behandlingen av saken må fristille seg helt fra tidligere behandlinger og engasjere en ekstern utreder som ikke har hatt noen tidligere befatning med saken, og som vil kunne vurdere den uavhengig av arbeid som har vært gjort tidligere.

Vi kommer tilbake til dette viktige poenget nedenfor i del 6.

Det er i denne forbindelse hensiktsmessig å minne om et sitat som er inntatt i kommisjonens 2006-vedtak side 36-37, og som refererer til en artikkel av professor dr. juris Ole Krarup ved Københavns universitet.

”De eksisterende beretninger om henrettelserne af uskyldige der er blevet dømt af det britiske retssystem alene i efterkrigsårene, viser – påfallende ensartet – hvordan fejl og uunderbyggede hypoteser, fordomme og – fremfor alt – modvilje mot at erkende og rette tidligere begåede feil, fører til katastrofale resultater. At erkende feil hos andre er ingen sag. Sine egne indrømmer man derimot nødig; hvis ”man” er en person med magt, politimand, anklager, dommer, er det meget svært. Og hvis ”man” ikke er en enkeltperson, men et helt system, hvis enkeltaktører er innbyrdes afhængige af hinandens reaktioner og gjensidige forventninger, er det nærmest umulig. Systemene lukker sig om feilene som efterhånden forvandler sig til overgrep, og jo mer graverende de er, des sterkere virker lukkemekanismene. Gang på gang oplever man at politifolk, anklagere, dommere og nævningene lukker øjnene for selv åbenbare modsigelser.

Retssystemet fungerer i skyggen af en ufeilbarlighetsmyte der udelukker feiltagelser. Feil er ikke blot pinlige, de er prinsipstridige. Enhver dom er i sig selv en bekræftelse af sandheden. De feil der måske var hændelige – om end ikke helt tilfældige – får, efterhånden som processen skrider fram, samme betydning som et skævt kort i bunden av et korthus. Alt bliver skævere og skævere, konsekvensene bliver mer og mer uoverskuelige, flere og flere beviser skal forvanskes og manipuleres for at resultatene skal passe. Det afgørende i straffeprocessen bliver ikke sandheden, men jagten på en bekræftelse af myndighedernes hidtidige forestillinger om skyld. Selv om de oprindelige feil er indlysende for enhver udenforstående, har de brændt sig fast som myndighedernes fordomme. En oprindelig tilfældig feil kan i processens løb eskalere til et forsættlig overgrep.”

Det er riktig når kommisjonen på side 37 for egen regning i 2006-vedtaket minner om at det kan være flere omstendigheter som ligger bak vurderingene som har ført til at det ble avsagt en dom, som i ettertid viser seg å være uriktig. En av grunnene kan kort og godt være at bevisbildet, slik det ble presentert for retten, ikke etterlot noen forstandig og begrunnet tvil om at den tiltalte var skyldig. Dette var utvilsomt tilfellet ved lagrettens fellende kjennelse i 1958.

Torgersensaken er også av stor betydning i et større rettssikkerhetsperspektiv: Rettssikkerhetsbegrepet har to sider:

Rettssikkerhetsreglene skal hindre at det treffes gale avgjørelser.

Men rettssikkerhetsreglene har også en annen og viktig side: De skal sikre at gammel urett blir gjenopprettet. Det er i denne relasjonen Torgersensaken er særdeles viktig både for rettssikkerhetsreglene generelt og spesielt for Torgersens ettermæle.

Vi hadde imidlertid ikke påtatt oss den omfattende oppgaven som Torgersens prosessfullmektiger og utarbeidet nærværende nye begjæring om gjenåpning hvis vi ikke:

- hadde hatt tillit til at hjemlene for gjenåpning og våre rettssikkerhetsgarantier vil bli tolket riktig;

- hadde hatt en tro på at man i Gjenopptakelseskommisjonen forvalter disse reglene med den nødvendige integritet, kunnskap og kritiske sans;
- hadde trodd at sekretariatet og kommisjonen klarer å vurdere saken i dag på et helt fritt grunnlag – uavhengig av den binding som kan følge av tidligere argumentasjon og konklusjoner;
- hadde trodd at det – i forlengelsen av dette – vil bli truffet et vedtak om gjenåpning.

Vi skal nå i del 2 og del 3 gjennomgå bevisene i saken og drøfte spørsmålet om den fellende dommen fra 1958-dommen er riktig eller ikke.

DEL 2:

BEVISVURDERINGEN – ER 1958-DOMMEN RIKTIG?

**EN FREMSTILLING OG VURDERNG AV OM TORGERSEN VAR I
SKIPPERGATEN 6 B PÅ**

TIDSPUNKTET FOR DRAPET

I. INNLEDNING

A. Temaet

I del 2 skal vi gjennomgå bevisvurderingen med hensyn til om Torgersen var i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*. Behandlingen dekker tidsperioden ca. kl. 22.20 – ca. kl. 24.00.

I del 3 skal vi behandle bevisene som refererer seg til spørsmålet om Torgersen var i Skippergaten 6 b på tidspunktet for *brannstiftelsen*. Del 3 dekker tidsperioden ca. kl. 24.00 – ca. kl. 01.00.

Del 2 og del 3 er begjæringens sentrale deler. De danner grunnlaget for drøftelsen av *beslutningsgrunnlaget* som vurderingen både etter straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr 3 baseres på. I begge bestemmelsene er spørsmålet om dommens *riktighet* det sentrale. Dette fremgår direkte av ordlyden i § 392 annet ledd. § 391 nr 3 knytter vurderingen opp til om det beslutningsgrunnlaget som bestemmelser gir anvisning på, er egnet til å føre til *frifinnelse*.

Det sentrale spørsmålet er hvilken *bevisverdi* de viktigste bevis som ble lagt til grunn i 1958 i dag har når de vurderes samlet og kumulativt. Sagt på en annen måte: Hvilken kombinasjon av bevis er det som i dag tilsier at dommen er riktig, henholdsvis ikke er riktig?

Gjennomgangen av bevisene i del 2 og del 3 representerer de *faktiske anførsler* som gjøres gjeldende på vegne av Torgersen. Det er disse anførslene Gjenopptakelseskommisjonen *må drøfte og begrunne* på den måten som straffeprosessloven krever. Anførslene og behandlingen av disse representerer således også grunnlaget for å vurdere Gjenopptakelseskommisjonens *saksbehandling*.

B. Betydningen av riktig analyse og riktige problemstillinger ved bevisvurderingen

Vi vil innledningsvis peke på noen overordnede hensyn som må ivaretas ved bevisvurderinger generelt og i Torgersen-saken spesielt:

1. Det er av vesentlig betydning å formulere *spørsmålsstillingene* korrekt. Hvis spørsmålene i et så komplisert faktum ikke formuleres korrekt, vil det resultere i mangelfulle drøftelser og gal saksbehandling.

Som eksempler på viktige problemstillinger som ikke har vært formulert med tilstrekkelig klarhet tidligere, nevnes:

- Når kom Torgersen hjem til bopel i Tore Hundsvei 24? Var det kl. 24.00, som påtalemyndigheten mener – eller kl. 23.30 (eller litt tidligere), som Torgersen og flere vitner har forklart?
- Hadde Torgersen med seg en kvinne eller ikke? I alt for stor grad har dette grunnleggende og viktige problemet blitt formulert som et spørsmål om vi kjenner vedkommende kvinnes identitet. Dette er

selvsagt ikke uinteressant, men er et *delmoment* i den større drøftelsen av om Torgersen var alene eller ikke.

2. Med et stort og komplisert faktum er det viktig å *strukturere bevisene*. I tidligere begjæringer og i tidligere avgjørelser er dette gjort i liten grad.. Man har i stedet foretatt en relativt usystematisk gjennomgang av bevisene enkeltvis, uten noen klar og overordnet systematikk.

I tillegg må man dele opp bevistemaene i undergrupper. Som nevnt ovenfor, er det to overordnede hovedbevistemaer i saken:

- Bevis i tilknytning til om Torgersen var i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*?
- Bevis i tilknytning til om Torgersen var i Skippergaten 6 b på *brannstiftelsestidspunktet*?

Vi mener at en kronologisk behandling av bevisene både er pedagogisk viktig og hensiktsmessig. Dette vil bli gjort både i del 2 og i del 3.

Innen hver undergruppe må de bevis som *hører sammen, vurderes sammen*. To eksempler illustrerer dette:

- Et sentralt spørsmål i saken er tidspunktet da Torgersen kom hjem til bopel. Da må man se vitneprovet fra Johanne Olsen (som mente at hun observerte Torgersen i Torggaten kl. 23.50), *sammen* med vitneprovene fra moren, Dagmar Torgersen, og søsteren Dagmar Halvorsen, som forklarte at Torgersen kom hjem til Tore Hunds vei 24 kl. 23.30 eller noe før.
- Likeledes må vi drøfte spørsmålet om Torgersen var alene på bopel i Tore Hunds vei, ikke primært på grunnlag av spørsmålet om vi kjenner kvinnens identitet, men ut fra en totalvurdering av alle de bevis som er relevante for vurderingen. Denne totalvurderingen inkluderer blant annet stillingtagen til om dette var tilfelle
 - ved Torgersens ankomst til bopel
 - under oppholdet i bopel
 - da han forlot bopel
 - da han syklet tilbake til sentrum

3. Det må foretas en *helhetsvurdering* av bevisene. Vi har i Torgersen-saken helhetsvurderinger på tre ulike nivåer:

For det første må man - etter analysen av hvert enkelt vitnebevis - foreta en samlet vurdering av de *vitnebevis* som dette beviset må ses i sammenheng med. Hva er for eksempel *totalvurderingen* av om Torgersen var den mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b, jf. vitneforklaringen til for eksempel Esther Olsson, Arne Thoresen og Olga Eriksen.

For det annet må det foretas en helhetsvurdering på et mer overordnet nivå: Hva er helhetsbildet når det gjelder en *samlet vurdering* av de bevis som refererer seg til om Torgersen var til stede i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet?

Endelig har man den overordnede og avgjørende helhetsvurderingen av "egnet til frifinnelse"-kriteriet i § 391 nr. 3 og kriteriet "meget tvilsomt om dommen er riktig" i § 392 annet ledd. Da må man foreta en totalvurdering av *både* de taktiske bevis i og de tekniske bevis.

4. I helhetsvurderingen i henhold til disse to bestemmelsene, må man presisere *hvilke momenter* som inngår i vurderingen og hvordan de vektlegges. Vi kan ikke nøye oss med å henvide til et altomfattende og uspesifisert skjønn uten å gjøre rede for hvilke elementer som er vurdert, og hvilken innbyrdes vekt de har.

Gjenopptakelseskommissjonen har tidligere gjennomgående vært for fragmentarisk og selektiv i sine vurderinger, og har ikke foretatt den helhetsvurdering som gjenåpningsbestemmelsene i straffeprosessloven forutsetter. Hverken kommissjonen i sitt 2006-vedtak, eller Sæter i sin 2015-avgjørelse foretar en helhetlig analyse av bevis som hører sammen og som må vurderes sammen.

I tillegg må man selvsagt ta hensyn til de generelle prinsipper for bevisvurdering som Høyesterett har lagt til grunn. Av sentral betydning for Torgersensaken er at tidsnære forklaringer har større troverdighet og skal tillegges større vekt enn forklaringer som er avgitt lengre tid etter at det aktuelle forholdet fant sted.

Endelig må man hensynta generelle vitnepsykologiske erfaringer. Disse forhold kommer vi tilbake til.

5. Når det gjelder beviskravet i alvorlige straffesaker legger vi til grunn at det for domfellelse kreves at det ikke er noen tvil om utfallet, og at eventuell tvil ikke være ufornuftig eller ubegrunnet. Bare hvis det praktisk sett ikke kan være tvil om at den tiltalte er skyldig, kan vedkommende dømmes. Ved vurderingen av bevisenes styrke, både enkeltvis og samlet, kan man ikke bygge på statistisk beregnet sannsynlighet. Dels kan det være umulig å fastslå en slik sannsynlighet, dels vil en slik statistikk ikke nødvendigvis være avgjørende i enkelttilfeller. Bevisbedømmelsen beror ofte på en vurdering av flere momenter som hver for seg vil ha ulik bevisstyrke. Det kreves ikke at ethvert enkeltmoment skal være bevist utover enhver rimelig tvil, så lenge det etter en samlet vurdering av momentene ikke er tvil om konklusjonen.

Når det foreligger flere bevis i en sak som uavhengig av hverandre kan trekke i retning av å knytte en person til handlingen eller til åstedet, må disse faktorene vurderes samlet for å fastslå hvorvidt vedkommende, utenfor enhver fornuftig og rimelig tvil, er gjerningsmannen.

I *gjenåpningssaker* er det slik at selv om det kan reises tvil med hensyn til ett eller flere bevis, vil ikke dette i seg selv bety at saken skal gjenåpnes. Avgjørende er om en *samlet* bevisbedømmelse gjør det "meget tvilsomt om dommen er riktig" – for å knytte vurderingen opp til § 392, annet ledd– eller at man står i en situasjon hvor bevisene er "egnet til frifinnelse", jf. § 391 nr. 3.

Ved den konkrete beviskravsvurderingen som skal foretas er det viktig å presisere følgende:

I nærværende sak er det to "fortellinger" om Torgersens bevegelser/adferd på drapsnatten.

- Alternativ 1: Påtalemyndigheten mener at Torgersen gikk fra Grand Hotel til Skippergaten 6 b hvor han drepte Rigmor Johnsen, for så å returnere til sin egen bopel.
- Alternativ 2: Torgersen har forklart at han fra Grand Hotel gikk direkte hjem. På veien traff han en kvinne som han kjente litt fra før. Etter et opphold på bopel ca. en times tid, syklet og gikk han sammen med kvinnen tilbake til Akersgaten, for deretter å sykle hjemover.

Det er disse to alternativene som må vurderes opp mot hverandre.

Hvis det således – etter en totalvurdering av alle bevis – er "meget tvilsomt" om påtalemyndighetens teori er bevist med tilnærmet 100 % sikkerhet i forhold til Torgersens forklaring, er hovedvilkåret i § 392 annet ledd tilfredsstilt. Vi skal påvise at det ikke bare er meget tvilsomt at Torgersens forklaring ikke kan avvises under henvisning til at den bare representerer teoretisk og hypotetisk tvil, men at det fremstår som *klart* at bevisbyrden ikke er oppfylt, og at dommen følgelig ikke er riktig. Dette skyldes både at påtalemyndighetens bevis for Torgersens skyld i dag fremstår som meget svake – og at Torgersens forklaring støttes av viktige og troverdige vitner.

Et ytterligere forhold: Av påtalemyndighetens svar i forbindelse med tidligere begjæringer kan man få inntrykk av at man bruker en helt annen – og i norsk rett ukjent – tilnæringsmåte for bevisvurderingen. Det opereres med en rekke faktorer som har "formodningen mot seg" og så kumulerer man disse og konkluderer med at summen av angivelige usannsynlige tilfeldigheter blir så stor at beviskravet er oppfylt.

Denne fremgangsmåten kan ha en viss retorisk effekt, men er fundamentalt gal. Den representerer kort og godt en grunnleggende uriktig tilnæringsmåte til beviskravsspørsmålet. Dette grunnleggende poenget skal vi komme tilbake til nedenfor i del 4 V, jfr. bilagsbevis B 3 e, hvor vi i detalj har analysert påtalemyndighetens invitasjon til å vurdere sakens beviseligheter på en "alternativ" måte.

C. Den nærmere disposisjon i del 2

Drøftelsen i del 2 er – som nevnt i del 1 - delt opp i fire kronologiske ledd. Vi minner om disposisjonen:

1. Ca. kl. 22.20 – ca. kl. 22.45

Dette tidsleddet behandles i *punkt II*. Temaet her er hvorvidt det tidsmessig var

mulig eller sannsynlig at Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25, og om den beskrivelsen Esther Olsson ga av vedkommende person, passer med Torgersen.

2. Ca. kl. 22.45 – ca. kl. 23.00

Dette tidsleddet behandles i *pkt. III*. Her er spørsmålet om beskrivelsene fra de fem vitnene som observerte mannen som Rigmor Johnsen gikk sammen med, passer med Torgersens utseende.

3. Ca. kl. 23.00 – ca. kl. 23.30

Dette tidsleddet behandles i *pkt. IV*, og refererer seg til de bevis – særlig tekniske bevis – som påtalemyndigheten påstår knytter Torgersen til åstedet og offeret. I denne forbindelse drøfter vi bla. barnålbeviset, tannbittbeviset og blodbeviset.

4. Ca. kl. 23.40 – ca. kl. 24.00

Dette tidsleddet behandles i *pkt. V*. Det springende punkt her er spørsmålet om når Torgersen kom hjem til bopel i Tore Hunds vei 24. Var det kl. 23.30 (evt. noe før) eller ca. kl. 24.00?

5. Konklusjon

I *pkt. VI* foretar vi en totalvurdering av punktene 1-4 ovenfor og påviser at det med overveiende sannsynlighet må legges til grunn at Torgersen *ikke var til stede i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet*.

D. **Forholdet mellom de tekniske og taktiske bevis.**

I 1958 var de tekniske bevis avgjørende. De sakkyndige konkluderte med en betydelig grad av skråsikkerhet mht. Torgersens skyld.

Det var flere vitneforklaringer, dvs. taktiske bevis, som talte i Torgersens favør. Men med de sikre konklusjoner som de sakkyndige trakk, kunne ikke lagretten legge særlig vekt på disse vitneforklaringene. Dette er i høy grad forståelig, slik bevisene ble presentert under hovedforhandlingen.

I dag er situasjonen en annen. Vitneforklaringer og andre taktiske bevis er nå av meget stor betydning fordi de tekniske bevis (tannbitt-, barnål- og avføringsbevis) er sterkt svekket. De taktiske bevis får således i dag en helt annen og langt større relativ betydning enn det de hadde i 1958.

Det vil derfor i det følgende bli lagt stor vekt på gjennomgangen av de taktiske bevis.

Under hovedforhandlingen i 1958 påstod statsadvokat Dorenfeldt at de taktiske bevis var så sterke at de – isolert sett – var tilstrekkelige til å dømme Torgersen uavhengig av de tekniske bevis. Dette er – som det vil fremgå med all tydelighet nedenfor – *klart* uriktig.

En helhetlig analyse av de taktiske bevis viser tvert imot at det *må* ha vært en annen mann enn Torgersen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen.

E. Generelle hensyn ved avgjørelsen av om gjenåpning skal foretas

Det er noen generelle hensyn som regelmessig blir anført i diskusjoner om gjenåpning skal besluttes eller ikke. Vi skal nedenfor gjennomgå to slike argumenter, og undersøke i hvilken grad de har betydning i Torgersen-saken.

1. Betydningen av lagrettens skyldig-kjennelse: Hvilken betydning har det i dag at lagretten fant Torgersen skyldig i 1958?

Gjenopptakelseskommissjonen har - ved flere anledninger - påpekt at man under hovedforhandlingen i 1958 fikk forklaringer fra samtlige av de vitner som vi behandler nærmere i del 2 og del 3. I denne forbindelse fremholdes det at alle Torgersens anførsler er behandlet – og forkastet av lagretten. Underforstått: Argumentene – for eksempel nye analyser av de taktiske bevis – har ingen bevisverdi.

Dette argumentet – som nødvendigvis gjør seg gjeldende i *alle* saker om gjenåpning som er avgjort av en lagrett – slår ikke til i Torgersen-saken.

Argumentet beror dessuten på en misforståelse: Det lagretten nødvendigvis må ha lagt til grunn, var at eventuelle avvikende taktiske bevis *ikke fremsto som så tungtveiende at de overstyrte de skråsikre sakkyndige*. Hvordan lagretten *ellers* hadde vurdert de taktiske bevis vet vi intet om – bare det faktum at de ikke ble ansett som så tungtveiende at de kunne tilsidesette de sakkyndiges konklusjoner mht. tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålsbeviset.

Fordi de sakkyndige ikke ga uttrykk for tvil når det gjaldt de tekniske bevis, vet vi ikke hvordan øvrige avvikende bevis ble vurdert av lagmannsretten. Og *om* de ble vurdert som en del av bevisbildet, må sikkerheten med hensyn til de tre tekniske bevis ha overskygget den tvil som eventuelt var forbundet med avvikende vitneforklaringer: De ble kort og godt *overkjørt* av de sakkyndige erklæringene.

I dag er situasjonen en annen: Når de tekniske bevis svikter, ”gjenoppstår” bevisverdien av de taktiske bevis. Og disse drøftes og vurderes grundig i del 2 og del 3. Det er uholdbart og feilaktig å påstå at de i dagens situasjon ikke har betydning fordi disse bevisene ble presentert for lagretten i 1958 uten å bli tillagt avgjørende vekt – slik Gjenopptakelseskommissjonen anfører flere steder i sitt 2006-vedtak.

Hvis man i dag unnlater å drøfte betydningen av anførsler under henvisning til at deler av bevisene var forelagt lagretten – og ikke funnet avgjørende – representerer dette både uriktig lovanvendelse og uriktig saksbehandling.

Argumentet bygger i tillegg på en grunnleggende *rettslig misforståelse*: Det er i dag *irrelevant* om vi vet hva lagretten bygget på eller ikke bygget på. Det man

skal ta stilling til er – ved § 392 annet ledd – det totale bevisbildet slik det fremstår i dag.

Heller ikke ved vurderingen av § 391 nr. 3 er man avhengig av å vite hva lagretten konkret bygget på i 1958. Det springende punktet blir om vilkåret "egnet til frifinnelse" er tilfredsstillt. Dette spørsmålet kan man ta stilling til uten å vite hva juryen i sin tid bygget på.

Man kan kort og godt ikke i Torgersensaken argumentere med at bevis i Torgersens favør tidligere har vært fremmet og forkastet av lagretten. I rettspraksis ser man da også igjen og igjen at en rekke saker er gjenopptatt, som er basert på en ny prøvning av momenter som den opprinnelige lagretten ikke tillå tilstrekkelig vekt.

2. Hensynet til bevisumiddelbarhet

Det er uomtvistet at hensynet til bevisumiddelbarhet spiller en rolle når det gjelder vurderingen av hvorvidt en sak skal gjenåpnes eller ikke: Det er en klar fordel å høre og se vitner – man får da normalt bedre anledning til å gjøre seg opp en mening om deres troverdighet.

Gjenopptakelseskommisjonen foretar normalt ikke muntlige avhør, men avgjør – som hovedregel – saken på grunnlag av dens dokumentbevis.

Det springende punktet blir hvor *sterkt bevisumiddelbarhensynet står i Torgersen-saken*. Eller formulert på en annen måte: Hvilken vekt har bevisumiddelbarhet i denne saken sammenlignet med andre gjenåpningssaker? Svaret er at dette hensynet ikke veier tungt.

I denne forbindelse peker vi på noen overordnede forhold:

- For det *første* er det som nevnt grunn til å minne om den avgjørende betydning *de sakkyndige erklæringene* hadde. Dette er blitt fremhevet både av statsadvokat Dorenfeldt og av lagmann Lunde – og fremgår også klart av avisreferatene. Det er på det rene at de sakkyndige i 1958 i all hovedsak forklarte seg i samsvar med sine skriftlige erklæringer. Dette kan vurderes i dag, uavhengig av om de sakkyndige i 1958 ikke kan avhøres. *Hensynet til bevisumiddelbarhet har på dette punkt liten vekt.*
- Det *andre* viktige forholdet som sto sentralt, var Dorenfeldts to såkalte tidsskjemaer.

Det ene tidsskjemaet skulle, som nevnt, godtgjøre at Torgersen kunne være til stede i Dronningens gate 25 da Rigmor Johnsen passerte. Dorenfeldts andre tidsskjema skulle godtgjøre at Torgersen ikke hadde nok disponibel tid til å følge den ruten tilbake til Akersgaten som han forklarte seg om. *Heller ikke her spiller forholdet til bevisumiddelbarhet noen rolle.* Det er tale om rene faktiske forhold.
- For det *tredje* har man forholdet til *de sentrale vitnene*.

Det er ingen grunn til å tro at f.eks. vitnet Johanne Olsen forklarte seg i overensstemmelse med det hun subjektivt trodde. Hun mente å ha sett Torgersen i Torggata på det tidspunktet Torgersens mor var sikker på at han hadde kommet hjem til bopel i Tore Hunds vei 24. Det som er spørsmålet ved Johanne Olsens forklaring er *hvilke feilkilder* hennes observasjoner er forbundet med. *Bevisumiddelbarhet har liten betydning for denne vurderingen.* Det dreier seg her blant annet om å se forklaringen i lys av generelle vitnepsykologiske kunnskaper, som ikke kan ha vært til stede i tilstrekkelig grad i 1958.

- *For det fjerde* har vi Torgersens forklaring om den kvinnen som ble med ham hjem til bopel. Under hovedforhandlingen i 1958 identifiserte Torgersen feil kvinne. Han har i ettertid fremholdt at det han forklarte i retten var galt – se nedenfor under del 3 V. Heller ikke på dette punktet spiller imidlertid hensynet til bevisumiddelbarhet noen rolle.
- *For det femte:* I tillegg til at bevisumiddelbarhetsprinsippet ikke sto sentralt med hensyn til sakens avgjørende tekniske bevis, er det grunn til å minne om at politiforklaringene i Torgersen-saken er svært grundige. Vi har også forklaringene fra den rettslige forundersøkelsen. Det må antas at vitnene i hovedsak har forklart seg i retten i samsvar med sine forklaringer under etterforskningen. I den utstrekning det måtte ha forekommet avvik, eller vitnene har forklart seg mer forbeholdent i retten enn de gjorde for politiet, må det imidlertid legges til grunn at det er de tidsnære forklaringene som er de mest presise. For de vitnene som har forklart seg flere ganger for politiet, må det tilsvarende legges til grunn at det er de første forklaringene det må legges mest vekt på. Den nærmere vurderingen av de enkelte vitneforklaringene, kan derfor trygt foretas med utgangspunkt i de forklaringene som ble avgitt under etterforskningen.

I forbindelse med gjennomgangen i del 2 og del 3, vil det bli henvist til flere sentrale politiforklaringer som ble opptatt umiddelbart etter drapet. Disse representerer viktige bevis, fordi de er tidsnære, og således har en betydelig grad av troverdighet. Høyesterett har ved flere anledninger foretatt en detaljert gjennomgang av politiforklaringer i forbindelse med spørsmålet om vilkårene for gjenåpning er til stede. Vi henviser for eksempel til Rt. 1999 side 554, som er et godt eksempel på at en Høyesteretts-avgjørelse ble truffet på grunnlag av en nærmere analyse av politiforklaringene – uten problematisering av at forklaringene i retten kunne falt annerledes ut.

Konklusjonen er at bevisumiddelbarhetsprinsippet spiller en *langt mindre* rolle enn normalt i Torgersen-saken når man ser på de spesielle forholdene som gjør seg gjeldende. Prinsippet står langt mindre sentralt enn i de sakene som er blitt gjenopptatt, f.eks. Liland-saken (Rt. 1994 s. 1149), hvor for øvrig avvikende vitneforklaringer under hovedforhandlingen også ble overkjørt av skråsikre sakkyndige – et element som også er til stede i nærværende sak.

Bumerangsaken (Rt. 1998 s. 11) og "colombianersaken" (Rt. 1999 s. 554) er to andre saker som ble gjenopptatt – på tross av at hensynet til bevisumiddelbarhet må ha spilt en stor rolle og ha stått langt mer sentralt enn i Torgersen-saken.

Skal man påberope seg bevisumiddelbarhetsprinsippet som argument mot gjenåpning, må dette gjøres ut fra en *konkret analyse* av hvilken betydning dette prinsippet har hatt i den aktuelle saken. Man kan ikke bare uspesifisert og uten videre henvide til dette som et generelt hensyn – slik det er gjort av Gjenopptakelseskommissjonen i Torgersen-saken.

I tillegg er det grunn til å understreke at hensynet til bevisumiddelbarhet er innbakt i tilleggsvilkårene for å beslutte gjenåpning. Det er særlig bevisumiddelbarhets-prinsippet som ligger bak vilkåret "meget tvilsomt" i § 392 annet ledd, og det er i denne forbindelse hensynet til bevisumiddelbarhet bør diskuteres.

I del 4 skal vi komme tilbake til den nærmere tolkning av "meget tvilsomt" og de legislative hensyn som dette tilleggsvilkåret er begrunnet i.

II. PERIODEN CA KL 22.20 - CA. KL 22.45. VAR DET TORGERSEN SOM BLE OBSERVERT VED ESTHER OLSSONS KIOSK I DRONNINGENS GATE 25 LITT FØR KL. 22.45?

A. Innledning

Vi skal nå gå over til analysen av bevisene og foreta en løpende gjennomgang av påtalemyndighetens anførte bevis. Vi begynner med tidsrommet kl. 22.20-ca. kl. 22.45.

Påtalemyndighetens teori om at Torgersen er drapsmann *forutsetter* at det var Torgersen som Rigmor Johnsen møtte ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25.

Som det fremgår av redegjørelsen nedenfor, er det sannsynlig at klokken var ca. 22.42-22.43 da Rigmor Johnsen møtte den mannen som påtalemyndigheten legger til grunn ble hennes drapsmann.

I denne forbindelse er det to spørsmål:

1. Var det tidsmessig mulig for Torgersen å nå frem til Dronningens gate 25 på det kritiske tidspunktet?

Torgersen har forklart at han forlot kafe Hjerterom i Pilestredet 33, og at han gikk mot sentrum og passerte Grand Hotel. Klokkeslettet for *når han var ved Grand Hotel* er et kjernespørsmål i saken.

Dette vil bli behandlet nedenfor i *pkt. B*. Det vil der bli godtgjort at det er sannsynlig at Torgersen passerte Grand Hotel på et tidspunkt som gjør det svært lite sannsynlig at han kunne være ved Esther Olssons kiosk da Rigmor Johnsen var der.

2. Det andre spørsmålet er om den beskrivelsen som Esther Olsson ga av den aktuelle personen, passer med Torgersens utseende.

Dette spørsmålet blir analysert i *pkt. C*. Som det fremgår av denne drøftelsen, passer Esther Olssons observasjon i svært liten grad med Torgersens objektive karakteristika. *I tillegg* mente Esther Olsson "bestemt" at vedkommende mann ikke snakket Oslodialekt – noe Torgersen beviselig gjorde.

I *pkt. D* skal vi foreta en samlet vurdering av pkt. B og C og ta stilling til om påtalemyndigheten - ut fra en totalvurdering av bevisene som refererer seg til dette spørsmålet – har belegg for at den aktuelle mannen kan identifiseres som Torgersen. Denne delen av beviskjeden har i dag ingen bevisverdi for at Torgersen er skyldig. Det motsatte er tilfelle. Drøftelsen nedenfor viser at den første delen av beviskjeden taler for at Torgersen er *uskyldig*.

I *pkt. E* skal vi kommentere Gjenopptakelseskommissjonens og Helen Sæters tidligere behandling av våre anførsler for så vidt gjelder denne tidsperioden.

I *pkt. F* skal vi drøfte hvordan de bevisene som behandles i dette punktet, forholder seg til det bevisgrunnlaget som skal inngå ved vurderingen av om vilkårene for gjenåpning er til stede iht. straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

B. Kunne Torgersen rekke å møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 ca. kl. 22.42/22.43?

Utgangspunktet for drøftelsen er spørsmålet om *når* Rigmor Johnsen var ved Esther Olssons kiosk.

Dette er av sentral betydning, fordi påtalemyndighetens teori baserer seg på en forutsetning om at Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen på det tidspunktet da hun stoppet opp og senere passerte Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25.

Dette spørsmålet er grundig behandlet i Nils Erik Lies: *Torgersen-saken – en analyse* datert 27.11.15, og som var inntatt som bilag til begjæringen om gjenåpning av 11.06.15. Denne analysen er inntatt som bilagsbind C 1.

I bilagsbind B 1 a, er inntatt et referat av Lies analyse av spørsmålet om Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen. Vi henviser til disse to bilagene og oppsummerer:

Et sentralt spørsmål er på *hvilket klokkeslett Rigmor Johnsen kom til Esther Olssons kiosk*. På bakgrunn av en nitid gjennomgang av sakens politiforklaringer og andre opplysninger, kan vi konkludere med at dette var ca. kl. 22.42-22.43. Det springende punktet blir da om Torgersen kan ha rukket å være i Dronningens gate 25 på dette tidspunktet.

Av pkt. C i analysen i bilagsbind B 1 a fremgår det at den normale gangtid på strekningen Grand Hotel til Dronningens gate 25, er ca. 6 minutter. Dette medfører at Torgersen må ha passert Grand Hotel senest ca. kl. 22.36-22.37.

I pkt. D i analysen – som er et hovedpunkt – foretas det en grundig vurdering av *når Torgersen var ved og passerte Grand Hotel*.

Hvis man vurderer *Torgersens forklaring* isolert, blir konklusjonen at Torgersen kan ha kommet ut fra Grand Hotel i tidsintervallet 22.40-22.50. Det er ikke grunnlag i hans forklaringer til å fastslå dette tidspunktet mer nøyaktig.

Derimot har man *vitneobservasjoner* av Torgersen, som gir grunnlag for en rimelig sikker tidfesting. Lie gjennomgår forklaringene til vitnene Astrid Tømmereek og Mario Casadio, som observerte Torgersen da han kom ut fra inngangen til Grand Hotel – se politiforklaringene inntatt i bilagsbind D 7 og D 8. De passerte hotellet på vei fra Chat Noir til bussholdeplassen ved Arbeidersamfunnets plass.

Lie gjennomgår grundig tidspunktet for denne observasjonen.

Utgangspunktet tas i tidspunktet for da forestillingen på Chat Noir sluttet. På grunnlag av vitneopplysninger og opplysninger fra Chat Noir, er konklusjonen at forestillingen sluttet kl. 22.25. I tillegg kan det være grunnlag for å legge til tre minutter som medgår til applaus/teppefall/teppeheving og fremkalling av skuespillerne.

Et sentralt spørsmål er videre hvor lang tid det tar å gå fra Chat Noir til Grand Hotel.

Lie påpeker to vesentlige feil ved de opplysningene som ble lagt til grunn under hovedforhandlingen i 1958, og hvor det foreligger nye bevis:

- For det første gikk de politimennene som målte opp, og tok tiden på strekningen, *gal* strekning.
- For det andre la påtalemyndigheten – for å få regnestykket til å gå opp – til grunn en for høy gangfart.

Den korrekte tid på strekningen kan anslås til å være 7-8 minutter.

Konklusjonen blir at Torgersen da sannsynligvis ikke kan ha blitt observert ved inngangen til Grand Hotel før ca. kl. 22.45, antakelig noe senere.

Dette tidspunktet samsvarer også med en alternativ beregning av klokkeslettet som foretas med utgangspunkt i når bussen til Tømmereek/Casadio gikk fra Arbeidersamfunnets plass, sammenholdt med gangtid Grand Hotel – Arbeidersamfunnets plass.

Konklusjonen blir etter dette at det er overveiende sannsynlig at Torgersen kom ut fra Grand Hotel *etter* at Rigmor Johansen hadde kommet til Esther Olssons kiosk. Dette innebærer nødvendigvis at Torgersen ikke kan være den mannen som møtte Rigmor Johnsen og fulgte etter henne – dette behandles av Lie i pkt E i bilagsbind B 1 a.

I bilagets pkt F i samme utredning påpeker Lie hvilke feil som på dette punkt ble gjort under hovedforhandlingen i 1958.

I pkt G behandler Lie feilene i Gjenopptakelseskomisjonens vedtak i 2006.

I pkt H påpeker Lie de feil som ble gjort av Helen Sæter i hennes vedtak av 31.08.15.

I begge vedtak tøyser Gjenopptakelseskommisjonen/Sæter faltum i Torgersens disfavør: Tvil om faktum brukes i praksis *mot* Torgersen.

C. En fremstilling og vurdering av Esther Olssons forklaring: Mannen hun observerte og hørte kan ikke være Torgersen

1. Innledning

Vi skal i dette punkt vurdere Esther Olssons forklaring, som *ytterligere bekrefter* at den observerte mannen ikke kunne ha vært Torgersen. Olssons politiforklaringer er inntatt i bilagsbind D 9.

Esther Olssons forklaring er spesielt viktig, og representerer - utvilsomt - en av sakens viktigste vitneforklaringer.

Men Olssons sentrale forklaring har ved tidligere behandlinger kort og godt vært fullstendig neglisjert - både i Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i 2006 og i Helen Sæters avgjørelse i 2015.

Vi har ovenfor under pkt. B påvist at Torgersen ikke kunne være ved Esther Olssons kiosk ca. kl. 22.42-22.43. Vi skal i nærværende punkt diskutere innholdet av Esther Olssons observasjon.

Esther Olsson var innehaver av pølseboden i Dronningens gate 25. Det var her Rigmor Johnsen kjøpt to epler og beklaget seg over at det var "en kar som forfølger meg". Mannen stoppet opp ved siden av Rigmor, og "tullet og fleipet med henne".

Esther Olsson er som nevnt et *svært* viktig vitne. Ingen vitner hadde til de grader anledning til å studere den aktuelle mannens utseende. Det sentrale spørsmålet er om hennes observasjonen av vedkommende person er forenlig med Torgersen eller ikke. Det er den ikke.

Esther Olssons forklaring er også viktig av en annen grunn: Hun hørte mannen snakke, og Olsson mente "bestemt" at han ikke snakket typisk Oslo-dialekt - noe som Torgersen uomtvistelig gjorde, jfr. nedenfor under 2 a.

Man står således overfor to selvstendige forhold som hver for seg - og ikke minst samlet - *tilnærmet utelukker* Torgersen som gjerningsmann.

2. Beskrivelse av den aktuelle mannens utseende passer ikke på Torgersen

a. Avhør 07.12.1957

Olsson beskriver mannen slik i avhør 07.12.1957.

"Ca 30-35 år, i hvert fall etter det inntrykk v. fikk. Det var i hvert fall en voksen kar. Høyde ca. 175-180 cm. Han var i hvert fall adskillig høyere enn Rigmor. Vedkommende hadde blek ansiktsfarge, lyse blå øyne, virket bred over kinnbena, kan ikke si om han hadde hodeplagg. Håret kan v. ikke

uttale seg om. Han var kledd i mørkt yttertøy og virket bred over skuldrene. Vedkommende snakket litt, men v. mener bestemt at han ikke snakket typisk Oslo-dialekt". (vår understrekning)

Hun hadde sett mannen tidligere (vår understrekning). Hun kunne ikke tidfeste episoden nærmere enn "en god stund før pølsebua stengte, og bua stenges kl 23.30".

Som det fremgår av forklaringen – opptatt allerede samme dag som Torgersen ble arrestert – oppgir hun altså en alder som ikke passer med Torgersens *alder*, men også *høyden* er avvikende (Torgersen var 1,745 m høy).

Et viktig tilleggsmoment: Det er intet i saken som tilsier at Olsson hadde sett Torgersen tidligere. Også dette forholdet taler derfor for at Torgersen ikke er gjerningsmannen.

b. Konfrontasjonsparadene

Det ble også foretatt en konfrontasjonsparade med to oppstillinger 09.12.1957

På tross av at det bare var to dager etter at hun hadde sett den aktuelle mannen, kunne Olsson *ikke utpeke Torgersen*.

Konfrontasjoner ble gjennomført ved at Torgersen ble stilt opp på linje sammen med fire personer "av nogenlunde samme alder, høyde og utseende". De ble gitt hvert sitt nummerskilt. Vitnene, deriblant Esther Olsson, ble deretter ført inn fra et annet rom og bedt om å fortelle om de gjenkjente den person de hadde sett sammen med Rigmor Johnsen blant de fem oppstilte. Konfrontasjoner ble foretatt to ganger på grunnlag av to innbyrdes forskjellige oppstillinger av personene. Torgersen hadde nr 1 i første oppstilling og nr 3 i andre oppstilling, se figur 45 og 46 i Ståle Eskelands *Bevisene i Torgersen-saken* side 508 og 509, (se bilagsbind E 4) – som viser de to oppstillingene.

Ved konfrontasjonsparaden 09.12.1957 kjente Olsson ikke Torgersen igjen til tross for at hun hadde observert mannen som plaget Rigmor en stund – og lengre enn noe annet vitne, på nært hold. Hun forklarte:

"Ved den oppstillingen hun nå hadde sett, kunne hun ikke kjenne igjen noen av de oppstilte, (vår understrekning) som den hun tidligere har opplyst om. Den eneste av de oppstilte hun kunne tenke seg som "type" som kunne ligne – var nr 1, idet denne hadde lys blå øyne og lys ansiktsfarge. Hun kunne ikke ta ut denne – nr 1 – som bestemt den hun så ved anledningen."

Ved andre gangs oppstilling uttalte hun at hun:

"mener at den "typen" hun så ved nevnte anledning var noe høyere enn nr 1 ved første oppstilling".

Vi kan derfor konstatere at ikke bare beskriver Olsson en person med et annet utseende. I tillegg kunne hun ikke utpeke Torgersen da hun så ham i forbindelse med konfrontasjonsparadene få dager etter drapet.

c. Den etterfølgende fotokonfrontasjon

Ved en fotokonfrontasjon i januar 1958 plukket Esther Olsson ut en *annen* som den som lignet mest. Dette til tross for at Torgersen i mellomtiden hadde vært avbildet i alle Oslo-avisene 10.12.1957, sammen med oppfordring fra politiet til publikum om å studere ansiktet nøye.

d. Den rettslige forundersøkelse og hovedforhandling

Her fremkom det ikke nye opplysninger av betydning. Olsson sa i retten at Torgersen var "lik" den mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen – uten at hun vil påstå at det var Torgersen.

e. Oppsummering

Vi kan oppsummere Esther Olssons forklaringer. Det vitnet som – uten sammenligning – har det beste grunnlaget for å identifisere den aktuelle mannen beskriver en person med et *annet utseende* enn Torgersen. Hennes observasjon må tillegges vesentlig vekt.

Det har tidligere vært diskutert om det var en person ved navn Alf Brandsdal som var ved kiosken. Gjenopptakelseskommisjonen og Påtalemyndigheten har brukt mye ressurser på å tilbakevise dette. Esther Olsson pekte på Brandsdal som den aktuelle mannen, men vedkommendes identitet er – i forhold til tiltalen av Torgersen – av mindre betydning, og spørsmålet vil derfor ikke forfølges i det følgende.

Det sentrale er imidlertid at Esther Olssons beskrivelse av mannen – slik hun beskrev ham – passer bedre på Brandsdal enn Torgersen Dette viser at likhetstrekkene med Torgersen må ha vært perifere.

3. Den aktuelle personens dialekt er uforenlig med Torgersens

Men det er ikke bare slik at det er Esther Olssons *beskrivelse* som ikke passer. Det er et annet forhold som er helt spesielt ved hennes forklaring: Olsson hørte vedkommende *snakke*.

Som det fremgår av sitatet fra avhør 07.12. ovenfor, mente Esther Olsson "*bestemt*" at vedkommende ikke snakket Oslo-dialekt. Torgersen snakket typisk dialekt fra Oslo østkant.

Bare dette forholdet i seg selv er helt uforenlig med påtalemyndighetens teori, men er likevel – helt systematisk - neglisjert i alle tidligere gjenåpningsvedtak.

4. Konklusjon

Når man vurderer pkt. 2 og 3 ovenfor i sammenheng – dvs. *både* beskrivelsen og den aktuelle dialekten – er Olssons forklaring vanskelig å forene med at mannen hun observerte, kunne ha vært Torgersen. Torgersen kan da heller ikke ha vært drapsmannen. *Hennes vitneprov taler med betydelig styrke for at Torgersen er uskyldig.*

D. Totalvurdering av om spørsmålet om det var Torgersen som Rigmor Johnsen møtte ved Esther Olssons kiosk

Vi må foreta en totalvurdering av *både* spørsmålet om Torgersen kunne rekke frem til Dronningens gate 25, da Rigmor Johnsen passerte (jf. pkt. B) og Esther Olssons langt på vei ekskluderende vitneprov (jf. pkt. C).

Vurderer man disse to forholdene samlet og kumulativt, ser man at det er *helt usannsynlig* at den mannen som møtte Rigmor Johnsen kunne være Torgersen.

Dette innebærer at et grunnleggende premiss for påtalemyndighetens teori om Torgersen som drapsmann, svikter.

Vi må således konstatere at påtalemyndigheten for så vidt gjelder dette viktige punktet i kronologien, mangler bevismessig belegg for sin teori. Og som påpekt ovenfor, er det motsatte tilfellet: Denne delen av kronologien representerer tvert imot sterke bevis for Torgersens *uskyld*. Dette er viktig når man skal vurdere spørsmålet om dommens riktighet i § 392 annet ledd, og spørsmålet om vilkåret for frifinnelse foreligger i henhold til § 391 nr. 3, jf. nedenfor under F.

E. Tidligere behandlinger av spørsmålet om det var mulig for Torgersen å møte Rigmor Johnsen på det kritiske klokkeslettet ved Esther Olssons kiosk.

Vi skal i nærværende punkt vurdere hvordan gjenopptakelseskommissjonen og Helen Sæter har vurdert de anførselene som er gjort gjeldende ovenfor under B og C i sine vedtak av hhv. 2006 og 2015.

Vi skal dele behandlingen i to: Vi skal først redegjøre for behandlingen av spørsmålet om Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen, jf. pkt. 1 nedenfor.

Deretter skal vi analysere hvordan anførselen vedrørende Esther Olssons forklaring ble vurdert, jf. pkt. 2 nedenfor.

1. Behandlingen av spørsmålet om Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen.

a. Dorenfeldts feil under hovedforhandlingen i 1958.

I bilag B 1 a har Nils Erik Lie i pkt. F behandlet hvilke feil som statsadvokat Dorenfeldt gjorde i forbindelse med hovedforhandlingen. Som det er påvist, ble Dorenfeldts feil gjentatt av Høyesteretts kjæremålsutvalg i kjennelsen inntatt i Rt. 2001 side 15-21. Vi henviser her til Lies behandling.

I tillegg ble fremstillingen under hovedforhandlingen i 1958 basert på et galt faktum – jf. de feil som Lie har påvist.

b. Gjenopptakelseskommisjonens vedtak av 08.12.06.

I samme bilag har Nils Erik Lie i pkt. G gitt en grundig redegjørelse for de feil som ble begått av kommisjonen ved behandlingen av spørsmålet om Torgersen kunne ha møtt Rigmor Johnsen på det kritiske tidspunkt. Som dokumentert av Lie, er det her en vesentlig feil ved kommisjonens gjennomgang.

Kommisjonen har gjentatte ganger strukket faktum i Torgersens disfavør og latt tvil om faktum går ut over tiltalte.

c. Feil ved Helen Sæters avgjørelse av 31.08.15

Dette er behandlet i Lies analyse punkt H. Lie påviser at Helen Sæter gjør følgende feil:

- Hun anvender en gal lovanvendelse
- Det foreligger saksbehandlingsfeil
- Også bevisvurderingen er gal

2. Behandlingen av spørsmålet om det var Torgersen som Esther Olsson observerte.

Også på dette punktet er det systematisk foretatt en uriktig vurdering.

a. Dorenfeldts feil under hovedforhandlingen i 1958

Esther Olssons vitneprov – som er helt sentralt – synes å ha vært fortiet eller neglisjert i 1958. Det passet ikke inn i påtalemyndighetens teori, og ble tydeligvis mildest talt – underkommunisert.

b. Feil ved Gjenopptakelseskommisjonens begrunnelse av 08.12.06

Gjenopptakelseskommisjonen behandler Esther Olsson forklaring – sammen med flere andre vitner – i pkt 8.12 i 2006-avgjørelsen. Det foretas imidlertid bare en historisk gjennomgang av sakens faktum og et referat av partenes anførsler.

Drøftelsen fra kommisjonens side står i pkt 8.12.7. Den er helt summarisk og klart utilfredsstillende.

Lie påpeker i pkt. G i sin analyse de feilene som kommisjonen gjorde i sitt 2006-vedtak.

Kommisjonens avgjørende avsnitt refereres, og Lie knytter ikke mindre enn 15 noter til avsnittet, hvor han løpende kommenterer det som er uriktig.

Det er uforståelig at kommisjonen ikke bare unnlater å legge vekt på at intet vitne har sett drapsmannen like godt som Esther Olsson, men at man *i tillegg* ser bort fra det viktige faktum at Torgersens dialekt er uforenlig med det Olsson hørte.

Slik sett er dette ett av mange eksempler på hvordan sentrale forhold som taler i Torgersens favør har blitt neglisjert, i den forstand at de overhodet ikke nevnes – og langt mindre drøftes – mens man på den annen side vektlegger perifere forhold eller konstruerer tvil om forhold som fremstår som vitterligere kjensgjerninger.

Det er i denne forbindelse påfallende hvordan kommisjonen har neglisjert Esther Olssons sentrale forklaring *sammenlignet* med kommisjonens vektlegging av Johanne Olssons forklaring (som vi kommer til nedenfor) og som på tross av store usikkerhetsfaktorer fremdeles brukes mot Torgersen. Det må være *åpenbart* at Esther Olssons forklaring fremstår som langt mer pålitelig og nøyaktig enn Johanne Olsen. Hvorfor den første forklaringen utelukkes, mens den andre forklaringen med alle sine feilkilder fremheves, er derfor vanskelig å forstå.

c. Feil ved Helen Sæters vedtak av 31.08.15

Som påvist i vår klage til Sivilombudsmannen av 30.06.16, er det i Helen Sæters vedtak ingen selvstendig drøftelse av anførselene vedrørende Esther Olsson – det bare henvises til 2006-vedtaket. Men i vedtaket fra 2015 har man – som påpekt ovenfor – ingen drøftelse av de anførselene som ble fremmet 11.06.15, som tilfredsstillende straffeprosessloven krav til vurdering og begrunnelse. Det vises til side 51-52 i vår klage til Sivilombudsmannen – se bilag E 11.

3. Konklusjon

Konklusjonen er at det for de to sentrale spørsmålene som er tatt opp ovenfor i pkt. II A må det foretas en helt ny analyse av Torgersens anførsler. Med de mangler som er påvist i tidligere vedtak, er det klarligvis ikke tilstrekkelig med en ren henvisning/gjentakelse uten nærmere begrunnelse.

F. **Forholdet til straffeprosesslovens § 392 annet ledd og § 391 nr. 3**

1. Straffeprosesslovens § 392, annet ledd

I forhold til vurderingen i henhold til straffeprosesslovens § 392, annet ledd, er det klart at de nye opplysningene vedrørende Torgersens bevegelsesmønster og Esther Olssons forklaring, begge representerer "særlige forhold" i lovens forstand. Disse to momentene skal følgelig medtas i vurderingen av dommens riktighet.

Det *sentrale* er at disse bevisene med meget stor vekt taler direkte for Torgersens uskyld, og er momenter av vesentlig betydning som tilsier at dommen er uriktig.

2. Straffeprosesslovens § 391 nr. 3

Det er fremlagt nye omstendigheter/nye bevis for så vidt gjelder ruten og ganghastigheten til de to sentrale vitnene. Det øvrige faktum som refererer seg til

dette delspørsmålet, er en del av det øvrige bevisbildet, som skal hensyntas iht. § 391 nr. 3.

Når det gjelder Esther Olssons forklaring, er også denne en del av det øvrige bevisbildet fra 1958, og skal også inngå i beslutningsgrunnlaget etter denne bestemmelsen – uavhengig av at det på dette punkt ikke er fremlagt nye omstendigheter eller nye bevis.

På dette punkt gjør kommisjonen en klar feil:

I 2006-avgjørelsen behandles ikke Esther Olssons forklaring i forhold til spørsmålet om bevissituasjonen er *egnet til* frifinnelse. Kommisjonen trekker den ikke inn i vurderingen under henvisning til at den ikke representerer nye omstendigheter eller nye bevis. Dette er klarligvis uriktig, da denne forklaringen refererer seg til det øvrige bevisbildet fra 1958, som også *skal* hensyntas – se del 5 nedenfor.

Den andre feilen som kommisjonen gjør, er at forklaringen ikke inngår i den kumulative vurderingen av alle sakens beviser som § 391 nr 3 gir anvisning på. Denne feilen er for øvrig en gjennomgående feil ved kommisjonens 2006- og 2010-avgjørelser.

III. PERIODEN CA. KL. 22.45 – CA. KL. 22.55: BLE TORGERSEN OBSERVERT SAMMEN MED RIGMOR JOHNSEN PÅ STREKNINGEN DRONNINGENS GATE 25 – SKIPPERGATEN 6 B?

A. Innledning – temaet

Vi har ovenfor under pkt. II påvist at det er svært lite sannsynlig at Rigmor Johnsen møtte Torgersen ved Esther Olssons kiosk ca. kl. 22.42/22.43: Torgersen kunne ikke rekke å komme frem til Esther Olssons kiosk på dette tidspunktet når man hensyntar den siste sikre observasjonen av ham ved Grand Hotell.

I tillegg er Esther Olssons beskrivelse av den aktuelle mannen – basert på den mest nøyaktige og langvarige observasjonen av samtlige vitner – uforenelig med Torgersen. Og Esther Olssons forklaring mht. at mannen ikke snakket Oslodialekt utelukker kort og godt Torgersen.

Temaet i nærværende del III er en nærmere gjennomgang av de neste *fem vitneobservasjoner* av Rigmor Johnsen og den aktuelle mann på strekningen Dronningens gate 25 - Skippergaten 6 b.

Som bilag til denne delen, er det foretatt tre spesialanalyser, som i det vesentlige er basert på Nils Erik Lies utredning i bilagsbind C 1. De tre utredningene er:

- Utredning av Arne Thoresens forklaring – se bilagsbind B 2 b i
- Utredning av Olga Eriksens forklaring – se bilagsbind B 2 b ii
- Utredning om generelle feilkilder ved vitneobservasjoner og hvordan de spiller inn i Torgersen-saken – se bilagsbind B 2 a

Ut fra en helhetsvurdering av samtlige vitneprov vil det bli påvist at denne mannen etter all sannsynlighet ikke kunne være Torgersen. Ved denne helhetsvurderingen må man særlig legge vekt på *de tidsnære* og *objektive* beskrivelsene vitnene har gitt av den aktuelle personen – ikke subjektivt baserte uttalelser flere måneder i etterkant. Når man vurderer vitneprovene i sin helhet, kan det ikke være tvilsomt at de *støtter opp om – og bekrefter* – den konklusjonen som ble truffet ovenfor i pkt. II.

Torgersens forklaring for så vidt gjelder samme tidsperiode vil bli gjennomgått nedenfor under punkt V. Der vil vi blant annet drøfte om Torgersen var alene eller hadde med seg en kvinne da han kom til Tore Hunds vei 24.

Vi har disponert drøftelsen som følger:

I pkt. B nedenfor skal vi gjennomgå vitneobservasjonene. Det er tale om fem vitner som alle har det til felles at det er i deres tidsnære observasjoner som tilsier at den mannen de observerte sammen med Rigmor, var Torgersen. Flertallet beskriver også trekk som er uforenlige med at Torgersen var denne mannen.

I pkt. C skal vi drøfte betydningen av hva to av vitnene *hørte*, som selvsagt er et viktig selvstendig moment i forhold til det vitnene *observerte*. I denne forbindelse skal vi påvise at de skoene Torgersen hadde på seg drapskvelden ikke kunne gi den lyden av *klaprende* hæler, som to vitner hørte.

I pkt. D skal vi oppsummere den totale bevissituasjonen for så vidt gjelder denne delen av kronologien.

I pkt. E skal vi knytte noen kommentarer til den tidligere behandlingen av denne delen av bevisføringen både under hovedforhandlingen og i Gjenopptakelseskommisjonens vedtak.

I pkt. F skal vi kommentere bevisene under dette avsnittet i forhold til gjenåpningshjemlene i straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3, og hvordan de skal inngå i vurderingene mht. dommens riktighet/egnet til frifinnelse. På dette punkt er det foretatt nye analyser av bevissituasjonen, som Gjenopptakelseskommisjonen ikke tidligere har tatt stilling til.

B. En nærmere gjennomgang av de enkelte vitner: Hva observerte vitnene?

Vi skal dele behandlingen av dette temaet i fire:

I pkt. 1 skal vi gjennomgå de *tidsnære* vitneobservasjonene.

I pkt. 2 skal vi gjennomgå forklaringene under *hovedforhandlingen*.

I pkt. 3 skal vi peke på noen *generelle feilkilder* ved vitneobservasjonene.

I pkt. 4 skal vi *konkludere*.

Konklusjonene på nærværende punkt mht. hva vitnene observerte må sammenholdes med punkt C nedenfor: Hva hørte vitnene?

1. De *tidsnære* vitneobservasjonene

a. Innledning

Høyesterett har gjentatte ganger påpekt at man i bevisvurderingen skal legge størst vekt på de *tidsnære forklaringer* – dette i motsetning til forklaringer som er avgitt lengre tid etter at den aktuelle handling skjedde.

Vi skal derfor først gjennomgå de politiforklaringene som ble opptatt umiddelbart etter drapet i den rettslige forundersøkelse av februar 1958.

b. Vitnet Arne Thoresen

Thoresens politiforklaringer er inntatt i bilagsbind D 10.

I analysen i bilagsbind B 2 b 2 påvises at Thoresen forklarte at den observerte personen hadde *helt andre* karakteristika enn Torgersen. Dette gjelder for eksempel:

1. Alderen passer ikke.
2. Høyden passer ikke.
3. Hodefasonen passer ikke.
4. Beskrivelsen av personens hår passer ikke. (Dette er spesielt viktig, da Arne Thoresen var frisør og hadde et spesielt blikk for hår.)
 - Personens hårfarge var blond, ikke mørk/mørkblond som Torgersen
 - Personen brukte Brylcrem – det gjorde ikke Torgersen
 - Håret var glatt – det passer heller ikke
5. Beskrivelsen av klærne passer ikke.
 - Frakken hadde en annen farge
 - Vedkommende hadde trange bukser, som Thoresen også mente var *ensfarget og ikke stripete*.

Konklusjonen er således at når man foretar en helhetsvurdering av de objektive karakteristika som ble beskrevet, peker dette mot en helt annen person enn Torgersen. Dette er utdypet i den nærmere analysen av Thoresens forklaringer.

Nedenfor under pkt. C kommer vi tilbake til om det Thoresen *hørte*, er forenlig med teorien om Torgersen som drapsmann.

c. Vitnet Georg Syversen

Syversens politiforklaringer er inntatt i bilagsbind D 11.

Georg Syversen kjente ikke Torgersen igjen. Han anslo den aktuelle personens høyde som "om lag 1.80 eller kanskje litt mer", og at vedkommende hadde svært smale bukseben.

Ingen av disse karakteristika passer på Torgersen. I tillegg bekreftet Syversen under hovedforhandlingen Thoresens opplysninger om at den aktuelle personens skritt, d.v.s. lyden av sko som klapret, kunne høres, jf. pkt. C.

d. Vitnet Per Fonbæk

Fonbæks politiforklaringer er inntatt i bilagsbind D 14.

Fonbæk hadde vært på jobb på Hotell Viking. Han gikk derfra kl. 22.40 og gikk nedover Skippergaten. Fra krysset Skippergaten/Rådhusgaten så han et par komme fra Rådhusgaten og svinge ned Skippergaten. Han passerte dem idet den kvinnelige parten, som åpenbart har vært Rigmor, låste seg inn i portdøren.

Han gir følgende beskrivelse av mannen i avhør 11.12.1957.

"Mannen var ung, ca. 1,80, iført frakk og dress og var barhodet. Mannen var like høy som v., som er 1,80 m".

I den rettslige forundersøkelsen 19.02.1958 forklarte han.

"Han så ikke noe nøye på paret. Han mener at det var en ung mann, omtrent like høy som vitnet (som er 180 cm). Om påkledningen kan han bare si at han hadde frakk og var barhodet. Om frakken sier han at den var mørkegrå, men vitnet føyer til at han er fargeblind. På nærmere eksaminasjon sier vitnet det slik at frakken har ikke vært blå, men grå."

I retten kjente Fonbæk ikke igjen Torgersen.

Fonbæks beskrivelse av personens høyde (ca. 1.80), og fargen på frakken (grå) passer ikke med Torgersen.

e. Vitnet Sigrid Fjellberg

Fjellbergs politiforklaringer er inntatt i bilagsbind D 12

Heller ikke vitnet Fjellbergs forklaring kan tas til inntekt for at Torgersen var gjerningsmannen. Det ble foretatt en fotofremvisning 10.12.1957, hvor det er protokollert:

"Vitnet fikk seg forelagt 11 forskjellige fotos, men kunne ikke ta ut noen med sikkerhet. Som type tok hun imidlertid ut vedheftede foto av Per Rishaug, f.30/10-34, men anførte at den mannen hun hadde sett drapkvelden ikke hadde kløft i haken."

Hun reagerte således ikke på Torgersens bilde – til tross for at dagspressen samme dag hadde vist bilder av Torgersen.

I forbindelse med den rettslige forundersøkelsen forklarte hun:

"Vitnet har ikke vært konfrontert med siktede før, men vil når hun ser ham, hverken si det var ham eller at det ikke var ham."

Under hovedforhandlingen beskrev hun hårfargen til den aktuelle mannen som lys blond - dette passer heller ikke på Torgersen.

f. Vitnet Olga Eriksen

Olga Eriksens politiforklaringer er gjengitt i bilagsbind D 13.

Olga Eriksens forklaring er også gjennomgått og vurdert av Nils Erik Lie i *Torgersensaken – en analyse*. En bearbeidet versjon av denne analysen er inntatt som bilagsbind B 2 b ii, som det henvises til.

Det sentrale er at Olga Eriksen i sine to politiforklaringer – begge opptatt 07.12.1957 - beskriver den aktuelle personens hår på en måte som *ikke passer med Torgersen*.

Det ble foretatt en konfrontasjonsparade 09.12.1957 med to oppstillinger. På den andre oppstillingen plukket hun ut en annen enn Torgersen og mente at denne personen passet bedre enn den personen (Torgersen) som hun pekte på ved første gjennomgang, og som det derfor er grunn til å vektlegge. Ansiktsprofilen til den hun pekte ut ved konfrontasjonsrad nr. to (som ikke var Torgersen) passet bedre, og det samme gjorde vedkommendes hodefasjon.

Innledningsvis beskriver hun altså elementer som ikke stemmer med Torgersens utseeende, hvoretter hun konkluderer under identifikasjonsparaden ved å peke ut en annen mann enn Torgersen og i tillegg begrunner hvorfor den siste var likere enn Torgersen, som hun pekte på først.

I tillegg ble det foretatt en gjennomgang av fotografier 14.12.1957 – fire dager etter at fotografiene av Torgersen var avbildet i flere osloaviser. Denne gjennomgangen har derfor begrenset verdi. Det vises til Lies redegjørelse.

For øvrig er det grunn til å minne om at Olga Eriksen selv understreket usikkerheten mht. sin observasjon. I avhøret 07.12 uttalte hun at hun ikke kunne beskrive den ukjente nærmere "da hun bare gikk rett forbi ham og Rigmor". Under hovedforhandlingen påpekte hun at hun ikke festet seg spesielt ved den aktuelle personen fordi.

"jeg så ikke så godt fordi to lyspærer i oppgangen var slukket".

Også for så vidt gjelder Olga Eriksen må man skille mellom de objektive karakteristika hun observerte, som for eksempel hår, og ikke hennes subjektive oppfatninger.

g. Særlig om Torgersens klær – den stripete dressbuksen

Det er ubestridt at Torgersen hadde en lett karakteristisk brun- og hvitstripet dress på seg da han var i Oslo sentrum drapkvelden – en dress som han etter at han kom hjem senere på kvelden skiftet. Over dressen hadde han en frakk som gikk til ca knehøyde.

Når Torgersen hadde på frakken, var de stripete buksebena klart synlige både på grunn av stripene og fordi buksen sto i kontrast til den mørke frakken.

Påtalemyndigheten har i forbindelse med forklaringen til Johanne Olsen – som vi kommer tilbake til nedenfor i V, hvor vi skal påvise hvilke feilkilder som er beheftet med denne forklaringen – fremhevet at i et senere avhør forklarte Johanne Olsen at Torgersen hadde på seg bukser med striper.

Det sentrale poenget med nærværende punkt er at *ingen* av de vitnene som så den mannen som Rigmor Johnsen gikk sammen med, observerte slike karakteristiske bukser.

Esther Olsson – som observerte ham på nært hold – la ikke merke til dette.

Arne Thoresen – som også kunne observere den aktuelle mannen nøye – mente til og med at *buksen var ensfarget og ikke stripete*. På forespørsel om Thoresen ikke ville lagt merke til om buksene var stripete, ble det protokollert at "vitnet mener at det ville han ganske sikkert (vår understrekning) ha gjort."

Heller ikke Georg Syversen eller Sigrid Fjellberg observerte at mannen hadde stripete bukser.

Det samme gjelder Per Fonbæk, som til overmål ble spurt et ledende spørsmål om buksene var stripete.

Heller ikke Olga Eriksen observerte noen stripete bukser.

Konklusjonen er at det i høy grad har formodningen mot seg at *ingen* av disse vitnene observerte den type karakteristiske bukse som Torgersen hadde. Dette forholdet taler ytterligere imot at det var Torgersen som var sammen med Rigmor Johnsen.

h. Konklusjon

Foretar man en samlet vurdering av *samtlige tidsnære forklaringer*, er det svært vanskelig å påstå at disse tilsier at det var Torgersen som ble observert. Tvert imot: Disse forklaringene taler *mot* at Torgersen var Rigmor Johnsens drapsmann.

2. Forklaringene under hovedforhandlingen

To av vitnene avga avvikende forklaring under hovedforhandlingen i forhold til sine forklaringer i forbindelse med politiavhørene.

Under hovedforhandlingen ga Thoresen uttrykk for at Torgersen lignet den personen han hadde observert. Og etter å ha sett Torgersen gå, slik at Thoresen kunne se han bakfra, uttalte han:

"Det eneste jeg kan si er at han likner jævlig."

Men denne uttalelsen kan ikke tas ut av konteksten den falt i. Den er begrenset til å gjelde en beskrivelse av Torgersens ganglag sett bakfra, og kan selvfølgelig ikke overstyre de objektive trekkene som Thoresen også har beskrevet, og som ikke stemmer overens med Torgersen.

Disse uttalelsene er altså helt kontrære i forhold til de tidsnære objektive karakteristika som Thoresen tidligere forklarte seg om. Det er tale om en forklaring over et halvt år etter observasjonen fant sted – og etter at det var publisert en rekke fotos av Torgersen i dagspressen. Det sier seg selv at dette er utsagn som man må ta for det de er – og med de vesentlige feilkilder som et slikt utsagn kan være forbundet med.

Det samme gjelder Olga Eriksen som både under den rettslige forundersøkelsen og under hovedforhandlingen mente at hun gjenkjente Torgersen og svarte at det ikke "kan være to som er så like". Hun forklarer seg således også annerledes enn i forbindelse med de tidsnære politiforklaringene. Det er direkte påfallende hvordan Olga Eriksen husker bedre og bedre etter hvert som tiden går.

Olga Eriksens forklaring er et skoleeksempel på en opprinnelig kortvarig og perifer observasjon. "Hun gikk bare rett foran ham og Rigmor". Etterfølgende faktorer har kunnet spille inn og påvirke erindringsbildet. Det er karakteristisk for en slik prosess at beskrivelse etter hvert stemmer bedre med avisbilder av Torgersen enn med hennes egne observasjoner, slik de er gjengitt i første avhør.

En skal under slike omstendigheter ikke sitte inne med omfattende vitnepsykologiske kunnskaper for å se at slike nye beskrivelseselementer som Olga Eriksen har kommet med lang tid etter den opprinnelige kortvarige observasjonen – og som i tillegg ikke stemmer med hennes egen opprinnelige forklaring – ikke kan tillegges vekt av betydning.

Til overmål har hun – som nevnt – selv bekreftet at hun ikke så godt fordi to lamper i oppgangen var slukket.

Dette har som konsekvens at Olga Eriksens forklaring i den rettslige forundersøkelse og under hovedforklaringen har liten bevisverdi. Subjektive uttalelser om likhet endrer ikke dette, og kan ikke tillegges vekt av betydning.

3. Feilkilder

Nils Erik Lie har i sin utredning *Torgersensaken – en analyse* også foretatt en analyse av de alminnelige feilkilder som foreligger mht. vitneobservasjoner, jfr. bilagsbind B 2 a.

Vi skal referere fra Lies oppsummering:

"Vitneobservasjonene som er analysert ovenfor, kan etter dette sammenfattes slik:

I den utstrekning det ikke er samsvar mellom vitnenes politiforklaringer og det som ble forklart under hovedforhandlingen i lagmannsretten, må det legges til grunn at det er politiforklaringene, som for samtlige er avgitt kort tid etter observasjonen, som er korrekt.

Den mannen som er observert sammen med Rigmor av Olsson, Thoresen og Syversen og beskrevet av disse, kan ikke være Torgersen. Det er for mange konkrete elementer i beskrivelsene av denne mannen som ikke stemmer overens med Torgersen. I særlig grad gjelder dette Thoresens presise observasjoner.

Fonbæks beskrivelse kan – med unntak for beskrivelsen av høyden – i og for seg passe på Torgersen, på samme måte som den kan passe på et stort antall andre unge menn som har vært ute denne kvelden.

Fjellbergs og Eriksens generelle beskrivelser utelukker ikke Torgersen, på samme måte som de ikke utelukker et stort antall andre unge menn som har vært ute i Oslo sentrum samme kveld. Eriksens utsagn om likhet på grunn av forhold ved gjerningsmannens hår stemmer derimot ikke innbyrdes, stemmer ikke med hennes egen politiforklaring, står i strid med hennes egen opptreden under konfrontasjonsparaden og stemmer heller ikke med andre opplysninger om forfølgerens og Torgersens eget utseende, og er generelt beheftet med for store feilkilder til å kunne tillegges vekt.

En mulig slutning ut fra disse observasjonene er at den mannen som er observert av Fonbæk, Fjellberg og Eriksen er en annen enn mannen som er observert av Olsson, Eriksen og Syversen. I så fall må det være den førstnevnte som er drapsmannen. Dette forutsetter at den første av disse to har forsvunnet – uvisst hvor – hvoretter nestemann har dukket opp i området rundt Rådhusgaten. Denne muligheten fremstår som usannsynlig. I et hvert fall utelukker den Torgersen.

Ingen av disse vitnene har observert stripete bukser, i motsetning til vitnene som har observert Torgersen tidligere på kvelden. Vitnet Thoresen beskriver helt andre bukser.

Sammenfatningsvis beskriver disse vitnene en ung, kraftig mann i mørk frakk, i overkant av 1,80 høy, som har blondt hår og ikke snakker Oslodialekt. Høyde, hår og dialekt utelukker Torgersen. At det er andre karakteristika som ikke utelukker ham, er da uten betydning."

4. Konklusjon – en helhetsvurdering av samtlige vitneprov

Det må foretas en samlet helhetsvurdering av samtlige fem vitneprov, hvor man må legge vekt på at de objektive karakteristika av den aktuelle personen overhodet *ikke passer på Torgersen*.

Oppsummerer man bevisverdien av vitneprovne for så vidt gjelder observasjonene på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b, tilsier en isolert vurdering av disse at Torgersen ikke var drapsmannen. Ser man dem i sammenheng med perioden kl. 22.20-22.43, jfr. ovenfor under III, fremstår det som usannsynlig at Torgersen kan være gjerningsmannen basert på denne delen av beviskjeden.

Og det er ikke bare slik at påtalemyndighetens påberopelse av disse taktiske bevis har minimal bevisverdi. Forholdet er det motsatte: Når disse bevisene sett under ett bekrefter at den observerte mannen ikke kan ha vært Torgersen, representerer de meget sterke bevis for Torgersens *uskyld*.

C. Hva hørte to av vitnene?

1. Faktum

Ovenfor under II C påpekte vi at det Esther Olsson *hørte* mht. den aktuelle personens dialekt ikke passer på Torgersen.

I nærværende pkt. C skal vi diskutere en annen side av det vitnene hørte: To av vitnene hørte noe som ikke er forenlig med påtalemyndighetens teori.

Arne Thoresen *hørte* at det klampret i gaten etter den aktuelle gjerningspersonen. Thoresen var således sikker på at den aktuelle personens sko ikke kunne ha gummihæl.

I avhør 13.12.1957 forklarte Thoresen blant annet:

"Videre må vitnet anføre at mannen han så følge etter den drepte må (vår understrekning) ha gått med sko uten gummiheler da det klampet i gaten eller fortauget."

Dette viktige poenget er *bekreftet av vitnet Georg Syversen*.

Gjenopptakelseskommisjonen gjengir i sitt 2006-vedtak Syversens forklaring under hovedforklaringen 04.06.1958. I følge en forklaring i VG ble han av forsvareren spurt om det var noe iøynefallende ved mannens forklaring. Syversen svarte blant annet:

"Nei, men det klappet i skoene hans. Det tyder på at han ikke hadde gummi på hælene."

Konklusjonen er at det både Thoresen og Syversen hørte, i tillegg til det Thoresen observerte, gjør det svært lite sannsynlig at Torgersen er gjerningsmannen.

Dette forholdet må tydeligvis ha bekymret Dorenfeldt under hovedforhandlingen. Torgersen har forklart at han den aktuelle kvelden hadde brune sko med gummiflikk – som ikke kunne lage den lyden som Thoresen og Syversen hørte.

Dorenfeldt grep da til det kunstgrep at han utstyrte Torgersen med helt andre sko - med lærhæler - for at ikke vitneprovene skulle være uforenlige med Torgersen som gjerningsmann, jf. nedenfor under pkt. 3.

Dette forholdet er svært viktig, og vi skal i det følgende grundig gjennomgå bevisene i denne forbindelse. Også på dette punkt foreligger det en helt ny analyse av bevissituasjonen, som ikke har vært behandlet i sin helhet av Gjenopptakelseskommissjonen.

2. Hvilke sko hadde Torgersen?

Siden begge vitnene – uavhengig av hverandre – forklarer at de har hørt det samme, blir et sentralt spørsmål om Torgersen den aktuelle kvelden hadde sko som kunne lage en slik lyd som vitnene beskriver.

Som vi skal gjøre rede for nedenfor, er dette *ikke* tilfellet: Torgersens sko var brune og hadde hæler med gummiflikk (Viking). Hans sko kunne således ikke lage noen klappende eller klappende lyd. Dette forholdet *i seg selv* gjør det lite sannsynlig at det var Torgersen de iakttok.

3. Den nærmere analysen av hvilke sko Torgersen hadde på seg drapskvelden.

a. Innledning

Politiet beslagla tre par sko hos Torgersen i forbindelse med etterforskningen.

- Torgersens sko ved pågripelsen ble beslaglagt – han hadde på seg *turnsko*. Det er enighet om at dette var sko som Torgersen tok på seg hjemme før han returnerte til sentrum, og at han ikke hadde dem på seg tidligere på kvelden. Disse sko har derfor ingen relevans i denne sammenheng.
- Torgersen forklarer selv at han hadde *brune sko med gummiflikk*, da han var på byen. Hvis dette er riktig, vil disse skoene ikke kunne lage den lyden som vitnene Thoresen og Syvertsen hørte.

Disse skoene ble beslaglagt av påtalemyndigheten på loftet i Tore Hunds vei 24 umiddelbart etter pågripelsen av Torgersen.
- Påtalemyndigheten mener imidlertid at Torgersen hadde *gråblå semskede sko* på seg drapskvelden. Disse skoene hadde rester av hæljern, som kunne skape den lyd vitnene Thoresen/Syvertsen hørte. Disse skoene befant seg i en bømte i kjelleren da politiet ransaket leiligheten i Tore Hunds vei 24 umiddelbart etter drapet. De ble i første omgang ikke beslaglagt, men ble levert til politiet av Torgersens bror, Lorang, en drøy måned senere, 13.01.1958.

Påtalemyndigheten har – som nevnt ovenfor – her et dilemma: Legges Torgersens forklaring til grunn, får påtalemyndigheten et betydelig forklaringsproblem som løses ved at Torgersen utstyres med helt andre sko enn det han hadde på seg.

Dette er tydeligvis nødvendig for at regnestykket skal gå opp, men denne påstanden er grunnleggende gal – med de konsekvenser dette får for bevisvurderingen av om det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

b. Hva er bevissituasjonen med hensyn til Torgersens sko? En nærmere gjennomgang av bevisførselen vedrørende skoene

i. Torgersens forklaring – han brukte *ikke* sko som kunne gi en "klaprende" lyd

Torgersen har helt fra pågripelsen vært helt sikker å at han hadde de brune skoene på mens han var i Oslo sentrum om kvelden 06.12.1957. Dette opplyste han allerede i forhørsretten 9. desember, hvor han beskrev sitt antrekk, herunder brune sko. Det samme gjentok han i avhør 15.01.1958.

At disse skoene ble brukt kvelden før politiet beslagla dem, fremgår av at de var våte under. De må altså nylig ha blitt brukt. Som det fremgår nedenfor, kan de ikke være brukt av andre enn Torgersen selv – broren Lorang hadde andre sko tidligere på kvelden.

Det er for øvrig helt usannsynlig at Torgersen skulle lyve på seg bruk av sko. Hans beskrivelse av klesvalg for øvrig, frakk, dress, skjorte, slips, barhodet m.m. er det ingen tvil om er riktig.

Hvorfor skulle Torgersen lyve om skovalg? Dette må jo fremstå som langt mindre farlig enn frakk/dress, som meget lett kunne ha spor fra avdøde/åstedet.

ii. Dagmar Torgersens – mor

Allerede 07.12.1957 uttalte Dagmar Torgersen at Torgersen kvelden før hadde hatt på seg *brune sko*.

Dette gjentok Dagmar Torgersen 20.12.1957. Dagmar Torgersens politiforklaringer er inntatt i bilagsbind D 2.

"På spørsmål forklarer vitnet at siktede har et par brune sko. Broren Lorang, brukte også disse skoene", men den aktuelle kvelden hadde Lorang andre sko."

Det fremgår av punktene ovenfor at Torgersen og hans mor – helt uavhengig av hverandre - forklarer seg i overensstemmelse med hensyn til skovalg.

iii. Lorang Torgersen – bror

Men det stopper ikke her. Også broren Lorangs forklaring med hensyn til sitt skovalg den aktuelle kvelden er helt klar. Det var

han som hadde på seg de gråblå semskede skoene som er nevnt ovenfor. Dette støttes også av morens forklaring, jfr. ovenfor.

iv. Samlet vurdering

Det må således legges til grunn at Torgersens forklaring mht. hans skovalg er i kvalifisert grad sannsynliggjort: Vitnene må ha hørt en annen mann.

c. De semskede skoene som lå i en bølge i kjelleren i Tore Hunds vei 24

Det ble opplyst at disse skoene tilhørte Lorang. Skoene var for små til ham – etter at han var operert i forbindelse med amputasjon av en tå (det var små spor av blod i skoen etter inngrepet) - og Lorang satte dem i vann i den hensikt å blokke dem ut.

20.12.1957 forklarte Dagmar Torgersen som nevnt at Lorang kom hjem om kvelden den 06.12.1957 kl. 21.45, og at han da satte de grå skoene i kjelleren.

Hun forklarer også at Lorang hadde lånt et par sko av sin bror, og at det var disse grå skoene som sto i bløt i kjelleren. Her fremhever hun også at Lorang skulle blokke dem ut da han hadde skadet det ene benet, og grunnen til at han lånte disse skoene, var at de var myke.

I den rettslige forundersøkelsen av 18.02.1957 forklarer moren at Lorang kom hjem ca. kl. 21.45 "god og full". Etter å ha hugget noen vedpinner i kjelleren gikk han opp på loftet hvor han hadde sitt rom og la seg.

Han var nede igjen etter at broren var reist tilbake til byen etter midnatt. Dagmar Torgersen forklarte at Lorang hadde tatt med seg de brune skoene da han gikk opp for å legge seg.

Selv forklarer Lorang 20.12.1957 – se bilagsbind D 4 – at han husker at han satte et par sko i vann i kjelleren da han hugget ved. *Det var disse skoene han hadde på seg tidligere på kvelden.*

Det er i tillegg viktig å understreke at både Dagmar og Lorang er helt sikre på at det var Lorang som satte skoene i en bølge vann i kjelleren – og ikke Torgersen.

d. Konklusjon

Som man ser av forklaringene – som umulig kan være samordnede med hensyn til en detalj som på dette tidspunkt måtte fremstå som helt uvesentlig – er det et faktum at Torgersen hadde brune sko med gummiflikk på hælene frem til han skiftet klær noe før kl 0030 den kritiske natten. Disse skoene kan umulig ha laget den lyden som vitnene Syvertsen og Thoresen beskrev.

På dette punktet har påtalemyndigheten en tilnærmet uløselig utfordring: Thoresens og Syversens forklaringer utelukker med høy grad

av sannsynlighet Torgersen. Og da *må* påtalemyndigheten prøve å desavuere disse to klare vitneprovene. Den eneste måten påtalemyndigheten kan gjøre det på, er å prøve å knytte Lorangs sko – som Lorang selv hadde plassert i en bølge i kjelleren – til Torgersen og anføre at det var *disse* skoene Torgersen hadde på seg.

Det er merkelig at ikke Gjenopptakelseskommissjonen behandler Torgersens skovalg og påviser det usannsynlige i at Torgersens brune sko skulle kunne ha laget de lydene som *både* Thoresen og Syversen reagerte på. Man må snu bevisbyrden i kvalifisert grad i Torgersens disfavør for å få påtalemyndighetens resonnement til å gå opp.

4. Et annet forhold med hensyn til Torgersens sko

Det ble ikke funnet avføring på de semskede skoene som påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen hadde på seg på drapstidspunktet. Man skulle imidlertid tro at det var avføring på disse skoene, da Torgersen forutsetningsvis må ha hatt nærkontakt på flere måter med avdødes avføring. Det var det ikke. Og eventuelle avføringsrester forsvinner neppe ved at skoene legges i en bølge med vann.

Det er i tillegg merkelig om det skulle være avføring fra avdøde på Torgersens *turnsko* som han hadde byttet til *senere på kvelden*. Selv med påtalemyndighetens teori må Torgersen ha hatt langt mindre kontakt med åstedet og liket ved den angivelige retur - hvor det eneste formål var å tenne på i kjelleren – enn på drapstidspunktet. Men det er dette som anføres av påtalemyndigheten.

Avføringsbeviset kommer vi i detalj tilbake til nedenfor i del 3. Det er imidlertid grunn til å ta med seg disse påfallende forhold når vi behandler bevisverdien av Torgersens sko.

D. **Konklusjon – den samlede vurdering av om Torgersen ble observert sammen med Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b.**

På grunn av de nye analysene av bevisene i forbindelse med denne delen av beviskjeden, kan vi konstatere at både *observasjonene* (jf. B ovenfor) og det vitnene *hørte* (jf. C ovenfor) med en meget stor grad av sannsynlighet utelukker Torgersen som drapsmann.

Det må foretas en samlet helhetsvurdering av samtlige fem vitneprov, hvor man ikke bare legger vekt på at de objektive elementene i beskrivelsene av den aktuelle personen overhodet ikke passer på Torgersen, men at det to av vitnene *hørte* (Thoresen/Syversen) langt på vei utelukker Torgersen som gjerningsmann.

Og igjen: Det er ikke bare slik at påtalemyndighetens påberopelse av disse bevis ikke har bevisverdi. Som påpekt, er realiteten den motsatte: Nærværende ledd i kronologien representerer også et sterkt bevis for Torgersens *uskyld*.

Og dette blir enda klarere når vi foretar en vurdering av de vitneforklaringene som er gjennomgått i nærværende pkt. III med det som er gjennomgått ovenfor under pkt. II for så vidt gjelder det Esther Olsson observerte.

Ser man konklusjonene på nærværende punkt III sammen med det som er behandlet ovenfor i punkt II for perioden ca. kl. 22.20-ca. kl. 22.43, fremstår det som enda mer usannsynlig at Torgersen er gjerningsmannen.

E. Tidligere behandling av spørsmålet om det var Torgersen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen

1. Gjenopptakelseskommisjonens vedtak i 2006

Gjenopptakelseskommisjonens behandling av de aktuelle vitneprovne i 2006-avgjørelsen er overfladisk. Det vises til side 497-498 i vedtaket.

Argumentasjonen er meget selektiv og bygger ensidig på subjektive karakteristika – ikke objektive forhold i de aktuelle vitners forklaring. Den bærer i det hele tatt preg av at man skal begrunne konklusjonen om at gjenåpningsbegjæringen skal forkastes, og at man tilpasser argumentasjonen ut fra denne konklusjonen – fremfor å vurdere de enkelte vitneforklaringer i sin helhet og nøkternt.

Når det gjelder Thoresen, overser kommisjonen at hans tidsnære og objektive karakteristika av den observerte mann ikke passer med Torgersens utseende, og at de *tidsnære* vitneforklaringene fremstår som svært vanskelig å forene med Torgersens utseende.

Det er videre grunn til å forundres over at kommisjonen viser til enkeltstående subjektive utsagn om likhet fra Olga Eriksen – uten å kommentere den serie av feilkilder som hefter ved hennes forklaring, og uten å ta i betraktning de to begivenhetsnære forklaringene fra 07.12.1957. Det er ikke lett å forstå hvordan kommisjonen fokuserer på subjektive utsagn om likhet og ser bort fra de objektive beskrivelselementene som ikke passer med teorien om Torgersen som gjerningsmann.

Det er ytterligere grunn til å påpeke at de drøftelsene som ble foretatt i 2006 ikke er faktisk riktige: Kommisjonen legger, som nevnt, ensidig vekt på Thoresens uttalelser under hovedforhandlingen, hvor Thoresen anførte at Torgersen var "jævlig lik", men uten å forholde seg til hva dette utsagnet faktisk gjaldt. Det vises til Lies analyse hvor feilkildene behandles.

Det samme forholdet gjelder forklaringen til Olga Eriksen.

Den mest alvorlige faktiske feilen er at kommisjonen i 2006 ikke har lagt til grunn det klare bevisbildet som i høy grad sannsynliggjør at Torgersen ikke hadde sko av den type som vitnene Thoresen og Syversen beskrev. Dette er et helt sentralt element, hvor kommisjonen har tatt alt for lett på bevisvurderingen, og som Sæter også utelater i sin avgjørelse: Påstanden om at Torgersen benyttet det skopar som ble beslaglagt en god stund etter drapet har kort og godt ikke bevismessig belegg.

Realiteten er at det foreligger en saksbehandling som medfører at bevis igjen blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir også her brukt mot ham.

Man må kunne stille som et minimumskrav til behandlingen at følgende forhold hensyntas ved bevisvurderingen:

- a. Man må vektlegge observasjoner som skjer over tid – fremfor kortvarige observasjoner. Her står vitnet Esther Olsson i en særstilling, mens Olga Eriksen representerer den andre ytterlighet.
- b. Man må vektlegge de tidsnære beskrivelser (dvs. de første politiforklaringer) fremfor forklaringer som gis mange måneder i etterkant (for eksempel under hovedforhandlingen).
- c. Man må vektlegge objektive beskrivelser av trekk ved den aktuelle person, ikke subjektiv syensing.
- d. Man må ikke utelate forklaringer om hva vitnene *hørte*, selv om de strider mot påtalemyndighetens teori, jf. vitneforklaringene fra Olsson, Thoresen og Syversen.

I tillegg foreligger det på dette punkt gal lovanvendelse i tidligere avgjørelser fra kommisjonen: For det første er det en gal lovanvendelse at man ikke hensyntar de aktuelle vitneforklaringene som en del av det øvrige bevisbildet ved vurderingen av om vilkårene iht. § 391 nr. 3 er tilfredsstilt. I tillegg – og det er vesentlig mer alvorlig – foreligger det ingen drøftelse av den *kumulative vurdering* som vi har foretatt av de seks vitneforklaringene sett i sammenheng, og som selvfølgelig er det sentrale ved vurderingen av både § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

2. Helen Sæters avgjørelse av 31.08.15

Som det fremgår av vår klage til Sivilombudsmannen - se bilagsbind E 11 - tilfredsstiller ikke Helen Sæters vedtak de kravene straffeprosessloven setter til vurdering og begrunnelse. Sæter henviser for alle praktiske forhold bare til det tidligere vedtaket av gjenopptakelseskommisjonen av 2006.

Når vedtaket inneholder både lovanvendelsesfeil, saksbehandlingsfeil og feil mht. bevisvurderingen, er vedtaket utjenlig som et henvisningsgrunnlag. I vedtaket er det heller ingen drøftelse av de anførselene som ble fremmet 11.06.15, som tilfredsstiller straffeprosessens krav til vurdering og begrunnelse.

Vi minner om de tre grunnleggende vilkår som i denne forbindelse må være tilfredsstilt:

- a. Er det identitet mellom det som ble anført i 2015, og det som har vært anført forut for 2006-vedtaket?
- b. Er anførselene i 2015-begjæringen drøftet og begrunnet i overensstemmelse med straffeprosesslovens krav?
- c. Er de drøftelser/den begrunnelse som er foretatt *faktisk* korrekt?

Når det gjelder vilkåret til identitet er det i 11.06.15-begjæringen foretatt en grundig gjennomgang og analyse som ikke er identisk med argumentene forut for 2006-vedtaket, selv om man også den gang foretok en gjennomgang av de taktiske bevis.

Enda viktigere er det at de anførslene som ble fremsatt i 11.06.15-begjæringen, *ikke er drøftet og begrunnet på den måten som straffeprosessloven krever*. Det er for eksempel uforklarlige utelatelser når det gjelder forklaringen til Esther Olsson: Her berøres ikke Olssons objektive beskrivelse av den aktuelle personen og – enda mer påfallende – at Torgersen kan utelukkes når vi legger Esther Olssons beskrivelse av den aktuelle personens dialekt til grunn.

3. Konklusjon

Man må nå – for første gang – foreta den helhetlige vurdering av de aktuelle vitneforklaringene som refererer seg til dette punktet i kronologien – og basert på en riktig lovanvendelse og en drøftelse og en begrunnelse som er i overensstemmelse med straffeprosesslovens krav.

F. Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3

1. Straffeprosessloven § 392, annet ledd.

Samtlige av de forhold som er påberopt ovenfor representerer "særlige forhold" i relasjon til § 392 annet ledd og skal følgelig inngå i den totalvurdering som skal foretas etter denne bestemmelsen.

Hverken gjenopptakelseskommisjonen i 2006 eller Helen Sæter i sitt vedtak av 31.08.15 foretar denne kumulative vurdering som med styrke taler for at dommen er uriktig - se del 4.

2. Straffeprosessloven § 391 nr. 3

De momentene som er nevnt i nærværende punkt, representerer ikke nye omstendigheter eller nye bevis i relasjon til § 391 nr 3.

Derimot utgjør de en del av *det øvrige bevisbildet* – som også inngår i beslutningsgrunnlaget.

Ved tidligere vurderinger av § 391 nr 3 er det på dette punktet begått to feil:

For det første er momenter som tilhører "det øvrige bevisbildet" utelatt under henvisning til at det ikke ansees som nye omstendigheter/nye bevis. Dette er imidlertid forfeilet – også momenter som tilhører det øvrige bevisbildet må hensyntas.

For det annet er det gjort en feil ved at momentene ikke inngår i den kumulative vurdering i henhold til denne bestemmelsen – slik § 391 nr 3 krever.

IV. PERIODEN CA. KL. 22.55 – CA. KL. 23.40: ER DET FORHOLD KNYTTET TIL ÅSTEDET ELLER AVDØDE SOM SANNSYNLIGGJØR AT TORGERSEN VAR I SKIPPERGATEN 6 B PÅ DRAPSTIDSPUNKTET?

A. Innledning

1. I pkt. II og III ovenfor er det påvist at:

- det er tidsmessig lite sannsynlig at Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk.
- den objektive beskrivelse Esther Olsson gir passer ikke med Torgersen.
- de tidsnære forklaringene til de fem vitnene som forklarte seg om Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b, taler klart i retning for at Torgersen ikke kan være gjerningsmannen. Her må det legges vesentlig vekt på de objektive karakteristika som ble beskrevet – i motsetning til subjektiv syensing mange måneder i etterkant.
- det påfallende i at ingen av vitnene observerte de karakteristiske stripene i Torgersens dress
- Torgersen snakker Oslodialekt, dette i motsetning til den mannen Esther Olsson hørte snakke.
- Torgersen hadde ikke den skotypen som to av vitnene forklarer seg om, og som de hørte lyden av.

En helhetsvurdering av pkt. II og III viser således – som påpekt – at det med betydelig grad av sannsynlighet kan konstateres at det ikke kan ha vært Torgersen som fulgte Rigmor Johnsen til hennes bopel i Skippergaten 6 b.

Neste trinn i kronologien er perioden ca. kl. 22.55 – ca. kl. 23.40. Påtalemyndigheten anfører at Torgersen på dette tidspunktet drepte Rigmor Johnsen og bar henne ut i bakgården og ned i kjelleren.

Vi skal i nærværende punkt gjennomgå de bevis som av påtalemyndigheten har vært anført til støtte for at Torgersen var *på åstedet*. Dette er et svært viktig punkt, da to av sakens tre sentrale tekniske bevis (tannbitt- og barnålbeviset) refererer seg til denne delen av kronologien.

Som påpekt ovenfor under del 1, var de sakkyndige i 1958 skråsikre på at disse to bevisene knyttet Torgersen til åstedet. I dag er situasjonen en helt annen: Det foreligger en rekke nye forhold som ikke bare gjør denne konklusjonen usikker, men som i dag – ut fra en nøktern og uhildet vurdering – tilsier at disse bevisene, ikke knytter Torgersen til drapet eller drapsstedet.

Forholdet er således at disse bevisene *styrker og bekrefter* den konklusjon som man med betydelig grad av sikkerhet kunne trekke på bakgrunn av behandlingen ovenfor under pkt. II og III.

2. Behandlingen av perioden kl. 22.55-23.40 må ses i sammenheng med det etterfølgende ledd i den kronologiske rekkefølgen, hvor spørsmålsstillingen er *tidspunktet for når Torgersen kom hjem til bopel på Tøyen*.

Det påvises i neste punkt V at Torgersen kom hjem allerede kl. 23.30, antakelig noe før. Dette er et *tilleggsmoment* som gjør at påtalemyndighetens påstand om at Torgersen på befant seg i Skippergaten 6 b på dette tidspunktet, er ytterligere usannsynlig.

Det er således viktig at man ser de delspørsmål som er behandlet hhv. i pkt. II, III og V *sammen med* nærværende punkt IV.

3. Påtalemyndigheten legger som nevnt til grunn at drapet skjedde mellom ca. kl. 23.00 og kl. 23.30. Det må imidlertid understrekes at det ikke finnes tekniske bevis som sannsynliggjør at drapet skjedde i løpet av denne halvtimen. Klokkeslettet er først og fremst valgt ut fra påtalemyndighetens teori vedrørende Torgersens bevegelsesmønster. Det følger ikke som en nødvendig følge av de undersøkelser som ble gjort mht. når drapet fant sted, jf. temperaturmålinger, analyser av alkoholinnhold i Rigmor Johnsens blod m.v. Drapet kan – ut fra de tekniske undersøkelser – ha blitt begått senere.

I Ståle Eskelands utredning *Bevisene i Torgersen-saken* (bilagsbind E 4) er drapstidspunktet nøye drøftet i kap. 16 – se side 393 flg. Dette kapittelet må sammenholdes med Eskelands drøftelse av tidspunktet for brannstiftelsen – se kap. 14, s. 339 flg. Eskelands konklusjon er at det er forenelig med bevisene i saken at drapet kan ha skjedd noe før brannstiftelsestidspunktet – og at det således ikke er sikkert at påtalemyndighetens teori om at det er mellom halvannen og to timers forskjell mellom de to tidspunktene er riktig. Dette betyr i så fall at man ikke er avhengig av den usannsynlige teorien om at drapsmannen vendte tilbake til åstedet etter halvannen time – med den konsekvens dette har for påtalemyndighetens drapsteori med hensyn til Torgersen.

4. Videre disposisjon

I pkt. B skal vi behandle hvilke *generelle* momenter som tilsier at Torgersen ikke befant seg på åstedet på drapstidspunktet. Vi foretar med andre ord en gjennomgang av sakens taktiske bevis som er knyttet til åstedet – før vi drøfter de tekniske bevis.

I pkt. C skal vi behandle barnålbeviset. Dette beviset sto – som nevnt ovenfor – helt sentralt i 1958. Vi har derfor lagt stor vekt på å utrede dette beviset grundig.

I pkt. D skal vi behandle tannbittbeviset. Dette beviset sto også helt sentralt under hovedforhandlingen i 1958. Vi skal derfor gå svært grundig gjennom dette.

I pkt. E skal vi behandle det såkalte blodbeviset.

I pkt. F skal vi foreta en totalvurdering av alle bevis som er knyttet til bevisene som refererer seg til dette tidsavsnittet. Denne kumulative vurderingen viser at det ikke er noen bevis som med rimelighet tilsier at Torgersen har vært på åstedet for forbrytelsen. Og forholdet er også her at vi ikke bare kan konstatere at

påtalemyndighetens bevis ikke lenger har særlig bevisverdi, men at bevisene som er knyttet til åstedet, tvert imot gjør det sannsynlig at Torgersen er *uskyldig*.

I pkt. G skal vi peke på hvordan de enkelte bevis skal vurderes ut fra vilkårene for gjenåpning i straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3.

B. Generelle forhold som tilsier at Torgersen ikke var på åstedet.

Før vi går inn på de tekniske bevis skal vi drøfte de taktiske bevis som knytter seg til dette spørsmålet.

Disse taktiske bevisene viser at det er lite sannsynlig at Torgersen var på åstedet, og de inngår selvsagt i den totalvurdering som må foretas for så vidt gjelder dette spørsmålet.

1. Manglende lyskilder.

Påtalemyndigheten legger til grunn at Torgersen flyttet liket av Rigmor Johnsen fra oppgangen i Skippergaten 6 b og ut i bakgården, gjennom en kjellerlem og ned i en kjeller.

Kjelleren hvor Rigmor Johnsen ble funnet, lå i et absolutt stummende mørke uten noen form for lyskilder. I tillegg minner vi om at drapet fant sted på omtrent døgnets mørkeste tid på en av årets mørkeste dager.

Det var heller ingen lys i bakgården og ned i kjelleren.

At bakgården og kjelleren lå i stummende mørke fremgår av et brev av 20.03.1973 fra en av leieboerne i Skippergaten 6 b, enkefrue Helga Paulsen – som vedlegges som bilagsbind A 6.

Brevet er av interesse på flere måter – bl.a. Paulsens utpeking av en alternativ drapsmann. Det springende punktet i denne forbindelsen er imidlertid hennes understrekning på side 1, tredje ledd av at drapsmannen måtte være lømmekjent i gården. Hun fortsetter:

- (1) *"Selv bodde jeg der i 2 uker før jeg ante noe om kjelleren og at lemmen var åpen. Gården mellom bygningene var dyster som en grav om natten, ingen fremmed ville kunne finne frem til kjelleren eller visst at lemmen var låst."*

Paulsen konkluderer med at drapet sannsynligvis var blitt begått av en utenforstående.

Dette er i seg selv interessant, men det er et annet spørsmål som er mer sentralt: Nødvendigheten av lyskilder.

Nede i den stummende mørke kjelleren hadde drapsmannen – iht. påtalemyndighetens teori – plassert liket av Rigmor Johnsen under et bål som ble stablet opp. Det fremgår av redegjørelsen fra de aktuelle brannmenn at Rigmor Johnsen lå under forskjellige former for skrot. Det som var lempet opp, over og rundt avdøde var ni lemmer av tre, åtte planker med en lengde på ca. 68 cm hver (18 x 21 cm tykke), fem bordbiter av forskjellige størrelser, en gammel stoppet

divan, et gammelt tørt juletre, papir og annet rask. Det sier seg at det må ha vært en relativt omfattende oppgave å få plassert liket og disse gjenstandene slik at det til sammen ble et bål. Og dette skal forutsetningsvis ha skjedd umiddelbart etter drapstidspunktet – barnålene i Torgersens dress knyttes som kjent til oppstablingen av dette bålet.

Ståle Eskeland gir på side 319 – 322 i *Bevisene i Torgersen-saken* en nærmere redegjørelse for hva dette bålet besto av.

Men så kommer et betydelig problem som påtalemyndigheten ikke har noe svar på:

Torgersen hadde ingen lyskilde med seg – det er uomtvistet at han ikke hadde fyrstikker. Påtalemyndighetens teori er som kjent at han måtte hjem til Tore Hunds vei 24 for å hente fyrstikker.

Det har aldri blitt gitt noen tilforlataelig forklaring på hvordan Torgersen – i stummende mørke – kunne finne frem til og stable opp det materiale som de aktuelle brannkonstabler kunne konstatere da de kom på åstedet senere på natten. Drapsmannen *må* ha hatt tilgang på lyskilder – f.eks. fyrstikker – på tidspunktet for selve drapet.

Mangelen på lyskilder hos Torgersen gjør det usannsynlig at han kan være drapsmannen. Det er selvfølgelig ikke *utelukket*, men her som ellers er det ikke spørsmål om hva som er utelukket, men hva som er sannsynlig/usannsynlig.

2. Tidsmomentet

I tillegg kommer et annet forhold. Vi vet ikke hvor lenge Rigmor Johnsens morder oppholdt seg i Skippergaten 6 b. Selve drapet tok formodentlig ikke lang tid. I tillegg har drapsmannen båret liket ut i bakgården og ned i kjelleren – for deretter å forlate åstedet.

Det er vanskelig å fastslå hvor lang tid det gikk fra drapet til drapsmannen forlot åstedet. Hvis man regner 5 minutter for selve drapet, og 5 minutter for å se at det eneste stedet det var mulig å gjemme liket var via bakgården og ned i kjelleren – og samtidig hensyntar at drapsmannen nødvendigvis må ha følt et sterkt tidspress, fremstår dette som rimelige tidsestimat.

I tillegg kommer stablingen av selve bålet, som formodentlig var gjort på 2-3 minutter. Legger vi til 2 minutter som ytterligere sikkerhetsmargin får vi en totaltid på ca. 15 minutter – og det er heller trolig for mye enn for lite.

Forholdet er imidlertid at påtalemyndigheten baserer sin teori på at Torgersen ble observert i Torggaten av Johanne Olsen ca. kl. 23.50. Gangtiden fra Skippergaten til stedet for Olsens observasjon utgjør mindre enn 10 minutter. Det betyr at Torgersen – hvis det var han – må ha oppholdt seg i Skippergaten til ca. 23.40, m.a.o. ca. en liten halv time mer enn det som fremstår som et rimelig tidsscenario.

Påtalemyndighetens anslag over hvor lenge Torgersen angivelig var på åstedet, har ingen støtte i de ytre bevis og fremstår som urimelig lenge. Årsaken til at påtalemyndigheten legger til grunn at oppholdet på åstedet varte i ca. 45 minutter, synes *utelukkende* å være begrunnet med at dette er nødvendig for at påtalemyndighetens tidsmessige regnestykke skal gå opp.

Også her synes påtalemyndigheten å begynne med konklusjonen – for deretter å tilpasse faktum.

Dette er et tilleggsmoment som ytterligere svekker påtalemyndighetens drapsteori. Det kan selvsagt ikke utelukkes at en drapsmann var på åstedet i ca. 45 minutter, slik påtalemyndigheten må forutsette, men det fremstår som lite sannsynlig. Selv om man *halverer* oppholdet til 20 min, fremstår også et opphold med en slik varighet som lang.

3. Konklusjon

Når man vurderer pkt. B 1-2 ovenfor samlet, må konklusjonen være at det allerede i *utgangspunktet* er lite sannsynlig at Torgersen kan ha vært på åstedet på drapstidspunktet. Dette er helt i overensstemmelse med de konklusjonene vi traff ovenfor i forbindelse med pkt. II og III.

4. Tidligere behandling av dette punkt

Gjenopptakelseskommisjonen har hverken i 2006 eller 2010 gått nærmere inn på de anførsler som er gjort gjeldende i pkt. B 1 og 2. De ble heller ikke gjort til gjenstand for nærmere drøftelse av Helen Sæter i hennes vedtak av 31.08.15.

5. Forholdet til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3

De forholdene som er gjennomgått i nærværende punkt, representerer "særlige forhold" i forhold til den vurderingen som skal skje iht. straffeprosessloven § 392, annet ledd, og inngår i vurderingen av om dommen er riktig.

De representerer hverken nye omstendigheter eller nye bevis, men er en del av det øvrige bevisbildet som skal hensyntas ved vurderingen av frifinnelseskriteriet i straffeprosessloven § 391 nr. 3.

C. Barnålbeviset

1. Innledning

Det såkalte barnålbeviset har stått sentralt i påtalemyndighetens argumentasjon for at Torgersen er skyldig. Beviset refererer seg til funn fra kjellergulvet i Skippergaten 6 b, hvor det blant annet ble funnet et tørt juletre, som var en del av bålet som var stablet opp over avdøde og løse barnåler fra dette treet(kjellernålene).

Det ble også funnet fem barnåler (dressnålene) i den brunstripete dressen som Torgersen hadde på seg kvelden 07.12. Tre av disse nålene ble funnet i høyre

bukseoppbrett. En ble funnet i venstre bukseoppbrett og en i høyre innerlomme i dressjakken som Torgersen hadde på seg under frakken.

I tillegg fant den sakkyndige professor Henrik Printz andre planterester, beskrevet som "agner og rester av strå" i begge bukseoppbrettene på dressen og i begge innerlommer. I brystlommen på Torgersens dress ble det i tillegg funnet "atskillige fragmenter av rødfargede kronblader". Tilsvarende planterester ble ikke funnet i kjelleren i Skippergaten 6 b – betydningen av dette kommer vi tilbake til nedenfor.

Påtalemyndigheten omtalte i 1958 barnålbeviset som et "naturvitenskapelig bevis av første klasse" og anså det alene for å være tilstrekkelig til å felle Torgersen.

Bakgrunnen for aktoratets konklusjon var at de to oppnevnte sakkyndige – professorene Henrik Printz og Elias Mork – forklarte at dressnålene var identiske med kjellernålene, i den forstand at de var i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og at det dreide seg om nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de ikke hadde sett maken tidligere. Det *måtte* derfor legges til grunn at både dressnålene og kjellernålene stammer fra juletreet i kjelleren.

Torgersen har på sin side pekt på at barnålene som ble funnet i dressen må referere seg til den tidligere eier av dressen. Dressen var eid av Eilif Støleggen, som solgte dressen til Torgersen da de satt sammen i Oslo kretsfengsel i 1956.

Vi vil komme tilbake til hvordan barnålene havnet i Støleggens dress da han var eier, jf. pkt. 2 nedenfor.

Barnålbeviset står i dag i en helt annen stilling i dag enn i 1958: Det bør ikke være tvil om at det ikke har en bevisverdi som med rimelighet tilsier at Torgersen er skyldig.

Barnålbeviset ble behandlet på side 144-156 i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.2015. Som vedlegg til begjæringen fulgte en analyse av Nils Erik Lie av 30.05.2015 på 53 sider og med en rekke underbilag (bilag 10 til begjæringen). I denne utredningen er det meget grundig redegjort for detaljene omkring barnålbeviset og behandlingen av dette beviset i forbindelse med tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæring. Lie gjennomgår i denne forbindelse samtlige sakkyndige erklæringer som er avgitt i forbindelse med tidligere behandling er gjennomgått.

Denne utredningen vedlegges også som bilag til nærværende begjæring – se bilag C 3.

Nils Erik Lies utredning ligger til grunn for behandlingen av barnålbeviset i nærværende begjæring og skal anses som en del av denne.

Vi skal følge følgende disposisjon:

I pkt. 2 nedenfor skal vi gjennomgå de to hovedalternativene for opphavsstedet til barnålene.

I pkt. 3 skal vi behandle de taktiske bevis, dvs. alle bevis som ikke refererer seg til de sakkyndige uttalelsene. Dette er et meget viktig punkt, som tidligere i betydelig grad har vært neglisjert.

I pkt. 4 skal vi nøye gjennomgå de sakkyndige erklæringene.

I pkt. 5 skal vi foreta en totalvurdering av barnålbevisets stilling.

I pkt. 6 skal vi gjennomgå den tidligere behandling av barnålbeviset.

I pkt. 7 skal vi behandle hvordan barnålbeviset refererer seg i forhold til det grunnlaget som gjenåpningsbegjæringen skal vurderes på, jf. straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

2. Faktum – de to alternative forklaringer på forekomsten av barnåler

Påtalemyndighetens teori er – som nevnt ovenfor – at nålene i Torgersens dress stammer fra det tørre juletreet som befant seg i kjelleren i Skippergaten 6 b. Det er imidlertid et annet og mer nærliggende alternativ for hvor barnålene stammer fra:

Torgersen hadde – bare noen måneder før drapet – kjøpt den dressen han hadde på seg drapskvelden av Eilif Støleggen.

Det er på det rene at Støleggen ble pågrepet av svensk politi 14.10.1954 etter et biltyveri. Han og en kamerat hadde kjørt av veien og forlatt bilen.

I politirapporten fra avhøret av ham foretatt av svensk politi etter pågripelsen forklarer han – etter å ha fortalt om trafikkuhellet i den stjålne bilen:

- (1) *”Omedelbart efter olycken hade de lämnat bilen och springande begivit sig upp i en norr om vägen befintlig skog och gömde sig. De kröpo in under en gran och gjorde upp eld av torra kvistar och vad de kunde anskaffa för spillved.”*

Når de har krøpet inn under en gran, må de nødvendigvis ha kommet i nærkontakt med de laveste, veksthemmede grenene på denne granen. Innsamlingen av brensel har medført ytterligere nærkontakt, både med de samme grenene på grantreet og med de tørre kvistene som ble samlet inn. De har altså befunnet seg på et sted hvor de må ha hatt atskillig nærkontakt med grener det vokste korte barnåler på.

At fem slike nåler har havnet i bukseoppbrettene og i innerlommen på Støleggens dress i løpet av kvelden og natten, fremstår som sannsynlig. Det samme gjelder det øvrige plantematerialet.

Og det er flere alternativer: Nålene kan ha vært fra granbar i busksjiktet som de har brukket av og brukt til å ligge på. Det kan også dreie seg om nærkontakt med en av de tørre kvistene som har gått på bålet eller med en eller flere undertrykte grener nederst på det grantreet de har oppholdt seg under. Høyst sannsynlig har

det kommet langt flere nåler på og i dressen i løpet av natten under grantreet, men disse vil ha falt av etter hvert. Det vil jo også ha vært de korte nålene som lettest finner veien ned i bukseoppbretter og innerlomme.

For en nærmere redegjørelse av Støleggens befatning med barnålene, vises det til Lies utredning pkt. 11.4.2.2 i bilagsbind C 3.

Som påvist av Lie på side 46, er det for øvrig meget mulig at de skrubbsår som Støleggen forklarte seg om i sitt 1954-avhør kan referere seg til blodflekker som senere ble funnet på Torgersens dress.

3. Den nærmere bevisvurderingen – de taktiske bevis

I dette punktet skal vi gjennomgå sakens *taktiske bevis* i tilknytning til barnålbeviset, med andre ord de bevis som ikke knytter seg til de sakkyndiges vurderinger av nålenes karakteristika. Vi skal i denne forbindelse presentere nye analyser, som ikke tidligere har vært behandlet av Gjenopptakelseskommissjonen.

Det er en rekke forhold som med *styrke* tilsier at barnålene må stamme fra Støleggens eiertid av dressen.

a. Den grunnleggende forutsetningen om nærkontakt mellom Torgersen og juletreet.

Det er en grunnleggende forutsetning for påtalemyndighetens teori om at dressnålene stammer fra juletreet i kjelleren, og at Torgersen har hatt kontakt med juletreet på en måte som gjør det rimelig at barnålene har kommet over og inn i hans dress. Og denne kontakten måtte i tilfelle ha skjedd i forbindelse med plasseringen av liket i kjelleren og oppstablingen av bålet, da Torgersen ikke hadde på seg dressen hvor barnålene ble funnet da han returnerte til sentrum fra sin bopel.

Denne teorien er imidlertid helt usannsynlig: Vi minner om pkt. B 2 ovenfor: Kjelleren lå i et stummende mørke, og Torgersen hadde ikke tilgang på lyskilder.

Påtalemyndigheten har anført at det ikke var forbundet med mye arbeid å stable opp bålet, og at det derfor kunne gjøres i stummende mørke. Man kan ikke samtidig legge til grunn at stablingen av bålet likevel var så omfattende at det smittet en rekke barnåler over på Torgersen og til og med ned i hans innerlomme. Påtalemyndigheten kan ikke argumentere *både* med at det var et minimalt arbeid forbundet med å stable opp bålet, og at det derfor kunne gjøres i tilnærmet stummende mørke og at stablingen av bålet likevel var så omfattende at det smittet en rekke barnåler over i Torgersens dress.

b. Særlig om barnålen i innerlommen

En av de fem dressnålene ble funnet i *høyre innerlomme* på Torgersens brunstripete dress. Dressen var laget til en slankere mann enn Torgersen. Det er ikke trukket i tvil at den satt stramt. Videre hadde Torgersen frakk

utenpå dressen. Hvis han hadde vært drapsmannen, hadde kontakten med juletreet i denne fasen begrenset seg til å ta tak i det og løfte det over liket. I en slik situasjon kan det selvfølgelig ikke utelukkes at barnåler har løsnet og falt ned i bukseoppbrettene, selv om det ikke fremstår som sannsynlig. Men det fremstår som uforklarlig hvorledes en barnål i denne situasjonen skal finne veien ned i *høyre innerlomme på dressen* på bakgrunn av den minimale kontakt Torgersen skal ha hatt med juletreet i en kjeller som var helt mørk.

Dette forholdet har – bemerkelsesverdig nok – ikke vært kommentert av påtalemyndigheten eller vært problematisert eller drøftet under behandlingen av tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer. Det er vanskelig å se noen annen årsak til dette enn at det rett og slett ikke lar seg gjøre å presentere en tilfredsstillende forklaring.

Forholdet taler klart mot at denne barnålen – og dermed heller ikke de øvrige barnålene - stammer fra kjelleren i Skippergt. 6 b.

c. Ingen øvrige barnåler i Torgersens øvrige klær

Den nærkontakt med juletreet som har vært nødvendig dersom barnålene i dressen skal stamme fra dette treet, må nødvendigvis ha medført at Torgersens øvrige klær, først og fremst frakken, har kommet i kontakt med treet. Da må sannsynligvis barnåler ha blitt hengende i frakken. Tøyet i frakken er beskrevet av Kriminallaboratoriet som «*litt loddent*», altså av en kvalitet som barnåler lett blir hengende fast i. Selv om slike nåler ville ha falt av etter hvert, er det grunn til å tro at det fortsatt ville ha hengt barnåler i frakken, hensett til den korte tiden som var gått fra drapet og til Torgersen hengte frakken av seg hjemme. På samme måte som med andre spor man ikke fant, men hadde kunnet forvente dersom Torgersen var drapsmannen – så som blod og avføring – fantes ikke barnåler på frakken da den ble beslaglagt av politiet.

På samme måte kan det forhold at dressnålene ble funnet i bukseoppbretter og i en innerlomme på jakken, altså på steder hvor de ikke lett faller ut, tyde på at det har gått en viss tid siden barnålene kom inn i dressen. Det er all grunn til å regne med at det opprinnelig har vært atskillig flere barnåler på dressen, men at disse har falt av eller blitt slitt av etterhvert. Dette må nødvendigvis ha tatt noe tid.

Mangelen på flere barnåler i Torgersens klær tyder ytterligere på at barnålene på dressen har en annen og eldre kilde enn juletreet i kjelleren i Skippergt. 6 b.

d. Betydningen av det øvrige plantematerialet, dvs. det biologiske materialet som ikke refererer seg til barnåler.

Det ble funnet *annet plantemateriale enn barnåler* i oppbrettene og lommene på dressen. *Tilsvarende planterester ble ikke funnet i kjelleren i Skippergaten 6 b.* Dette materialet kan derfor ikke stamme derfra. Dette

beviser at dressens innehaver på ett eller annet tidspunkt har vært ute i naturen og antakelig også sittet eller ligget.

Planterestene kan ikke komme fra kjelleren og må følgelig med stor sannsynlighet ha kommet inn i dressen i Støleggens eiertid, og stamme fra hans opphold i skogen i Sverige i 1954.

De kommer i hvert fall ikke fra kjelleren i Skippergaten 6 b.

Barnåler og det øvrige plantematerialet må ha samme opprinnelsessted. Vi minner om at barnålene delvis ble funnet *samme sted* som det øvrige biologiske materialet – både i høyre og venstre bukseoppbrett. Det er således *helt usannsynlig* at barnålene og det øvrige plantematerialet har to forskjellige kilder.

Og når det øvrige plantematerialet ikke kan komme fra kjelleren i Skippergaten 6 b, blir det *helt usannsynlig* at barnålene stammer fra kjelleren.

Påtalemyndighetens teori må hvile på den usannsynlige forutsetningen at planterestene og barnålene har kommet inn i dressen ved to forskjellige anledninger. Sammenhengen mellom barnålene og de øvrige planterestene viser at det er en kvalifisert sannsynlighetsovervekt for at dressnålene stammer fra et annet sted og en annen anledning enn kjelleren i Skippergaten 6 b.

e. Konklusjon

På bakgrunn av punktene a-e ovenfor kan det konkluderes på grunnlag av den foreliggende gjennomgangen av barnålbeviset og de ikke-tekniske bevis:

På grunnlag av disse bevisene er det *overveiende sannsynlig* at barnålene stammer fra Støleggens eiertid.

4. Den nærmere bevisvurdering – de sakkyndige erklæringene.

a. Innledning

Spørsmålet blir om de foreliggende sakkyndige vurderinger gjør at konklusjonen ovenfor i pkt. 3 må endres, med andre ord om de sakkyndige erklæringene "overstyrer" det som med en betydelig grad av sannsynlighet følger av sakens øvrige bevisligheter.

Her er det flere spørsmål: Det første spørsmålet er *hva slags* barnåler det aktuelle juletreet hadde sammenholdt med den type nåler man fant i Torgersens dress og i hvilken grad har disse barnålene et eventuelt særpreg?

Et annet spørsmål er *hvor* i naturen man finner denne type barnåler? Som vi skal se nedenfor, er det faglig enighet om at denne type nåler

forekommer på undertrykte trær og grener i skyggefull skog med dårlig vekstforhold.

Et ytterligere spørsmål er om den tekniske analysen legger føringer på opphavsstedet for nålene – henholdsvis kjelleren i Skippergaten 6 b eller fra Støleggens eiertid.

b. Spørsmålet om nålenes sjeldenhet.

Det er nå full enighet om at nålene ikke er så sjeldne at dressnålene og kjellernålene av *denne grunn* må stamme fra samme tre. De etterfølgende sakkyndige som har uttalt seg i saken – også de som har vært engasjert av påtalemyndigheten – legger til grunn at slike nåler som ble funnet i kjelleren og i Torgersens dress, forekommer på steder hvor man finner sub-optimale vekstforhold.

Det vises her til bilagene til Nils Erik Lies utredning i bilagsbind C 3:

- Uttalelsene fra professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos Klaus Høiland (side 23-25),
- Professor dr. philos Rune Halvorsen Økland (nå Rune Halvorsen) (side 30-31), og
- daværende forsker, nå professor, dr. scient. Jon Ingulf Medbø i samarbeid med ingeniør Ole Synnes (side 47-49), samt
- uttalelsene fra påtalemyndighetens sakkyndige fra Institutt for skogforskning (side 25-26 – først og fremst side 26 – og sidene 31-32).

Bevissituasjonen er således dramatisk endret i forhold til situasjonen i 1958.

De sakkyndige i 1958 forklarte – uten å gi uttrykk for tvil av betydning – at dressnålene og kjellernålene var identiske, i den forstand at de i en blanding ikke kunne skilles fra hverandre, og at identiteten var ekskluderende. Det dreide seg om – hevdet de – nåler som hadde en så sjelden lengde og form at de sakkyndige ikke hadde sett maken før, og at det da måtte legges til grunn at både dressnåler og kjellernåler stammet fra treet i kjelleren.

Samtlige sakkyndige som har uttalt seg senere, har tilbakevist utsagnet om sjelden lengde og form. Det er tvert imot enighet om at barnåler av den aktuelle størrelsen ikke er sjeldne. Som påtalemyndighetens egne sakkyndige har uttrykt det: De "*finnes jevnt over på sine steder.*"

Det er også enighet om at frekvensen av trær eller grener med korte nåler henger sammen med vekstvilkårene, først og fremst lystilgangen. Dette innebærer at slike barnåler først og fremst finnes i busksjiktet, noe som heller ikke er bestridt. På samme måte kan nålelengden variere på ett og

samme tre, og også på samme gren, alt avhengig av lystilgangen, som blir dårligere for de laveste grenene når et tre vokser til.

Som prosessor Halvorsen har redegjort for, må det legges til grunn at middels lange nåler dominerer i granskogen, og at det er forholdsvis færre både av de ekstra korte og de ekstra lange nålene. Men man kan ikke slutte derfra til sannsynlighet for at man, når man ferdes i granskogen, får på seg nåler av varierende lengde, i samsvar med fordelingen av den totale barnålepopulasjonen. Hva slags nåler man måtte få i klærne, er avhengig av frekvensen av de enkelte nåletyper i det miljø hvor man får nålene på seg. At det ikke er noe særskilt ved å finne trær med bare korte nåler, er bekreftet ytterligere av undersøkelsene til Medbø og Synnes. Er man i nærkontakt med et tre med korte nåler, er det nødvendigvis bare slike nåler man får i klærne.

I forhold til totalfordelingen av barnåler i norske skoger, er korte nåler overrepresentert i områdene nær bakken, hvor man finner busker, småtrær og undertrykte grener på større trær. Ferdes man langs bakken, hvor forekomsten av korte nåler er betydelig høyere enn i kronesjiktet, vil det derfor ikke være unaturlig om man bare får korte nåler i klærne, i hvert fall ikke så lenge det dreier seg om et så lavt antall nåler som er tilfelle her. Erfaringene til Høilands hovedfagsstudent Vegar Bakkestuen, som fant 10 korte barnåler i lommene etter en befarings i granskogen (omtalt i C 3 side 24) bekrefter dette. Det samme må åpenbart gjelde når kontakten ikke har vært langs bakken, men med de nederste grenene på et utvokst grantre – noe som skjer når man tar opp opphold under et slikt tre – hvor lysforhold og vekstvilkår heller ikke har vært gode. Heller ikke Kåre Venn synes å være uenig i dette.

I tillegg kommer at barnåler på undertrykte grener blir sittende på grenene kortere tid enn nåler med god tilgang på lys og vann, og derfor løsner lettere enn friske, grønne nåler. Dette medfører i seg selv at man etter en skogtur kan ende opp med korte nåler i klærne, selv om man skulle ha vært i nærkontakt med både korte og lange nåler.

Disse forholdene sett under et underbygger sannsynligheten for at det er korte nåler man lettest får i klærne når man ferdes i skogen eller oppholder seg der.

Høiland og Laane har på empirisk grunnlag påvist sammenhengen mellom lengde og form. Deres konklusjoner er også akseptert av påtalemyndighetens sakkyndige fra NISK. Halvorsen har fra et økofysiologisk utgangspunkt og - med referanse til andre kilder – vist sammenhengen mellom lysforholdene og den aktuelle formen på nålene. Ingen sakkyndige etter 1958 har støttet Morks utsagn om at formen er en arvelig egenskap.

Dette må forstås som enighet i dagens fagmiljø om at det er sammenheng mellom lengde og form på undertrykte barnåler. Den angivelige sjeldne formen på kjellernålene og dressnålene, er derfor ikke

sjeldnere enn lengden. Og det dreier seg ikke om sjeldne nåler, men om nåler som er vanlige i naturen på sine steder.

Konsekvensen av dette er at selve bærebjelken i barnålbeviset slik det ble presentert i 1958 – og lagt til grunn av kommisjonen i 2006 – at kjellernålene og dressnålene var så sjeldne og spesielle med hensyn til lengde og form at det dreide seg om ekskluderende identitet, svikter ved en nærmere analyse. Det er en viss likhet mellom disse nålene, i den forstand at både dressnålene og de kjellernålene som ble målt, var kortere enn 10 millimeter og hadde en vanlig form for så korte nåler. Ved dette adskiller de seg altså fra nåler som er 10 mm og lengre. Det er det hele. At man ikke hadde kunnet identifisere dressnålene dersom de ble blandet sammen med kjellernålene, er sikkert riktig. Men det samme ville ha gjeldt for de nålene som ble funnet i Bakkestuens lommer og som ellers er beskrevet av Laane og Høiland, og for hvilke som helst av andre nåler fra et veksthemmet tre eller en veksthemmet gren. Det sentrale er således at den aktuelle type barnåler ikke er uvanlig der det er dårlige vekstforhold.

- c. Særlig om den nye sakkyndige utredningen fra Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes

Det foreligger i dag et helt nytt bevis i sakens anledning – se underbilagene i bilagsbind C 3, vedlegg 2 og 3.

Jon Ingulf Medbø og Ole M. Synnes har i detalj gått igjennom det såkalte granbarbeviset og har skrevet artikkelen "Grannålbeviset i Torgersens-saka" i tidsskriftet Biolog nr 2 for 2007. Til grunn for denne artikkelen lå et omfattende notat datert 8. januar 2004. Både artikkelen og notatet er vedlagt Lies analyse.

Lie refererer hovedtrekkene i Medbø/Synnes' undersøkelse og konkluderer – se s. 47 – med at disse undersøkelsene underbygger ytterligere at barnåler av forskjellig lengde ikke er tilfeldig fordelt. Det er gode muligheter for å finne trær – også trær av en viss størrelse – som bare eller i det vesentlige har korte nåler.

Dette bestyrker ytterligere Støleggen-alternativet som opphavssted for barnålene i Torgersens dress.

- d. Den konkrete vurderingen av hvor nålene stammer fra

- i. Barnålene *kan* stamme fra kjelleren i Skippergaten 26. Poenget er imidlertid at de også kan stamme fra Støleggens opphold i skogen i Sverige. Dette kan meget vel ha medført nærkontakt med barnåler som har vokst under sub-optimale forhold, slik at de har den lengde og form som ble funnet i Torgersens dress.

Betydningen av likhet mellom dressnålene og juletrenålene var et forhold som det ble lagt stor vekt på, både av Høyesteretts

kjæremålsutvalg i 2001 og av Gjenopptakelseskommissjonen i 2006.

Kommisjonen festet seg særlig ved de 19 barnålene av forskjellig lengde som den sakkyndige Kåre Venn fant i sine klær etter å ha samlet inn barnåler på forskjellige steder.

På side 260 uttaler kommisjonen:

”Sett i lys av undersøkelsen til Kåre Venn, og den variasjon av nåler, både i lengde og farge, som han fikk i sine klær etter å ha oppholdt seg i skogen, er det kommisjonens vurdering at man vanskelig kan finne en annen rimelig forklaring enn at dressnålene stammet fra kjelleren.”

Her overser kommisjonen at Venn fikk på seg disse *nålene mens han gikk i skogen*. Da må det legges til grunn at de stammer fra forskjellige trær, som sannsynligvis har hatt forskjellige vekstforhold. Da er det ikke noe oppsiktsvekkende i at nålene har vært ulike.

Men Støleggen gikk ikke tur i skogen, slik Venn gjorde. Støleggens nærkontakt må ha vært med ett tre eller med et høyst begrenset antall trær, og det er ikke noe mer oppsiktsvekkende i at dressnålene ved denne anledningen kom fra grenene på et veksthemmet tre med korte nåler enn at juletreet i Skippergaten 6 b hadde korte nåler. At dressnålene var like, gjør det derfor ikke mindre sannsynlig at de stammer fra Støleggens opphold i skogen.

I tillegg viser vi til den rekken av undersøkelser som hovedfagsstudent Vegar Bakkestuens gjorde, jfr. f.eks. hans funn av 10 korte nåler i lommene under en befarings (side 24) – og som har vært helt neglisjert, til tross for at de viser at skogturer kan gi helt andre barnålfunn i klærne enn det Venn fant.

- ii. Det er imidlertid ytterligere ett viktig forhold som viser at vi – ut fra en isolert totalvurdering av de sakkyndige undersøkelsene – må konkludere med at Støleggen-alternativet er det mest sannsynlige.

En sentral undersøkelse har ikke vært vurdert eller omtalt av kommisjonen: Det ble konstatert *sopp* på kjellernålene.

De sakkyndige Laane og Høiland undersøkte de kjellernålene som fortsatt var oppbevart av politiet, 14.12.1999. De blir beskrevet som «ganske nedbrutte og infisert av granskyttesopp *Lophodermium piceae*.»

Denne type sopp smitter på levende, svekkete nåler, og utvikler seg når nålene er døde. Soppen må derfor ha smittet på nålene før treet ble brukt som juletre, og ha utviklet seg da nålene kom i kontakt med det fuktige kjellergulvet, på samme måte som det ville ha skjedd på skogbunnen. Nålene har derfor sannsynligvis hatt soppvekst allerede da de ble undersøkt av Printz og Mork etter å ha ligget ca. ett år eller mer i en fuktig kjeller. *Dersom dressnålene hadde stammet fra kjelleren, ville de sannsynligvis ha vært befengt med samme soppvekst.*

Printz og Mork har mikroskopert dressnålene, men ikke kjellernålene. Ingen av dem har beskrevet overflaten på nålene eller nevnt sopp, til tross for at soppvekst kunne ha vært konstatert ved enkle undersøkelser. Dette er en vesentlig svakhet ved deres undersøkelser. Når *kjellernålene* sannsynligvis må ha vært soppbefengt allerede ved undersøkelsene, er det all grunn til å anta at årsaken til at sopp ikke er beskrevet for *dressnålenes* vedkommende, er at de ikke var befengt med sopp. Den manglende omtalen av sopp på dressnålene tyder følgelig på at dressnålene og kjellernålene hadde forskjellig opphav, og at dressnålene derfor ikke stammet fra juletreet i kjelleren i Skippergaten 6 b.

Dette forholdet er forsøkt bortforklart i kommisjonens vedtak av 2006. Her er det imidlertid en direkte feil ved kommisjonens vurdering på side 158, som Helen Sæter sluttet seg til:

"På den annen side er det uvisst om soppveksten kan ha oppstått i ettertid. Slutninger omkring dette blir bare spekulasjoner."

Dette er direkte galt. Soppveksten kan ikke ha oppstått i "ettertid", dvs. etter at treet ble brakt ned i kjelleren. Og det kommisjonen nok en gang gjør her, er i realiteten å la sin ubegrunnede tvil om et faktisk forhold *gå ut over Torgersen*.

Politiet har i ettertid destruert barnålene, og det er således ikke lenger mulig å undersøke disse nærmere. Det var selvfølgelig kritikkverdig å kaste disse bevisene. Men man kan ikke i denne situasjonen la tvil om faktum gå utover Torgersen, når påtalemyndigheten selv ødelegger viktig bevismateriale.

I Høyesteretts kjennelse fra 2001 i Torgersen-saken understrekes for øvrig "behovet for at spørsmålet om oppbevaring av bevis og opprettholdelse av beslag i saker der tekniske bevis er av betydning, gjøres til gjenstand for en mer inngående vurdering."

5. Konklusjonen på barnålbeviset

Spørsmålet om hvor nålene kan stamme fra beror på en totalvurdering av de ikke-tekniske bevis som vi har behandlet ovenfor i pkt. 3 og de sakkyndige vurderingene som vi har behandlet i pkt. 4.

Analysen av de ikke-tekniske bevis i pkt. 3 viser at barnålene med en betydelig grad av sannsynlighet refererer seg til Støleggens eiertid.

Denne konklusjonen står ikke i strid med de tekniske undersøkelsene. Som påvist i pkt. 4 c ii, er situasjonen heller at de tekniske bevis isolert sett bekrefter og bestyrker konklusjonen i pkt. 3.

En nærmere analyse av barnålbeviset viser således at det ikke har bevisverdi. Fra å være *"et naturvitenskapelig bevis av første klasse"*, som statsadvokat Dorenfeldt anså som tilstrekkelig til alene å felle Torgersen og som etter hans vurdering innebar en sikkerhet på *"kanskje en til en milliard"*, gir barnålene i seg selv ikke grunnlag for andre slutninger enn at dette beviset ikke utelukker Torgersen, men at det er sannsynlig at nålene skriver seg fra Støleggens eiertid.

Dressnålen i innerlommen, soppen på kjellernålene og øvrig plantemateriale i dressen er både uforklart og uforenlig med at dressnålene stammer fra juletreet i kjelleren. Det er en alternativ og plausibel forklaring på hvor dressnålene kan stamme fra. Denne forklaringen er forenlig med samtlige av de momentene som er påpekt foran og forklarer hvordan de fem barnålene kan ha havnet i dressen, og hvorfor det er lite sannsynlig at de stammer fra juletreet i kjelleren i Skippergata 6 b.

6. Den tidligere behandling av barnålbeviset

I bilagsbind B 3 a er den tidligere behandling av barnålbeviset analysert.

Denne analysen er basert på Nils Erik Lies utredning. Her behandles utviklingen av vurderingen av barnålbeviset, og det påpekes en rekke feil ved kommisjonens vedtak av 08.12.2006.

Helen Sæter av slo som kjent begjæringen av 14.06.2015. I del 6 nedenfor – den delen som refererer til saksbehandlingen – har vi påpekt flere alvorlige saksbehandlingsfeil ved dette vedtaket generelt og for så vidt gjelder barnålbeviset spesielt. Dette er utdypet i bilagsbind B 3 d.

7. Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

Det er ingen uenighet om at alt det som er anført i dette punktet skal medtas i vurderingen som skal foretas iht. § 392 annet ledd – det representerer "særlige forhold" i lovens forstand.

Når det gjelder § 391 nr. 3 er det et spørsmål om noe av det som er anført i nærværende begjæring ikke skal vurderes fordi det ikke representerer nye omstendigheter/nye bevis.

Her foreligger det lovanvendelsesfeil både ved Helen Sæters avgjørelse og kommisjonens 2006-avgjørelse ved at man har unnlatt å behandle flere

sakkyndige rapporter under henvisning til at de ikke representerer nye omstendigheter/nye bevis.

Dette er imidlertid ikke riktig. Rapportene skal – under enhver omstendighet – medtas ved vurderingen av § 391 nr. 3 for så vidt gjelder to forhold:

- Det ene er at alle de sakkyndige vurderingene av *generelle egenskaper* ved barnåler, skal medtas.
- Videre er det uansett slik at det som det er *faglig enighet* om, skal legges til grunn.

Det er gal lovanvendelse når flere av de sakkyndige rapportene tas *ut i sin helhet* ut fra en sort/hvitt-vurdering – istedenfor å ta ut de avsnittene som måtte referere seg til en annen faglig vurdering basert på det faktum man hadde i 1958.

Denne gale lovanvendelsen har også medført at man har fått en uriktig saksbehandling ved at viktige elementer er utelatt fra § 391 nr.3-vurderingen.

Dette gjelder både vurderingen av de enkelte anførsler og – særlig at man i forhold til § 391 nr. 3 ikke har foretatt en kumulativ vurdering av alle de beviserlementer som inngår ved vurderingen av dette bevisets betydning.

Og enda mer vesentlig er at barnålbeviset ikke inngår sammen med sakens øvrige bevisligheter i den totalvurderingen som skal foretas slik § 391 nr. 3 forutsetter.

D. Tannbittbeviset

1. Innledning

Tannbittbeviset var kanskje påtalemyndighetens sterkeste bevis i 1958. Det ble lagt til grunn som tilnærmet sikkert at bittmerkene i Rigmor Johnsens ene bryst samsvarte fullt ut med Torgersens tenner.

Tannbittbeviset er også det bevis som har vært gjenstand for hardest kritikk – og hvor bevisvurderingen er blitt vesentlig endret. Vi skal gjennomgå tannbittbeviset spesielt grundig både fordi det sto sentralt i 1958, og fordi vi i dag kan konkludere med at bittmerkene må ha blitt *satt av en annen enn Torgersen* på grunn av de ulikheter vi i dag må konkludere mellom bittmerket og tenner.

Situasjonen er således at tannbittbeviset bevismessig ikke bare er nullstilt i forhold til påtalemyndighetens opprinnelige anførsler, men at det i dag representerer et *motbevis*, som sannsynliggjør Torgersens uskyld.

Tannbittbeviset besto av seks bittspor i fornærmedes venstre bryst, tre over og tre under brystvorten. De tre første, omtalt som bittspor 1, 2 og 3, ble ansett for å stamme fra tenner i biterens overkjeve, selv om det senere har vist seg å være markant uenighet mellom de sakkyndige som har uttalt seg om hvilke tenner i biterens overkjeve som har avsatt disse sporene. De tre siste, omtalt som bittspor 4, 5 og 6, ble ansett for å stamme fra tenner i biterens underkjeve.

Tannlege Ferdinand Strøm og professor Jens Wærhaug ble i 1958 oppnevnt som sakkyndige med mandat å vurdere bittsporene og sammenlikne dem med Torgersens tenner. Begge to var både i sine skriftlige erklæringer og når de forklarte seg muntlig under hovedforhandlingen, sikre på at bittmerkene var avsatt av Torgersen. Ingen av dem ga uttrykk for tvil. Statsadvokat Dorenfeldt anså dette beviset som fellende. Dette beviset må ha blitt tillagt vesentlig – antakelig avgjørende – vekt av lagretten når Torgersen ble kjent skyldig.

Det har hele tiden vært en omfattende diskusjon mht. tannbittbevisets bevisverdi, og det har vært til dels sterk uenighet mellom de forskjellige odontologiske sakkyndige som har vurdert dette beviset. I gjenåpningsbegjæringen av 11.06.2015 ble tannbittbeviset behandlet på side 127-143. Som bilag 9 var vedlagt en analyse av Nils Erik Lie av 04.06.2015 på 103 sider med en rekke underbilag. I denne utredningen er det redegjort for detaljene i beviset og behandlingen av dette beviset i tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer. Samtlige sakkyndige erklæringer som er avgitt i forbindelse med tidligere begjæringer er også gjennomgått.

Nils Erik Lies analyse vedlegges på ny, og er inntatt som bilagsbind C 2 med fem vedlegg.

Det som er et helt markant trekk ved tannbittbeviset, er *utviklingen* mht. konklusjonene for så vidt gjelder tannbittbevisets bevisverdi. Situasjonen er dramatisk endret i forhold til 1958, og tannbittbeviset har blitt kontinuerlig svekket etter hvert som tiden har gått.

Den rettsmedisinske kommisjonen behandlet tannbittbeviset så tidlig som 10.12.99 – se Lies analyse side 48-49. Kommisjonen konkluderte på en helt annen måte enn de sakkyndige i 1958:

- (1) *"Det bør utvises forsiktighet, og domstolene bør ikke tillegge bittmerket for stor bevisbyrde."*

Ordet "bevisbyrde" er misvisende, men kommisjonen mener selvfølgelig at tannbittbeviset ikke skal tillegges for stor vekt.

Den rettsmedisinske kommisjonen avga en ny uttalelse 03.10.01, hvor kommisjonen ytterligere *forsterket* sine betenkeligheter i forhold til 1999-uttalelsen. Kommisjonen konkluderte med følgende:

- (2) *"Kommisjonen opprettholder og forsterker (vår understrekning) derfor den bedømmelse man ga overfor Borgarting lagmannsrett i rapport av 07.08.2000: Det bør utvises forsiktighet og Domstolen bør ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde."*

Igjen benytter kommisjonen det feilaktige uttrykket "bevisbyrde" i stedet for "vekt".

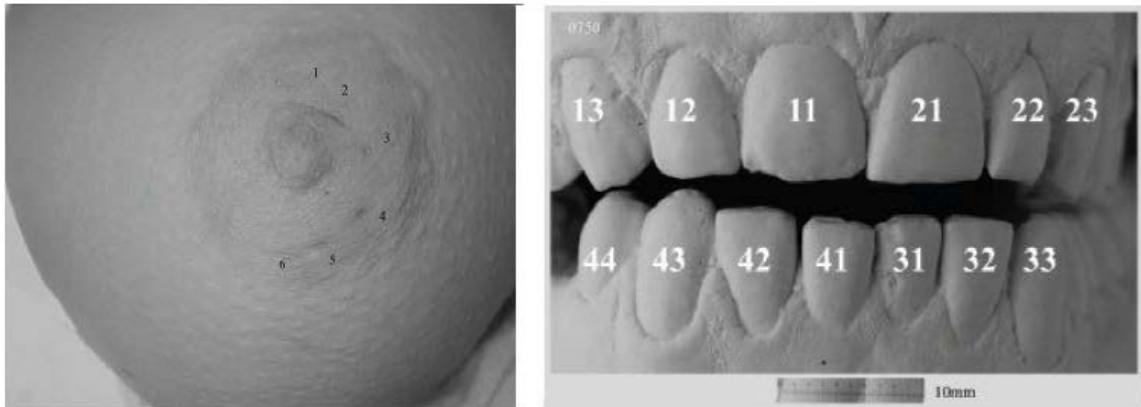
I forbindelse med gjenåpningsbegjæringen av 2004 – som ble avgjort av kommisjonen i 2006 – ble to rettsodontologiske sakkyndige avhørt i forbindelse med kommisjonens muntlige høring, David K. Whittaker og David Senn.

Whittaker, som også hadde vært oppnevnt som sakkyndig ved behandlingen av den forrige begjæringen om gjenopptakelse i 1997-2001, modifiserte og distanserte seg fra sin tidligere konklusjon om at det var meget sannsynlig (very likely) at merkene i Rigmor Johnsens bryst var avsatt av tennene til Torgersen – se Lie side 66-67. Han uttalte seg noe selvmotsigende, men konkluderte med at sannsynlighetsgraden for at Torgersen hadde avsatt bittmerket lå "a bit between possible and likely". Han aksepterte altså en sannsynlighetsgrad som kunne ligge adskillig under 50 %.

Whittakers senere konklusjon under den muntlige høringen representerte *en ytterligere understrekning av tannbittbevisets reduserte bevisverdi*. Whittaker anbefalte kommisjonen om å se bort fra tannbittbeviset og beklaget at sakkyndigheten ikke strakk til slik at man kunne bli enige.

Den fremstående amerikanske rettsodontologen David Senn ble engasjert forut for Kjæremålsutvalgets avgjørelse i 2001. Senn var den første rettsodontologen som foretok en samlet og helhetlig vurdering av alle trekk ved tannbittbeviset. Hans konklusjoner er sammenfattet og gjengitt hos Lie på side 55 i bilagsbind C 2, jfr. pkt. 9.3.1. Senn oppsummerer på følgende måte:

- (3) *"Based upon the materials examined and the tests and comparisons made, the teeth of Fredrik Fasting Torgersen as shown in the models provided could not have made the marks on the left breast of Rigmor Johansen. As a result Fredrik Fasting Torgersen can be excluded as a possible biter in the case."(Vår understrekning)*
- (4) Senn konkluderte med andre ord med at man på et rettsodontologisk grunnlag kunne *utelukke* Torgersen som biter.
- (5) Vi skal nedenfor gjengi et fotografi av Rigmor Johnsens bryst med bittmerkene 1-6 inntegnet.
- (6) Videre gjengis et fotografi av avtrykkene av Torgersens tenner 14.04.1958. Avtrykket ble tatt av tannlege Strøm, som laget avstøpninger av tennene.
- (7) I den følgende behandling vil denne nummerering bli lagt til grunn.
- (8) Fotografier i større format er inntatt i Ståle Eskeland: *Bevisene i Torgersen-saken* side 144-145 og 148 – se også side 6 og 7.

Nedenfor vises den nomenklatur som til vanlig benyttes for å identifisere de enkelte tenner, og som vil bli anvendt i det følgende:

Overkjeve		Underkjeve	
Høyre midtre fortann	Tann 11	Høyre midtre fortann	Tann 41
Høyre sidefortann	Tann 12	Høyre sidefortann	Tann 42
Høyre hjørnetann	Tann 13	Høyre hjørnetann	Tann 43
Venstre midtre fortann	Tann 21	Venstre midtre fortann	Tann 31
Venstre sidefortann	Tann 22	Venstre sidefortann	Tann 32
Venstre hjørnetann	Tann 23	Venstre hjørnetann	Tann 33

2. Øvrige sakkyndige vurderinger

Det er enighet om at tannbittbeviset må vurderes ut fra flere forskjellige sakkyndige fagområder.

a. Anatomiske sakkyndige

Når det gjelder spørsmålet om identifisering av bitt i levende vev, er det andre profesjoner enn den odontologiske som i betydelig grad representerer viktig sakkyndig kompetanse. Som vi skal komme tilbake til nedenfor under pkt. 3 knytter usikkerhetene ved tolkingen av bittspor seg i det alt vesentlige til forhold ved det *mediet* bittet er avsatt i – altså det menneskelige vevet – og ikke ved tennene til biteren. I en sak om bittskader er det derfor først og fremst kunnskap om det menneskelige legeme – kunnskap i anatomi og patologi – og ikke kunnskap om tenner det er behov for. For å si det enkelt: Kunnskap om vev må – i en sak som den foreliggende først og fremst kunnskap om hud og underhud – tillegges minst like stor vekt som kunnskap om tenner.

Det beror derfor på en grunnleggende feilvurdering når Borgarting lagmannsrett i kjennelsen av 18.08. 2000 – åpenbart inspirert av de

oppnevnte sakkyndiges avvisning av all annen kompetanse enn den strikt odontologiske – uttaler at professor dr. med. Per Holck ikke har faglig bakgrunn med hensyn til å uttale seg som sakkyndig i bittsporsaker, og at Flood ikke har rettsodontologisk kompetanse.

Disse to, som begge er anatomer, har avgitt flere uttalelser i saken.

Begge har påvist vanskelighetene med å identifisere bittspor i menneskelig vev, særlig i et kvinnebryst, og understreket betydningen av tidsforløpet mellom bittet og undersøkelsen som ytterligere et punkt som bidrar til å vanskeliggjøre identifiseringen.

Både Holck og Flood har konkludert med at tannbittbeviset *ikke* gir holdepunkter for at Torgersen er biteren.

Etter å ha oppsummert åtte punkter som talte mot at Torgersen var biteren, konkluderte Holck slik i en uttalelse av 28.10.1999:

"Efter min mening er det ingen spesifikke trekk ved Torgersens tenner som er forenlige med bittsporene. Det foreligger derimot en rekke uoverensstemmelser av en så avgjørende grad at det må være nærliggende å konkludere med at Torgersen utelukkes som bittsporenes opphavsmann." (Vår understrekning)

I tilknytning til sin omtale av Holcks arbeid uttalte Borgarting lagmannsrett i kjennelsen av 18.08.2000:

"Det bemerkes for øvrig at professor Holck i sine vurderinger bl a har brukt tannmodellen fra 1960 (Zalgen, eller Stensland-modellen), selv om den har klare avvik fra den opprinnelige modell."

Utsagnet om tannmodellen fra 1960 er også trukket frem av påtalemyndigheten i uttalelsen av 02.12.2005 til Gjenopptakelseskommissjonen.

Dette etterlater et inntrykk av at hverken Borgarting lagmannsrett eller påtalemyndigheten kan ha satt seg inn i Holcks uttalelse av 28.10.1999. Her nevner han innledningsvis at han har hatt til disposisjon «to sett gipsavstøpninger av Torgersens tenner, den ene merket «Kopi», den andre merket «Avtrykk Zalgen 8/4-60». På side 9 bemerker Holck forskjellene mellom disse to avstøpningene, herunder at avstøpningen fra 1960 er uten slitasjefurer. Men ellers fremgår det aldeles klart at avstøpningen fra 1960 ikke for noen del har vært benyttet som grunnlag for Holcks konklusjoner.

Flood konkluderte tilsvarende i en omfattende uttalelse av 12.08.2001, avgitt etter lagmannsrettens avgjørelse av 18.08.2000.

"Jeg er, ut fra min vitenskapelige erfaring og vurderingsevne, av den klare oppfatning at "tann-beviset" som ovenfor behandlet i

detalj, ikke er i nærheten av sikkert å kunne utpeke Torgersen som forbrytelsens gjerningsmann, like lite som det er grunn til å frikjenne ham for enhver mistanke i så henseende. Grundig dokumenterte arbeider fra odontologisk forskning gir ikke dekning for å ilegge bitt-merkene i aktuelle sak annet enn svært begrenset beviskraft.

b. Fysiologisk sakkyndige

I tillegg har man fått *en helt ny sakkyndig vurdering* av forsker dr. scient. Jon Ingolf Medbø, som tiltrer konklusjonen mht. at tannbittbeviset langt på vei utelukker Torgersen som gjerningsperson.

Medbø er fysiolog, og representerer således et annet fagfelt enn de øvrige sakkyndige. Han konkluderer med at tannbittbeviset i realiteten er et bevis som *styrker* – ikke svekker – Torgersens sak. Hans vurderinger representerer et *helt nytt* bevis i saken.

Medbøs analyse – som er inntatt i et upublisert manus – behandles i avsnitt 12 i Lies utredning, se s. 70-77. De aktuelle kapitlene av Medbøs utredning er også inntatt som et eget underbilag hos Lie – se bilagsbind C 2, vedlegg 2.

Medbø behandler for det første spørsmålet om det er avgjørende likheter mellom sporene i avdødes bryst og Torgersens tenner og konkluderer med at dette ikke er tilfelle.

Enda viktigere er Medbøs sammenligning mellom bittsporene og Torgersens tenner for så vidt gjelder de *avvik* som flere tidligere sakkyndige har påvist, men som har vært forsøkt bagatellisert eller bortforklart – se i denne forbindelse særlig Lie s. 71-75.

De alternative forklaringene på uoverensstemmelsene mellom bittmerkene og Torgersens tenner gjennomgås grundig og avvises, og det foretas en oppsummering i en tabellarisk form som er gjengitt på s. 76 hos Lie.

Medbøs skiller mellom "umulige avvik" og "uforklarlige avvik" og konkluderer på s. 76-77 på følgende måte:

"Umulig avvik

Avstanden mellom merkene 4 og 5 er altfor liten til at Torgersens høyre hjørnetann i underkjeven (tann 43) har laga merke 4, mens den høyre midtfortanna (tann 41) har laga merke 5. Dette er en umulighet, og det er et absolutt frifinnende avvik. (Vår understrekning).

Uforklarlige avvik

De følgende avvika framstår som uforklarlige og derfor uforenlige med at Torgersen er biteren:

Det mangler et merke etter den høyre sidefortanna i underkjeven (tann 42).

Merkene 5 og 6 har motsatt plassering av det Torgersens to midtfortenner underkjeven (tann 41 og 31) har i leppetungeretninga.

Detaljene i bønn av tannmerke 2 har ikke noe motsvarende trekk i noen av Torgersens tenner, og tennene hans lager da heller ikke slike merker i testbitt.

Formen på tannmerkene 3 og 4 tyder på at biteren hadde spisse hjørnetenner på høyre side i munnen (tann 13 og 43), mens Torgersen hadde nokså butte hjørnetenner.

Det er mange uforklarlige detaljer i overkjevesporet. Ei nærmere fortolkning av dem er en umulighet på linje med den for store avstanden mellom tannmerkene 4 og 5. De andre framstår som uforklarlige.

En veit i dag for lite om hvordan huden reagerer under et bitt til å kunne fastslå med sikkerhet at de påviste avvika er umulige med Torgersens tanngard. En kan derfor ikke gå lenger enn til å fastslå at hver av dem synes å være uforklarlige og derfor uforenelige med at Torgersen er biteren. Det at det er flere slike uforklarlige avvik, styrker selvsagt den styrken som hver av dem drar med i frifinnende retning."

Medbøs utredning og konklusjoner er selvsagt et nytt bevis i relasjon til § 391 nr. 3.

c. Konklusjon

Uttalelsene som er avgitt av de anatomene som har uttalt seg i saken – professor dr. med. Per Holck og seniorforsker dr. med Per Flood – er av helt sentral betydning i saken, jf. ovenfor under pkt. 2 a. Det samme gjelder uttalelsen fra professor dr scient. Jon Ingulf Medbø, som har høy kompetanse i fysiologi, jf. ovenfor under pkt. 2b. Det er den vitenskapelige bakgrunnen disse tre besitter, ikke odontologisk bakgrunn, som gir best grunnlag for kvalifiserte standpunkter når det gjelder spørsmålet om mulig samsvar mellom bittmerker og et bestemt tannsett. Og det er disse tre som – i tillegg til David Senn – først og fremst har påpekt de usikkerhetsmomentene som foreligger i saken, og som medfører at det ikke er grunnlag for å konstatere samsvar mellom bittmerkene og Torgersens tenner.

3. Generelt om påliteligheten av bittmerker som bevis

a. Generelt

I avsnitt 13.1.1 i Lies utredning i C 2 er det foretatt en gjennomgang av nyere litteratur. Det påvises at det i dag er bred enighet om at en sammenlikning mellom bittmerker og tannsettet til en mistenkt kan ekskludere den mistenkte, mens det motsatte er høyst tvilsomt. Det foreligger ikke vitenskapelige holdepunkter for at bittmerker i hud kan gi grunnlag for positiv identifikasjon av biteren.

Dette bekreftes ytterligere av annen litteratur. I Rötzscher K., Pilz W., Solheim T.: «Vorkommen von Zahnspuren» (Berlin/Heidelberg, Springer Verlag (2000) er det uttalt i del I: Rötzscher K.: «Forensische Zahnmedizin», kapitel 2A: «Bisspur – Zahnspur»

«Der Genauigkeitsgrad der Beurteilung der Bisspuren an hand der Photographie war sehr von Zeitpunkt abhängig, wann die Aufnahmen nach dem setzen der Spuren erfolgten. Die Auswertung am 24h-Modell zeigte nur eien Genauigkeitswert von 9%!

Man wird an den Vollkommenheitsgrad sehr hohe Ansprüche stellen und die gleichzeitige Konturdeckung von mindestens 4-5 nebeneinanderstehende Zähnen verlangen müssen, bevor man bei «Normalgebissen» den Identitätsnachweis als erbracht annehmen kann.

Bei abschliessenden Schlussfolgerungen ist es notwendig, Zurückhaltung in der Bewertung zuüben. Der beweiswert von Bisspuren ist häufig nicht hoch. Allein können sie nur selten den Beweis der Täterschaft liefern, zumal die Undeutlichkeit der Abformung oder eine unsachgemässe Konservierung der Spuren erhebliche Fehlerquellen darstellen (...). Die sorglose Interpretation von Untersuchungsergebnissen kann zu schwerwiegenden Irrtümern führen.»

Forfatteren – dr.dr. Klaus Rötzscher – er den samme som bisto Den rettsmedisinske kommisjon i 1999-2000, jf. Lies utredning side 49.

Her understrekes altså betydningen av tidsforløpet mellom bittet og registreringen av det, og vises til at et tidsforløp på 24 timer innebærer at bare ni prosent av bittmerkene kan identifiseres. Det er videre vist til at det ved normale tannsett – «Normalgebissen» – kreves minst 4-5 tannmerker ved siden av hverandre for å kunne foreta en positiv identifikasjon. Det samme er uttalt av den amerikanske rettsodontologen Bruce R. Rothwell i artikkelen "Bite Marks in forensic dentistry" i "JADA, Vol. 126, February 1995" på s. 229:

"Possibly the most notable area of controversy in bite mark analysis is the minimum constitution and composition of a bite mark required for effective evaluation. Studies involving correspondence between 100 bite registrations made in ideal conditions and plastic overlays of the dentitions showed that

several bite marks could be superimposed exactly with regard to one or more teeth, but none of the samples could be superimposed precisely unless all of the teeth were represented in the arch. It was concluded that no positive identifications could be made unless there were at least four or five teeth marks present."

Det er altså enighet mellom tyske og amerikanske fremtredende rettsodontologer om at positiv identifikasjon er utelukket med mindre det foreligger minst fire – fem bittspor som kan sammenlignes med en mistenkts persons tenner. For Torgersens vedkommende dreier det seg imidlertid bare om to tenner ved siden av hverandre – midtfortennene i underkjeven – som med sikkerhet kan sammenlignes med de aktuelle bittsporene.

Rötzscher viser videre til at bevisverdien av bittspor ikke er høy, og at det er nødvendig å vise tilbakeholdenhet før det trekkes positive konklusjoner.

Det samme er uttalt av Rothwell på sidene 231-232:

"Forensic dentists need to approach bite marks with a certain degree of scepticism and continually acknowledge their limitations."

Og den sakkyndige David Whittaker har selv uttrykt seg slik i artikkelen "An introduction to forensic dentistry" i "Quintessence International, Volume 25, Number 10/1994" på side 729:

"Forensic dentistry is still in its infancy and may be considered more of an art or craft than a science."

Det kan allikevel ikke på generelt grunnlag utelukkes at bittspor kan identifisere en biter. Dette forutsetter imidlertid at man – hensett til de usikkerhetsmomentene det er pekt på foran – allikevel kan identifisere et tilstrekkelig antall karakteristiske trekk til at det på statistisk grunnlag kan utelukkes at bittsporene stammer fra andre enn denne aktuelle personen. Men da må det, slik Rötzscher og Rothwell har uttalt, foreligge minst 4-5 tannmerker ved siden av hverandre for sammenlikning med personens tenner. Men heller ikke dette er tilstrekkelig. I tillegg må alle andre elementer i bittsporene kunne forklares, selv om de i seg selv ikke gir noe bidrag til en positiv identifikasjon. Hvis det er elementer i en mistenkts tannsett som er umulig å forene med bittsporene – ett enkelt slikt element må være nok – må det være tilstrekkelig til å kunne konstatere at da kan han ikke være biteren. Et tydelig bittmerke etter en tann som den aktuelle personen ikke har, er et illustrerende eksempel. Da er han utelukket, uansett om det måtte foreligge et antall andre trekk som samsvarer med bittsporene.

I tillegg kommer nødvendigheten av et pålitelig statistisk sammenlikningsgrunnlag. Hvis man ikke kjenner frekvensen i

befolkningen av trekk ved en mistenkte tannsett som samsvarer med bittmerkene, er man henvist til subjektive antakelser av begrenset verdi. Dette er understreket gjentatte ganger fra faglig hold. Det vises til side 80 i Lies utredning.

For Torgersens vedkommende har det vært enighet om at det ikke har vært noen særlige trekk ved hans tannsett.

I Ståle Eskelands innlegg til Gjenopptakelseskommissjonen 02.05.06 – skrevet etter kommisjonens høring i dagene 27.- 30.03. 2006 – pekes det på:

«De sakkyndige på tannbittbeviset under høringen – professor David Senn, seniorforsker Per Flood, professor David Whittaker og professor Tore Solheim – var enige om at Torgersens tenner ikke skilte seg ut på noen spesiell måte fra andre regelmessige tannsett. De var også enige om at slitasje i tennenes skjæreflate, slik Torgersens tenner hadde, var ganske vanlig, også blant yngre mennesker.»

Denne gjengivelsen av hva som ble sagt, har ikke vært anfektet, og det må legges til grunn at den reflekterer en felles oppfatning hos dem som hadde uttalt seg om dette spørsmålet. Vi står med andre ord overfor en situasjon hvor det, slik Rötzscher og Rothwell har uttalt, må foreligge 4-5 bittspor ved siden av hverandre for at det skal kunne foretas en meningsfylt sammenlikning. I Torgersens tilfelle begrenser imidlertid et meningsfylt sammenlikningsgrunnlag seg til bittsporene 5 og 6, som er avsatt av biterens midtre nedre fortenner. Dette er ikke et tilfredsstillende grunnlag for sammenlikning.

I den foran nevnte artikkelen i "Quintessence International" uttaler Whittaker, etter å ha beskrevet teknikken med overlegninger – jf. nedenfor under 6 b:

"Unless the bite is unusually clear and possess characteristics that are unlikely to occur in more than one dentition, it is safer to exclude suspects through these techniques rather than to implicate them."

Han understreker altså nødvendigheten av å kunne påvise karakteristika som ikke kan forventes å finne i andre tannsett enn den mistenkte, for å kunne gi uttrykk for at han er biteren. Dette vilkåret er ikke i noe fall tilfredsstillt for Torgersens vedkommende.

b. Særlige problemer ved bittmerker i hud og kvinnebryst

I avsnitt 13.1.3 hos Lie er det foretatt en gjennomgang av de særlige problemene som vanskeliggjør tolkingen av bittspor i hud, og særlig i et kvinnebryst, og av de sakkyndige utredningene som foreligger vedrørende dette spørsmålet. Det er vist til betydningen av elastisitet i huden og av at areola – det pigmenterte vevet rundt brystvorten – er av

varierende tykkelse og fleksibilitet. Forskyvninger i brystet kan ha påvirket forholdet mellom de enkelte bittsporene. Biomekaniske årsaker kan ha ført til avvik mellom biterens tenner og bittsporene. Graden av kontakt med motstøtende tann i den andre kjeven kan ha påvirket det enkelte bittsporet. Tidsforløpet mellom bittet og prøvetakingen og mellom dødsfallet og prøvetakingen kan ha spilt inn. Det samme gjelder dødsstivheten, dersom denne har inntrådt ved prøvetakingen.

I Whittakers artikkel i "Quintessence International" er dette uttrykt slik:

"The tissue is flexible and is distorted during the bite. If the bite is on a living person, there will be postinjury changes in the tissue, resulting in bleeding swelling and discoloration. In a dead individual there may be postmortem changes that complicate the analysis of the mark."

De opprinnelige sakkyndige Strøm og Wærhaug kan ikke ha reflektert over den innvirkning disse forholdene kan ha hatt på bittmerkene. Det synes også som om de grunnleggende kunnskapene for så vidt har manglet. Det er tilstrekkelig å vise til at Strøm i sin erklæring av 218. april 1958 på side 4 har uttalt at huden trekker seg sammen når bittet har opphørt, mens det er elementær medisinsk kunnskap at det motsatte er tilfelle.

I følge referatet i Dagbladet (s. 22 i Lies utredning) har Strøm vært mest opptatt av hvor tydelige bittmerkene har vært. Det hører med at Wærhaug opprinnelig allokerte bittmerke 3 til Torgersens høyre øvre hjørnetann (tann 13), noe som isolert sett passer bedre enn sidefortannen, som Strøm la til grunn, men som det er umulig å tilpasse til at de midtre fortennene skulle ha avsatt bittsporene 1 og 2. Og det blir ikke bedre av at Wærhaug i retten sa seg enig med Strøm, og senere har opplyst at han hadde bestemt seg for å opplyse om sitt opprinnelige standpunkt i retten, men at dette var noe han «glemte».

Ved innpassingen av betydningen av tannbittbeviset ved den samlede vurderingen som skal gjøres etter straffeprosessloven § 392 andre ledd - som skal ta utgangspunkt i dagens bevissituasjon - må denne grunnleggende og generelle usikkerheten omkring samsvar mellom bittspor og tenner, først og fremst i tilknytning til bittspor i kvinnebryst, nødvendigvis tillegges vesentlig vekt.

4. Tannbittbevisets to sider

Tannbittbeviset har to sider: Påtalemyndigheten har påstått at *likheten* mellom bittmerkene og Torgersens bitt er så stor at det er sannsynlig at det er Torgersen som er gjerningsmann.

Dette tilbakevises i pkt. 6 nedenfor.

Men tannbittbeviset har også en annen side. Hvis det kan påvises ulikhet mellom Torgersens tenner og bittmerket, vil dette være egnet til å *utelukke* Torgersen som gjerningsmann.

Som vi skal se nedenfor i pkt. 7 kan vi i dag på bakgrunn av nye sakkyndige uttalelser konstatere at det er stor sannsynlighet for at tannbittbeviset *utelukker* Torgersen som gjerningsmann.

Før vi går inn på de nærmere detaljer skal vi nedenfor i punkt 5 peke på usikkerheten ved bittmerkene.

5. Nærmere om usikkerheten ved bittmerkene i Torgersensaken

Bittmerkene i Torgersensaken begrenser seg til merker etter seks tenner. Av disse har bare fire vært gjenstand for oppmerksomhet. Ved et så lite antall merker må det stilles særlige krav til de karakteristika som eventuelt skal kunne identifisere en biter, og det må foreligge et pålitelig statistisk sammenlikningsgrunnlag hvis man skal kunne eliminere muligheten for at biteren kan være en annen.

Saken utmerker seg videre ved stor uenighet mellom de sakkyndige som har uttalt seg, om hvilke tenner i biterens overkjeve som har avsatt merkene over brystvorten (omtalt som merkene 1, 2 og 3).

Av de opprinnelige sakkyndige i 1958 mente Strøm at merkene 1 og 2 stammet fra Torgersens midtre fortenner (henholdsvis tennene 21 og 11) og merke 3 fra høyre sidefortann (tann 12). Wærhaug mente opprinnelig at merke 3 stammet fra høyre hjørnetann (tann 13), men unnlot å gjøre rede for dette i retten. Her ga han uttrykk for samme oppfatning som Strøm.

Gisle Bang som var oppnevnt som sakkyndig i 1975, var enig med Strøm og Wærhaug.

Ved behandlingen av Torgersens andre gjenopptakelsesbegjæring i Borgarting lagmannsrett og Høyesteretts kjæremålsutvalg i 1997-2001 ble Gordon MacDonald og David K. Whittaker oppnevnt som sakkyndige. Deres erklæringer er detaljert gjennomgått av Lie under punktene 9.1.2 og 9.1.10. Disse to hadde en annen oppfatning enn Strøm, Wærhaug, og mente at merkene 1 og 2 stammet fra henholdsvis Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11) og høyre øvre sidefortann (tann 12), og merke 3 fra høyre øvre hjørnetann (tann 13). MacDonald og Whittaker mente altså at merke 2 var avsatt av Torgersens tann 11, mens Strøm og Wærhaug mente at det var avsatt av tann 12. Begge par av sakkyndige har gitt en detaljert beskrivelse av angivelig samsvar mellom henholdsvis tann 11 og tann 12, og merke 2. Dette kunne ha vært forståelig hvis disse to tennene hadde vært like. Men bilder av Torgersens tenner viser at disse to tennene er alt annet enn like. Dette forholdet understreker ytterligere vanskelighetene med å kunne konstatere et pålitelig samsvar mellom et bestemt bittmerke og en bestemt tann.

Den rettsmedisinske kommisjon har – svært forsiktig – sammenfattet denne problemstillingen slik (gjengitt på side 49 hos Lie)

- (1) *«Det faktum at to forskjellige sett (utvalg) av Torgersens overtenner er funnet å passe med den øvre del av bittmerket, kan tyde på at denne delen av bittmerket ikke er svært karakteristisk for den som har avsatt bittet.»*

Dette kan ikke forstås annerledes enn at kommisjonen gir sin tilslutning til at bittsporene 1, 2 og 3 ikke gir noe bidrag til klargjøring av spørsmålet om hvorvidt bittsporene stammet fra Torgersens tenner.

I tillegg kommer at de avvikende tolkingene av angivelig samsvar mellom disse bittsporene og Torgersens tenner gjensidig utelukker hverandre. Dette er et forhold som på et mer overordnet nivå viser at Torgersen ikke kan ha vært biteren. Det vises til gjennomgangen under pkt. 8 nedenfor - Gjensidig utelukkelse av tolkningsalternativer.

6. Momenter som – pga. likhet i bitt – kan tale for at Torgersen var biteren

Denne problemstillingen er behandlet på sidene 139-140 i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.2015, med videre henvisning til Lies utredning på side 88-89.

Det dreier seg om følgende elementer:

- a. Slitasjefurer i tennene

Det er på det rene at bittsporene kan tolkes som om biteren hadde slitasjefurer i de tennene som har forårsaket bittsporene 1, 5 og 6, og at dette er trekk som isolert sett kan stemme overens med Torgersens tenner. For bittspor 1 gjelder dette imidlertid bare under forutsetning av at Strøms og Wærhaugs tolkning legges til grunn. MacDonald og Whittaker har allokert bittspor 1 til Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11), og i denne tannen ble det ikke konstatert slitasjefurer.

Gjennomgangen under punkt 5 viser uansett at usikkerheten omkring Torgersens tenner sammenholdt med bittsporene 1, 2 og 3, som stammer fra biterens overkjeve, er så stor at disse sporene ikke kan bidra til å identifisere Torgersen som biter. Bittspor 4, som alle er enige om stammer fra biterens nedre høyre hjørnetann, har vært omtalt som «uten karakteristika». Det har ikke vært vurdert av noen av de sakkyndige som har uttalt seg. Da står en igjen med bittsporene 5 og 6, sammenholdt med Torgersens midtre nedre fortenner (tennene 31 og 41).

Alle sakkyndige har trukket frem merker etter langsgående slitasjefurer i disse to bittsporene, noe som stemmer overens med disse to tennene hos Torgersen.

Denne overensstemmelsen viser nødvendigheten av et pålitelig statistisk sammenlikningsgrunnlag. Jo større del av befolkningen som hadde tilsvarende slitasje i fortennene i 1957, jo mindre betydning har dette sammenfallet.

Strøm og Wærhaug la i 1958 åpenbart til grunn at 1-2 prosent av befolkningen hadde kant i kant-bitt (Lies utredning side 21) og sluttet åpenbart fra dette til at bare en tilsvarende andel hadde slitasjefurer i fortennene. Dette må ha vært ren gjetting, og er uansett helt galt. I utredningen på side 85 er gjengitt en sammenfatning av en finsk undersøkelse fra 1972, som viste at halvparten av undersøkte menn i alderen 19-22 år hadde slitasje som samsvarte med slitasjen i Torgersens tenner, i disse fortennene. Det er ingen grunn til å tro at dette var annerledes i Norge i 1957. Disse trekkene ved Torgersens nedre midtre fortenner er uten verdi som identifiserende faktor. Slitasjefurene i disse tennene representerer ikke noe ekskluderende likhetstrekk.

b. Overlegninger

De sakkyndige ved behandlingen i 1997-2001 - MacDonald og Whittaker – la vekt på såkalte overlegninger, hvor transparente bilder av Torgersens tenner har vært lagt over bilder av bittmerkene, og hvor disse angivelig skal ha passet godt sammen. Vi vet imidlertid ikke hvilken posisjon bryst og venstre arm befant seg i da bittet ble gjort, noe som kan ha vært av avgjørende betydning for bittmerkens plassering i forhold til hverandre. Dette er klargjort av Holck i en undersøkelse som er gjengitt på side 82 i Lies utredning. Og både Senn og Holck har foretatt tilsvarende overlegninger og konstatert at det ikke er samsvar mellom Torgersens tenner og bittmerkene. Uansett må slike overlegninger være av helt marginal betydning så lenge antallet tenner som kan sammenliknes med bittmerkene er så lite. Som det er redegjort foran under punkt 3 er det nødvendig med spor etter 4-5 tenner ved siden av hverandre for å kunne foreta en positiv identifikasjon.

c. Avstanden mellom bittsporene 1 og 2

MacDonald og Whittaker har omtalt «a small gap» mellom bittmerkene 1 og 2 og mener at dette samsvarer med Torgersens tenner. Det er imidlertid ikke noe slikt «gap» mellom Torgersens tenner 11 og 12. Dette momentet taler ikke for Torgersen som biter. Tvert imot bidrar det til å utelukke ham, jfr. nedenfor under 7 f med videre henvisninger.

d. Sammenfatning

I gjenåpningsbegjæringen av 11.06.2015 er det gitt følgende sammenfatning av likhetstrekkene mellom Torgersens tenner og bittmerkene:

«Sammenfatningsvis kan det sies om likhetstrekkene at de begrenser seg til å omfatte slitasjefurer i fortennene. Dette var imidlertid et så vidt vanlig trekk – også hos menn på Torgersens alder – at det ikke på noen måte kan tas til inntekt for at det er nettopp hans tenner som har avsatt bittmerkene.»

Dette gjelder fortsatt: Likhetene har – selv om de vurderes *isolert* – en lav bevisverdi.

7. Momenter som taler mot Torgersen som biter

Men mer vesentlig enn likheter er de *betydelige ulikheter som kan konstateres*. En rekke forhold viser uoverensstemmelser mellom Torgersens tenner og bittmerkene, og taler således med styrke mot at han var biteren – og at det følgelig er sannsynlig at det er *en annen* som har avsatt bittet. Ingen av disse forholdene ble vurdert av de sakkyndige i 1958. De har bare delvis vært diskutert i forbindelse med de etterfølgende begjæringene om gjenopptakelse og gjenåpning. De vil bli kort sammenfattet i det følgende.

a. Manglende spor etter høyre nedre sidefortann (tann 42).

Det vises til den detaljerte gjennomgangen i punkt 13.2.4.2 (side 91-98) i Lies utredning.

Dette har vært et sentralt tema i alle rettsodontologiske vurderinger som har vært gjort, med unntak av de vurderinger som ble presentert ved hovedforhandlingen i 1958, og det har vært til dels skarpe motsetninger mellom forskjellige sakkyndige om dette spørsmålet. Også under kommisjonens høring i 2006 fremkom forskjellige oppfatninger om årsaken til at dette sporet manglet.

Mye av den etterfølgende diskusjonen har dreid seg om hvorvidt det har vært et svakt spor etter denne tannen. Det er redegjort for denne diskusjonen på sidene 91-92 i Lies utredning. Det er karakteristisk at de som mener å ha sett et svakt spor etter noe de mener kan være et tannavtrykk, er de sakkyndige som har ment og som holder fast ved at Torgersen er biteren. Samtidig har disse bare studert fotografier og avstøpninger av brystet.

Av sentral betydning må nødvendigvis være at Strøm, som er den eneste som har observert brystet før det ble skåret av og lagt i konserveringsvæske, ikke har beskrevet noe som kunne tolkes som et bittmerke mellom merkene 4 og 5. Samtidig har han registrert et ”muligens avtrykk, ikke blodunderløpet” som bittmerke 7, ved siden av bittmerke 6. Dette bekrefter Strøms nøyaktighet når det gjelder beskrivelse av opprinnelige observasjoner. Hans bittmerke 7 har senere ikke vært gjenstand for oppmerksomhet. Hadde det vært noe merke i brystet som kunne tolkes som spor etter tann 42, ville Strøm ha bemerket det.

McDonald og Whittaker har som forklaring på det manglende sporet etter tann 42 vist til forekomsten av manglende identitet mellom bittmerker og tenner som har avsatt dem. Lie gjengir følgende utsagn på side 95:

«The phenomenon of teeth which are present not leaving as clear a mark in living tissue as do adjacent teeth is well known and has been published previously»

Og

«Når det gjaldt det manglende merke etter tann 42, opplyste Whittaker at han hadde sett flere slike tilfeller. En tann som er til stede vil ikke nødvendigvis påføre en skade på samme måte som nabotennene.»

I en artikkel i J. Forens. Sci. Soc. (1974) med den sakkyndige Gordon MacDonald som medforfatter, er dette synspunktet presisert slik på side 247:

"However, the absence of a mark in a given tooth position in a bite mark while it may be due to a missing tooth could also be due to a tooth with the incisal edge short of that of the remaining teeth. Whether or not such a tooth leaves a mark depends on a number of factors such as the type of material or the area of tissue bitten and the biting force used."

Her presiseres altså at mangel på bittmerke etter en tann som biteren har, kan skyldes at bitekanten er lavere enn de tilstøtende tennene. Samtidig bekrefter de utsagnene som er gjengitt, forekomsten av manglende samsvar mellom tenner og bittmerker som det er redegjort for foran. Mer ligger det heller ikke i dette. MacDonald og Whittaker gir ingen forklaring på hvorledes Torgersens høyre nedre sidefortann (tann 42), som står høyere enn tannen ved siden av – høyre nedre midtfortann eller tann 41 - i det hele tatt ikke har etterlatt noe merke. At biterens tann 41 har avsatt spor 5 og hans høyre nedre hjørnetann eller tann 43 har avsatt spor 4, er på det rene. Begge disse tennene har bitt gjennom huden, noe som viser at det må ha vært et kraftig bitt. Dette gjør det enda mer uforklarlig at det i det hele tatt ikke er noe merke etter tann 42 mellom sporene 4 og 5.

I Gjenopptakelseskommissjonens høring 27. – 30.03.2006 ble Whittaker eksaminert om sine erfaringer med hensyn til manglende merke etter tann som burde ha satt spor. I et innlegg til kommisjonen 02.05.06 har professor Ståle Eskeland gjengitt ham slik:

«Whittaker kunne ved nærmere eksaminasjon under høringen ikke vise til ett eneste dokumentert eksempel på at en tann 42 i undermunnen ikke setter merke når tann 4 og 43 på hver side er like høye, alle tre tennene møter tenner i overmunnen i vanlig sambitt og tann 4 og 43 har bitt gjennom huden.»

I tillegg kommer de tre innbyrdes uavhengige bittforsøk med kopier av Torgersens tenner i en artikulatør og kopier av brystet – som har vært foretatt av henholdsvis Torgersens tannlege Kjell Johannessen, David

Senn og Medbø. Disse forsøkene har vist at tann 42 *uten unntak* avsetter et merke på samme måte som tann 41 og tann 43. Det er redegjort for disse forsøkene under punkt 13.2.4.2 i Lies utredning.

Det manglende merket etter tann 42 viser at Torgersen etter all sannsynlighet *ikke kan være biteren*.

b. Tannstillingen for Torgersens tenner 31 og 41

Det vises til den detaljerte gjennomgangen i punkt 13.2.4.4 (side 99-101) hos Lie.

Torgersens nedre høyre midtfortann (tann 41) stikker 1 millimeter utenfor tannbuen, mens sporet etter den tilsvarende tannen hos biteren viser en tann som befinner seg tilsvarende innenfor tannbuen. Dette er det enighet om.

MacDonald og Whittaker har forklart dette med at spor 5 var avsatt av tungesiden på skjærekanten til tann 41 og spor 6 av leppesiden til venstre nedre midtfortann (tann 31). Dette ble akseptert av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 2001. Kjæremålsutvalget kan imidlertid ikke ha foretatt noen selvstendig vurdering av dette spørsmålet.

Det er påvist av den sakkyndige David Senn og av Medbø at denne forklaringen fra MacDonald og Whittaker er positivt gal. Det vises til punktene 9.5.1 og 12.5 i Lies utredning. Bildene av bittmerkene viser furene i begge disse tennene og skjærekanten både på tungesiden og leppesiden av furene. Senns og Medbøs redegjørelser for dette forholdet er gjengitt av Lie på side 100.

Den innbyrdes tannstillingen for disse to tennene hos biteren, sammenholdt med den tilsvarende tannstillingen hos Torgersen, viser at Torgersen ikke kan ha vært biteren.

c. Avstanden mellom bittsporene 4 og 5

Det vises til den detaljerte gjennomgangen i punkt 13.2.4.3 (side 98-99) hos Lie, med redegjørelse for Medbøs undersøkelser.

Medbø har påvist at det ikke er plass til Torgersens tann 42 mellom bittmerkene 4 og 5.

Dette bekrefter ytterligere at Torgersen ikke kan ha vært biteren.

d. Bittsporene 3 og 4

Det vises til gjennomgangen i punkt 13.2.4.5 (side 101) hos Lie.

Mens disse bittsporene bærer preg av å være avsatt av spise hjørnetenner, hadde begge disse tennene hos Torgersen en avrundet og butt form. Selv om det må legges til grunn at det ikke alltid er fullstendig samsvar mellom et bittspor og de tenner som har avsatt sporet – jf. foran

under punktene 2-4 – er et slikt dårlig samsvar som en står overfor i dette tilfellet, ytterligere en indikasjon på at Torgersen ikke var biteren.

e. Avstanden mellom bittsporene 2 og 3

Det vises til gjennomgangen i punkt 13.2.4.6 (side 101-102) hos Lie.

MacDonald og Whittaker har beskrevet et «*gap between between marks 2 and 3*» og hevdet at dette samsvarer med en tilsvarende avstand mellom Torgersens øvre høyre sidefortann og hjørnetann. Dette er ikke riktig. Det er intet slikt «*gap*» mellom disse to tennene hos Torgersen.

Under forutsetning av at MacDonalds og Whittakers tolking av bittsporene etter tenner i overmunnen legges til grunn, er avstanden mellom bittsporene 2 og 3 vanskelig å forene med Torgersen som biter.

f. Avstanden mellom bittsporene 1 og 2

Det vises til gjennomgangen i avsnitt 13.2.4.7 (side 102) hos Lie.

Et slikt “*small gap*” som MacDonald og Whittaker har beskrevet mellom disse to tennene, er beskrevet her, er vanskelig å forene med den manglende avstand mellom Torgersens høyre øvre fortenner.

g. Manglende samsvar mellom Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11) og bittspor 1

Som bemerket under punkt 6 a foran kan bittspor 1 tolkes slik at den tannen som har avsatt dette bittsporet, hadde slitasjefurer. Slike furer er beskrevet i Torgersens venstre øvre midtfortann (tann 21), som Strøm og Wærhaug mente hadde avsatt dette bittsporet. MacDonald og Whittaker allokerte imidlertid bittspor 1 til Torgersens høyre øvre midtfortann (tann 11), og i denne tannen er det ikke konstatert slitasjefurer. Denne uoverensstemmelsen taler således ytterligere mot at MacDonalds og Whittakers tolkning kan legges til grunn.

8. Gjensidig utelukking av tolkingsalternativer

Som omtalt foran under punkt 5 foreligger det to alternative tolkinger av bittsporene 1, 2 og 3. Strøm og Wærhaug, med senere tilslutning av Bang og Solheim, har allokert disse bittsporene til Torgersens tenner 21, 11 og 13, mens MacDonald og Whittaker har allokert dem til tennene 11, 12 og 13.

Det som hittil har vært oversett, er - som nevnt ovenfor under pkt. 5 - at de alternative tolkingene av disse tre sporene gjensidig utelukker hverandre. Det vises til punkt 13.2.4.1 – sidene 88-91 – i Lies utredning. MacDonald og Whittaker har påvist to grunnleggende forhold ved Torgersens tenner i overkjeven som ikke stemmer med Strøms og Wærhaugs tolking: Manglende samsvar mellom tann 13 og bittmerke 3, og manglende samsvar mellom bittsporene 1 og 2 på den ene siden og tannstillingen for Torgersens tenner 21 og 11 på den andre siden. Medbø har på sin side påvist at en forutsetning for MacDonald og Whittakers versjon – at underkjeven har vært trukket en centimeter til høyre under bittet – medfører

at andre tenner møtes før fortennene og forhindrer at disse setter dype og tydelige merker.

Dette er oppsummert slik på side 91 i Lies utredning:

- (1) «*Dette bør i seg selv være tilstrekkelig til å konstatere at Torgersen ikke kan være biter, idet ingen av disse motstående sett med sakkyndige har kunnet forklare på tilfredsstillende måte – noe som også nødvendiggjør en tilfredsstillende forklaring på hvorfor den andre versjonen ikke kan legges til grunn – hvorledes Torgersens tenner i overkjeven kan ha avsatt disse bittmerkene.*»

Dette er et forhold som i seg selv viser at Torgersen ikke kan ha vært biteren, og dermed også utelukker ham som drapsmann.

9. Oppsummering av tannbittbeviset

Vi minner om de generelle tolkningsproblemer ved bittspor i kvinnebryst som er gjennomgått foran. Usikkerheten ved tolking av bittsporene i Torgersensaken – først og fremst konsekvensene av de alternative tolkingene av sporene etter tenner i biterens overkjeve – er gjennomgått under punkt 5.

Betydningen av den grunnleggende svakheten ved begge tolkingsalternativene – det manglende sporet etter biterens nedre høyre sidefortann (tann 42) – er behandlet særskilt under punkt 7 a. Det manglende samsvaret mellom bittmerkene 3 og 4 og Torgersens høyre hjørnetenner – tennene 13 og 43 – er behandlet under punkt 7 d. Hvis man først skal akseptere slike uoverensstemmelser mellom bittmerker og biterens tenner, må en slik aksept tillegges samme vekt i motsatt retning. Med andre ord må det også legges til grunn at tilsynelatende overensstemmelser like gjerne kan skyldes tilfeldigheter som reelt samsvar.

Ved vurderingen av usikkerheten blir et ytterligere vesentlig moment at den sakkyndige Whittaker, som i 2000 anså det som «very likely» at Torgersen var biteren, i 2006 snudde helt rundt og anbefalte *Gjenopptakelseskommissjonen å se bort fra tannbittbeviset*.

Det er påvist foran under punkt 6 at relevante likheter mellom Torgersens tenner og bittsporene i et hvert fall begrenser seg til slitasjefurene i Torgersens nedre midtre fortenner, sammenholdt med sporene etter slike furer i bittsporene 5 og 6.

De forholdene som er omtalt under punktene 7 a, 7 b og 7 c viser hver for seg at Torgersen ikke kan ha vært biteren. Ingen av dem lar seg forene med Torgersens tannsett. Det vises til de grunnleggende synspunktene i punkt 2 foran. Når de vurderes kumulativt, blir bildet enda tydeligere. Torgersen kan ikke ha vært biteren. I tillegg kommer forholdene som er omtalt under punktene 7 d, 7 e og 7 f, og som det er vanskelig å forene med at Torgersen skal ha vært biteren. Når alle disse forholdene vurderes samlet, gir de et klart bilde av at bittmerkene ikke stammer fra Torgersens tenner. I tillegg kommer at tolkingsalternativene når det

gjelder hvilke tenner i overkjeven som har avsatt bittsporene 1,2 og 3 utelukker hverandre gjensidig, slik det er redegjort for under punkt 8.

Når de beskjedne elementene ved tannbittbeviset som samsvarer med at Torgersen kan ha vært biteren, sammenholdes med den rekken av omstendigheter ved dette beviset som klart viser det motsatte, blir konsekvensen med nødvendighet at tannbittbeviset – i stedet for å være det beviset som først og fremst felte Torgersen i 1958 – blir et tungtveiende motbevis: Når alle elementer ved tannbittbeviset blir sett i sammenheng kan det ikke tolkes på annen måte enn at det viser at Torgersen ikke var biteren. *Da kan det uten videre legges til grunn at han heller ikke var drapsmannen.*

10. Tidligere vurderinger av tannbittbeviset og de momenter som er behandlet ovenfor under pkt. 7-9.

Det vil i det følgende bli vist at noen tilfredsstillende drøftelse av disse anførselene *aldri har funnet sted ved tidligere behandlinger i domstolene og Gjenopptakelseskommisjonen.* De momenter som er nevnt i nærværende del har ikke vært vurdert i det hele tatt, eller de har vært vurdert på en utilfredsstillende måte. Man har i stor utstrekning vist til tidligere behandlinger av spørsmålet. Når man imidlertid ser på disse tidligere behandlingene finner man *ikke* en drøftelse av de anførsler som fremmes nå.

I Nils Erik Lies behandling av tannbittbeviset er det gitt en inngående redegjørelse over tidligere behandlinger av tannbittbeviset. Vi henviser til denne redegjørelsen. Et sammendrag av den tidligere behandlingen av tannbittbeviset er gitt i bilagsbind B 3 b.

Hovedtrekkene gjengis i det følgende:

- a. Hovedforhandlingen i 1958

Ingen av de forholdene som er påvist under punkt 7 har vært nevnt eller vurdert av Strøm og Wærhaug. De har konsentrert seg om det de har ment å kunne påvise av likheter, neglisjert all usikkerhet ved tolking av bitsspor og behovet for statistisk sammenlikningsmateriale, og oversett alle forskjeller mellom bittsporene og Torgersens tenner.

- b. Gjenopptakelsessaken i 1973-76

I forbindelse med gjenopptakelsesbegjæringen i 1973 ble dosent Gisle Bang oppnevnt som sakkyndig. Hans erklæring av 17. oktober 1974 er gjennomgått og analysert av Lie på sidene 30-35. Bang la uten videre Strøms og Wærhaugs versjon av bittsporene 1, 2 og 3 til grunn. I en uttalelse av 4. februar 1973 hadde tannlege Fredrik Neumann, som nå hadde hatt Torgersen til behandling, påvist det manglende sporet etter tann 42. Bang mente – i likhet med MacDonald og Whittaker senere – å ha sett «en liten avflatet forhøyning» på en avstøpning av brystet. Han har imidlertid ikke trukket noen konklusjoner av denne observasjonen.

Øvrige uoverensstemmelser er heller ikke kommentert.

Hverken Eidsivating lagmannsrett eller Høyesteretts kjæremålsutvalg foretar noen selvstendig vurdering av tannbittbeviset, men nøyer seg med å vise det som er uttalt fra de sakkyndige. Disse avgjørelsene er gjengitt på sidene 35-36 hos Lie.

c. Gjenopptakelsessaken i 1997-2001

Forholdet som er omtalt under 7 a ble kommentert av Borgarting lagmannsrett i kjennelsen av 18. august 2000. De relevante avsnittene er gjengitt av Lie på sidene 54-55. Lagmannsretten foretar ingen selvstendig vurdering, men nøyer seg med å vise til og gjengi uttalelsene fra MacDonald og Whittaker.

Dette ga grunnlag for følgende oppsummering på side 55 hos Lie:

«Kjennelsen bærer i det hele preg av at lagmannsretten ikke har foretatt noen analyse av alle relevante momenter i saken og heller ikke foretatt noen kritisk og selvstendig vurdering av uttalelsene fra de oppnevnte sakkyndige, men relativt kritikkløst akseptert deres vurderinger – herunder deres nokså overflatiske avfeiiinger av alle sakkyndige som har gitt uttrykk for avvikende oppfatninger – og da også akseptert disse sakkyndiges konklusjoner.»

For Høyesteretts kjæremålsutvalg ble også forholdet som er omtalt under 7 b trukket frem. I kjennelsen i Rt-2001-1521 aksepterte utvalget den forklaring som McDonald og Whittaker ga på denne uoverensstemmelsen. I punkt 7 b foran er det påvist at denne forklaringen ikke kan være riktig.

Utvalget har heller ikke foretatt noen selvstendig vurdering av det manglende spor etter tann 42, men nøyd seg med følgende:

«De britiske sakkyndige har, i likhet med de tidligere rettsoppnevnte sakkyndige, konkludert med at mangelen på tydelig bittmerke etter høyre sidefortann ikke kan utelukke Torgersen som biter. Kjæremålsutvalget finner ikke grunnlag for å trekke denne konklusjonen i tvil.»

De relevante avsnittene av kjennelsen og de konklusjoner den ga grunnlag for vedrørende tannbittbeviset, er gjengitt på sidene 60-61 hos Lie.

De øvrige forholdene som er trukket frem under punkt 7, er ikke berørt av lagmannsretten eller av Høyesteretts kjæremålsutvalg.

Kjæremålsutvalget har en relativt omfattende drøftelse av hva som er beste bevis i saken. Her uttales det på side 1557 at Strøm utvilsomt har bedømt tannbittbeviset på grunnlag av de beste bevismidler. Allikevel aksepterer åpenbart utvalget at Strøms tolking av bittsporene fra tenner i overkjeven ikke kan legges til grunn.

Om dagens situasjon uttales det videre at de britiske sakkyndige har lagt til grunn at Strøms fotografier av den første avstøpningen han tok av brystet, i dag er beste bevis. Dette er akseptert av kjæremålsutvalget på side 1558. Utvalget har åpenbart ansett det som nødvendig å ta standpunkt til uenigheten mellom de britiske sakkyndige og Senn i dette spørsmålet. Det er imidlertid nødvendig å bemerke at diskusjonen om hva som i dag måtte anses som beste bevis, er uten betydning for klargjøringen av de uoverensstemmelsene som er gjennomgått under punktene 7 og 8, og som viser at Torgersen ikke kan ha vært gjerningsmannen.

d. Gjenåpningssaken i 2004-2006

Problemstillingen i punkt 7 a ble berørt av to av de sakkyndige som forklarte seg under kommisjonens høring i 2006 (Senn og Flood). Problemstillingen i 7 b er berørt av en annen sakkyndig (Solheim). Ingen av disse uttalelsene har vært vurdert eller omtalt under kommisjonens vurderinger i 2006-avgjørelsen. Det samme gjelder de øvrige forholdene som har vært påpekt. Kommisjonen har nøyd seg med å omtale usikkerheten omkring tannbittbeviset.

Kommisjonens avgjørelse er referert og vurdert under punktene 10.2 og 10.3 hos Lie.

e. Gjenåpningssaken i 2010

Heller ikke i denne avgjørelsen har kommisjonen gått inn i og vurdert noen del av bevisbildet, verken i tilknytning til tannbittbeviset eller ellers. Den har bare funnet «å kunne slutte seg til vurderingen fra 2006».

f. Gjenåpningssaken i 2015

Heller ikke i denne avgjørelsen, som er truffet av kommisjonens leder alene, har kommisjonen gått inn i bevisbildet. Hun har nøyd seg med å slutte seg til kommisjonens vurderinger i 2006-avgjørelsen, som altså utelukkende gjelder usikkerheten og ikke ha tatt for seg noen del av bevisbildet.

Helen Sæters vedtak av 31.08.15 ble grundig behandlet i vår klage til Sivilombudsmannen, som er inntatt i E 11. Som det der er påvist, foreligger det en rekke feil, både mht. lovanvendelse og – ikke minst – saksbehandling for så vidt gjelder Helen Sæters vedtak – saksbehandlingsfeil er det gjort særlig rede for i den analyse som er inntatt i bilagsbind B 4 d.

11. Oppsummering

Gjennomgangen av tannbittbeviset og tidligere behandlinger av dette beviset viser:

- den absolutte sikkerhet Strøm og Wærhaug ga uttrykk for i retten må ha gitt Dorenfeldt grunnlag for å fremholde tannbittbeviset som det viktigste beviset i Torgersens disfavør, og at det også må ha vært vurdert slik av lagretten
- det er en rekke forhold hvor det er påvist avvik mellom bittsporene og Torgersens tenner, og som samlet underbygger at han ikke kan ha vært biteren,
- disse forholdene har enten vært vurdert på en helt utilfredsstillende måte, eller overhodet ikke vært vurdert.

Det er viktig at man ved den totale vurderingen av om tannbittbeviset har bevisverdi foretar en *samlet* vurdering av de sakkyndige vurderingene fra anatomene Per Holck og Per Flood og fysiologen Jon Ingulf Medbø sammen med de rettsodontologiske sakkyndige.

Konklusjonen er i dag at det ikke kan være noen fornuftig tvil om at tannbittbeviset ikke kan ha noen bevisverdi som støtter påtalemyndighetens drapsteori.

Tvert imot står man på dette punkt ovenfor et viktig motbevis i saken. Det er i dag langt på vei en overveldende oppslutning blant flertallet av de engasjerte sakkyndige om at tannbittbeviset langt på vei utelukker Torgersen som biter.

Dette føyer seg da inn i den lange rekken av motbevis som tilsier at Torgersen ikke var i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.

12. Forholdet til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3

Alle de omstendigheter som er nevnt vedrørende tannbittbeviset er "særlige forhold" som inngår i beslutningsgrunnlaget iht. straffeprosessloven § 392, annet ledd.

De representerer også nye bevis i relasjon til § 391 nr. 3, og inngår således også i beslutningsgrunnlaget iht. denne bestemmelsen.

E. Blodbeviset

1. Innledning

Blod fra Rigmor Johnsen har etter pressereferatene og Dorenfeldts tilleggsredegjørelse fra 17.12.1958 å dømme, ikke blitt tillagt særlig vekt under straffesaken. I de påfølgende gjenopptakelsessakene har imidlertid dette temaet blitt tatt opp.

Blodbeviset har to sider:

- a. Kan de få blodrestene som ble funnet på Torgersens klær knyttes til avdøde og således være et indisium som påtalemyndigheten kan påberope seg? Dette er behandlet nedenfor i pkt. 2

- b. Det andre spørsmålet er om *mangelen på blod* på Torgersen er et indisium på at han ikke kan være gjerningsmannen. Dette behandles nedenfor i pkt. 3.

Bakgrunnen for denne anførselen er at liket av Rigmor Johnsen var ille tilredt. Hun var blitt påført omfattende skader i hodet med store blodflekker på hennes jakke. Dette fremgår av fotografiene av avdøde – se bilagsbind A 4. Hele avdødes rygg var svært blodig etter hodeskaden. Det er derfor all grunn til å tro at fysisk kontakt med liket måtte sette spor på gjerningsmannens klær, da det må legges til grunn at det har vært nær fysisk kontakt mellom drapsmannen og Rigmor Johnsen både i forbindelse med selve ugjerningen og ved at drapsmannen etter drapet bar liket ut i bakgården og ned i kjellerrommet.

2. Tilsier blodbeviset at Torgersen er skyldig?

Under hovedforhandlingen ble det – som nevnt ovenfor – ikke påberopt at blodbeviset var et moment som tilsa at Torgersen var skyldig.

Dette skyldes at det blodet som ble funnet på Torgersens klær tilhørte Torgersens egen blodtype, blodtype A, som for øvrig også Rigmor Johnsen hadde.

De klærne Torgersen hadde på seg drapskvelden, kan inndeles i antrekk 1 (de klærne Torgersen skiftet til da han kom hjem kvelden 07.12. og som han – ut fra påtalemyndighetens drapsteori – hadde på seg da drapet ble begått), og antrekk 2 (de klærne Torgersen hadde på seg ved pågripelsen og som han – ut fra påtalemyndighetens drapsteori – hadde på seg da han forsøkte å anstifte brann).

I Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 30.09.2010 gjengir kommisjonen på side 61 deler av 2006-avgjørelsen:

- (1) *Domfelte konkluderer i begjæringen ved at fravær av blodspor utelukker at han er gjerningspersonen. Kommisjonen vil til dette påpeke at selv om det ikke er snakk om at domfeltes klær, verken antrekk 1 eller antrekk 2, hans sko eller hans legeme var tilsølt med blod, så viser de sakkyndiges analyser at det ble påvist blod, eller at der fremkom reaksjon forenlig med at det var blod, på samtlige nevnte steder.*

...

- (2) *Kommisjonen ser ikke bort fra at det lar seg gjøre å finne en rimelig forklaring på et eller et par av blodsporene, men finner det noe påfallende at det ble påvist blod på så vidt mange steder som det ble gjort.”*

I kommisjonens 2010-avgjørelse sluttet man seg bare til den tidligere avgjørelse fra 2006.

Professor Ståle Eskeland foretok en nøye gjennomgang av kommisjonens 2006-vurdering på side 22-31 i sitt innlegg av 05.09.2008. Vi skal nedenfor gjengi hovedtrekkene i Eskelands redegjørelse. Hele det aktuelle kapitlet er inntatt

som bilagsbind C 7 til nærværende begjæring. Eskeland påpeker en rekke feil ved Gjenopptakelseskommissjonens 2006-vedtak.

Disse argumentene ble imidlertid særdeles stemoderlig behandlet i vedtaket fra 2010. Denne behandlingen tilfredsstillende ikke straffeprosessloven krav hverken til drøftelse og begrunnelse, jf. del 6 nedenfor.

Eskeland behandler i pkt. 3.4 flekkene på Torgersens klær med utgangspunkt i kommisjonens anførsler om at det er "noe påfallende at det ble påvist blod så vidt mange steder som det ble gjort". Eskelands gjennomgang viser at denne konklusjonen er uriktig, jf. side 25 flg.:

- i. På side 26 godtgjøres det at det ikke ble påvist blod på Torgersens fingre.
- ii. På side 27 analyseres flekkene på vinterfrakken. Det ble påvist blod i en av de fire flekkene på vinterfrakken, som var av blodtype A, som både Rigmor Johnsen, Torgersen og ca. 50 % av landets befolkning har.
- iii. Det ble ikke påvist blod på den brun- og hvitstripede dressbuksen.
- iv. Det ble ikke påvist blod på Torgersens lange mørkeblå gabardinbukser.
- v. Det ble ikke påvist blod på undertrøyen.
- vi. Det ble påvist to små blodflekker på høyre ben på underbuksen. Ingen av de øvrige flekkene inneholdt blod. Disse kan umulig stamme fra drapet, da det ikke var blodflekker på klærne som var utenpå underbuksen.
- vii. Det ble påvist blod i "et rødlig lite streif" på den ene sokken.
- viii. Det ble ikke påvist blod på Torgersens gule hansker.

Eskelands oppsummering og konklusjon gjengis i sin helhet:

"Gjenopptakelseskommissjonen påstår at det ble funnet blod på Torgersen eller Torgersens klær åtte steder: fingrene, vinterfrakken og dressbuksen (antrekk 1), benklærne, undertrøye, underbukse og sokker (antrekk 2) og de gule hanskene.

Analysen ovenfor viser:

- *Kommisjonen har dekning for at det ble påvist blod fra menneske eller dyr på tre steder, nemlig på vinterfrakken, underbuksen og den ene sokken.*
- *Kommisjonen har ikke dekning for at det ble funnet blod på fem andre steder, nemlig på fingrene, dressbuksen, benklærne, undertrøyen og de gule hanskene.*

- *Kommisjonen har altså begått feil i et flertall av tilfellene (fem av åtte).*
- *Den ene flekken som lot seg typebestemme var den svært vanlige blodtype A, som også er Torgersens (og Rigmor Johansens) blodtype. Typebestemmelsen gir altså ikke grunnlag for å knytte Torgersen til drapet.*
- *Heller ikke ellers foreligger det noe grunnlag for å slutte hvor de tre blodflekkene stammet fra. Torgersens klær var jevnt over skitne. Blod kan ha kommet ditt ved tallrike anledninger. I en undersøkelse av 100 tilfeldige bukser på et renseri ble det funnet blodflekker på 16 av buksene (16 %). Kommisjonens slutning om at de tre blodflekkene trekker i retning av at de stammer fra drapet på Rigmor Johnsen ("påfallende"), er åpenbart grunnløs. Den er uten rot i sakens fakta."*

Videre påviser Eskeland i punktene 3.1-3.3 at Torgersens klær ikke hadde spor av ferskt blod. *Det ble ikke funnet ett eneste ferskt blodspor på Torgersens klær.*

Konklusjonen er at det ikke er grunnlag for å anføre at de aktuelle blodflekkene med noen grad av rimelighet kan anses som bevis som taler mot Torgersen.

3. Mangelen på blod på Torgersens klær som indisium på Torgersens uskyld.

Men blodbeviset har også en annen side:

Kommisjonen uttalte i 2006:

"Kommisjonen kan ikke se at det er grunnlag for domfeltes forutsetning om at gjerningsmannen nødvendigvis må ha fått mye blod på de klærne han hadde på seg."

Og kommisjonen avslutter med følgende kommentar:

"Etter Kommisjonens vurdering har imidlertid domfelte ikke grunnlag for sin slutning om at fravær av blodspor utelukker (vår understrekning) at domfelte er gjerningspersonen."

Den rettslige problemstillingen i forhold til § 392 annet ledd og § 391 nr. 3 er imidlertid ikke om det enkelte bevis "utelukker" at domfelte er gjerningspersonen – det springende punktet er hvilken rolle beviset har i den totale bevisvurderingen, og hvorvidt momentet er et delargument som tilsier at dommen kan være uriktig/at vilkårene for frifinnelse er til stede.

Det er ikke lett å forstå at kommisjonen kan påstå at gjerningsmannen kan ha drept Rigmor Johnsen – og flyttet liket – uten å ha blitt tilsølt av blod. Kommisjonen unnlater å forklare hvordan det skulle være mulig for en gjerningsperson å gjennomføre flyttingen av liket *uten å få en eneste fersk blodflekk på seg*. Er dette sannsynlig?

Det er i denne forbindelse grunn til å understreke betydningen av en viktig sakkyndig uttalelse: På side 23-24 i Eskelands innlegg i bilagsbind C 7 gjengis konklusjonen til professor dr. med. Frank Brosstad av 21.11.2002:

"En person som har anbrakt den blødende personen i dette rommet (dvs. kjelleren) vil nødvendigvis ha fått offerets blod på hud/klær/skotøy, hvis ikke handlingen var nøye pre meditert og planlagt".

Konklusjonen fra professor Brosstad medfører at mangelen på blodspor er et klart indisium på at Torgersens *ikke* kan være gjerningsmannen.

Mangelen på blodspor etter avdøde har også en side mot Rigmor Johnsens kåpe. Da liket ble funnet i kjelleren i Skippergaten 6 b, lå kåpen ved siden av liket. Denne kåpen hadde ikke blodflekker – muligens helt minimalt. Derimot hadde lue og skjerf omfattende spor av blod.

Dette forholdet harmonerer dårlig med påtalemyndighetens hovedteori om at drapet skjedde etter at Rigmor har kommet hjem til trappeoppgangen på bopel. Som påpekt ovenfor, var liket av avdøde ille tilredt – det var massive blodflekker på Rigmor Johnsens klær. På kåpen var det ikke flekker – betyr det at hun må ha tatt av seg kåpen før hun ble drept? Men hva skulle være årsaken til dette være og hvorfor var det mye blod på avdødes lue og skjerf? Påtalemyndigheten har aldri gitt noen forklaring på dette.

4. Oppsummering

Som nevnt ovenfor, er ikke spørsmålet om blodsporet "utelukker" Torgersen som drapsmann. Spørsmålet er: Er det sannsynlig at en så ille tilredt og blodig kropp som Rigmor Johnsens overhodet ikke satte flekker på Torgersens klær? Dette fremstår som lite sannsynlig. Blodbeviset er således nok et moment som tilsier at Torgersen er uskyldig.

5. Tidligere behandling

Vi viser til utredningen fra Ståle Eskeland ovenfor som påviser klare mangler ved Gjenopptakelseskommissjonens 2006-vedtak.

Disse feilene ble ikke behandlet i 2010-vedtaket.

Heller ikke i Helen Sæters vedtak av 31.08.15 finner man en drøftelse av dette momentet som tilfredsstillende straffeprosesslovens krav.

6. Forholdet til straffeprosesslovens § 392 annet ledd og § 391 nr. 3

Omstendighetene omkring blodbeviset skal i sin helhet hensyntas iht. § 392, annet ledd. Det representerer "særlige forhold" i lovens forstand.

Det er ikke tale om nye bevis eller nye omstendigheter, men omstendighetene vedrørende blodbeviset tilhører det øvrige bevismaterialet, som skal hensyntas etter § 391 nr. 3.

F. Andre forhold?

I Eskelands utredning på *Bevisene i Torgersen-saken* – bilagsbind E 4 – er det pekt på flere påfallende forhold med hensyn til manglende spor fra åstedet på Torgersens klær/sko.

Disse er oppsummert i vår begjæring om gjenåpning av 11.06.15 s. 162-163 som vi viser til.

1. De negative funn

Det er en rekke funn som man kunne ha forventet å finne hvis Torgersen var gjerningsmann, men som ikke er funnet. Dette gjelder for eksempel følgende:

- Det ble ikke funnet rester fra gulvet på kjelleren som var smusset og delvis dekket av slam, på Torgersens sko. Se nærmere om dette i Ståle Eskeland: *Bevisene i Torgersen-saken* side 375, som tilsier at Torgersen ikke har vært i kjelleren.
- Det ble ikke funnet noen spor fra åstedet på Torgersens antrekk som han hadde på seg før midnatt.
- Det ble ikke funnet spor etter Torgersen på Rigmors kropp/klær.
- Torgersens fingeravtrykk er hverken funnet på åstedet eller i forbindelse med flytting av lik.
- Det er ikke funnet fotspor etter Torgersen på de samme steder.

2. Den manglende nøkkel

Rigmor Johnsen hadde bare en nøkkel på seg da hun ble funnet.

Da hun forlot hjemmet tidligere på kvelden hadde hun imidlertid to nøkler – en til portlåsen og en til låsen til familiens leilighet.

Den manglende nøkkelen er aldri blitt funnet.

Det som er gåtefullt er at drapsmannen ikke tok *begge* nøklene. Da han hadde fullført udåden, visste han selvfølgelig ikke hvilken nøkkel som passet til portlåsen og hvilken som passet til leiligheten. Det naturlige for en som ikke hadde tilgang til Skippergaten 6 b, ville være å ta med *begge* nøklene. Men det var altså bare nøkkelen til porten som var borte. Hvis det var en ukjent person som drepte Rigmor Johnsen, ville han ha tatt med seg *begge* nøklene for å være sikker på å komme inn i gårdsrommet igjen. Hvordan stemmer dette?

3. Hårprøve?

Det er i noen sammenhenger blitt anført at Torgersen har nektet å avgi hårprøve og i den forbindelse umuliggjort en DNA-prøve for å sammenligne hans hår med hår som angivelig var fra Rigmor Johnsens kåpe.

Torgersen har vært helt sikker på at han avga hårprøve før hovedforhandling ble avholdt i 1958. Denne hårprøven ble imidlertid ikke registrert i sakens dokumenter, og det har vært reist tvil om Torgersen husker riktig på dette punkt.

Det er helt usannsynlig at ikke statsadvokat Dorenfeldt i 1958 ville brukt en eventuell nektelse av å avgi hårprøve som et moment i Torgersens disfavør. Det er imidlertid intet spor av at Dorenfeldt anførte et slikt – meget naturlig – argument.

Spørsmålet om at Torgersen skulle nektet å avgi hårprøve ble heller ikke så vidt vites nevnt av statsadvokat Håkon Wiker, som representerte påtalemyndighetene under gjenopptakelsessaken i 1973-76.

I forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1977-2001 ble Torgersen oppfordret av statsadvokat Frønsdal til å avgi hårprøve med sikte på en sammenlignende undersøkelse.

Torgersen samtykket ikke til dette. Dette skyldes delvis at han var usikker på opprinnelsen til hårene som i dag finnes ved Rettsmedisinsk institutt, dels at han ikke var sikker på at det ikke forelå uregelmessigheter ved prøven – slik det er påvist ved for eksempel avføringsbeviset.

I tillegg har hans erfaring med sakkyndige vært mildest talt negative – jf. hvordan man i dag vurderer de sakkyndige uttalelser som ble avgitt i 1958.

Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo finnes det oppbevart to preparater med henholdsvis 5 og 6 hår som ligger mellom to glassplater, og som skal stamme fra Rigmor Johansens kåpe. Det fremgår av politiets logg for 10. desember 1958 at det ble funnet hår på kåpens høyre underarm – og at disse skulle *undersøkes ved Rettsmedisinsk institutt*.

Det er ingen grunn til å tro at en slik undersøkelse ikke fant sted. Og at denne undersøkelsen i så fall var negativ.

For en nærmere gjennomgang av spørsmålet om hårprøve vises til side 385-388 i Ståle Eskelands utredning: *Bevisene i Torgersen-saken*. Forholdet er også inngående behandlet i et brev av 30.01.2006 fra Eskeland til gjenopptakelseskommisjonen.

Det henvises til disse to gjennomgangene for en nærmere utdyping av dette spørsmålet.

I Dorenfeldts redegjørelse av 17.12.1958 anføres det at kriminallaboratoriet ikke skriver rapporter om negative undersøkelser og at politiet heller ikke skriver rapport om hver enkelt undersøkelse.

Løsningen kan være så enkel som at det ikke var samsvar mellom hårene på Rigmor Johnsens kåpe og de hårene som ble tatt av Torgersen – og at man derfor ikke skrev noen rapport om dette.

At disse hårene ikke kan stamme fra Torgersen bekreftes også av en undersøkelse som professor Per Holck gjorde i 2003. I et notat fra Holck av 04.11.2003 inntatt i

Eskeland: Bevisene i Torgersen-saken side 387, gjør Holck nærmere rede for sin undersøkelse. Og han konkluderer:

"Jeg kan ikke se at disse hårene kan skrive seg fra hverken Rigmor Johnsen eller Fredrik Fasting Torgersen, da ingen av dem bar preg av å være lyshåret på det daværende tidspunkt."

G. Avslutning og konklusjon

Vi kan nå foreta en oppsummering av pkt. A-F ovenfor og oppsummere bevissituasjonen for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersen var til stede i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.

Av særlig viktighet er det at de to tekniske bevisene som var avgjørende i 1958, i dag ikke har noen bevisverdi.

- I pkt. B har vi påpekt to generelle forhold som tilsier at Torgersen ikke var på åstedet.
- I pkt. C har vi påvist at det er overveiende sannsynlig at de aktuelle barnålene i Torgersens dress skriver seg fra den tidligere eier – Eilif Støleggens – eiertid. Denne konklusjonen følger både av en analyse av de biologiske funnene (planterester mv.) som barnålene ble funnet sammen med, og *hvor i* Torgersens dress barnålene ble funnet. Analysen av de tekniske bevis støtter denne konklusjonen: Barnålenes form, størrelse og frekvens er forenelig med at de kan ha kommet over i Støleggens dress i forbindelse med hans opphold under et grantre i Sverige. I tillegg viser soppveksten på barnålene fra juletreet at det neppe er identitet mellom disse nålene og nålene i Torgersens dress.
- I pkt. D har vi gjennomgått tannbittbevisets to sider: Vi har påvist at det ut fra en sammenligning mellom likheter mellom Torgersens tenner og bittet i avdødes bryst ikke kan trekkes slutninger om at Torgersen er biteren. Det vises her til den konkrete gjennomgangen av bittspor 1-3 og bittsporene 4-6. Viktigere er imidlertid vår påvisning av at det foreligger en *rekke ulikheter* mellom Torgersens tenner og bittmerkene. Disse ulikhetene tilsier med styrke at Torgersen ikke kan være drapsmannen. Tannbittbeviset er således ikke bare nullstilt i den forstand at påtalemyndigheten ikke lenger kan påberope seg dette beviset som et argument for Torgersens skyld. Tannbittbeviset er et bevis som tilsier at Torgersen ikke har drept Rigmor Johnsen.
- I pkt. E har vi gjennomgått blodbeviset. Vi har påpekt at de blodflekker som ble konstatert på Torgersens klær ikke har bevisverdi i forhold til påtalemyndighetens drapsteori. Også blodbeviset taler for Torgersens uskyld, da det må anses for å være lite sannsynlig at ikke det blodige liket ville satt omfattende blodflekker på Torgersens frakk og/eller dress. Når man vurderer disse forhold vedrørende blodbeviset samlet, representerer de nok et indisium på Torgersens uskyld.
- I pkt F punkt 1 og punkt 2 har vi pekt på andre forhold som hører med i helhetsvurderingen.

Når man hensyntar *hele bevissituasjonen* og foretar en samlet vurdering av *alle* bevis som knytter seg til spørsmålet om det var Torgersen som var på åstedet i Skippergaten 6 b fra ca. kl. 23.00 til ca. kl. 23.30/23.40 drapsdagen, blir konklusjonen:

Det er direkte usannsynlig at Torgersen var på åstedet.

Denne konklusjonen støtter opp om og bekrefter konklusjonene vi trakk i forbindelse med gjennomgangen av de to foregående kronologiske leddene, jf. pkt. II og III ovenfor.

Vi skal nå nedenfor i pkt. V gjennomgå det siste leddet i påtalemyndighetens drapsteori: Medfører det riktighet at Torgersen kom tilbake til bopel kl. 24.00, slik påtalemyndigheten anfører? Som det vil fremgå av denne drøftelsen, er dette ikke korrekt. Torgersens forklaring om han kom hjem ca. kl. 23.30, antakelig noe før, fremstår derimot som sannsynlig.

V. PERIODEN CA. KL. 23.40-CA. KL. 24.00: KOM TORGERSEN HJEM TIL BOPEL KL. 24.00?

A. Innledning

1. Nærmere om temaet

Tidspunktet for når Torgersen kom tilbake til bopel på drapskvelden, er ett av sakens viktigste spørsmål.

Påtalemyndighetens teori er at Torgersen kom hjem ca. kl. 24.00 – angivelig etter å ha blitt observert av vitnet Johanne Olsen ca. kl. 23.50 i Torggaten.

Torgersen på sin side har opplyst at han kom hjem ca. kl. 23.30, eller noe før. Hans forklaring mht. klokkeslett er bekreftet av Torgersens nærmeste familie – i første rekke hans mor Dagmar Torgersen.

Spørsmålet om tidspunktet for hjemkomst har meget stor betydning. Forklarer Torgersen og hans familie seg riktig, faller påtalemyndighetens drapsteori.

2. Betydningen av riktig problemstilling

Merkelig nok har man i de tidligere behandlinger av Torgersens gjenåpningsbegjæringer ikke fokusert på det sentrale spørsmålet om *når Torgersen kom tilbake til bopel*. Man har vurdert Johanne Olsens forklaring, men *uten* å vurdere denne i sammenheng med det øvrige bevisbildet, særlig forklaringen til Dagmar Torgersen.

Dette er uheldig, da tidspunktet for Torgersens ankomst til bopel drapsnatten er et helt sentralt bevis tema i saken.

Vi skal derfor foreta en grundig utredning av dette spørsmålet, som ikke har vært tilfredsstillende behandlet tidligere av Gjenopptakelseskommissjonen.

3. Påtalemyndighetens grunnleggende påstand om motiv for Torgersens retur er usannsynlig.

Påtalemyndigheten må - som en grunnleggende forutsetning - anføre at Torgersen allerede umiddelbart etter drapet bestemte seg for å antenne brann. Det *forutsettes* således at Torgersen mente at han derfor måtte reise hjem for å hente fyrstikker. Dette fremstår imidlertid - som tidligere påpekt - som usannsynlig. Fyrstikker kunne han - uten å eksponere sin identitet gjennom å ta en drosje fra Youngstorget til bopel - fått tak i langt nærmere åstedet.

I tillegg er det ulogisk at han skulle oppholde seg på bopel - slik påtalemyndigheten ser det - så lenge som en halv time før han returnerer til sentrum for å gjennomføre sitt ærende.

Hele *grunnlaget* for påtalemyndighetens forklaring på hjemturen til bopel hviler derfor på en forutsetning som fremstår som direkte usannsynlig.

Disse urimelighetene kommer vi tilbake til i en utdypende drøftelse i del 3 IV B om fyrstikkbeviset.

4. Den videre disposisjon

Vi legger følgende systematikk til grunn for den videre behandlingen:

I pkt. B nedenfor skal vi analysere Torgersens forklaring mht. tidspunkt for hjemkomst.

I pkt. C behandles Dagmar Torgersens forklaring.

I pkt. D skal vi behandle Dagmar Halvorsens forklaring.

I pkt. E skal vi behandle Robert Halvorsens forklaring.

I pkt. F skal vi behandle Johanne Olsens forklaring. Denne er inngående analysert i bilagsbind B 2 iii, hvor også Gjenopptakelseskommisjonens vedtak av 2006 analyseres nærmere.

I pkt. G foretar vi en totalvurdering av *hele bevissituasjonen*, jf. B-F ovenfor, og vi påviser at tidspunktet for Torgersens retur til bolig må ha vært ca. kl. 23.30, eller sannsynligvis noe før.

I pkt. H skal vi behandle spørsmålet om hvordan tidspunktet for Torgersens retur er drøftet i gjenopptakelseskommisjonens 2006-vedtak og i Helen Sæters vedtak av 31.08.2015.

I pkt. I kommenteres forholdet til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3.

B. Torgersens forklaring mht. klokkeslettet for hans retur til bopel

1. Generelt

Torgersen har fra pågripelsen forklart at han kom hjem ca. kl. 23.30, eventuelt noe før.

Det nøyaktige klokkeslett har variert litt i Torgersens forskjellige forklaringer. Forklaringene har imidlertid alle til felles at de fastslår et tidspunkt som er uforenlig med påtalemyndighetens påstander og teorier.

Forskjellen i forklaringene kan forklares med at Torgersen opplyste at han selv ikke hadde klokke, og heller ikke så på noen klokke da han kom hjem, jf. hans femte politiforklaring av 17.12.57.

2. Innholdet i Torgersens enkelte forklaringer

Torgersens forklaringer er inntatt i bilagsbind D.

a. Forklaring 07.12.57 kl. 02:50

Allerede snaue to timer etter pågripelsen avga Torgersen sin første forklaring.

Forklaringen er kort, men inneholder to helt vesentlige opplysninger:

For det første forklarer Torgersen at han kom hjem ca. kl. 23.30.

For det annet gir han en viktig tilleggsopplysning, som styrker troverdigheten av hans forklaring: Han oppholdt seg på bopel i ca. en time. Det er uomtvistet at han forlot sin bopel ca. kl. 00.30. Den kontrollmulighet som Torgersen på denne måte selv legger opp til, bekrefter således at ankomsten må ha skjedd ca. kl. 23.30. Det sentrale her er at hvis Torgersen løy med hensyn til klokkeslettet for ankomst, ville han ikke gitt en tilleggsopplysning med hensyn til oppholdets varighet, som enkelt lot seg kontrollere i forhold til de øvrige familiemedlemmer.

b. Forklaring 09., 11. og 16.12.57

Her gis det ingen opplysninger om klokkeslett. Disse forklaringene er imidlertid viktige:

Torgersen har tydeligvis ikke ansett det for særlig viktig å minne om klokkeslettet for ankomst. Hvis han var oppsatt på å skaffe seg et falskt alibi, *hadde han sannsynligvis understreket dette forholdet*. Mangelen på dette styrker Torgersens forklaring: Han skjønte tydeligvis ikke betydningen av klokkeslettet for ankomst – og la følgelig ikke vekt på denne detaljen da han forklarte seg, på tross av at det er avgjørende for om han har tidsmessig alibi.

Hadde Torgersen drept Rigmor Johnsen ville han således sannsynligvis understreket i avhør at han kom hjem ca. kl. 23.30. *Det gjorde han ikke.*

c. Forklaring 17.12.57

I forklaringen 17.12.57 forklarer Torgersen at han traff kvinnen som het Gerd utenfor Sentrum kino ca. kl. 23.00, og at de brukte ca. 20-25 minutter fra sentrum til Tore Hunds vei 24.

På den måten bekreftet Torgersen at ankomst skjedde litt før kl. 23.30.

Også her inviterer han til en etterfølgende kontroll ved å gjenta at oppholdet hjemme varte en time.

d. De siste forklaringene

Torgersens neste forklaring er fra den rettslige forundersøkelse 18.02.58, hvor han også konkluderte med at han kom hjem ca. kl. 23.30.

I sin forklaring under hovedforhandlingen konkluderer Torgersen med at det samme tidspunktet må legges til grunn: Arbeiderbladet skriver at han fortalte at han kom hjem kl. 23.30. Morgenbladets referat er mer nøyaktig. Her fremgår det at han kom hjem "litt før kl. 23.30".

3. Er det holdepunkter for at Torgersen forklarer seg uriktig?

Hele situasjonen omkring hjemkomsten underbygger at Torgersen snakker sant.

For det første bekreftes hans forklaring med hensyn til tidspunkt av hans mor, søster og svoger, jf. nedenfor under C, D og E.

I tillegg er det usannsynlig at Torgersen ville forklart seg om et uriktig klokkeslett, når dette klokkeslettet så lett kunne kontrolleres mot forklaringene til de øvrige familiemedlemmene.

Den eneste alternative bortforklaring er at Torgersen *innbilte/bløffet* sin mor og søster at han kom hjem en halv time tidligere enn det han gjorde. Dette er imidlertid usannsynlig. Det forutsetter at Torgersen – på vei hjem fra Skippergata 6b – skal ha planlagt et detaljert komplott, hvor innbilning/bløffing av de nærmeste familiemedlemmene var det sentrale. Han visste imidlertid ikke hvem som var hjemme, eller om alle hadde lagt seg: En eventuell bløff må han derfor ha bestemt seg for rimelig spontant.

I tillegg: Én ting er at han teoretisk kan ha bløffet med hensyn til at han hadde med en kvinne hjem, som påtalemyndigheten påstår. En annen ting er at det ikke går an å bløffe med hensyn til hva øvrige vitner *forklarer med hensyn til klokkeslett*, og langt mindre kan han bløffe med hensyn til andre vitners forklaring med hensyn til *oppholdets varighet*. Under pkt. C 3 nedenfor kommer vi tilbake til dette.

I tillegg har morens og søsterens forklaringer et annet avgjørende element med hensyn til hva de observerte da Torgersen forlot bopel ca. kl. 00.30 - som på en vesentlig måte styrker Torgersens forklaring, og som vi skal behandle i forbindelse med spørsmålet om Torgersen var alene eller hadde med seg en kvinne på bopel, jf. del 3 V. Dette kommer vi følgelig tilbake til.

Vi understreker for øvrig at Torgersens forklaring stemmer med den øvrige vitneførsel mht. hans bevegelsesmønster fra Kafé Hjerterom i Pilestredet til Grand Hotel. Gangtiden som i følge Torgersens forklaring ble brukt fra hjørnet Grand Hotel til bopel i Tore Hunds vei 24 – og som utgjør snaue tre kvarter – passer med Torgersens forklaring. Det er rimelig at han bruker denne tiden for å gå til det stedet han traff kvinnen, snakke med henne (det tok formodentlig en stund), og fortsette hjem til bopel.

Vi kan således konkludere med at Torgersens forklaring – isolert vurdert – fremstår som sannsynlig og troverdig.

C. **Dagmar Torgersens forklaring**

1. Innledning

Torgersens mor, Dagmar Torgersen, har i alle sine forklaringer vært *helt sikker* på at sønnen kom hjem på et tidspunkt som er uforenlig med påtalemyndighetens anførsler.

Også for morens vedkommende gjelder at klokkeslettene varierer noe. Det sentrale her er imidlertid at samtlige klokkeslett refererer seg til tidsintervallet kl. 23.00 – 23.30.

Disse variasjonene ligger innenfor det som kan tilskrives mangel på nøyaktige klokker i hjemmet – som moren nevner – og at man ikke kontinuerlig sjekker hva klokken er.

Variasjonen med hensyn til morens lett avvikende forklaringer når det gjelder nøyaktig klokkeslett, tilsier for øvrig ikke at Torgersen har forsøkt å bløffe moren til å legge et spesielt klokkeslett til grunn, eller at moren bastant prøvde å "hjelp" ham. Da hadde hennes forklaringer rimeligvis ikke variert slik de gjør.

2. De nærmere forklaringer

Dagmar Torgersens forklaringer er inntatt i bilagsbind D 2.

a. Forklaring 07.12.57

Morens første forklaring ble opptatt allerede drapsnatten kl. 04.00, med andre ord bare 3,5 timer etter at Torgersen forlot bopel.

Denne forklaringen fremstår som kanskje sakens viktigste forklaring:

Her bekrefter hun to ting: *Torgersen kom hjem kl. 23.30, og han hadde med seg en kvinne.*

Også moren legger – uoppfordret – inn en detalj, som hun umulig kunne ane betydningen av og som må sammenholdes med Torgersens forklaring: Hun forklarer som nevnt at oppholdet *varte ca. en time*, som med andre ord bekrefter ankomst klokkeslettet til kl. 23.30.

b. Forklaring 20.12.57

I en senere forklaring av 20.12.1957 forklarer moren at Torgersen kom hjem "litt over kl. 23", men understreker at hun ikke hadde kunnet kontrollere uret sitt på en stund "så hun vet i grunnen ikke hvordan det går nå".

c. Forklaring 18.02.58

Under den rettslige forundersøkelsen 18.02.58, og under hovedforhandlingen, fremgår det av rettsreferatene at hun fastsetter tidspunktet ca. til kl. 23.10.

Konklusjonen er således at moren – på grunn av manglende klokke/gale klokker - fastholder intervallet for Torgersens ankomst til bopel til mellom kl. 23.00 og 23.30. Tidsintervallet er, som nevnt, forståelig.

Legger man en gjennomsnittsbetraktning til grunn, blir resultatet at moren legger Torgersens tilbakekomst til kl. 23.15/23.20.

Morens forklaring drapsnatten om klokkeslettet for Torgersens ankomst, skjer på et tidspunkt hvor hun selvsagt ikke hadde noen som helst foranledning til å forstå betydningen av at hun opplyste at sønnen kom hjem kl. 23.30, og heller ikke betydningen av at hun anslo oppholdets varighet til ca. en time. Noen grunn til å legge et galt klokkeslett til grunn med hensyn til hennes forklaring kl. 04.00 drapsnatten, eksisterer ikke.

3. Kan Dagmar Torgersens forklaring bortforklares som et resultat av bløff?

Noen samordning av forklaringene kan det ikke være tale om – og det har da heller aldri vært anført av påtalemyndigheten som en mulig bortforklaring.

Og bløff/innbilning fremstår som usannsynlig:

Som nevnt ovenfor: Hvordan skulle Torgersen bløffe moren til å tro at klokken viser noe helt annet enn det moren mener? Og hvordan kunne han tro at han kunne bløffe moren til å tro at oppholdet hadde en varighet som moren selv kunne registrere?

Konklusjonen er således at morens vitneprov fremstår som meget troverdig, og at hun på dette helt avgjørende punktet bekrefter Torgersens opplysninger om tidspunktet for hjemkomst. Derfor er hennes forklaring helt sentral. Som nevnt ovenfor er det *uforståelig* at denne forklaringen har vært konsekvent neglisjert under behandlingen av tidligere begjæring om gjenåpning.

Etter sitt innhold er morens forklaring avgjørende for spørsmålet om Torgersen kan være Rigmor Johnsens drapsmann.

For øvrig kommer vi tilbake til bløff-/innbilningsteorien nedenfor i forbindelse med drøftelsen av om Torgersen hadde med seg en kvinne hjem.

D. **Dagmar Halvorsens forklaring**

Det første politiavhøret av Torgersens søster, Dagmar Halvorsen, fant sted 11.12.57.

Avhørene av søsteren er inntatt i bilagsbind D 3.

Også Dagmar Halvorsen bekrefter at broren kom hjem på det tidspunktet Torgersen selv angir. I avhøret 11.12. forklarer hun at hun var hjemme ca. kl. 23.30 – og da var broren hjemme.

Dette klokkeslettet har hun for alle praktiske formål fastholdt i senere forklaringer.

Heller ikke søsteren hadde 11.12. noen kunnskap om betydningen av klokkeslettet, og noen samordning med Torgersens forklaring har heller ikke påtalemyndigheten lagt til grunn.

For øvrig viser hennes forklaringer avvikende detaljer i forhold til morens forklaring på enkelte punkter – som er mindre betydning for saken, men som *er av en slik karakter at samordning mellom de to fremstår som usannsynlig*.

Og hennes forklaring av 11.12. inneholder som nevnt en spesiell detalj med hensyn til omstendighetene da Torgersen reiste fra bopel kl. 00.30 og - som vi skal komme tilbake til nedenfor i forbindelse med spørsmålet om Torgersen var alene eller sammen med en kvinne. Denne forklaringen gir Dagmar Halvorsens forklaring en ekstra høy grad av troverdighet.

E. **Robert Halvorsens forklaring**

Robert Halvorsens forklaring er inntatt i bilagsbind D 6. Han var gift med Dagmar Halvorsen, og var således Torgersens svoger.

Robert Halvorsen var ikke i Tore Hunds vei 24, men fulgte sin kone til adressen, da hun ankom Tore Hunds vei 24, i henhold til hennes forklaring ca. kl. 23.30.

Robert Halvorsens forklaringer har også variert noe med hensyn til tidspunktet. Han mener at han var på Torgersens bopel ca. kl. 23.45 – i en annen forklaring oppgir han kl. 23.30. På dette tidspunktet var altså Torgersen hjemme, jf. forklaringene fra mor og søster.

Robert Halvorsens forklaring viser at det ikke er sannsynliggjort at det foreligger noen samordning mellom medlemmene i Torgersens nærmeste familie. Forskjellene er for øvrig ikke større enn det som er påregnelig.

Og – det sentrale: Robert Halvorsens forklaring er *uforenlig* med Johanne Olsens forklaring med hensyn til hennes observasjon i Torggaten kl. 23.50, jf. pkt. G.⁴

⁴ Robert Halvorsen endret sin forklaring mangfoldige år senere – i en politiforklaring i 2001. Han forklarte da at hans opprinnelige politiforklaring over 40 år tidligere ikke var riktig, og at han ikke kunne bekrefte Torgersens forklaring. Torgersen har til sine nåværende advokater forklart at denne endringen i Robert Halvorsens forklaring har en spesiell bakgrunn: På dette tidspunktet var det en klar uoverensstemmelse mellom Torgersen og Robert Halvorsen, og Torgersen opplevet den endrede politiforklaringen som en reaksjon på denne konflikten.

F. Påtalemyndighetens motargument: Johanne Olsens forklaring

Påtalemyndigheten har alltid tillagt Johanne Olsens forklaring stor vekt. Vi må derfor behandle denne grundig.

Johanne Olsens forklaringer er inntatt i bilagsbind D 13.

Johanne Olsens forklaring er nøye gjennomgått av Nils Erik Lie i hans utredning av 27.11.14. *Torgersen-saken – en analyse*. I B 2 b iii har vi – som nevnt ovenfor – tatt inn et sammendrag av Lies detaljerte analyse av Gjenopptakelseskommissjonens vedtak av 2006 for så vidt gjelder Johanne Olsens forklaring.

Johanne Olsen forklarte at Torgersen passerte henne da hun gikk i Torggaten mot Youngstorget. Etter at han hadde passert henne, gikk han fra henne, og hun så at han gikk inn i en drosje fra Youngstorget.

Det er ingen grunn til å tro at Johanne Olsen snakker bevisst usant. Selv om hun hadde et motsetningsforhold til familien Torgersen, legger vi til grunn at hun har forklart seg i overensstemmelse med det hun subjektivt – men uriktig – trodde.

Det er imidlertid en rekke forhold som gjør at hennes observasjon er forbundet med betydelig usikkerhet.

1. Generelle feilkilder ved observasjonen

Når det gjelder *generelle* feilkilder, er det særlig grunn til å påpeke at Olsen først og fremst har sett personen hun mener er Torgersen *bakfra*: Han passerte henne da han gikk Torggata med raske skritt, og avstanden mellom Olsen og Torgersen må ha vært på flere titalls meter da Olsen mente hun så han gå inn i en drosje. I tillegg har belysningen ikke akkurat vært optimal. Dette maner rimeligvis til forsiktighet med hensyn til hvilken vekt forklaringen i utgangspunktet har.

2. Den nærmere analyse av innholdet viser at Johanne Olsens forklaring er av tvilsom verdi, og at den er ulogisk:

- Torgersen skal ha vært sett i Torggata på vei mot Youngstorget. Her har han imidlertid "intet å gjøre". En eventuell naturlig hjemvei fra Skippergaten til Tore Hunds vei ville fulgt en helt annen rute.

Og - som det fremgår av kartet i bilagsbind A 1 – ville Torgersen heller ikke gått bort Torggata hvis han var på vei fra Skippergaten 6 b til en drosjeholdeplass ved Youngstorget.
- Dersom Torgersen hadde vært drapsmann, kan det neppe tenkes andre forklaringer på valg av drosje enn at han hadde hastverk. Dette ville også vært en naturlig reaksjon: For alt Torgersen visste, kunne familien til Rigmor Johnsen ha etterlyst datteren etter at hun ikke var kommet hjem i rimelig tid. Det er derfor slikt sett logisk at han tar drosje. Det som derimot *ikke* er logisk er at han under denne forutsetningen gikk helt til Youngstorget før han tok drosje, i stedet for å ta drosje fra Jernbanetorget

eller Stortorvet. Det er intet som tyder på at det var mangel på drosjer den aktuelle kvelden. Det fremgår f.eks. av drosjesjåfør Otto Strands forklaring – som er inntatt i bilagsbind D 16 - at han på den aktuelle tiden kjørte forbi flere holdeplasser hvor det var drosjer inne. Hele den påståtte drosjeturen fremstår derfor som helt ulogisk og usannsynlig.

- Det er likeledes ytterligere usannsynlig at Torgersen – som forutsetningsvis nettopp hadde begått et drap og ville tilbake til åstedet for å utslette alle spor – slår seg ned i lengre tid på bopel. Den tiden han "sparte" ved å ta drosje på grunn av hastverk, blir spist opp med det mangedobbelte ved at han i Tore Hunds vei bruker god tid før han reiser fra bopel. Selv påtalemyndigheten opererer med et opphold på bopel på i hvert fall 30 min.

Disse forhold har ikke foranlediget noen kritiske spørsmål fra Gjenopptakelseskommissjonens side.

3. Johanne Olsens forklaring er i strid med den øvrige bevisførsel.

I forbindelse med etterforskningen kartla politiet drosjetrafikken fra Youngstorget drapsnatten og innhentet forklaringer fra to drosjesjåførere som hadde en tur fra Youngstorget rundt det aktuelle klokkeslettet. Det var henholdsvis Arthur Johannessen og Otto Strand. Arthur Johannessens beskrivelse av passasjeren passer i liten grad på Torgersen, og påtalemyndigheten har heller ikke tillagt denne forklaringen noen vekt.

Otto Strand hadde to turer til punkter i nærheten av Torgersens bopel. Den ene turen fikk han mellom kl. 23.25. og 23.35. Dette klokkeslettet utelukker at det var hans drosje som Johanne Olsen så – hun var meget sikker på tidspunktet for sin observasjon, som kunne bekreftes ved hennes stemplingskort, som viste når hun hadde gått fra sitt arbeidssted.

Det er et sentralt poeng i saken at Strand under den rettslige forundersøkelsen 25.02.1958 – hvor Torgersen var til stede – ble spurt om han kjente Torgersen igjen. Strand sa da:

"Når vitnet ser siktede i retten, synes han at han ligner veldig (vår understrekning) på den første (vår understrekning) mannen han kjørte den kvelden. Han er ikke ulik og vitnet vil ikke kunne benekte at denne første mannen er siktede. Han tror at det var siktede han kjørte første turen."

Det er helt på det rene at Torgersen *ikke* kunne være den aktuelle passasjeren på Strands første tur. Det sentrale er at Strand ikke identifiserer passasjer nummer to som Torgersen, men peker ut en mann *med et helt annet utseende*.

To andre uoverensstemmelser:

- Strand mente at passasjeren hadde hatt på hodet. Johanne Olsen forklarte imidlertid at den mannen hun hadde sett var barhodet.

- Strand forklarer videre at den aktuelle passasjeren kom fra en annen kant enn Eldorado. Han "syntes å huske at mannen kom fra Aksel Jensen-hjørnet", m.a.o. en annen retning enn Torggata. Under den rettslige forundersøkelsen var han noe mer betinget. Da uttalte han at han "syntes å huske" at passasjeren kom østfra, men var ikke særlig sikker på det, og at han ikke kunne si noe om hvorledes passasjeren så ut eller hva han hadde på seg. Det må imidlertid – her som ellers – formodentlig være i det første avhøret at Strand husker best.

Det må være helt på det rene at Strands forklaring *står i strid med Johanne Olsens identifikasjon*. Hun har formodentlig sett passasjer nr. to, som Strand opplyser hadde et annet utseende enn Torgersen.

4. Klokkeslettet for Johanne Olsens observasjon

Johanne Olsens observasjon skjedde ca. kl. 23.50. Drapet skjedde formodentlig litt etter kl. 23.00., dvs. ca 40 - 45 minutter før. Vi minner om punkt IV B ovenfor hvor det påvises at det er lite sannsynlig at drapsmannen kan ha oppholdt seg på åstedet i bortimot 45 minutter – gitt forutsetningen at det var Torgersen som var drapsmannen.

Johanne Olsen har for øvrig forklart seg om et annet punkt som *må* være galt. I forbindelse med den rettslige forundersøkelse forklarte hun at hun mente at klokken var 23.50 "på grunnlag av at hun så på klokken på nummer 19 og det var også andre klokker i gaten." Hun har åpenbart selv ikke hatt klokke, men klokken i fasaden på Møllergaten 19 er ikke synlig fra Eldorado kino, hvor hun hevder å ha sett Torgersen.

Gjenopptakelseskommisjonen har ved enkelte anledninger uttalt at det og det hendelsesforløpet "kan ikke utelukkes". Det kan heller ikke *utelukkes* at det var Torgersen Johanne Olsen observerte, etter at han da angivelig skal ha oppholdt seg i Skippergaten 6 b i over en halv time. Det er imidlertid ikke et spørsmål om hva som kan utelukkes – det er et spørsmål om hva som er naturlig og sannsynlig. Torgersen kan umulig bære tvilsrisikoen i den forstand at alt som ikke kan utelukkes kan tas til inntekt for påtalemyndighetens usannsynlige teori.

5. Nærmere om Torgersens stripete dress

Johanne Olsen har i sin andre politiforklaring av 21.12.57 anført at hun mente å kjenne igjen Torgersens stripete dress, da han passerte henne.

Forholdet til den stripete dressen har vi kommentert ovenfor i del 2 III. Vi påviste der at ingen av de seks personene som observerte Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b registrerte at mannen hun gikk sammen med, hadde slike bukser. Vitnet Arne Thoresen forklarte det motsatte: Dressbuksen var ikke stripet.

Vitnet Per Fonbæk fikk et ledende spørsmål om han observerte stripete bukser, jfr. hans forklaring 11.12.57 - bilagsbind D 14 a - men kunne likevel ikke svare bekreftende på politiets spørsmål.

Det er på denne bakgrunn påfallende at Johanne Olsen – som bare registrerte den forbipasserende mannen relativt raskt – har lagt merke til denne detaljen.

Ståle Eskeland har i *Bevisene i Torgersen-saken* på side 309 opplyst at på tidspunktet for Johanne Olsens andre forklaring var det opplyst i pressen at Torgersen hadde en dress med brede striper.

I tillegg kan det være resultatet av et tilsvarende ledende spørsmål – slik vitnet Fonbæk fikk.

Det kan ha vært en annen person som også har hatt stripete bukser.

For øvrig minner vi om det motsetningsforholdet som det var mellom Johanne Olsen og Torgersens familie på grunn av en leiekonflikt.

Konklusjonen er at denne observasjonen ikke kan tillegges vekt – den er da heller ikke tillagt noen vekt ved tidligere behandlinger av spørsmålet om gjenåpning.

6. Konklusjon

Når man vurderer alle omstendighetene omkring Johanne Olsens forklaring, er den forbundet med en rekke feilkilder både av generell og spesiell karakter. Samlet sett er det t usannsynlig at det var Torgersen hun så bakfra i Torggata.

Feilkildene kan oppsummeres som følge, jf. ovenfor:

- Hennes observasjon av Torgersen refererer seg til en observasjon i det alt vesentlige bakfra om natten: Den personen hun så, passerte henne og gikk med raske skritt nedover Torggaten.
- Det er usannsynlig at Torgersen i det hele tatt var i Torggaten, hvis han – som påtalemyndigheten forutsetter – var på vei fra Skippergaten til Tore Hunds vei: Han ville da fulgt en annen rute.
- Johanne Olsen forklarer at hun så Torgersen ta en drosje fra Youngstorget. Dette er også ulogisk: Hvis Torgersen hadde det så travelt at han tok en drosje, ville han neppe ha ventet med å ta en drosje til han kom til Youngstorget. Videre; det er intet som tyder på at det ikke var ledige drosjer på holdeplasser nærmere Skippergaten 6 b.
- Johanne Olsens forklaring er i strid med forklaringene fra de aktuelle drosjesjåfører, som tok opp passasjerer på Youngstorget på det aktuelle tidspunkt.
- Torgersens angivelige bruk av drosje, noe som i tilfelle må skyldes hastverk, står i motstrid til at han oppholdt seg på bopel i lengre tid før han returnerte til sentrum.
- I tillegg kommer, som vi skal påvise nedenfor: Torgersen hadde med seg en kvinne. Også dette er uforenelig med Olsens forklaring.

G. Totalvurdering

Tidspunktet for Torgersens hjemkomst er *et helt sentralt spørsmål* – og langt viktigere for vurderingen av 1958-dommens riktighet enn det som er lagt til grunn i tidligere begjæringer og behandlinger av spørsmålet om gjenåpning.

Når man foretar en samlet vurdering av hele bevisførselen, jfr. A-F, er Torgersens forklaring og vitneprovene fra hans nærmeste familie langt mer pålitelige og sikre enn Johanne Olsens høyst usikre forklaring.

Når to vitner forklarer seg om forhold som ligger så nær i tid, *må* det være et krav at man vurderer de to motstridende vitneprovene ut fra samme prinsipper: Man kan ikke ukritisk akseptere en forklaring med åpenbare feilkilder og *samtidig* totalt unnlate å hensynta en grundig og troverdig forklaring, selv om den ikke passer med påstanden om at Torgersen er Rigmor Johnsens drapsmann.

Å sette til side Dagmar Torgersens forklaringer kan bare begrunnes med at hun har avgitt en usann og/eller uriktig forklaring allerede fra første avhør natt til 07.12.57. Feilerindring fremtrer – som nevnt - som lite sannsynlig. Hvis dette har vært kommisjonens oppfatning, måtte man forvente at et slikt ekstraordinært standpunkt hadde blitt forklart og begrunnet.

Å se bort fra Johanne Olsens forklaring kan derimot enkelt forklares med at hun har tatt feil. Dette har også kommisjonen selv innsett, når det – som nevnt ovenfor – uttales på side 317 at

"hennes observasjon har samme usikkerhet som enhver observasjon under tilsvarende forhold", og at "som et utgangspunkt kan det derfor ikke fastslås at hennes observasjon er en sikker identifikasjon av Torgersen".

Dette betyr at den vitneforklaringen som påtalemyndigheten støttet seg *sterkest til*, har liten bevisverdi. Vitneprovet fra Dagmar Torgersen fremstår derimot som troverdig og nøyaktig og er avgitt på et tidspunkt hvor muligheten for feilerindring er minimal, og er også avgitt på et tidspunkt hvor en form for "taktisk" samordnet forklaring med hensyn til sønnens tilbakekomst til bopel i praksis kan utelukkes.

Også på dette punkt kan vi konstatere at en isolert vurdering av dette leddet i kronologien tilsier at Torgersen er *uskyldig*. Når det er sannsynliggjort at Torgersen kom hjem til bopel ca. kl. 23.30 eller noe før, kollapser påtalemyndighetens tidsskjema og drapsteori.

H. Behandlingen i tidligere avgjørelser om gjenåpning

1. Innledning

Ser man på dokumentene fra hovedforhandlingen i 1958, sammenholdt med Dorenfeldts uttalelse datert 17.12.58, er det intet spor etter at hverken forsvarer eller aktor på noe punkt har tatt tak i de uforenlige forskjellene mellom Johanne Olsens og Dagmar Torgersens forklaringer, og tatt stilling til hvilken som er *mest sannsynlig*.

I gjenopptakelsessaken fra 1975-1976, kan man konstatere det samme. Det foretas ingen sammenligning – langt mindre er de to forklaringene satt opp mot hverandre og analysert.

Dette gjentar seg i gjenopptakelsessaken fra 1997-2001. Lagmannsretten nevner ikke forklaringene fra Dagmar Torgersen i sine kjennelsesgrunner, og bemerkningene i tilknytning til Johanne Olsen begrenser seg først og fremst til et spørsmål om hun har løyet *bevisst* – noe som ikke har vært hevdet. Det er heller ikke det som er spørsmålet. Spørsmålet er utelukkende hvorvidt hun har *tatt feil* – ikke om hun forklarer seg mot bedre vitende. Lagmannsrettens problemstilling er derfor forfeilet.

Heller ikke Kjæremålsutvalget i 2001 kommenterer eller analyserer motsetningen mellom de to forklaringene. En slik naturlig og på mange måter selvfølgelig analyse av forklaringene ble kort og godt ikke foretatt.

2. 2006-avgjørelsen

Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 2006 representerer en "forbedring". Man diskuterer ikke spørsmålet om Johanne Olsen har forklart seg mot bedre vitende eller ikke. Kommisjonen gir i utgangspunktet uttrykk for at Johanne Olsens observasjon ikke er noen sikker indikasjon på at det var Torgersen – dette er første gang denne selvfølgeligheten konstateres. Men så forsøkes dette nøytralisert med en slags "helhetsbetraktning", hvor det bringes inn momenter som er irrelevante når det gjelder holdbarheten av Olsens angivelige identifikasjon.

Viktigere er det at når man sammenlikner dette med vurderingen av *Dagmar Torgersens forklaring* – som nødvendigvis Johanne Olsens forklaring må ses i forhold til – møter man en helt annen holdning: Sakens viktigste forklaring – som går i Torgersens favør – nedtones i en slik grad at den knapt nevnes, langt mindre analyseres og vurderes.

Kommisjonens mangelfulle behandling er gjennomgått av Nils Erik Lie – vi viser igjen til bilagsbind B 2 b iii.

3. Helen Sæters vedtak av 31.08.15

Når det gjelder Helen Sæters vedtak, har hun ikke foretatt en selvstendig behandling av de anførselene som ble gjort gjeldende ovenfor.

Hun henviser bare til 2006-vedtaket. En slik henvisning tilfredsstillende ikke kravene til korrekt saksbehandling, jf. de tre forutsetninger som tidligere er nevnt:

- Det er ingen *identitet* mellom det som ble anført 11.06.15 og det som ble anført forut for 2006-vedtaket. Problemstillingen er formulert på en annen måte og analysen er en annen.

- De anførsler som er fremmet i begjæringen av 11.06.15 ble *ikke drøftet*, og begrunnet iht straffeprosesslovens regler av kommisjonen i 2006. Dette gjelder samtlige anførsler som er referert ovenfor. Det mest alvorlige er neglisjeringen av vår tilbakevisning av påtalemyndighetens teori om at Torgersen bløffet, og av at denne bløffen var en sannsynlig forklaring både på morens opplysning om klokkeslett, at sønnen var hjemme minst en time og at han hadde med seg en kvinne. Dette kommer vi grundig tilbake til nedenfor.
- 2006-avgjørelsens uriktige bevisvurdering blir tiltrådt av Helen Sæter i hennes vedtak – på tross av at vi har påpekt at også bevisvurderingen er uriktig. Det vises til vår klage til Sivilombudsmannen over Helen Sæters vedtak, hvor dette er kommentert nærmere, jf. del 6 nedenfor.

I. **Forholdet til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391 nr. 3**

I forhold til straffeprosessloven § 392 annet ledd representerer de momentene som er nevnt i nærværende del "særlige forhold", som inngår som momenter i vurderingen av dommens riktighet.

På dette punkt foreligger det ikke nye omstendigheter eller nye bevis.

Gjennomgangen ovenfor refererer seg imidlertid til det "øvrige bevisbildet" fra 1958, og må derfor trekkes inn ved totalvurderingen av om bevissituasjonen er slik at den er egnet til frifinnelse.

VI. **OPPSUMMERING AV SAKENS FØRSTE HOVEDSPØRSMÅL: TORGERSEN VAR IKKE I SKIPPERGATEN 6 B PÅ DRAPSTIDSPUNKTET**

Vi kan nå foreta en samlet vurdering av *hele bevissituasjonen* som foreligger for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersen var på åstedet i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.

Dette beror på en totalvurdering av alle bevisene som er gjennomgått i de fire hoveddelene ii- v ovenfor, og som refererer seg til hele den aktuelle tidsperioden.

Vi minner om at det er to hovedalternativer når det gjelder bevisvurderingen på dette punktet:

- Påtalemyndigheten mener at Torgersen gikk fra Grand Hotel til Skippergaten 6 b, drepte Rigmor Johnsen, og returnerte til bopel i Tore Hunds vei 24.
- Torgersen opplyser at han gikk fra Grand Hotel, via Sentrum kino – hvor han traff en kvinne – og kom til bopel ca. kl. 23.30, en halv time før påtalemyndigheten påstår.

Påtalemyndighetens teori er tilbakevist på punkt etter punkt:

Vi oppsummerer:

- I *pkt. II* har vi påvist at det ikke kan ha vært Torgersen som var ved Esther Olssons kiosk da Rigmor Johnsen passerte kiosken på vei hjem.

Bevisene som refererer seg til dette leddet i kronologien, *tilsier at Torgersen er uskyldig.*
- I *pkt. III* har vi påvist at det etter all sannsynlighet ikke kan ha vært Torgersen som ble observert på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b.

Også på dette punktet står man overfor bevis som ikke bare gjør at det ikke er grunnlag for påtalemyndighetens teori, men som tvert i *mot sannsynliggjør at Torgersen er uskyldig.*
- I *pkt. IV* har vi grundig analysert bevisene som refererer seg til åstedet.

På dette punktet er bevissituasjonen radikalt endret i forhold til 1958. Bevisene *tilsier ikke at Torgersen har vært i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.*

Barnålene skriver seg etter all sannsynlighet fra Eilif Støleggens eiertid.

Tannbittbeviset *tilsier at Torgersen er uskyldig, og det samme gjør blodbeviset.*
- I *pkt. V* har vi påvist at Torgersen etter all sannsynlighet kom hjem på et tidspunkt som er uforenlig med påtalemyndighetens teori. Dette er nok et moment som *tilsier at Torgersen er uskyldig.*

Påtalemyndighets drapsteori hviler derfor på en bevisskjede som kort og godt er smuldret opp. Det er ingen bevis som hverken enkeltvis eller i fellesskap med noen rimelighet kan tilsi at Torgersen var Rigmor Johnsens drapsmann. Tvert i mot er forholdene at vi på *samlige* av de fire leddene i kronologien kan konstatere at det er sannsynlighetsovervekt for Torgersens uskyld.

Dette må sammenholdes med Torgersens forklaring.

Det sentrale i relasjon til hans tilstedeværelse på drapstidspunktet er at hans forklaring med hensyn til at han kom hjem kl. 23.30 stemmer *både* med Dagmar Torgersens forklaring og det stemmer med antatt og rimelig gangtid fra Grand Hotel til bopel.

Når man skal vurdere spørsmålet om dommens riktighet i relasjon til bevissituasjonen som knytter seg til spørsmålet om Torgersens tilstedeværelse på drapstidspunktet, fremstår det som *svært lite sannsynlig* at påtalemyndigheten kan oppfylle sin bevisbyrde slik at vi kan være overbevist om Torgersens skyld på grunnlag av denne delen av bevisskjeden.

Vi kan så langt i gjennomgangen konkludere med at vilkårene i § 392 annet ledd og § 391 nr. 3 er til stede – dette vil bli utdypet i detalj i del 4 og del 5 nedenfor.

Spørsmålet om Torgersen har begått drapet på Rigmor Johnsen, må også vurderes ut fra bevisene knyttet til spørsmålene om han *dro* til Skippergaten 6 b etter å ha vært hjemme i Tore Hunds vei 24.. Dette er temaet i del 3. I denne delen drøfter vi også – se pkt. V – spørsmålet om hadde med seg en kvinne eller ikke.

Vi skal påvise at bevisene som er knyttet til dette leddet i kronologien ytterligere bekrefter konklusjonen om at Torgersen er uskyldig.

DEL 3:

BEVISVURDERINGEN - ER 1958-DOMMEN RIKTIG?

EN FREMSTILLING OG VURDERING AV OM TORGERSEN VAR

I SKIPPERGATEN 6 B VED TIDSPUNKTET FOR BRANNSTIFTELSEN

I. GENERELT

I del 2 har vi påvist at det er direkte usannsynlig at Torgersen var på åstedet da Rigmor Johnsen ble drept.

I nærværende del 3 skal vi drøfte bevissituasjonen for så vidt gjelder bevisene som har vært anført til støtte for at det må ha vært Torgersen som senere forsøkte å anstifte en brann i kjelleren i Skippergaten 6 b noe før kl. 01.00.

Når vi skal ta endelig stilling til skyldspørsmålet, må dette selvsagt bero på en samlet vurdering av samtlige bevis som det er redegjort for i del 2 og nærværende del 3.

Del 3 har først og fremst betydning som argumenter for å støtte, eventuelt avkrefte påstanden om at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.

Utfallet av denne tilleggsdrøftelsen kan være at bevisene i del 3 representerer argumenter

- for at Torgersen er drapsmann,
- som hverken kan tas til inntekt for Torgersens skyld eller uskyld, eller
- for at Torgersen er uskyldig.

Jo svakere påtalemyndighetens beviser er for så vidt gjelder spørsmålet om Torgersens tilstedeværelse på *drapstidspunktet*, desto sterkere må bevisene i del 3 være for at totalvurderingen skal gi som resultat at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt, dvs. at vi kan være overbevist om Torgersens skyld.

Det er to alternative scenarier:

- Påtalemyndigheten mener at Torgersen dro fra bopel kl. 00.30 og returnerte til Skippergaten 6 b for å anstifte en brann, og at han deretter ble arrestert på vei hjem til Tore Hunds vei 24 ca. kl. 01.00.
- Torgersen har forklart at han syklet og gikk sammen med den kvinnen han hadde møtt tidligere på kvelden, til Akersgaten, og at han deretter ble arrestert på vei hjem.

Det er disse to alternativer som man må vurdere mot hverandre. Vi skal i det følgende påvise at Torgersens forklaring fremstår som den sannsynlige.

Følgende disposisjon er lagt til grunn:

I pkt. II skal vi behandle Torgersens opphold på bopel.

I pkt. III skal vi behandle betydningen av Torgersens forklaring mht. veivalget til Akersgaten.

I pkt. IV skal vi behandle bevissituasjonen knyttet til kjelleren i Skippergaten 6 b.

I pkt. V skal vi drøfte spørsmålet om Torgersen var alene eller hadde med seg en kvinne.

I pkt. VI skal vi foreta en oppsummering av hele bevissituasjonen i del 3.

I pkt. VII skal vi foreta den totale oppsummering og konklusjon av den samlede bevisførsel i del 2 og del 3 og påvise at det er *direkte sannsynliggjort* at Torgersen må være uskyldig.

Påtalemyndigheten legger til grunn at det gikk bortimot to timer fra drapet på Rigmor Johnsen til brannforsøket. Dette er imidlertid basert på tidspunkter som først og fremst er satt for å passe med Torgersens påståtte bevegelsesmønster.

Vurderer man de tekniske bevis, er det mulig at tidsforløpet mellom drapet og brannstiftelsen var vesentlig mindre. Vi har tidligere pekt på behandlingen av dette spørsmålet av Ståle Eskeland i hans utredning *Bevisene i Torgersen-saken*, (bilagsbind E 4), se side 339-352 for så vidt gjelder brannstiftelsestidspunktet og side 393-436 for så vidt gjelder drapstidspunktet, som vi minner om.

Det er således mulig å rekonstruere hendelsesforløpet på en måte hvor man unngår den lite sannsynlige teori om at drapsmannen forlot åstedet – for deretter å returnere ca halvannen time senere med de betydelige muligheter dette ville medføre for at han ble gjenkjent. Vi går ikke nærmere inn på disse forhold, men reiser spørsmålet om ikke Gjenopptakelseskommissjonen av eget tiltak burde utrede dette spørsmålet.

II. PERIODEN CA. KL. 23.30/24.00 – CA. KL. 00.30. TORGERSENS OPPHOLD PÅ BOLIG

A. Innledning – oppholdets varighet

Påtalemyndigheten legger til grunn at Torgersens opphold på bolig varte en halv time. Dette fremstår imidlertid som ulogisk.

Vi minner om at Torgersen – dersom påtalemyndighetens hypotese skal legges til grunn - allerede umiddelbart etter drapet må ha bestemt seg for å returnere til åstedet, jf. det forhold at gjerningsmannen tok med seg Rigmor Johnsens nøkkel til inngangsporten. Det følger av påtalemyndighetens teori at motivet for en retur må ha vært ønsket om å hente fyrstikker som kunne brukes til det bålet som allerede – fremdeles i følge påtalemyndighetens forutsetninger – var oppstallet i kjelleren.

Et opphold på bolig på en halv time fremstår imidlertid som usannsynlig og unødvendig. Vi minner igjen om at påtalemyndigheten legger til grunn at Torgersen tok en drosje fra Youngstorget til bopel. Dette tyder på et hastverk, som er vanskelig å forene med at han forblir på bopel i minimum en halv time.

Den eneste forklaringen på et så langt opphold må være at Torgersen ble værende i en halv time utelukkende for å få den øvrige familie til å tro at han hadde med seg en kvinne som han kunne bruke som motiv for en retur til sentrum. Dette forklarer imidlertid ikke det tydelige hastverket som en drosjetur reflekterer. Og det var selvsagt et utall andre alternative forklaringer som Torgersen kunne benyttet som begrunnelse for å forlate bopelen etter at han hadde oppfylt sitt formål med returen, dvs. å hente fyrstikker.

Og som påvist i del 2, må det legges til grunn at Torgersen oppholdt seg minst *én time* på bolig – ikke bare de 30 minuttene som påtalemyndigheten opererer med. Vi minner om at Dagmar Torgersen allerede drapsnatten *både* bekrefter at han kom hjem kl. 23.30 eller noe før *og* at oppholdet varte en time.

Men uansett om det dreier seg om 30 minutter eller 60 minutter, fremstår det som lite sannsynlig – gitt påtalemyndighetens forutsetning - at en drapsmann ville oppholde seg så lenge på bopel før han skulle returnere til åstedet.

Lie legger frem nye bevis og – i tilknytning til dette – en ny analyse, som ikke tidligere har vært behandlet av Gjenopptakelseskommissjonen.

B. **Hva skjedde under Torgersens opphold på bolig?**

Også her er det i vesentlig grad overensstemmelse mellom Torgersens forklaring og Dagmar Torgersens forklaring. Det gjelder både selve hendelsesforløpet og en tilsynelatende uvesentlig detalj: Begge har forklart at Torgersen spilte musikk på rommet sitt i etasjen over.

Det var selvfølgelig helt unødvendig for Torgersen å spille musikk for å skape et inntrykk av at han hadde med seg en kvinne hjem. Sagt på en annen måte: Det er vel ingen som ville ha reagert på mangelen av eventuelle musikkinnslag og brukt dette som et indisium på at Torgersen var alene?

Det fremstår som gåtefullt hvorfor Torgersen – om han hadde vært alene – skulle spille musikk når han nødvendigvis måtte forstå at dette ikke spiller noen rolle fra eller til mht. spørsmålet om han var alene eller ikke. Det forholdet at det ble spilt musikk på Torgersens rom, bidrar derfor til å underbygge at han ikke var alene.

Omstendighetene omkring *selve oppholdet* tilsier således at Torgersens forklaring er riktig.

C. **Konklusjon**

Vi kan konkludere med at det er intet ved Torgersens forklaring som refererer seg til tidsrommet frem til kl. 00.30, som tilsier at han har forklart seg uriktig.

Det er og blir usannsynlig at en drapsmann som har som hensikt å returnere til åstedet

- tar drosje fra Youngstorget,
- blir så lenge på bopel som påtalemyndigheten legger til grunn, og
- at han bløffer på den måten som påtalemyndigheten må forutsette.

Spørsmålet om han hadde med seg en kvinne eller ikke, kommer vi tilbake til nedenfor under pkt. V.

D. Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3

I relasjon til § 392 annet ledd skal de momenter som er påpekt i nærværende punkt II hensyntas da de representerer "særlige forhold" i relasjon til denne bestemmelsens vilkår for gjenåpning.

De representerer ikke nye omstendigheter eller nye bevis i relasjon til § 391 nr. 3, men representerer "det øvrige bevismaterialet", som skal hensyntas som en del av beslutningsgrunnlaget.

III. PERIODEN CA. KL. 00.30 – CA. KL. 00.45. TORGERSENS RETUR TIL SENTRUM

A. Innledning

Det neste leddet i den kronologiske rekkefølgen er en vurdering av bevissituasjonen for perioden 00.30-00.45.

Under hovedforhandlingen i 1958 var det et sentralt punkt i påtalemyndighetens beviskjede at Torgersen umulig kunne ha rukket å sykle/gå den ruten han oppga fra bopel tilbake til sentrum.

Dorenfeldt fremla et tidsskjema for lagretten som skulle bevise at Torgersens forklaring var *en tidsmessig umulighet*. Hans forklaring måtte derfor være usann. Dette innebar at Torgersen løy, og at han ønsket å konstruere et fiktivt alibi.

Vi skal godtgjøre at dette ikke er riktig.

Ser man nærmere på Torgersens forklaring og sammenholder den med den tid som vi i dag kan rekonstruere medgår til hhv. sykling og gange, viser det seg at medgått tid *stemmer* i høy grad med Torgersens forklaring – stikk i strid med det påtalemyndigheten anførte i 1958.

Forholdet er således ikke bare at et av Dorenfeldts hovedargumenter blir nullstilt. Som vi skal se nedenfor, er forholdet det motsatte: Torgersens forklaring på dette punkt *styrker hans troverdighet*. Det springende spørsmål i denne forbindelse er hvordan Torgersen – mens han satt isolert i varetekt – kunne rekonstruere en forutsetningsvis fiktiv tilbaketur, oppgi hvilke avstander som hhv. ble syklet og gått – for så å få regnestykket tidsmessig til å gå opp. Dette fremstår som lite sannsynlig.

Tidsskjemaet er således i dag et argument for Torgersens *uskyld* – ikke det motsatte – som Dorenfeldt påsto.

B. Nærmere om påtalemyndighetens teori – påstanden om at Torgersens retur til sentrum var en tidsmessig umulighet

Vi skal i dette punktet gå nøye inn på Dorenfeldts påstand om at det var en tidsmessig umulighet for Torgersen å sykle/gå den ruten han oppga i sine politiforklaringer med den tid han hadde disponibel.

Dorenfeldt påsto at Torgersen kun hadde 25 minutter til rådighet fra det tidspunkt han forlot bopel til han ble arrestert. Dette tidsrommet må sammenholdes med den minstetid på 30 minutter som Dorenfeldt hevdet var nødvendig.

Nils Erik Lie har i sin utredning *Torgersen-saken – en analyse*, analysert dette spørsmålet grundig.

På dette punkt foreligger det således et nytt bevis, og det er i tillegg foretatt en ny analyse av tidligere bevis, som Gjenopptakelseskommisjonen ikke tidligere har vurdert.

I bilagsbind B 1 B vedlegges denne delen av Lies analyse. Vi henviser til denne, og skal gi et sammendrag:

I bilagets pkt. II gjengis Dorenfeldts anførsler.

I pkt. III går Lie nøye inn på selve tidsberegningen. Det slås innledningsvis fast – jf. pkt. III A i bilaget – at avreisetidspunktet for når Torgersen forlot Tore Hunds vei 24, må ha vært kort tid etter klokken 00.30. Det kan ha vært så tidlig som kl. 00.32.

Det sentrale punktet i Lies analyse er en analyse av Torgersens forklaring mht. turen frem til pågripelsen, jf. utredningens pkt. III B på sidene 5-9 i bilaget.

I sine politiforklaringer ga Torgersen en meget detaljert redegjørelse for returen til sentrum, med nøyaktige opplysninger mht. hvilke strekninger han henholdsvis syklet og gikk.

Lie påviser at Dorenfeldts beregninger under hovedforhandlingen i 1958 er gale: Det er ingen tidsmessig urimelighet eller usannsynlighet i at den angitte rute kan henholdsvis gås/sykles slik Torgersen forklarte på den tiden han hadde disponibel.

Tilsvarende påvisninger er gjort av både advokat Erling Moss og av forsker Jon Ingulf Medbø – jf. Lies analyse side 7.

Det kan for øvrig være unøyaktigheter mht. pågripelsestidspunktet – noe som gir ytterligere utslag i Torgersens favør. Dette er gjennomgått i bilagets pkt. D, jf. side 9-10.

Opplysningene om tidspunktet for når Torgersen forlot Tore Hunds vei 24, sammenholdt med sannsynlig tidsforløp for sykkel- og gåturen, viser at Dorenfeldts påstand om at han ikke forklarte sannheten, ikke har bevismessig dekning.

C. **Torgersens forklaring mht. hans veivalg sannsynliggjør at han snakker sant**

Men tidsskjemaet er i seg selv interessant. Som påpekt ovenfor under A, kan vi konstatere at det er et moment som *bekrefter Torgersens forklaring* – og således bekrefter Torgersens uskyld.

Det sentrale punkt i denne forbindelse er at det er direkte lite sannsynlig at Torgersen kunne "gjette" så godt, og konstruere en fiktiv reiserute som til de grader lar seg bekrefte

ved etterfølgende kontroll. Påtalemyndigheten må legge til grunn at det er ren flaks at Torgersens beskrivelse av veivalget - nærmest på minuttet - stemmer med disponibel tid. Men hva er sannsynligheten for dette?

Vi minner også i denne forbindelse om at Torgersen ba om at hans forklaring ble sjekket på ett punkt: Han hadde opprinnelig tenkt å sykle kvinnen til drosjeholdeplassen på Sørli plass. Han oppdaget at det ikke var noen drosjer inne - og fortsatte derfor til sentrum. Torgersen ba uttrykkelig om at hans opplysninger med hensyn til at det ikke var noen drosjer inne, ble kontrollert - dette ble imidlertid ikke gjort.

I tillegg til å være helt usannsynlig heldig med hensyn til å gjette tidsforbruket, har han altså også tiltatt seg den dristighet å anmode om at hans opplysninger skulle sjekkes.

En ytterligere detalj: Hvis Torgersen forklarte seg usant om sykkelturen, er det vanskelig å se noen grunn til at han skulle finne på at han syklet Motzfeldts gate istedenfor Tøyengaten på vei til sentrum - som ville vært det normale.

Returen til sentrum har for øvrig også en annen viktig side.

Vi skal i pkt. V nedenfor påvise at når Torgersens forklaring om veivalg er riktig, viser dette også at han *må ha hatt med seg en kvinne*.

Hvis returen til Akersgaten legges til grunn, må også Torgersens *begrunnelse* for å sykle til Akersgaten være korrekt - han dro selvsagt ikke til Akersgaten alene, men sammen med en kvinne. Dette kommer vi tilbake til nedenfor i pkt. V.

D. **Forholdet til Helen Sæters vedtak av 31.08.2015**

Man skulle tro at anførselene for så vidt gjelder dette punktet ble ofret betydelig oppmerksomhet. Det refererer seg til et helt sentralt spørsmål i vår begjæring av 11.06.15.

Imidlertid viser det seg at Helen Sæter ikke går nærmere inn på den detaljerte og grundige drøftelsen som er inntatt både i selve gjenåpningsbegjæringen og i det senere supplerende innlegget, i sitt 31.08.15-vedtak. Også på dette punkt bare henvises det til tidligere behandling og drøftelse, dvs. kommisjonens 2006-vedtak.

Dette representerer klarligvis en uriktig saksbehandling. De tre kumulative vilkårene som vi har gjennomgått ovenfor, og som er forutsetningene for at man skal kunne foreta en slik henvisning, foreligger ikke:

- For det første er det ikke identitet mellom det som ble anført i forbindelse med vår gjenåpningsbegjæring/senere innlegg, og det som ble anført forut for 2006-vedtaket: Systematikken, spørsmålsstillingen og argumentasjonen er helt annerledes.
- For det annet finner man ikke i 2006-vedtaket noen drøftelse av de sentrale anførsler som er fremmet fra vår side.

- For det tredje er ikke 2006-drøftelsen riktig. Vi anfører at Gjenopptakelseskommisjonen har lagt et galt faktum til grunn – da må denne anførselen drøftes.

Det kan da ikke være tvil om at Sæter ikke drøftet denne viktige anførselen i henhold til de krav straffeprosessloven stiller.

E. **Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3**

De forhold som er behandlet i nærværende punkt utgjør "særlige forhold" i relasjon til § 392 annet ledd. Det innebærer ikke bare at påtalemyndighetene ikke lenger kan anføre "tidsskjemaet" for et bevis for Torgersens skyld. Dette momentet representerer tvert imot ytterligere et argument som viser at dommen er uriktig. Momentet skal inn i den kumulative vurdering som skal gjøres etter § 392 annet ledd – noe som hverken ble gjort i 2006 eller 2015.

Videre er det på det rene at de nye opplysningene om Dorenfeldts andre tidsskjema utvilsomt utgjør "nye bevis" i straffeprosessloven § 391 nr. 3s forstand og inngår i den kumulative totalvurderingen av kriteriet "egnet til frifinnelse" i bestemmelsens 2. ledd. En slik kumulativ vurdering har heller ikke blitt foretatt tidligere – noe som representerer uriktig lovanvendelse.

IV. **PERIODEN CA. KL. 00.40/00.45 – CA. KL. 00.45: BEVISSITUASJONEN KNYTTET TIL KJELLEREN I SKIPPERGATEN 6 B**

A. **Innledning**

Vi har ovenfor i pkt. II og III sannsynliggjort at både Torgersens opphold på bolig og hans retur til sentrum viser at det er lite sannsynlig at han returnerte til Skippergaten 6 b.

Vi skal i nærværende pkt. IV drøfte bevisene som knytter seg til åstedet for ildspåsettelsen i kjelleren i Skippergaten 6 b.

I denne forbindelse er det tre bevis som tidligere har vært trukket frem:

- det såkalte fyrstikkbeviset.
- det såkalte avføringsbeviset.
- vitneforklaringen til Ørnulf Bergesen.

I 1958 var det særlig avføringsbeviset som ble sterkt fremhevet av påtalemyndigheten: Det var et teknisk bevis som med overveiende sannsynlighet tilsa at Torgersen var skyldig.

Vi skal gjennomgå disse tre bevisene og påvise at ingen av dem i dag har en bevisverdi som med rimelig sannsynlighet tilsier at dette er riktig.

Forholdet er at vi på grunnlag av en samlet vurdering av alle disse tre bevisene også på dette punkt kan konkludere med at bevisituasjonen totalt sett er slik at Torgersens uskyld er sannsynliggjort.

Vi skal legge følgende disposisjon til grunn:

I pkt. B skal vi behandle fyrstikkbeviset.

I pkt. C skal vi behandle avføringsbeviset.

I pkt. D skal vi behandle forklaringen til Ørnulf Bergesen.

I pkt. E skal vi konkludere.

B. Fyrstikkbeviset

1. I lommen på jakken Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet, og som tilhørte broren Lorang, fant man to fyrstikkesker. Den ene var full, i den andre manglet det en del fyrstikker.

I kjelleren i Skippergaten 6 b, hvor avdøde ble funnet, ble det funnet 11 fyrstikker på kjellergulvet, mellom avdøde og kjellertrappen. Tre av disse fyrstikkene var ikke avbrent, men mesteparten av tennsatsen var oppløst. På en fyrstikk var tennsatsen brent uten at denne var antent. De øvrige var antent og brent ned i varierende lengde.

Fra påtalemyndighetens side – og i gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 08.12.06 – er det gjort et poeng av samsvaret mellom det antall fyrstikker som manglet i den ene fyrstikkesken og det antall fyrstikker som ble funnet på åsted og i kjelleren, til sammen 17 stykker.

Det anføres at dette samsvaret underbygget teorien om at det var Torgersen som tente på bålet etter å ha vært hjemme og hentet fyrstikker.

Fyrstikkbeviset er det av de tekniske bevis som har stått minst sentralt, men vi skal likevel behandle det grundig. Nils Erik Lie har utredet også dette beviset. Hans detaljerte utredning ble inntatt som bilag 13 til vår begjæring av 11.06.15. Denne analysen vedlegges også som bilag til nærværende begjæring, se bilagsbind C 6.

Vi skal nedenfor i pkt. 2-4 påvise at fyrstikkbeviset ikke har noen bevisverdi som tilsier at Torgersen begikk drapet på Rigmor Johnsen. Tvert i mot er også fyrstikkbeviset et ytterligere moment som *tilsier at Torgersen er uskyldig*.

I pkt. 2 nedenfor skal vi drøfte rimeligheten og sannsynligheten av påtalemyndighetens overordnede teori: Torgersen angivelige motiv for å dra tilbake til bopel var å hente fyrstikker for deretter å returnere til åstedet for å anstifte en brann.

I pkt. 3 skal vi diskutere nærmere *hvem* fyrstikkeskene tilhørte, og hvorfor de befant seg i Torgersens lommer.

I pkt. 4 skal vi foreta en nærmere analyse av spørsmålet om det er samsvar mellom fyrstikker som ble funnet i Skippergaten 6 b og de manglende fyrstikkene i den ene fyrstikkesken.

I pkt. 5 skal vi oppsummere.

I pkt. 6 skal vi vurdere hvordan fyrstikkbeviset forholder seg til vurderingsgrunnlagene i henholdsvis straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

2. Påtalemyndighetens overordnede teori.

For sammenhengens skyld skal vi i dette punkt gjenta og minne om det usannsynlige og ulogiske ved påtalemyndighetens overordnede teori, fordi det relaterer seg direkte til fyrstikkbeviset.

Som kjent må påtalemyndigheten bygge på et premiss om at Torgersen reiste *helt hjem* til Tore Hunds vei 24 for å hente fyrstikker.

Han skal ha gått fra drapsstedet til Youngstorget – deretter skal han ha tatt drosje til bopel, hvor han var en halv time – for deretter å returnere til sentrum ca. kl. 00.30.

Denne teorien fremstår som direkte usannsynlig, og er i seg selv et moment som gjør at fyrstikkbeviset har ingen eller liten bevisverdi.⁵

Vi minner om det direkte påfallende i at Torgersen skulle reise helt til Lille Tøyen for å få tak i fyrstikker – fyrstikker kunne han fått kjøpt i hvilken som helst kiosk i umiddelbar nærhet til Skippergaten 6 b.

Likeledes er det – som påpekt ovenfor - usannsynlig at han skulle gå til *Youngstorget* – for deretter å ta drosje. Youngstorget representerer overhodet ikke den korteste ruten hjem, og drosje kunne han etter all sannsynlighet tatt fra et sted som var nærmere Skippergaten, for eksempel Jernbanetorget eller Stortorvet, jf i denne forbindelse forklaringen fra drosjesjåfør Otto Strand (bilagsbind D 16), om at det var mange ledige drosjer drapskvelden.

Enda mer ulogisk og usannsynlig er påtalemyndighetens videre teori om at Torgersen, etter å ha kommet hjem – med den hensikt å hente fyrstikker – "slår seg til ro" på bopel og "slapper av" sammen med sin mor før han etter en god stund sykler tilbake til sentrum. Dette er ytterligere ulogisk fordi teorien om at han tok drosje fra Youngstorget formodentlig var begrunnet med at han følte et visst tidspress – et tidspress som i og for seg, ut fra påtalemyndighetens teori var naturlig: Rigmor Johnsen hadde ikke kommet hjem i rett tid, og det var formodentlig bare et spørsmål om tid før man ville se etter henne. I denne situasjonen er det usannsynlig at Torgersen som hypotetisk drapsmann skulle *vente* med å reise tilbake til sentrum, etter først å ha reist hjem utelukkende for å hente fyrstikker.

^{5 5} Denne urimeligheten ble allerede påpekt av André Bjerke i en artikkel i Dagbladet for 2. juni 1973 med tittelen "Mordet i Skippergaten. Kriminalfortelling av Michael Grundt Spang (Efter ide av L.J. Dorenfeldt). Artikkelen er trykket opp på ny i festskrift til Fredrik Fasting Torgersen (2014) s. 31 flg., og inntatt i bilagsbind A 8. Bjerkes analyse har en retorisk og ironisk form, men er både velskrevet og humoristisk. Det er enkelte faktiske feil i "anmeldelsen", som f eks fremstilling av låst port i Skippergaten 9 og gjengivelse av drosjesjåførenes politiforklaringer. Disse feilene har imidlertid ingen innflytelse på Bjerkes påvisning av påtalemyndighetens ulogiske og usannsynlige hovedteori.

Denne grunnleggende og usannsynlige hovedteori har Gjenopptakelseskommissjonen ikke behandlet. Forholdet nevnes ikke med et ord hverken i 2006 - eller i 2010 vedtaket – og heller ikke i Helen Sæters avslag av 31.08.15.

Det er både påfallende og uforståelig at det som er selve fundamentet for påtalemyndighetens drapsteori overhodet ikke blir behandlet.

Vi kan med andre ord konstatere at fyrstikkbeviset hviler på en underliggende forutsetning som fremstår som svært problematisk.

3. Hvem tilhørte fyrstikkene?

Da Torgersen forlot bopel ca. kl. 00.30, skiftet han tøy. Torgersen og hans bror Lorang hadde tilnærmedesvis samme klesstørrelse, og da han forlot bopel tok han på seg Lorangs jakke. Denne jakken hadde Lorang brukt tidligere samme kveld. Det fremgår av analysen av hva som for øvrig lå i jakkelommen – og som utvilsomt tilhørte broren.

Lorang røykte – i motsetning til Torgersen – og i lommen fant man i tillegg til fyrstikkene tobakkrester.

Det sentrale poeng er følgende: Etter all sannsynlighet var fyrstikkene noe som da *automatisk* fulgte med da Torgersen skiftet over til brorens jakke.

Hvis Torgersen hadde hentet fyrstikkene i leiligheten ville formodentlig fyrstikkene ha befunnet seg i Torgersens bukselommer – jakken tok han ikke på seg før han skulle forlate bopel, og det er ingen grunn til at han skulle bytte oppholdssted for fyrstikkene fra sine bukselommer til jakkelommen.

Det er rimelig utenkelig at Lorang skulle ha sigaretter uten også å ha fyrstikkene. Det er også urimelig å anta at han røykte sigaretter uten å benytte disse fyrstikkene. Hvis det er riktig at fyrstikkene tilhører Lorang, passer ikke antallet manglende fyrstikker i esken med det antallet som ble funnet i Skippergaten 6 b, fordi det forutsetter at Lorang overhodet ikke benyttet fyrstikkene i forbindelse med tenning av sigaretter tidligere samme kveld.

Påtalemyndigheten må derfor forutsette at Lorang ikke hadde brukt sine egne fyrstikker for å tenne de sigarettene han hadde røkt i løpet av kvelden, og som det ble funnet tobakksrester av i lommen.

Denne urimeligheten og usannsynligheten utelates fullstendig i påtalemyndighetens behandling av saken, og heller ikke Gjenopptakelseskommissjonen drøfter dette forholdet.

Dette momentet er et bevis som tilsier ikke bare at fyrstikkebeviset ikke har noen bevisverdi, men det innebærer kort og godt at Torgersen må være uskyldig: Hvis det legges til grunn at Lorang røykte, og at han hadde fyrstikker og sigaretter da han benyttet jakken tidligere på drapskvelden - noe som er sannsynlig - går kort og godt ikke påtalemyndighetens regnestykke opp.

Vi kan for øvrig konstatere at det var en klar etterforskningsvikt på dette punkt i 1957. Lorang ble ikke avhørt om dette spørsmålet. Hadde man avhørt Lorang, hadde man formodentlig fått klarlagt at ingen av de fyrstikkene som manglet i den ene fyrstikkesken kunne ha blitt benyttet i Skippergt. 6 b. Da hadde et grunnleggende element i påtalemyndighetens versjon – teorien om retur til hjemmet for å hente fyrstikker – falt sammen, som igjen ville ha gitt påtalemyndigheten store forklaringsproblemer på dette viktige punktet.

4. Manglende samsvar mellom fyrstikkene på åstedet og de manglende fyrstikker i fyrstikkesken.

Spørsmålet om samsvar mellom manglende fyrstikker og fyrstikker på åstedet er nøye analysert av Lie i hans analyse. Lies analyse kan sammenfattes slik:

I avsnitt 1 (side 1-3) gjennomgår Lie i detalj det aktuelle bevismaterialet i form av fyrstikker og fyrstikkesker. Det vises også til at fyrstikkbeviset ikke synes å ha vært gjenstand for særlig oppmerksomhet under hovedforhandlingen i 1958. I avsnitt 2 (side 3-9) gjennomgås behandlingen av fyrstikkbeviset ved tidligere begjæring om gjenopptakelse og gjenåpning.

Den sentrale delen av analysen er vurderingene i avsnitt 3 (side 10-17).

I avsnitt 3.1 (s. 10-11) påvises det at de fem fyrstikkene som ble funnet på det antatte drapsstedet, var ubrukt og følgelig ikke kunne ha blitt benyttet til å lyse opp på drapsstedet, en teori som Gjenopptakelseskommisjonen lanserte i avgjørelsen av 08.12.2006. Det er ingen holdepunkter for at disse fyrstikkene har noe med drapet å gjøre.

I avsnitt 3.2 (s. 11-13) påvises det videre – med referanse til et enkelt forsøk – at fyrstikkene i kjelleren med oppløst satshode må ha ligget der så lenge at de ikke kan ha blitt benyttet av drapsmannen. Det redegjøres deretter (s. 13-15) for hvor lite sannsynlig det er at en som står mellom bålet og trappen for å tenne på, slipper fyrstikkene på gulvet i stedet for at de havner i bålet, og for hvor lite sannsynlig det er at en drapsmann skal ha stablet opp bålet i stummende mørke, for deretter – etter å ha vendt tilbake – å benytte fyrstikker til å lyse med i forbindelse med påtenningen av bålet.

Situasjonen vedrørende fyrstikkene i kjelleren er oppsummert slik:

”Tilstanden til fyrstikkene uten tennsats viser klart at de har ligget der så lenge at de ikke kan knyttes til drapsmannen eller drapet. Vi vet ikke hvor lenge de øvrige fyrstikkene har ligget i kjelleren. Det kan ikke utelukkes at enkelte eller alle stammer fra drapsmannen, selv om andre løsninger er mer sannsynlig. Og det er ingen ting som konkret knytter disse fyrstikkene til drapsmannen eller drapsmannen, og enda mindre noe som knytter dem til Torgersen.”

I avsnitt 3.3 analyseres situasjonen vedrørende fyrstikkeskene som ble funnet i lommene på jakken som Torgersen hadde på seg, og som tilhørte broren Lorang. Det klargjøres innledningsvis (s. 15) at den ubrukte esken har en naturlig forklaring, og ikke kan tillegges vekt. Når det gjelder den brukte esken, påpekes

innledningsvis (s. 16) de forskjellige beskrivelsene av antall ripemerker på riveflatene fra henholdsvis Kriminallaboratoriet og den sakkyndige Printz. Denne uoverensstemmelsen må skyldes enten at en av beskrivelsene – eller begge – er gale, eller at det i tiden mellom undersøkelsene har vært revet av fyrstikker som ikke stammer fra denne esken. Det konstateres videre at ingen har tatt tak i denne uoverensstemmelsen, og det konkluderes med at det ikke er mulig å anslå hvor mange fyrstikker som har vært ripet av fra denne esken – hva som helst fra 6-7 til 17-20 – og at dette ikke har bevisverdi.

Lie påpekte det sentrale forhold som er nevnt ovenfor under pkt. 3: Lorang – som røykte – hadde hatt på seg denne jakken tidligere på kvelden, jfr sannsynligheten for at det har vært ham som har brukt fyrstikkene i denne esken til å tenne sigaretter med, og for at summen av antall fyrstikker han må ha brukt og de 11 fyrstikkene som ble funnet i kjelleren i et hvert fall overstiger det antall fyrstikker som manglet i esken.

Det konstateres deretter (s. 17) at ingen vet hvor mange fyrstikker som var i esken da den ble plassert i lommen, og at det derfor ikke kan sluttes noe som helst fra det antall fyrstikker som manglet da den ble tatt av politiet.

Lie avslutter med følgende oppsummering på s. 18:

”Oppsummeringsvis må det etter dette bare konstateres at verken de seks fyrstikkene som ble funnet på det antatte drapsstedet, de 11 brukte fyrstikkene – hvorav fire ikke antente – som ble funnet i kjelleren, eller de to fyrstikkene med innhold som ble funnet i lommene i jakken som Torgersen hadde på seg, kan tillegges noen som helst vekt som bevis som taler mot Torgersen. Tvert imot er det, som det fremgår av gjennomgangen foran, en rekke omstendigheter i tilknytning til disse beviselementene som vanskelig lar seg forene med hypotesen om Torgersen som drapsmann.”

De manglende fyrstikker kan for øvrig ha en så enkel forklaring som at Lorang tidligere på kvelden hadde kjøpt en 10-pakning sigaretter, samt fyrstikker, og at de manglende fyrstikker samsvarer med det antall som brukes til å tenne sigarettene i en 10-pakning.

5. Konklusjon

Vi har ovenfor presentert nye analyser, som ikke tidligere har vært behandlet av Gjenoptakelseskommissjonen:

Vi har i pkt. 2-4 ovenfor pekt på tre urimeligheter og usannsynligheter i påtalemyndighetens utlegging av fyrstikkbeviset.

Vurderer man disse tre punktene i sammenheng, kan vi konkludere med at fyrstikkbeviset ikke har noen bevisverdi som tilsier at Torgersen er skyldig.

Forholdet er det motsatte: Fyrstikkbeviset er ytterligere et bevis som tilsier at Torgersen er uskyldig.

6. Tidligere behandling av fyrstikkbeviset

Fyrstikkbeviset ble grundig gjennomgått i vår begjæring av 11.06.15.

Helen Sæter behandler dette i sitt avslag av 31.08.15. Hun viser i sitt vedtak til 2006-avgjørelsen. Hun refererer blant annet kommisjonens kommentarer til at det ble funnet seks fyrstikker på drapsstedet, hvor det blant annet er fremholdt på side 398:

"Det kan ikke ses bort fra at gjerningsmannen, enten før eller etter at bålet i kjelleren ble antent, kan ha brukt fyrstikker til å lyse opp drapsstedet i trappeavsatsen."

Dette kan ikke forstås på annen måte enn at kommisjonen i 2006 anså fyrstikkfunnene i kjelleren og på drapsstedet som beviselementer som talte mot Torgersen, fordi summen av antallet fyrstikker som ble funnet på disse to stedene, samsvarte omtrent med det antall fyrstikker som manglet i den ene av de fyrstikkeskene i jakken som Torgersen hadde på seg. Det er i seg selv påfallende at dette er det eneste sted i 2006-avgjørelsen som viser en selvstendig utredning fra kommisjonens side, og da har denne utredningen, som bygger på en grunnleggende faktisk feil, ført til en vurdering i Torgersens disfavør.

Denne vurderingen fra 2006 tiltres altså av Sæter i 2015-avgjørelsen. Men hun overser da følgende faktiske feil, som er påvist i gjenåpningsbegjæringen på side 175 flg., og i bilag 13 med underbilag:

- De seks fyrstikkene som ble funnet på drapsstedet, var ubrukte og kunne ikke ha vært benyttet til å lyse opp, slik kommisjonen antok i 2006-avgjørelsen.
- Det ble ikke funnet elleve, men åtte avrevne fyrstikker i kjelleren. De resterende tre var ikke forsøkt påtent, men mesteparten av satshodet var løst opp. Og da må de nødvendigvis ha ligget der fra lenge før drapet.

Det er altså uansett intet samsvar mellom fyrstikkene som er funnet på drapsstedet og i kjelleren og det manglende antall fyrstikker i den ene fyrstikkesken i jakkelommen. Fyrstikkbeviset er verdiløst som angivelig bevis i Torgersens disfavør.

På side 58 gjengir Sæter uttalelsen i begjæringen om at fyrstikkeskene i lommen stammet fra Torgersens bror Lorang, og at han kunne ha brukt de manglende fyrstikkene til å tenne sigaretter. Deretter uttaler hun:

"Kommisjonens leder kan ikke se at det er faktisk grunnlag i saken for disse resonnementene, og det er vanskelig å se hvordan teorien om fyrstikkbeviset kan fremstå som "overveldende sannsynlig."

Dette er imidlertid ikke mer komplisert enn at det – etter at det er klarlagt at det ikke er noen sammenheng mellom de manglende fyrstikkene i fyrstikkesken og funnene på åstedet og i kjelleren – er presentert en sannsynlig årsak til de manglende fyrstikkene. At denne ikke er belagt med bevis, er uten betydning.

I tillegg er det nødvendig å minne om at det – som nevnt ovenfor – ikke er bestridt at jakken tilhørte broren Lorang, som røkte, og at han og Torgersen brukte den og andre klær om hverandre.

I behandlingen av fyrstikkbeviset har Sæter i 2015 for øvrig begått følgende saksbehandlingsfeil:

- Det er lagt til grunn et saksforhold som for sentrale punkters vedkommende ikke er riktig, noe som ble påvist i gjenåpningsbegjæringen med bilag. 2006-vedtaket viser bare at kommisjonen ikke kan ha satt seg inn i det foreliggende bevismaterialet.
- Torgersens anførsler i tilknytning til fyrstikkbeviset er ikke behandlet.
- Sæter har gitt sin tilslutning til feilvurderingene fra 2006 i stedet for å foranledige at de sentrale spørsmålene vedrørende fyrstikkbeviset, som ikke har vært tatt opp ved tidligere behandlinger av saken, ble utredet.
- Sæter har på samme måte som kommisjonen gjorde i 2006 unnlatt å foreta den samlede vurdering som skal gjøres etter straffeprosessloven § 392 annet ledd, og hvor det skulle ha vært klargjort at fyrstikkbeviset ikke kan vektlegges i Torgersens disfavør, slik det for øvrig skulle ha vært gjort i 2006.

Også på dette punkt er realiteten at det foreligger saksbehandlingsfeil som medfører at bevis blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir – i praksis – også her brukt mot ham.

7. Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3

Omstendighetene vedrørende fyrstikkbeviset representerer "særlige forhold" i relasjon til § 392 annet ledd.

Fyrstikkbeviset refererer seg til det øvrige bevisbildet fra 1958, men har også noen nye elementer, jf Lies analyse, og skal også inngå i det beslutningsgrunnlaget som § 391 nr. 3 viser til.

C. Avføringsbeviset

1. Innledning

Avføringsbeviset refererer seg til avføring som befant seg på siden av den ene av de turnskoene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet (turnskoprøven), samt to avføringsfragmenter som ble funnet senere, henholdsvis i Torgersens ene bukselomme (lommefragmentet) og på en fyrstikkeske i jakkelommen (fyrstikkeskefragmentet).

Disse avføringsfragmentene ble sammenliknet med avføring som ble funnet på drapsstedet, og på fornærmedes lår og klær.

Statsadvokat Dorenfeldt omtalte dette beviset slik i sin uttalelse av 17.12.58: - (Se bilagsbind E 2)

«Påtalemyndigheten ga derfor uttrykk for at man meget vel kunne forstå professor Henrik Printz når han uttalte at en slik overensstemmelse neppe var tilfeldig og at det etter hans oppfatning måtte konkluderes med at samtlige prøver stammet fra samme kilde, nemlig fra den drepte. Det måtte iallfall være forsvarlig å trekke den konklusjon at det måtte være overveiende sannsynlig at fæces på Torgersens sko m.v. skrev seg fra liket.»

Avføringsbeviset ble med andre ord ansett som et bevis som – i et hvert fall fra påtalemyndighetens side – ble tillagt betydelig vekt i Torgersens disfavør, selv om tannbittbeviset og barnålbeviset nok har vært ansett som enda mer tungtveiende.

Avføringsbeviset er behandlet på sidene 166-174 i gjenåpningsbegjæringen av 11.06.15. Som bilag til denne begjæringen var det vedlagt en ny grundig analyse av avføringsbeviset som ble utarbeidet av Nils Erik Lie på 54 sider, se bilag 12 til begjæringen. I denne utredningen er det redegjort for detaljene omkring avføringsbeviset og behandlingen av det i forbindelse med tidligere gjenopptakelses- og gjenåpningsbegjæringer. Når det gjelder dette beviset er det først og fremst analysen av de opprinnelige sakkyndige erklæringene som er av interesse. Nils Erik Lies analyse er inntatt som vedlegg til nærværende begjæring, se bilagsbind C 5.

I det følgende vil det bli gitt en sammenfatning av avføringsbeviset basert på Nils Erik Lies analyse. Det vil bli påvist

- at det er signifikante forskjeller mellom turnskoprøven, fyrstikkeskefragmentet og lommefragmentet på den ene siden og avføringsprøvene fra fornærmede på den andre siden. Disse forskjellene viser at turnskoprøven, fyrstikkeskefragmentet og lommefragmentet ikke kan stamme fra avdøde,
- at disse forskjellene ble neglisjert under hovedforhandlingen i 1958,
- at turnskoprøven mest sannsynlig stammer fra hundeavføring som Torgersen har tråkket i.

2. De sakkyndiges skriftlige rapporter

I punkt 3 i Lies analyse foretas det en grundig gjennomgang av innholdet i de sakkyndiges vurderinger.

Den første sakkyndige, Valentin Fürst, tok en rekke prøver og konkluderte avslutningsvis med at det var "meget stor likhet" med hensyn til mengdeforhold og anordning av noen karakteristiske planteceller fra henholdsvis Torgersens sko og fra avføringsprøvene oppsamlet på åstedet og på avdødes underskjørt.

Den neste sakkyndige, professor C.S. Aaser, fikk i oppdrag å undersøke om turnskoprøven stammet fra menneske eller dyr. Denne prøven ble undersøkt av ham og av amanuensis Anton Skulberg.

Aaser mente – utelukkende på grunnlag av en luktp prøve – å kunne fastslå at prøven fra Torgersens turnsko var menneskeavføring.

Denne konklusjonen er blitt sterkt kritisert av etterfølgende sakkyndige. Lie gir flere referanser til senere sakkyndige uttalelser, som er sterkt kritiske til Aasers metodikk.

Det mest interessante ved Skulbergs og Aasers undersøkelser er at *det ble påvist hår* i turnskoprøven. Dette viser at denne prøven ikke kunne ha stammet fra avdøde. I så fall måtte hårene ha befunnet seg i den ertesuppen hun hadde fått servert på det hotellet hvor hun arbeidet dagen i forveien. Dette er utelukket. Men denne uoverensstemmelsen ble ikke fulgt opp av de sakkyndige eller for øvrig under hovedforhandlingen.

Lie påviser at turnskoprøven adskilte seg fra prøvene fra åstedet og avdøde ved at:

- den inneholder sparsomt med planterester, mens prøvene fra åstedet og avdøde inneholder rikelig med planterester, og
- den inneholder korte hår, mens prøvene fra åstedet og avdøde ikke inneholder hår.

Det ble innhentet en ytterligere sakkyndig uttalelse fra professor Henrik Printz.

Printz undersøkte alle prøvene som stammet fra Torgersen og avføringen som ble funnet på åstedet og på avdøde. Han mente at det forelå slike overensstemmelser at det neppe kunne være tilfeldig. Printz konkluderte med at alle prøvene

"stammet fra samme kilde, nemlig fra den myrdede."

Også med hensyn til avføringsfragmentene fra bukselomme/fyrstikkeske konkluderte Printz med at i prøvene fra Torgersen ble det konstatert fæces

"av samme sort som fra den myrdede, særlig karakterisert ved stenceller av erteskall og rester av sammalt hvetemel."

Oppsummeringsvis anførte Printz at

"det som jeg etter disse undersøkelser kan si med absolutt sikkerhet, er at følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet: Fæces, karakterisert ved rester av ertes og grovmalt hvetemel på samme måte som fra den myrdede".

Denne konklusjonen – som refererer seg til avføringsfragmentet fra bukselommen – blir gjennomgått av Lie, som påviser betydelige uklarheter og direkte feiltakelser med hensyn til Printz' konklusjoner, først og fremst ved at lommeprøven ikke inneholdt rester av hvete.

Når det gjelder fragmentet på fyrstikkesken konkluderte Printz med at den "svarer således til avføringen fra avdøde."

Lie påviser at også dette ikke er riktig. Heller ikke fyrstikkeskeprøven inneholdt rester av hvete.

Endelig ble det innhentet en ytterligere uttalelse fra Arbo Høeg som konkluderte med at avføringen på avdødes person og klær på åstedet sammenholdt med siktedes turnsko ga grunnlag for følgende konklusjon:

"Jeg har ikke funnet noe som tyder på at fæces fra avdøde og fra siktedes eiendeler ikke stammer fra samme person."

Vurderer man de sakkyndige uttalelsene i sin helhet, var det samstemmighet blant alle om at avføringen fra Torgersens sko og fragmentene i fyrstikkesken og bukselommen stammet fra Rigmor Johnsen.

Det var i noen grad forskjeller på graden av skråsikkerhet: Printz var den mest skråsikre.

Lie foretar en grundig oppsummering av de sakkyndige erklæringene og går i detalj nærmere inn på behandlingen av bevismaterialet og påviser en rekke innbyrdes uoverensstemmelser og metodiske svakheter med materialet. For en nærmere gjennomgang av de sakkyndiges erklæringer henvises til Lies konklusjoner, som tiltres.

Det er i ettertid fremlagt en rekke nye sakkyndige rapporter som gjør at avføringsbeviset står i en helt annen stilling enn under hovedforhandlingen i 1958.

Helt sentral er vurderingen av Den rettsmedisinske kommisjon som forelå 06.12.04, og som peker på klare feilkilder ved avføringsbeviset.

Dette gjennomgås av Lie, som gjengir kommisjonens konklusjon:

"De sakkyndige synes også å ha vært slått av en likhet i det relative mengdeforholdet for de karakteristiske planterestene. Det kan være grunn til å minne om at noen av prøvene viste betydelig ulikhet i denne sammenheng. (vår understrekning). Den beskrevne likhet må således sees i relasjon til at den har de sakkyndige åpenbart lett spesielt etter. Dette vil måtte svekke den statistiske vekten man kan tillegge likheten."

Disse forhold kommer vi tilbake til nedenfor.

3. De sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen

Lie foretar videre en inngående gjennomgang av de sakkyndiges uttalelser under hovedforhandlingen, som han gir svært grundige referater fra.

Av avisreferatene fremgår det også med all tydelighet hvilken betydelig vekt statsadvokat Dorenfeldt tilla avføringsbeviset.

Dorenfeldt anførte at det var utelukket at Torgersen kunne ha fått ekskrementene på skoene et annet sted, og at det var overveiende sannsynlig at de skrev seg fra åstedet.

Dorenfeldt gjenga de sakkyndiges uttalelser og konkluderte med at de ikke mente at det var tilfeldig at man hadde likhet mellom prøvene og fremholdt:

"... Det er i det hele tatt påfallende hvordan alt stemmer, vi finner ingen ulikheter når det gjelder tekniske bevis."

Lie oppsummerer bevisførselen vedrørende avføringsbeviset under hovedforhandlingen i følgende syv punkter:

- De sakkyndige har forklart at avføringen på turnskoen var menneskeavføring, at det var ingen uoverensstemmelser mellom denne avføringen og avføringen på åstedet og avdøde, og at avføringen på turnskoen måtte stamme fra avdøde. Alt dette var feil også ut fra observasjonene i 1958.
 - Ingen av de sakkyndige har omtalt hårene i turnskoprøven.
 - De sakkyndige har feilaktig formidlet at avføringsprøvene fra lommen og fyrstikkesken inneholdt celler fra hvete.
 - De sakkyndige har ikke formidlet de store variasjonene av forekomst av celler fra erter mellom de enkelte prøvene.
 - Statsadvokat Dorenfeldt har i sin prosedyre ansett det som overveiende sannsynlig at avføringen på turnskoen stammet fra åstedet. Dette var det ikke faglig dekning for å påstå ut fra det i vet i dag.
 - Forsvareren har akseptert at avføringen på turnskoen var menneskeavføring.
 - Lagretten må ha ansett avføringsbeviset som et bevis som med tyngde har pekt mot Torgersen.
4. Tidligere begjæringer om gjenopptakelse/ gjenåpning
- a. Lie behandler disse begjæringene kronologisk og begynner med gjenopptakelsessaken fra 1973-1976.

Behandlingen av avføringsbeviset av Eidsivating lagmannsrett i 1975 og av Høyesteretts kjæremålsutvalg i 1976 er svært overfladisk – man innskrenker seg i det alt vesentlige til å henvise til at dette beviset ble gjenstand for bevisførsel og prosedyre i forbindelse med hovedforhandlingen i 1958.

Betydningen av forskjellene mellom de enkelte avføringsprøvene ble ikke vurdert hverken av lagmannsretten eller av kjæremålsutvalget. Tvert imot synes det å ha vært en alminnelig oppfatning at turnskoprøven måtte stamme fra åstedet. Hårene i turnskoprøven og mangelen på hveteceller i lommeprøven og fyrstikkesken er ikke omtalt.

- b. Saken ble begjært gjenopptatt på nytt i 1997. Det ble i denne forbindelse innhentet nye sakkyndige uttalelser av henholdsvis professor Carl Morten Motzfeldt Laane og professor Klaus Høiland.

De to sakkyndige avga 16.09.98 en omfattende rapport hvor de i 12 punkter gjorde rede for sine meget kritiske hovedkonklusjoner.

Laane/Høiland oppsummerte på følgende måte:

"Etter vårt syn tilfredsstillende ingen av de omtalte undersøkelser, slik de er framlagt i dokumentene (...), de krav man må stille til sakkyndig uttalelse i en alvorlig straffesak. Bevismessig synes de å være av svak verdi fordi det hefter betydelig usikkerhet vedrørende resultatene. Mulighetene for en skikkelig mikroskopisk analyse er neppe utnyttet fullgodt. Mangel på kontroller er påfallende, og inkonsistenser i rapportene er omfattende."

Denne gjenopptakelsesbegjæringen ble vurdert og behandlet av Borgarting lagmannsrett ved kjennelse av 18.08.00. Som påvist av Lie, er uoverensstemmelsene i de sakkyndige erklæringene som forelå – og som Lie gjennomgår og oppsummerer – overhodet ikke omtalt i lagmannsrettens kjennelse. Lie anfører:

"Videre presenteres det som et argument mot å vektlegge de samme innvendingene at det under hovedforhandlingen fant sted en "utfylling og presisering" av de sakkyndiges skriftlige rapporter. For det første er dette noe vi ikke vet noe om. Utsagnet fremstår som en ren antakelse. Avisreferatene viser det motsatte. For det andre ville en slik betraktning ha vært relevant hvis det kunne legges til grunn at den omtalte "utfylling og presisering" hadde bestått i en klargjøring av de momenter av usikkerhet og tvil som er konstatert i etterkant. Det har ikke skjedd. Og for det tredje må utsagnet – hvis det skal tillegges vekt – bygge på en hypotese om at de synspunktene som Laane og Høiland gjorde gjeldende i 1998, var fremme og ble vurdert og imøtegått under den angivelige "utfylling og presisering" fra de sakkyndige under hovedforhandlingen i 1958. Det finnes imidlertid ingen spor av at noen slike betraktninger har kommet frem, og ingen spor av noen avsvkking eller nyansering under hovedforhandlingen av de sakkyndiges konklusjoner vedrørende avføringsbeviset. De har uttalt seg minst like bastant i retten som i de skriftlige erklæringene."

Heller ikke Høyesteretts kjæremålsutvalg foretar noen realitetsvurdering av avføringsbeviset i sin kjennelse av 28.11.01.

- c. I forbindelse med gjenopptakelsessaken fra 2004–2006 ble det innhentet ytterligere sakkyndig uttalelser fra henholdsvis professor Ragnar Bye og professor Trond Eskeland.

I deres uttalelse av 24.06.04 oppsummeres deres undersøkelser på følgende måte:

"I desember 1957 var det en klar ulikhet mellom prøvene fra Torgersen og prøvene fra avdøde/åstedet, men denne ulikheten ble det helt sett bort fra. Undersøkelsene i desember 1957 viste at det var lite eller ingen planterester i avføringsprøvene fra Torgersen, mens avføringsprøvene fra avdøde/åstedet hadde rikelig med planterester. En av prøvene fra Torgersen inneholdt hår, som tyder på at prøven var fra dyr. Dyr har alltid hår i avføringen fordi de slikker pelsen. Det ble ikke funnet hår i prøvene fra avdøde/åstedet, noe som tyder på at disse prøvene var fra menneske."

En ytterligere sakkyndig uttalelse ble avgitt av professor Per Brandtzæg.

Brandtzæg påviste fem udokumenterte påstander om avføringsbeviset:

- Åstedet og liket var tilsølt med avføring som ble antatt å stamme fra offeret, uten at rettsmedisineren ved granskingen anga noen holdepunkter for dette.
- Politiet mente at det var tiltalte som hadde flyttet det tilsølte liket fra trappeavsatsen og ned i kjelleren. Til tross for dette var dressen, som Torgersen skulle ha brukt da drapet fant sted, helt uten spor av avføring da den senere ble beslaglagt av politiet.
- Av alle prøver hentet fra åstedet, liket og fra antrekk nr. 2, ble det kun funnet en liten flekk som ble påvist å være avføring.
- Alle prøvene ble antatt å være fra menneske, men det ble aldri dokumentert at de kom fra menneske, de kunne like gjerne komme fra et dyr. Dette kunne ha blitt dokumentert.
- Noen av de såkalte avføringsprøvene fra offer og tiltalte hadde visse fellestrekk, jf. planterestene, men dette ble feiltolket av de sakkyndige som høyst sannsynlig identitet mellom prøvene, og at de kom fra samme kilde. Man ser bort fra tilfeldigheter i funn, og dette er et brudd på den vitenskapelige tilnærmingen.

Og Brandtzæg oppsummerer:

- Undersøkelsene av det såkalte avføringsbeviset er en serie av uprofesjonelle øvelser som bryter mange av de mest grunnleggende prinsipper ved naturvitenskapelige analyser.
- Tilgjengelig metodologi ble ikke benyttet for å kunne bekrefte eller avkrefte om den eneste dokumenterte avføringsprøven fra tiltalte virkelig stammet fra menneske. Brandtzæg viser til at dette kunne ha vært gjort i Gøteborg i 1957.

- Det finnes absolutt ikke noe grunnlag for å hevde at antatt avføring fra åstedet/offeret og spor funnet på tiltalte kan knytte Torgersen til drapet. Brandtzæg understreker at han er veldig klar på dette punktet, ut fra sitt vitenskapelige ståsted.
- Avføringsbeviset er helt uten bevisverdi, og representerer et klassisk eksempel på hvordan sakkyndighetsarbeid som ser bort fra tilfeldigheter i funn, kan føre svært galt av sted og overkjøre sunn fornuft. Brandtzæg understreker at vitenskapsmenn ikke utelukkende kan bruke tall og P-verdi, men at de også må bruke sunn fornuft.

Den rettsmedisinske kommisjon behandlet – som nevnt ovenfor - avføringsbeviset i en uttalelse av 06.12.04.

Denne uttalelsen er referert avslutningsvis i pkt. 2 ovenfor, og vi skal komme tilbake til kommisjonen nedenfor i pkt. 7.

5. De nærmere omstendighetene omkring avføringsbeviset

Dette behandles av Lie i pkt. 4 i hans utredning.

Når det gjelder spørsmålet om avføringen fra turnskoprøven hadde den nødvendige grad av identitet med prøven fra åstedet, påviser Lie – med støtte fra Den rettsmedisinske kommisjon – at funnet av celler fra ertre og hvete i turnskoprøven er forenlig med at avføringen på turnskoprøven kan være hundeaavføring. Det sentrale hos Lie er likevel at det i skoprøven ble funnet små hår som de sakkyndige ikke kunne identifisere, men som etter all sannsynlighet var dyrehår.

Funnet av hår i skoprøven viser klart at det må ha en annen kilde enn prøvene fra åstedet og fra avdøde.

Dette helt vesentlige poenget er ikke kommentert i noen av de foreliggende avgjørelsene av gjenåpningsspørsmålet – til tross for at det ble tatt opp f.eks. av Per Brandtzæg i 2006.

Og det avgjørende er at dette svært sentrale poenget ikke har vært kommunisert til lagretten i 1958 eller – som nevnt – behandlet i forbindelse med noen av de tidligere begjæringene om gjenopptakelse/gjenåpning.

Når det gjelder spørsmålet om identitet mellom lommeprøven og fyrstikkprøven, adskiller fragmentene fra disse to seg fra samtlige prøver ved at det ikke er konstatert celler fra hvete, i motsetning til det som er forholdet for samtlige av de andre prøvene. Det manglende funnet av hveteceller i disse prøvene viser at det må ha vært en annen kilde enn prøvene fra åstedet og fra avdøde, og også en annen kilde enn turnskoprøven. Det er heller ikke holdepunkter for at disse to prøvene har samme kilde. At det er konstatert erteceller i begge, er ikke tilstrekkelig.

Lie oppsummerer analysen av prøvene på følgende måte:

"Prøver fra avdøde og åstedet: Celler fra erter og hvete. Ikke hår.
 Turnskoprøven: Celler fra erter og hvete. Hår.
 Fyrstikkeskeprøven: Celler fra erter. Ikke celler fra hvete. Ikke hår.
 Lommeprøven: Celler fra erter. Ikke celler fra hvete. Ikke hår.

I tillegg kommer at den opprinnelige turnskoprøven (prøve 1) inneholdt sparsomt med planterester – Aaser fant ingen – i motsetning til de øvrige prøvene.

Det er ikke grunnlag for å konstatere identitet mellom turnskoprøven, fyrstikkeskeprøven og lommeprøven på den ene side og prøvene fra åstedet og avdøde på den annen side, slik de sakkyndige gjorde i 1958. Det er heller ikke grunnlag for å konstatere identitet mellom turnskoprøven, lommeprøven og fyrstikkeskeprøven innbyrdes.

Luktprøven er uten verdi, og de sakkyndige rapportene for øvrig gir ikke grunnlag for å konstatere likhet som kan overstyre betydningen av funnene av hår i turnskoprøven eller det manglende funn av celler fra hvete i prøvene fra fyrstikkesken og lommen. Det er som det fremgår, heller ikke samsvar når det gjelder mengden av palisadeceller fra erter i de enkelte prøvene.

Dette kan vanskelig forstås på annen måte enn at avføringsprøvene har tre, muligens fire, forskjellige kilder.

Kilde 1: Prøvene fra avdøde og åstedet.

Kilde 2: Prøven fra turnskoen.

Kilde 3: Prøvene fra fyrstikkesken og lommen."

6. Spor som ikke ble funnet:

Lie påpeker følgende:

"Viktigere enn de avføringssporene som ble funnet, er sporene som ikke ble funnet.

Med unntak av de små – til dels fragmentariske – avføringsprøvene som er behandlet i det foregående, er det ikke funnet spor av avføring på Torgersens klær og sko.

Rapporten fra obduksjonen av Rigmor Johnsen beskriver en strømpeholder som var på "høyre side tilsølet med avføring på samme måte som på utsiden av høyre lår,...". Bildene fra kjelleren, som ble tatt før liket ble flyttet, bekrefter dette. Hun lå på ryggen med skjørt og underskjørt trukket opp rundt livet. Bildene er tatt fra hennes høyre side, og viser relativt store mengder avføring på utsiden av høyre lår. I tillegg kommer Kriminallaboratoriets beskrivelse av avføring innvendig på skjørtet. Hun må også ha hatt avføring rundt endetarmsåpningen, selv om dette ikke er uttrykkelig nevnt i obduksjonsrapporten.

Påtalemyndighetens hypotese forutsetter at Rigmor Johnsen ble drept i trapperommet, og at Torgersen deretter har båret liket, som da var tilsølt av avføring, ut på gårdsplassen og lagt det i kjelleren. Det krever en nærmere forklaring hvordan dette kan ha latt seg gjøre uten at det ble etterlatt spor av avføring på hans egne klær – den stripete dressen og frakken. Men slike spor finnes ikke.

Hvis avføringen på skoen hadde kommet et tråkk i avføringen på drapsstedet, hadde det også vært grunn til å vente større mengder avføring på skoen enn det som faktisk ble konstatert.

Det er heller ikke funnet spor av avføring på sykkelens venstre pedal, noe det hadde vært grunn til å vente dersom han hadde satt seg på sykkelen umiddelbart etter å ha tråkket i avføringen på drapsstedet. På samme måte er det ikke funnet spor etter avføring på gummiholkene på sykkelstyret, noe det hadde vært grunn til å forvente dersom han hadde hatt avføring på den ene hånden."

7. Alternative kilder til turnskoprøven og fragmentene fra lommen og fyrstikkesken

Ved hovedforhandlingen i 1958 ble det lagt til grunn at turnskoprøven besto av menneskeavføring. I følge avisreferatene fra prosedyren ble dette også akseptert av forsvareren.

Det eneste holdepunktet for dette var uttalelsene fra den sakkyndig Aaser. I følge hans egen skriftlige redegjørelse gjorde han forgjeves forsøk med fellingsreaksjoner med antimenneskeserum, og gikk over til å lukte på prøven, hvoretter han sammenliknet lukten med lukten fra prøver av hundeavføring. «Etter hans skjønn» avvek lukten av hundeavføringen fra lukten av turnskoprøven. Han anså det da som sannsynlig at turnskoprøven stammet fra menneske. Noen vitenskapelig undersøkelse, som åpenbart var bakgrunnen for Kriminallaboratoriets henvendelse til ham, ble altså ikke foretatt.

Aasers undersøkelse er gjennomgått og kritisert under punkt 4.2 i Lies analyse. Her er også gjengitt følgende kritiske uttalelse fra Den rettsmedisinske kommisjon:

«I denne saken engasjerte politiet flere sakkyndige for å bistå med undersøkelser av biologiske spor sikret fra siktede og fra den døde/åstedet. Hensikten var å finne ut om de spor man hadde sett på siktetes sko samt noen andre spor fra siktede var avføring, eventuelt om den var fra menneske, og om den i så fall kunne komme fra samme kilde som den antatte avføring funnet på den døde/åstedet. Dette var – og er – en uvanlig problemstilling innen etterforskning i drapssaker, og man hadde ingen etablert instans som hadde forensisk (rettsbiologisk) erfaring for oppdraget.

...felles for alle er antakelig at de aldri har hatt lignende oppdrag. Ingen hadde erfaring med å "artsbestemme" avføring, ingen hadde antakelig erfaring engang med å identifisere et spor som avføring. Det er tvilsomt om

noen av dem noen gang hadde sammenlignet avføringsprøver i den hensikt å avgjøre om de kunne stamme fra samme eller ulik kilde. Det var neppe tilgjengelig noen skikkelig metodebeskrivelse for slike sammenligninger engang i rettsmedisinske lærebøker (det er det knapt i dag heller). Og det verken fantes eller finnes gode kilder med informasjon til hvilken grad av individuell variasjon det er mellom ulike avførings"prøver". I dag ville man hatt en viss sjanse til ved hjelp av DNA-markører å identifisere "kilden", men alt i alt ville oppdraget også nå ha bydd på betydelige utfordringer.

Kommisjonen mener at den vekt de "felles" planterester i seg selv kan sies å tale for at prøvene har samme kilde, vil være en funksjon av den hyppigheten slike planterester forekommer med i avføring fra kilder det kan være relevant å sammenligne med. Rent umiddelbart ville man anta at erter ikke var noe uvanlig innslag i kosten og at den identifiserende vekt av funnet ikke kan bli stor.

De sakkyndige synes også å ha vært slått av en likhet i det relative mengdeforholdet for de karakteristiske planterestene. Det kan være grunn til å minne om at noen av prøvene viste betydelig ulikhet i denne sammenheng. Den beskrevne likhet må således sees i relasjon til at den har de sakkyndige åpenbart lett spesielt etter. Dette vil måtte svekke den statistiske vekten man kan tillegge likheten.»

I punkt 11.5.1 i Lies analyse er det – som nevnt - redegjort for det lite sannsynlige i at Torgersen som hypotetisk drapsmann skal ha unngått å trække i avføringen med de brune skoene han hadde på seg tidligere på kvelden, men skal ha gjort dette da han angivelig vendte tilbake for å tenne på.

Det er også redegjort for den sannsynlige kilden til turnskoprøven, nemlig hundeavføring som Torgersen har tråkket i når han har trent på Ola Narr. Dette er også forklaringen på hårene i turnskoprøven. Hunder og katter slikker pelsen og får hår i fordøyelsen. Hunder ble luftet på Ola Narr. I 1957 ble hunder foret med middagsrester og brød. Erter var et vanlig innslag i kostholdet på slutten av 1950-tallet. Det samme gjaldt bønner. Her hører det med at Henrik Printz opprinnelig uttalte at de aktuelle cellene stammet fra erter eller bønner. Etter at det ble klarlagt at avdøde hadde spist ertesuppe, har alt fokus vært rettet inn mot erter, men disse cellene i turnskoprøven kan altså like gjerne stamme fra bønner.

Det er altså ikke noe uventet i å finne de cellene som ble konstatert i turnskoprøven, i hundeavføring.

Forekomsten av hår i turnskoprøven, som ikke kan forklares på annen måte enn at prøven stammer fra hundeavføring, må nødvendigvis tillegges større vekt enn Aasers uvitenskapelige luktprøve. I særlig grad gjelder dette når det også foreligger en nærliggende forklaring på hvordan Torgersen har fått hundeavføring på turnskoen.

I punkt 11.2.2 i Lies analyse er det redegjort for vanskelighetene med å forklare hvordan lommefragmentet og fyrstikkeskefragmentet skal kunne stamme fra drapsstedet eller fra avdøde – hvis en ser bort fra at ulikhetene i et hvert fall

utelukker identitet. I punkt 11.5.2 er det likeledes redegjort for den naturlige forklaringen på disse fragmentene, nemlig at de henger sammen med hygienesvikt hos Torgersen selv og hans bror Lorang.

8. Konklusjon om avføringsbeviset

På bakgrunn av drøftelsen ovenfor kan vi konkludere med at de vektige innvendingene som Den rettsmedisinske kommisjon hadde til avføringsbeviset utvilsomt er berettigede. Avføringsbeviset står i dag i en helt annen stilling enn det det gjorde i 1958, og har i dag ingen bevisverdi.

9. Gjenopptakelseskommisjonens tidligere behandling av avføringsbeviset

Nærværende behandling av avføringsbeviset bygger i det alt vesentlige på de anførsler som ble fremmet i vår begjæring av 11.06.15.

I sin avgjørelse av 31.08.15 behandlet imidlertid ikke Helen Sæter disse anførslene – det ble bare henvist til 2006-avgjørelsen.

Vi minner her igjen om de tre generelle vilkår som stilles for at en slik henvisning skal være meningsfull:

- Er det de samme anførsler?
- Ble anførslene vurdert?
- Ble anførslene vurdert på en korrekt måte, jf. bevisvurderingen?

Også her er det springende spørsmål: Representerer 2006-drøftelsen da en drøftelse/behandling som tilfredsstillter straffeprosesslovens krav i forhold til *våre anførsler i begjæringen fra 11.06.15*? Det er klarligvis ikke tilfellet.

a. Turnskoprøven

Her er det sentrale spørsmålet om denne prøven virkelig besto av menneskeavføring, eller om det var like sannsynlig eller mer sannsynlig at den besto av hundeavføring.

Svakhetene ved luktprøven som lå til grunn for klassifiseringen av turnskoprøven som menneskeavføring ble påvist og påberopt i begjæringen av 25.02.04. Betydningen av funnet av hår ble midlertid ikke understreket. Og kommisjonens eneste uttalelse om disse to sentrale spørsmålene var utsagnene på side 210 om at

og«det må antas at Aaser var klar over at dyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen»

på side 216 om at

«det må videre antas at de sakkyndige var kjent med at pelsdyr som slikket pelsen kunne få hår i avføringen..»

Noen drøftelse av disse grunnleggende spørsmålene og av betydningen av at de ikke ble forelagt for lagretten i 1958, fant aldri sted. Dette er en klar saksbehandlingsfeil

b. Fyrstikkeskefragmentet og lommefragmentet

Det er påvist at professor Henrik Printz' konklusjon om at også disse fragmentene inneholdt hvetecceller – noe som har vært lagt til grunn ved alle senere behandlinger av spørsmålet – ikke har belegg i Printz' egne funn. Han har ikke påvist hvetecceller i disse fragmentene. Dette er nytt.

Betydningen av dette forholdet har ikke vært omtalt eller vurdert av kommisjonen. Disse fragmentene er i det hele tatt ikke særskilt omtalt i avgjørelsen fra 2006.

c. Konklusjon angående Gjenopptakelseskomisjonen's behandling av avføringsbeviset

Også for dette forholdets vedkommende er konklusjonen at 2006-avgjørelsen ikke representerer en behandling som tilfredsstillende straffeprosesslovens krav, og at Sæters henvisning derfor ikke kan reparere hennes manglende drøftelse av de forholdene vi har påpekt.

10. Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3

De forholdene som er påpekt, skal i sin helhet tas med i den samlede vurderingen etter § 392 annet ledd.

Påvisningen av at det ikke var hvetecceller i fyrstikkeskefragmentet og lommefragmentet, er utvilsomt en ny omstendighet som skal trekkes inn i den samlede vurderingen som skal foretas etter straffeprosessloven § 391 nr. 3. Dette gjelder også de øvrige forholdene som er trukket frem ovenfor, idet hverken svakhetene ved luktprøven, betydningen av hår i turnskoprøven eller alternativet hundeauføring fra Ola Narr ble behandlet under hovedforhandlingen i 1958. Disse ble for øvrig heller ikke vurdert av Helen Sæter i 31.08.15-vedtaket – dette representerer ikke bare en saksbehandlingsfeil, men også en lovanvendelsesfeil fra Sæters side.

D. Vitnet Ørnulf Bergersen

1. Temaet

Det siste leddet i argumentasjonsrekken mht. Torgersens påståtte tilstedeværelse på brannstiftelsestidspunktet er vitneforklaringen til Ørnulf Bergersen. Bergersen påsto under hovedforhandlingen i 1958 at han på drapsnatten i desember 1957 så Torgersen komme ut av en port på den andre siden av gaten i forhold til Skippergaten 6 b.

Bergersens forklaring er beheftet med en rekke av usannsynligheter og uriktigheter. Det skal være usagt hvorvidt lagretten i 1958 i det hele tatt tillot forklaringen vekt, selv om Dorenfeldt omtalte forklaringen som "nøkkelen til gåtens løsning". Påtalemyndigheten har for øvrig hele tiden vært i en viss

forlegenhet mht. om man skulle påberope seg denne tvers igjennom utroverdige forklaringen.

Det har ved de tidligere saker om gjenopptakelse/gjenåpning vært lagt ned mye arbeid og analyser i forbindelse med vitneprovet til Ørnulf Bergersen.

Nils Erik Lie har foretatt en særdeles grundig gjennomgang av Bergersens forklaring på over 70 sider. Den ble vedlagt som en egen utredning til begjæringen om gjenåpning av 11.06.15, og denne utredningen vedlegges nærværende begjæring, se bilagsbind C 4.

Hvem var Ørnulf Bergersen? Det foreligger en psykologisk undersøkelse av Bergersen – foretatt av psykolog Kåre Bødal, datert 28.11.1958 – som langt på vei er et karakterdrap av Bergersen: Han er ikke bare mindre begavet, han blir karakterisert som en ”debil psykopat” med tidligere år som morfinmisbruker.

Hans strafferegister er usedvanlig langt, og han hadde i alle år før 1958 vært ustabil og ute av stand til å finne fotfeste med hensyn til bolig og arbeid. Ved en rettspsykiatrisk undersøkelse 03.03.1950 ble han ansett som en person med mangelfullt utviklede sjelsevner. De sakkyndige anså i tillegg at det forelå en fare for gjentakelse av straffbare handlinger.

Da drapet på Rigmor Johansen fant sted, var Bergersen på rømmen i forbindelse med soning av en dom på to års fengsel fra 06.08. 1956.

2. Bergersens påståtte observasjon

Bergersen skal, etter at han ble pågrepet og igjen innsatt til soning, tatt kontakt med overlege Jon Leikvam i Botsfengslet, der Bergersen sonet.

Han skal da ha opplyst at han hadde opplysninger om drapet i Skippergaten. Nærmere bestemt hadde han sett Torgersen komme ut fra en port i Skippergaten 6 b den 06.12. ca. kl. 24.00, med andre ord én time før Torgersen skal ha vært der

Han avga politiforklaring 03.06. 1958 og forklarte seg i retten lørdag 07.06. og mandag 09.06. 1957.

Her fortalte han hvordan han hver dag gikk hjemmefra og helt ut til Ingierodden ved Gjersjøen, hvor han oppholdt seg om dagen for å skjule seg for politiet. Han opplyste at han brukte ca 2-2 1/4 time på turen fra Gjersjøen til Østbanen, og ga en nøye oversikt over veivalget gjennom sentrum, som blant annet inkluderte Skippergaten.

Han skal da ha sett Torgersen komme ut av en port som lå på den andre siden av gaten i forhold til Skippergaten 6 b.

I sin politiforklaring forandret han tidspunktet for observasjonen fra 24.00, og opplyste at hans egen klokke viste 23.45 da observasjonen fant sted. Fordi han senere samme morgen hadde konstatert at klokken hadde saktet med en time og 10 minutter, fant han det mer sannsynlig at observasjonen hadde skjedd kl. 00.55 enn kl. 23.45. Men det eneste han var rimelig sikker på, var at observasjonen hadde skjedd senere enn kl. 23.45, noe han begrunnet med at det

var stille i byen. Bergersens forklaring kan ikke tas til inntekt for at observasjonen skjedde presis kl. 00.55, hvilket Dorenfeldt åpenbart har gjort.

Årsaken til endringen av tidspunktet var angivelig at armbåndsuret var blitt skadet samme kveld ved Gjersjøen og hadde begynt å gå for sent.

Under hovedforhandlingen påsto Bergersen at han hadde sett Torgersen komme ut av porten som over inngangen var markert med nr. 6 b. Det viste seg at en gutt, forut for hovedforhandlingen, men etter Bergersens angivelige observasjon, hadde snudd skiltet med gatenummeret nr 9, slik at det viste 6.

Når Bergersen insisterte på at han hadde sett gatenummeret 6 *med tillegg av bokstaven "b"*, på gården som vitterlig var nr 9, er dette kvalifisert uriktig – det er ingen uenighet om at dette var en umulighet. Det var intet b-nummer på motsatt side av gaten. Bergersen løy utvilsomt på dette punkt, men han visste selvfølgelig ut fra sin avislesing at drapet var skjedd i 6 b.

Hvilken vekt ble Bergersens forklaring tillagt av aktor? Av avisreferatene fremgår det at Bergersens forklaring ble tillagt betydelig vekt. Det brukes uttrykk som "*det viktigste vitnet i saken hittil*", "*påtalemyndighetens hittil sterkeste kort*", "*kronvitne*" og – i Dorenfeldts prosedyre – "*nøkkelen til løsning*".

Hvorvidt – og i hvilken grad – lagretten tilla Bergersens forklaring vekt, vet vi ikke. På bakgrunn av Dorenfeldts skråsikre utlegging fremstår det imidlertid ikke som usannsynlig at den ble vektlagt.

Det er egnet til forbauselse at en aktor – som forutsettes å være objektiv – til de grader var blind for alle de varselamper som lyste for så vidt gjelder Bergersens troverdighet. Lie har behandlet dette i punkt 4 i utredningen, jfr. s. 6-13.

3. En nærmere analyse av Bergersens troverdighet

a. Innledning

Det foreligger en rekke omstendigheter som gjør at lagretten med god grunn skulle ha sett bort fra Bergersens forklaring. Det vises til gjennomgangen på side 13-17 i Lies utredning.

For det første hadde han en bakgrunn som fremstår – mildest talt – som svært problematisk. Han har kort og godt en *generell* troverdighet som er svært lav.

For det annet gjengir han en historie om sine daglige turer mellom Oslo sentrum og Gjersjøen som fremstår som meget usannsynlig. Ikke bare det påståtte veivalget, men også den tiden han hevder å ha brukt på disse daglige, lange turene, fremstår som en umulighet.

Det er også direkte påfallende at han ikke bare husker klokkeslett nøyaktig på minuttet seks måneder i ettertid, men at han nærmest løpende skal ha registrert hva klokken var 06.12. 1957 uten at noen grunn

til dette er opplyst. Og forklaringen om klokken som skal ha saknet en time og 10 minutter, deretter ha gått riktig i 6-7 timer, for så å gå tilbake til å sakne, er for absurd til å kunne aksepteres. Det gjør ikke saken bedre at han forklarte at Torgersen hadde lue på – noe som ikke var tilfellet.

Omstendighetene omkring hans insistering på at Torgersen angivelig kom ut av en port som var merket med "6 b" tyder også på at han var mer enn alminnelig villig til å klistre Torgersen til åstedet. Som det fremgår av Lies analyse, må det her dreie seg om en bevisst løgn fra Bergersens side.

Det er en uomtvistelig og bevisst usannhet når Bergersen ved gjentatte anledninger fremhever dette nummeret – som han til overmål plasserer uriktig i forhold til porten.

I tillegg kommer at han neppe kan ha passert mellom Østbanestasjonen og sjøen uten å ha blitt sett av politiet. I denne forbindelse ble det for øvrig gitt direkte uriktige opplysninger fra politiet og fra statsadvokat Wiker i forbindelse med gjenopptakelsessaken i 1973 – 76.

Bergersens forklaring på hvorfor han ikke gikk til politiet med sine opplysninger før hovedforhandlingen fremstår også som søkt, og var ikke nevnt i hans første politiforklaringer.

b. Særlig om Rt. 2001 side 1565

I avgjørelsen fra Høyesteretts kjæremålsutvalg fra 2001 er det på side 1565 uttalt:

"Hvilken vekt som er tillagt Ørnulf Bergersens vitneprov, er det vanskeligere å si noe om. Hans historie, som av Torgersen fremstilles som utrolig oppdiktet, inneholder også elementer som etter utvalgets mening ikke så lett kan tenkes å være diktet opp."

Det beklagelige er at kjæremålsutvalget ikke presiserer hva man her har i tankene – slik sett unndrar påstanden seg enhver form for kontroll.

Dersom påtalemyndigheten skulle fastholde at det er elementer i Bergersens forklaring som "ikke så lett kan være diktet opp", ber vi om at det blir presisert hvilke momenter dette i tilfellet skal dreie seg om.

c. Hva vet vi i dag?

Det er en rekke nye omstendigheter/nye bevis i saken i forhold til situasjonen i 1958.

– Gangtid

Bergersens påstand om gangtid og avstander har blitt nøye analysert. Det vises til Lies analyse i pkt. 5.2. Som der påpekt, gjorde Bergersen et poeng av at han hadde skadet kneet og at

han i den forbindelse anførte at han på den aktuelle dag – 06.12. – ”*sikkert brukte dobbelt så lang tid som vanlig, om ikke enda lenger tid*”. Hvis dette skal legges til grunn, indikerer det – som Lie påpeker – at han ikke kan ha vært i sentrum før ca kl. 02.00.

– Nattlosji

Videre analyserer Lie også omstendighetene omkring Bergersens forklaring med hensyn til nattlosji (i pkt. 5.4) og påviser at Bergersens forklaring overhodet ikke stemmer med de nå innsamlede opplysninger med hensyn til når det var soloppgang i Oslo 07.12.

– Bergersens armbåndsur

Enda viktigere er analysen mht. Bergersens endrede forklaring for tidspunkt da han observerte Torgersen, se pkt. 5.5. hos Lie.

Dette er det Gjenopptakelseskommissjonen som er nærmest til å utrede – men hos Lie er denne utredningen foretatt.

Konklusjonen er at Bergersens forklaring for så vidt gjelder den angivelige forsinkede klokke ”*er så usannsynlig at det trygt kan ses bort fra*”.

– Bergersen ville blitt oppdaget

Lies analyse behandler også tilstedeværelsen av politimenn i området rundt Skippergaten 6 b – se også pkt. 4.1. Det fremgår av utredningen at det er lite sannsynlig at Bergersen ikke ville blitt lagt merke til/oppdaget av de mange patruljerende polititjenestemenn i området – hvis hans forklaring var sann. Bergersen var på dette tidspunkt etterlyst av politiet fordi han var på rømmen fra Botsfengselet.

– Uoverensstemmelsene i Bergersens forklaring

Analysen gjennomgår alle uoverensstemmelsene i Bergersens forklaring – se pkt. 5.7 – som ytterligere bekrefter Bergersens totale mangel på troverdighet. Han må ha løyet bevisst.

– Ingen iakttakelse av guttesykkel

En siste – men svært interessant detalj: Torgersen brukte som kjent nevøens guttesykkel, som var altfor liten for ham. Sykkelens størrelse var – sammen med at det ikke var lykt på sykkelen – årsaken til at han ble pågrepet. Det er helt uforståelig at ikke Bergersen – hvis det virkelig er sant at han iakttok Torgersen – la merke til at sykkelen var en liten guttesykkel. Dette er spesielt påfallende når man vurderer alle de øvrige detaljene som Bergersen påstår han husker.

d. Bergersens motiv

Også på dette punkt foreligger det nye opplysninger: Ved hovedforhandlingen i 1958 var det ikke kjent at Bergersen på tidspunktet for hans henvendelse fengselsmyndighetene/påtalemyndigheten hadde en benådningssøknad under behandling. Denne var sendt 17.02. 1958.

Det er selvfølgelig ikke slik at det var noen avtale mellom Bergersen og påtalemyndigheten, hvor hans forklaring nærmest ble kjøpt. Spørsmålet er imidlertid om ikke Bergersen ønsket å styrke sin benådningssøknad gjennom å avgi en forklaring som støttet påtalemyndighetens sak. Resultatet *ble* en ettergivelse av en del av den gjenstående straff. Påtalemyndigheten vil selvsagt anføre at det ikke er noen form for årsakssammenheng på dette punkt – og det lar seg selvsagt umulig motbevise. Det sentrale er imidlertid ikke hva som var den faktiske begrunnelse for ettergivelse av reststraffen, men at Bergersen *muligens tenkte* at en støttende vitneerklæring i Torgersen-saken ville bli sett på med sympati ved behandlingen av søknaden.

e. Konklusjon

Når man sammenholder de omstendigheter som medfører at tilliten til Bergersens troverdighet var sterkt redusert i 1958, med det vi i ettertid vet om Bergersen og de direkte usannsynligheter og usannheter som hefter ved hans forklaring, medfører dette at vi trygt kan se bort fra hele forklaringen. Den har kort og godt ingen bevisverdi i forholdet til Torgersens befatning med drapet på Rigmor Johnsen.

Som nevnt ovenfor, vet vi ikke hva lagretten la til grunn. Konklusjonen er at Bergersens forklaring ikke skulle vært tillagt noen vekt i 1958. Og vi kan i dag med sikkerhet konstatere – på bakgrunn av de tilleggsmomenter som har fremkommet med hensyn til Bergersen – at bevisverdien er null.

I den grad Bergersens forklaring ble tillagt vekt i 1958, er det ut fra sakens nye omstendigheter påvist at dette i så fall var klart uberrettiget.

Et avsluttende punkt: Da Torgersen hørte Bergersens forklaring i lagmannsretten, ble han sterkt opphisset og angrep Bergersen. Det oppsto store tumulter og Torgersen ble lagt i jern. Noe moment i Torgersens disfavør kan dette umulig være: Torgersen hadde ikke noen problemer med å ta inn over seg andre vitneforklaringer som han sikkert reagerte på, men da Bergersen serverte sine usannheter kokte det tydeligvis over for Torgersen. Han visste hva som sto på spill, og som det ved gjentatte ganger har blitt fremhevet: Slik kan en uskyldig mann reagere i desperasjon over en åpenbart usann forklaring.

Vitneprovet fra Ørnulf Bergersen representerer kort og godt en falsk forklaring.

4. Særlig om forholdet til straffeprosessloven § 391 nr. 1

Vi har vurdert om vi skal anføre at straffeprosessloven § 391 nr 1 kommer til anvendelse. Man kan gjenåpne en sak til fordel for siktede bl.a. når et vitne har gitt falsk forklaring i saken og det ikke kan utelukkes at dette har innvirket på dommen til skade for siktede.

Vi har prinsipalt ikke villet påberope oss denne bestemmelsen, som bl.a. krever – i tillegg til at forklaringen er falsk – også kreves at det ikke kan utelukkes at vitneprovet kan ha innvirket på dommen til skade for siktede.

Med den tilnærmet 100 % visshet som de sakkyndige konkluderte med for så vidt gjelder de tekniske bevis, legger vi til grunn at lagretten hadde kommet til det samme resultatet uten at Bergersen eventuelt ville ha forklart seg.

Vi understreker imidlertid at *hvis* Gjenopptakelseskommisjonen skulle være av den oppfatning at vi ikke kan se bort fra at vitneprovet fra Bergersen kan ha innvirket på dommen til skade for Torgersen, vil § 391 nr 1 bli påberopt subsidiært.

Forholdet er således at det beror på kommisjonens vurdering av hvordan de tre viktigste tekniske bevis ble oppfattet i 1958 om § 391 nr 1 vil bli anført som et selvstendig gjenåpningsgrunnlag.

5. Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

De forhold som er påpekt i nærværende punkt utgjør "særlige forhold" i relasjon til § 392 annet ledd og skal således inngå i beslutningsgrunnlaget for så vidt gjelder vurderinger etter denne bestemmelsen.

I forhold til § 391 nr. 3 foreligger det flere nye omstendigheter, jf. Lies analyse. I tillegg refererer Bergesens forklaring seg til "*det øvrige bevisbildet*", som også skal inngå i beslutningsgrunnlaget sammen med nye omstendigheter og nye bevis.

E. Konklusjon

Vi kan da oppsummere den samlede bevissituasjonen for så vidt gjelder de bevis som knytter seg til kjelleren i Skippergaten 6 b.

Vi har påvist at fyrstikkbeviset direkte taler for Torgersens uskyld.

Avføringsbeviset har helt fra uttalelsen fra den rettsmedisinske kommisjon hatt liten eller ingen bevisverdi. I tillegg har de etterfølgende analysene ytterligere forsterket den rettsmedisinske kommisjonens konklusjon.

Vitneprovet fra Ørnulf Bergesen representerer et regulært falsum – mer er det ikke å si om det.

Vi kan således konkludere med at heller ikke bevisene som knytter seg til åstedet støtter påtalemyndighetens drapsteori.

De styrker og bekrefter dermed konklusjonene vi trakk ovenfor i forbindelse med pkt. II og III.

Vi skal nå i pkt. V foreta den siste drøftelsen: Hadde Torgersen følge med en kvinne drapskvelden, eller var han alene?

V. PERIODEN CA. KL. 22.50 – CA. KL. 00.55. VAR TORGERSEN SAMMEN MED EN KVINNE?

A. Innledning

Det siste spørsmålet i beviskjeden er om Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne da han kom hjem til Tore Hunds vei 24, og at han – etter et opphold på bolig – syklet og gikk sammen med henne tilbake til sentrum, er riktig.

Vi skal i nærværende punkt V foreta en ny og utvidet analyse av dette spørsmålet som ikke tidligere har vært stilt direkte.

Dette temaet var helt sentralt under hovedforhandlingen i 1958. Aktor påsto med styrke at Torgersen ikke hadde noe alibi, at hans forklaring var en regulær bløff, og at dette således representerte et viktig bevis for at han hadde noe å skjule.

Torgersen har – som kjent – forklart at han traff denne kvinnen på veien hjem fra sentrum til Tore Hunds vei 24, og var sammen med kvinnen drøye to timer, frem til anslagsvis ca. kl. 00.55 da de skiltes ved krysset Akersgaten/Prinsens gate, og Torgersen syklet hjemover og ble anholdt ca. kl. 01.00.

Vi har valgt å behandle hele denne perioden under ett for å få frem helheten i faktum. Det må innledningsvis understrekes at det er *moren* – Dagmar Torgersen - og ikke en uidentifisert kvinne, som representerer Torgersens alibi. Moren har som kjent bekreftet at Torgersen kom hjem ca. kl. 23.30 – antakelig noe før – og at han var *en time* på bopel. På samme måte har søsteren Dagmar Halvorsen bekreftet at han var der da hun kom hjem ca. kl 2330.

Som vi skal se har også de øvrige familiemedlemmene bekreftet at Torgersen ikke var alene. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

På dette punktet står vi overfor to alternative hendelsesforløp:

- Torgersens forklaring om at han traff en kvinne, var sammen med henne og syklet henne tilbake til sentrum.
- Påtalemyndighetens teori om at Torgersen aldri traff en kvinne, men at han bløffet sine familiemedlemmer til å tro at han ikke var alene – for deretter å dra tilbake til Skippergaten 6 b for å anstifte en brann.

Ved tidligere behandlinger har man hatt et ensidig fokus på spørsmålet om *kvinnens identitet*. Dette er selvsagt ikke uinteressant, men det forhold at hun er ukjent er bare ett – av mange – momenter i drøftelsen om Torgersen var alene eller ikke.

Vi skal legge følgende disposisjon til grunn:

I pkt. B skal vi analysere Torgersens forklaring.

I pkt. C skal vi påvise at Torgersens forklaring er sannsynlig.

I pkt. D skal vi påvise hvordan Torgersens forklaring bekreftes av hans nærmeste familie.

I pkt. E skal vi tilbakevise påtalemyndighetens påstand om at familiens forklaringer kan bortforklares som resultat av bløff fra Torgersens side.

I pkt. F skal vi påvise at Torgersens forklaring av veivalget tilbake til Akersgaten er sannsynlig og at *en følge av dette* må hans forklaring mht. at han har følge med en kvinne også være riktig.

I pkt. G drøfter vi noen forhold som refererer seg til forhold etter arrestasjonen.

I pkt. H behandler vi tidligere behandlinger av gjenopptakelseskommissjonen av spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke.

I pkt. I behandler vi hvordan momentene som drøftes i nærværende punkt forholder seg til henholdsvis straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

B. **Torgersens forklaring – en kronologisk gjennomgang**

Vi skal i det følgende vurdere Torgersens forklaring og drøfte om det er forhold ved den som gjør at den sannsynligvis er riktig – eller om den fremstår som lite troverdig. Torgersens forklaringer er som nevnt ovenfor, inntatt i bilagsbind D 1.

Torgersen har helt konsekvent forklart at han hadde med seg en kvinne hjem.

Ved pågripelsen – ca. kl. 01.00 – ønsket ikke Torgersen å gi nærmere opplysninger om hvor han kom fra og om han hadde hatt med seg noen. Torgersen hadde drukket tidligere på kvelden og var ute på sikring.

Det sentrale poeng er imidlertid at han allerede i det *første avhøret* – umiddelbart senere samme natt – gjorde nærmere rede for at han hadde med seg en kvinne hjem, som han senere fulgte tilbake til sentrum.

Vi skal se på de nærmere detaljene i denne forbindelse:

1. Torgersens gangtid fra sentrum til bopel.

Torgersen har i gjentatte forklaringer opplyst at han kom hjem til bopel, ca. kl. 23.30, antakelig noe før. Torgersen har holdt fast ved denne forklaringen helt fra arrestasjonen, og det har aldri blitt godtgjort at han har forklart seg på en uriktig eller selvmotsigende måte.

En ankomsttid på bopel ca. kl. 23.30 stemmer – som tidligere påpekt - godt med den tiden det tar å gå fra Grand Hotell, treffe en kvinne, snakke med henne og gå hjem til Tore Hunds vei 24.

Dette tidsforløpet passer således helt med Torgersens forklaring.

Dette samsvarer også med tidsforbruket til politibetjentene Johansen og Amundsen, som gikk strekningen fra Grand til Tore Hunds vei 24 på henholdsvis 45 og 41 minutter.⁶

2. Opphold på bolig

Torgersen forklarte at han var hjemme ca. en time, frem til ca. kl. 00.30.

Dagmar Torgersen har i alle forklaringer – og i alle år så lenge hun levet – bekreftet Torgersens forklaring, og moren har alltid vært *helt sikker* på at Torgersen hadde med seg en kvinne. Det er på dette punktet for alle praktiske formål full overenstemmelse mellom det Torgersen forklarer og det Dagmar Torgersen forklarer.

Hun har videre forklart at hun blant annet hørte at det ble spilt musikk fra Torgersens rom. Som vi har påpekt ovenfor i punkt II B, er dette et indisium på at Torgersens forklaring mht. at han hadde med seg en kvinne er riktig: Å spille musikk alene for eventuelt å bløffe moren mht. at han hadde med seg en kvinne, fremstår som et uegnet middel for å gjennomføre en bløff: Om man spiller musikk eller ikke, legger ingen føringer på om man er alene eller sammen med en annen.

I politiforklaring 11.12.1957 sa Torgersen ingenting om oppholdet i Tore Hunds vei.

I politiforklaring 17.12.1957 forklarte han:

"På spørsmål forklarer siktede at han gikk inn stueveien, og både siktede og Gerd gikk opp i 2. etg., nemlig opp på siktedes rom. ... (På spørsmål forklarer siktede at han ikke snakket med noen hjemme før han skulle gå igjen, og da snakket ham med sin mor og sin søster. På spørsmål forklarer siktede at hans mor lå og sov, men så kom hans søster og vekket henne. På spørsmål forklarer siktede at hans mor og søster var i 1. etg., og han var nede og snakket med dem, og bad dem bl.a. å sette over tevannet til han kom tilbake, og han opplyste at han var tilbake om en halv time. Gerd var hele tiden på siktedes rom i 2. etg. og verken siktedes mor eller hans søster så eller snakket med henne. Siktede sa til sin mor og søster inne på kjøkkenet at han hadde en pike oppe som han skulle sykle hjem. Siktede var så oppe i trappen og ropte på Gerd. Men da hun ikke hørte, gikk han opp og hentet henne. På spørsmål forklarer siktede at han ikke tror at hans mor eller søster så Gerd da hun gikk ut. Gerd gikk ut stueveien, mens siktede gikk ut kjøkkenveien, idet syklen sto i kjøkkengangen." (våre understrekninger).

⁶ Dok. 22 s. 51-52

Under den rettslige forundersøkelse 18.02.1958 forklarte han:

"Hjemme gikk han rett opp på sitt rom med Gerd og så ingen av familien. Etter en stund gikk han ned for å drikke og Gerd ble sittende på rommet. I stuen traff han moren, som hadde ligget og sovet, men var blitt vekket – enten av at hun hørte ham eller av søsteren som kom hjem. Han tok en kopp kaffe, og moren spurte om hun skulle skjære noe mat, og han forklarte at han hadde en pike på rommet. Han satt nede en kort stund, og gikk så opp igjen til Gerd. Han skulle sykle henne hjem, og gikk ned for å skifte klær, og sa til moren at han tok sykkelen til en liten nevø."

Det er således ingen innbyrdes motsetninger i Torgersens forklaringer.

Hvis Torgersen gjennom sine forklaringer ønsket å skape et falskt inntrykk av at han hadde med seg en kvinne hjem, skulle man vente at han var påpasselig med å få fram detaljer som kunne underbygge historien. I de to første politiforklaringene (07. og 11.12.1958) nevnte han ingen detaljer, med unntak av at de *"spilte grammofon meget lavt"* (07.12). Det er først i forklaringen av 17.12. at forklaringen blir detaljert. Men her kommer detaljene som svar *"på spørsmål"*. Det er rimelig å tolke dette slik at Torgersen selv ikke tok initiativ til å fortelle detaljene at moren sov og ble vekket, at han ba henne sette over tevannet og sa at han skulle bli borte en halv time, at han ikke trodde moren og søsteren hadde sett kvinnen og at hun gikk ut stueveien og at han selv gikk ut kjøkkenveien fordi sykkelen stod der. Han gjentok ikke det han uoppfordret hadde sagt i politiforklaringen 07.12. om at de hadde spilt grammofon.

Det bestemte inntrykk man får når man leser forklaringene er at Torgersen ikke selv forsto betydningen av de detaljene som kommer fram i avhørene, og la tydeligvis ingen spesiell vekt på å understreke hverken tidspunktet han kom hjem på eller at han hadde med en kvinne – dette ville han utvilsomt vært opptatt av, hvis han rundt midnatt eller like etter, hadde drept Rigmor Johnsen.

3. Omstendighetene ved avreise

Omstendighetene rundt Torgersens avreise fra bopel ca. kl. 00.30 er spesielt interessante.

Vi minner om Torgersens forklaring i det ovenfor nevnte avhøret av 17.12, hvor Torgersen forklarte:

"at han ikke tror at hans mor eller søster så Gerd da hun gikk ut stueveien (vår understrekning), mens siktede gikk ut kjøkkenveien (vår understrekning), idet sykkelen sto i kjøkkengangen."

Nøyaktig den samme detaljen om at det nødvendigvis må ha vært to personer – som i utgangspunktet fremstår som helt uvesentlig – har både mor og søster, helt uavhengig av Torgersen, forklart.

Og Torgersens forklaring var som påpekt ovenfor, et svar på *politiets* forespørsel, og ikke noe Torgersen forklarte på eget initiativ – på tross av at det har meget stor betydning for vurderingen av spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke.

Dette er helt vesentlig og beviser kort og godt at Torgersen ikke var alene. En og samme person kan ikke forlate en leilighet gjennom to forskjellige dører samtidig.

4. Klokkeslett for avreise

Torgersen har forklart at han reiste sammen med kvinnen ca. kl. 00.30. Klokkeslettet er bekreftet av Torgersens øvrige familie – og legges også til grunn av påtalemyndigheten.

C. Hvorfor er Torgersens forklaring sannsynlig?

Påtalemyndigheten påstår at Torgersen bløffet mht. at han hadde følge med en kvinne.

Da oppstår spørsmålet: *Hvorfor* skulle Torgersen bløffe på denne måten?

Dette kompliserende momentet er jo helt unødvendig: Torgersen trengte ikke å lansere en ukjent tredjeperson - som han til overmål *visste* aldri ville melde seg – hvis han ønsket å gi en begrunnelse for returen til sentrum. Han vil jo på denne måten nærmest invitere til at hans forklaring ble underkjent som usannsynlig all den stund han visste at kvinnen ikke ville dukke opp.

Og hva er sannsynligheten for at Torgersen – som hypotetisk drapsmann – ønsket ut en fiktiv forklaring i tiden mellom drapet og ankomst til Tore Hunds vei 24, og at han – med en gang han snakket med mor på bopel – umiddelbart iverksatt en plan om bløff mht. et kvinnelig følge?

Og hvis han virkelig ønsket å bløffe moren, hadde han vel vekket henne ved ankomst? Det gjorde han som kjent ikke.

En slik bløff innebærer også en betydelig risiko. Er det sannsynlig at han ville risikere å bløffe med hensyn til et punkt, som det var en stor mulighet for kunne bli gjennomskuet? Muligheten for at bløffen ikke ville være vellykket, måtte fremstå som nærliggende – med de svært alvorlige følger dette ville ha for Torgersen.

Konklusjonen er at påtalemyndighetens påstand om at Torgersen hadde som motiv å bløffe sin familie, fremstår som spekulativ og ulogisk og uten basis i sakens bevisligheter. Dette kommer vi tilbake til nedenfor under pkt. E.

D. Torgersens forklaring bekreftes av Torgersens øvrige familie

Dette er et av sakens mest springende punkter. Som det vil fremgå i fortsettelsen er det sterk støtte i de øvrige vitneforklaringene for at Torgersen hadde følge med en kvinne.

1. Dagmar Torgersen

Dagmar Torgersens forklaringer er inntatt i bilagsbind D 2.

Ankomsten kl. 23.30

Dagmar Torgersens forklaring er ikke til å misforstå: Torgersen hadde med seg en kvinne da han kom hjem.

Dagmar Torgersen ble som nevnt avhørt allerede kl. 04.00 lørdag 07.12. Det er ikke mulig at hun kan ha *samordnet* sin forklaring med Torgersens – og det har heller aldri vært påstått av påtalemyndigheten.

Perioden kl. 23.30-00.30.a. Hva iakttok Dagmar Torgersen?

Her er omstendighetene ved Torgersens avreise fra bopel ca. kl. 00.30 av spesiell viktighet: I sin forklaring 20.12 forklarte hun:

"Vitnet forklarer at da siktede kom inn til henne og hennes datter på kjøkkenet, hørte vitnet at utgangsdøren mot Tore Hunds vei ble lukket. Vitnet så ikke ut og hun så ikke piken. Siktede gikk nemlig ut døren mot Økernveien via kjøkkeninngangen hvor sykkelen sto". (Vår understrekning).

Denne detaljen med hensyn til at henholdsvis Torgersen og kvinnen brukte forskjellige utgangsdører *samsvarer helt med Torgersens forklaring*

Bløff eller samordning fremstår på dette punkt som direkte utelukket, jf. nedenfor under pkt. E.

Vi kan altså konkludere med at Dagmar Torgersen ved selvsyn kunne konstatere at det var *to personer som forlot Tore Hunds vei 24 på nøyaktig samme måte som Torgersen forklarte*.

b. Hva hørte Dagmar Torgersen?

I tillegg til å se at det måtte være to personer, *hørte* hun også skritt av en kvinne.

I avhøret av 20.12 heter det:

"Vitnet forklarer at hun helt tydelig hørte skritt etter lyden av hæler etter et menneske i trappen, og ved siden av dette hørte vitnet at det knirket i trappen... Hun mener at lyden og skritt etter hæler kom fra en pike".

Under den rettslige forundersøkelsen 18.02.58 forklarte hun:

"... at det gikk en i trappen med høye hæler".

Innbilning/bløffing kan man i denne forbindelse se bort fra. Man kan ikke innbille noen til å høre eller se ting som de vitterlig ser eller hører. Noen samordning eller andre forsøk på bortforklaring fra

påtalemyndighetens side fremstår som helt teoretisk, se igjen nedenfor under pkt. E.

2. Torgersens søster – Dagmar Halvorsen

Dagmar Torgersens forklaringer er inntatt i bilagsbind D 3.

Også søsteren bekrefter i sine forklaringer at Torgersen ikke var alene – og noen påvirkning/overtalelse fra brorens side er også her utelukket.

I søsterens forklaring allerede 11.12. heter det:

"Den siktede kom inn på kjøkkenet, men før han kom inn hørte vitnet at døren ut på stuesiden ble åpnet. Siktede spurte så om å få låne sykkel for å kjøre piken hjem og han ba dem om å ha varm te til han kom hjem idet han bare skulle være borte en halv time. Siktede gikk så ut kjøkkenveien, og vitnet kan tenke seg at klokken da var ca. 00.20-00.30". (Vår understrekning.)

Igen blir spørsmålet: Hvordan kunne søsteren forklare seg om denne detaljen som overhodet ikke var et tema i etterforskningen på dette tidspunktet.

Denne helt sentrale detaljen har påtalemyndigheten – så vidt vites – aldri kommentert, og Gjenopptakelseskommisjonen har heller aldri behandlet den, på tross av at den påpekes i Eskelands utredning "Bevisene i Torgersen-saken". Hvordan kan man utelate behandlingen av et så viktig bevis?

Dessuten er det vel rimelig å tro at Torgersen ikke ville gitt uttrykk overfor moren at han ville komme tilbake allerede etter en halv time, hvis han skulle rekke frem og tilbake til Skippergaten 6 b og gjennomføre forsøket på ildspåsettelse?

3. Torgersens bror – Johan Torgersen

Johan Torgersens forklaring er inntatt i Bilagsbind D 5.

I tillegg har vi forklaringen fra Johan Torgersen, som ble avhørt 20.12.57. Broren hadde også rom i andre etasje, ved siden av Torgersen. Han hadde sovnet på rommet den aktuelle kvelden, og forklarer:

"V sovnet og våknet av at noen gikk ned trappen. Det var to som gikk. På spørsmål av om han hørte de pratet forklarte han at han bet han seg ikke merke i."

Denne helt kortfattede forklaringen representerer en ytterligere bekreftelse på at Torgersen ikke var alene. Også her fremstår mulighetene for påvirkning/samordning som helt usannsynlig, da ville broren rimeligvis ha kommet med ytterligere detaljer.

Han gjenga imidlertid – helt korrekt – det lille han hadde opplevd. Det var ikke mye, men vesentlig.

4. Konklusjon

Vi kan da oppsummere: Torgersens tre familiemedlemmer har – hver for seg – forklart seg nøyaktig og konsistent: Torgersen hadde med seg en kvinne.

Hans detaljerte forklaring med hensyn til oppholdets varighet og innhold bekreftes således av familiemedlemmene. Det vises her til forklaringene vedrørende forhold som:

- At Torgersen hadde med seg en kvinne hjem
- At Torgersen og kvinnen var på Torgersens rom i 2. etasje hvor de spilte plater
- At Torgersen spurte om å få låne nevøens guttesykkel
- At de to dro fra Tore Hunds vei 24 på sykkel
- At Torgersen før de dro sa at han kom hjem om ca en halv time og ba moren sette over te
- At Torgersen gikk ut kjøkkeninngangen hvor sykkelen sto. Kvinnen gikk ut hovedinngangen

Det er særlig grunn til å fremheve betydningen av at det siste punktet: Torgersen og Gerd gikk ut hver sin dør. Denne detaljen kan ikke være avtalt og beviser at Torgersen hadde med seg en kvinne hjem.

Det springende punkt blir da om påtalemyndigheten kan presentere et troverdig alternativ som gjør at man kan se bort fra disse klare forklaringene. Dette har påtalemyndigheten aldri gjort.

Og igjen: Hvorfor har ikke Gjenopptakelseskommisjonen – som har en plikt til å utrede saken – tidligere behandlet disse viktige detaljene?

Og det kan ikke være slik at tvil/diskusjon om hvem denne kvinnen faktisk var, og det forhold at hun i etterkant ikke har latt seg identifisere, overkjører og nullstiller familiens sikre vitneprov – avgitt helt uavhengig av Torgersens forklaring. Vitneprovne fra den øvrige familie – særlig morens – står på egne ben, og forringes ikke ved at man ikke kan avsløre kvinnens identitet.

Hovedspørsmålet er om Torgersen hadde med seg en kvinne hjem – bispørsmålet er identifikasjonen av denne kvinnen. Man kan ikke snu hovedspørsmål og bispørsmål på hodet. Man kan ikke starte med spørsmålet om kvinnens identitet, for deretter – etter å ha konstatert at hun ikke er kjent – påstå at det beviser at Torgersen ikke hadde med en kvinne hjem.

E. Påtalemyndighetens forsøk på bortforklaring: Torgersen bløffet sin nærmeste familie mht. at han ikke var alene

Innledning

For påtalemyndigheten har det vært av helt sentral betydning å prøve å bevise at Torgersen var alene – i motsatt fall rakner hele saken.

Men påtalemyndigheten har store problemer med å bortforklare de klare vitneprovene fra Torgersens mor, søster og bror. I denne forbindelse står påtalemyndighetens alternative forklaringer mht. *hvorfor* mor, søster og bror forklarer seg slik de gjør, helt sentralt.

Hva er begrunnelsen for hvorfor familiens medlemmer angivelig skal ha forklart seg uriktig med hensyn til om Torgersen var alene i følge påtalemyndigheten? På dette punkt kan det teoretisk være flere mulige forklaringer, men det er bare én forklaring som påtalemyndigheten har ansett for å være sannsynlig, jf. nedenfor under 3.

– Alternativ 1 – "konspirasjonsteorien"

Hypotetisk kan man stille spørsmålet om Torgersen kan ha overtalt sine nærmeste familiemedlemmer til å lyve med hensyn til den aktuelle kvinnens eksistens, med andre ord nærmest en ren konspirasjonsteori.

En slik påstand savner imidlertid enhver støtte i sakens bevisligheter, og påtalemyndigheten har selv avskrevet denne hypotesen ved behandlingen av tidligere begjæringer om gjenåpning.

– Alternativ 2 – foreligger det noen form for tilpasningsmuligheter i forholdet mellom Torgersens forklaring og forklaringene fra hans familie?

Da mor og datter avga sine forklaringer, var *tilpasning* i forhold til Torgersens forklaringer en umulighet: På dette tidspunktet hadde det ikke vært noen presseomtale av de elementene som de forklarte seg om med hensyn til tidspunkt, hva som ble sagt under oppholdet, eierforhold til sykkel, om han var alene osv.

Dette alternativet er således like usannsynlig som alternativ 1: Vi minner for øvrig igjen om *tidspunktet* for morens første forklaring hvor hun allerede 3,5 timer etter at Torgersen forlot bopel opplyser at Torgersen hadde med seg en kvinne.

Moren hadde i tillegg ingen foranledning til å vite at dette punktet – spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke - ville være et helt sentralt punkt ved den senere vurdering av skyldspørsmålet.

– Alternativ 3 – innbilnings-/bløff-teorien

Påtalemyndighetens anførsler fremgår av pressereferatene fra statsadvokatens prosedyre – se Lies analyse i begjæringen av 11.06.15, som også er inntatt som vedlegg i bilagsbind C 1 til nærværende begjæring.

Arbeiderbladet skrev 13.06.1958 at Dorenfeldt mente at Torgersen kan ha innbilt familiemedlemmene at han hadde med en kvinne på rommet, og at dette har festet seg hos familien, og at dette igjen er en psykologisk forklaring på at mor, datter og bror *trodde de hørte* det de forklarte seg om, det vil si fottrinn i trappen av en kvinne.

Tidligere statsadvokat Frønsdal tiltrådte denne innbilnings-teorien i sine innlegg forut for behandlingen av gjenåpningsavgjørelsen i 2001: Han anførte - etter at L. J. Dorenfeldts teori ble referert - at det ikke er "*lett å se det annerledes*".

Men som nevnt ovenfor: Det er direkte spekulativt og lite sannsynlig at familiemedlemmenes forklaringer mht. hva de *så* og *hørte* kan bortforklares som resultatet av suggesjon/bløff.

En ting er at det er lite sannsynlig at man kan innbille noen at man skal tro på noe som lett lar seg gjennomskue som bløff. Enda mindre sannsynlig er at man skal innbille tre familiemedlemmer - uavhengig av hverandre - at de hører noe som er fiktivt. Og helt usannsynlig er man kan bløffe to familiemedlemmer til å se noe som ikke er en realitet.

Dette innebærer at påtalemyndighetens bortforklaring av at vi ikke skal legge tre klare og sikre vitneprov til grunn, er uholdbar.

F. **Torgersens forklaring vedrørende veivalget tilbake til sentrum**

Vi har ovenfor i nærværende del 3 pkt. III godtgjort at den ruten som Torgersen oppga han fulgte tilbake til sentrum, ikke er problematisk i forhold til den tiden som Torgersen hadde til disposisjon.

Vi har sannsynliggjort hvorfor Torgersens forklaring om veivalget tilbake til sentrum må være riktig: Hvordan skulle Torgersen - mens han satt isolert i varetekt - kunne "rekonstruere" en fiktiv tilbakekomst til sentrum, for så å få regnestykket til å gå opp nærmest på minuttet i forhold til den tid han brukte sammenlignet med den tid han hadde til disposisjon? Dette er - som tidligere påpekt - svært lite sannsynlig.

Dette forholdet har imidlertid en annen betydning som refererer seg til spørsmålet om han syklet alene eller ikke. Poenget er: Hvis Torgersens forklaring om at han syklet og gikk til Akersgaten er riktig, betyr det nødvendigvis at også hans forklaring om at han hadde med seg en kvinne må være riktig. Returen til Akersgaten blir bare forståelig hvis også den øvrige delen av forklaringen er riktig, dvs. at han ikke var alene. Hvorfor skulle han ellers begi seg til krysset Akersgaten/Prinsensgate?

Vi kan således fastslå at dette er ytterligere et moment som tilsier at han forklarte seg sannferdig da han forklarte at han hadde vært sammen med en kvinne tidligere på kvelden.

Ståle Eskeland har i Bevisene i Torgersen-saken side 538 behandlet vitneforklaringen til drosjesjåfør Georg Lødding. I Løddings politiforklaring av 10.12.57 - inntatt i bilagsbind D 17 - forklarte han at han ca kl 23.45 på drapskvelden fikk se en liten herresykkel med en kvinne sittende foran på stangen nedover Økernveien i retning Havnegaten. Både stedet, sykkeltypen og det var en kvinne med stemmer med Torgersens forklaring.

Men det er to forhold som ikke stemmer. Det er én times forskjell, og kvinnen satt på stangen, ikke bak på sykkelen. Lødding kan imidlertid ha observert – eller husket - feil. Det er unektelig påfallende dersom to par uavhengige av hverandre skulle ha kommet syklende på en liten herresykkel akkurat på dette stedet midt på natten i *desember*.

G. Noen etterfølgende omstendigheter

Vi kan således konstatere at påtalemyndigheten *ikke har noen bevis* som refererer seg til tidspunktet fra Torgersen kom hjem til bopel til han ble arrestert, og som tilsier at hans forklaring er uriktig, jf. pkt. B-F ovenfor.

Påtalemyndigheten har pekt på noen *etterfølgende omstendigheter* som – etter påtalemyndighetens mening – tilsier at han ikke var alene.

1. Torgersen har ikke kunne fortelle hva kvinnen heter til etternavn.

Dette er ikke påfallende at Torgersen ikke har nærmere informasjon om etternavn eller bopel. På tross av at han skal ha truffet henne tidligere er det ikke noen selvfølge at man i denne type situasjoner utveksler etternavn og adresse.

Lie drøfter også – på side 70 i sin analyse – om det er andre elementer i Torgersens forklaring som gjør den lite troverdig, og besvarer spørsmålet benektende.

Når man vurderer forholdene etter arrestasjonen er det imidlertid et annet etterfølgende moment som *har* betydning: Torgersen opplyste umiddelbart etter arrestasjonen at han hadde en avtale med den aktuelle kvinnen dagen etter, og han oppga også hvor og når han skulle treffe henne. Dette hadde han neppe tatt risikoen på hvis det var en bløff: Det hadde han alt å tape på. Politiet fulgte imidlertid ikke Torgersens oppfordring – noe som selvsagt var en klar etterforskningsfeil, og man kan bare spekulere i hvorfor dette ble unnlatt. Var det fordi man allerede var overbevist om at man hadde funnet drapsmannen?

2. Torgersen utpekte som kjent en uriktig kvinne (Gerd Berg) under hovedforhandlingen.

Torgersen utpekte under hovedforhandlingen i 1958 Gerd Berg som den kvinne som han traff ved Sentrum kino, og som han senere hadde med seg hjem til bopel – for så å sykle henne tilbake til sentrum. Dette var en uriktig forklaring, som Torgersen senere har trukket tilbake.

Det forhold at han løy under hovedforhandlingen var rimeligvis et moment som ble brukt i hans disfavør under hovedforhandlingen i 1958 og senere. Lie har vurdert bakgrunnen for Torgersens uriktige forklaring nærmere på s 75-77 i sin analyse som det vises til og som tiltres.

Ståle Eskeland har i *Bevisene i Torgersen-saken side 482 – 486, jf bilagsbind E 4*, gått nøye gjennom forholdet til Gerd Berg.

I tillegg har vi Torgersens egen forklaring av hva som skjedde under hovedforhandlingen.

Han skrev et åpent brev rettet til Gerd Berg i Arbeiderbladet i 1972, mens han fremdeles satt i fengsel, og hvor han ba om unnskyldning for sin uriktige identifikasjon. Brevet er sitert på side 482 i Ståle Eskelands "Bevisene i Torgersensaken".

I brevet heter det:

"Aner du ikke fellen som ble lagt for meg av den sannhetssøkende aktor Dorenfeldt? Husk tilbake - hvordan Dorenfeldt bokstavelig talt slapp deg inn i rettslokalet bak min rygg. -Dorenfeldt spurte om det var deg, mens jeg hadde ryggen til den dør du kom gjennom. – Jeg visste ikke noe om at det skulle bli en slik konfrontasjon i selve rettslokalet. Jeg svarte ja før jeg hadde sett deg. – At jeg gjentok mitt ja da du var kommet fram til vitneboksen kan jeg bare beklage. Det var kortslutning. Nå er det du og andre som må forstå.

Før du kom inn i rettslokalet hadde min forsvarer og jeg fått opplysninger som tydet på at du var sakens Gerd. Det var et fotografi, samt opplysninger om at du kjente noen boksere og at du hadde vært sammen med en som ble kalt Tarzan. Bildet av deg lignet Gerd, og opplysningene passet på meg.

Foruten dette hadde Gerd ringt til politiet en tid i forveien og bekreftet at hun hadde vært sammen med meg drapskvelden. Jeg var overbevist om at det var "min" Gerd som kom da Dorenfeldt smekket fellen i mens jeg hadde ryggen til.

I saken var det over 70 vitner. Du var den eneste som kom inn av døra bak min rygg. Det var arrangert som en overraskelse på et menneske som var fullstendig utslitt.

Jeg kan komme med unnskyldninger/forklaringer på min bedrøvelige opptreden, men jeg avstår fra det. Jeg var ikke større i den situasjonen.

Jeg er bedrøvet over at du har hatt en hard tid. La meg ønske deg hell og lykke fremover. – Jeg kan vanskelig gjøre noe her jeg sitter."

3. Kvinnen har aldri i ettertid meldt seg

Det er ikke påfallende at den aktuelle kvinne ikke meldte seg. Det kunne sannsynligvis være stigmatiserende for en ung kvinne å bli tilnærmet på gaten – for så å bli med Torgersen hjem. Dette gjelder spesielt hvis kvinnen sto i en familiesituasjon.

For øvrig er det vel også slik at etter hvert som årene går, blir lysten til å stå frem mindre og mindre: Kritikken for at kvinnen ikke har stått frem tidligere eskaleres jo etter hvert som tiden går.

Dessuten kunne den aktuelle kvinnen – på bakgrunn av de skråsikre sakkyndige uttalelsene – tro at Torgersen uansett var drapsmann, og at det av den grunn ikke var noen foranledning til å melde seg.

Konklusjonen blir at de omstendighetene påtalemyndighetene påberoper seg i forbindelse med dette punkt, ikke har stor bevisverdi.

Men – det *var* en kvinne som meldte seg:

Like etter drapet av Rigmor Johnsen ringte en ikke-identifisert kvinne til politiet og opplyste at hun hadde vært sammen med Torgersen drapskvelden. Det spesielle ved denne samtalen er at hun kunne gi detaljer om oppholdet i Tore Hunds vei 24 som ikke hadde vært beskrevet av pressen. Uansett om denne kvinnens identitet ikke har latt seg bringe på det rene, må det være klart at det er en stor mulighet for at dette virkelig var den kvinnen Torgersen hadde med seg hjem. Den eneste alternative forklaring er at innringingen må ha vært foretatt av Torgersens søster Dagmar. Men dette representerer selvsagt et rent postulat, og er fullstendig uten forankring i sakens øvrige bevisligheter.

Referatet av denne innringning er inntatt i bilagsbind D 18.

4. Nærmere om kvinnens identitet

Kvinnens identitet har aldri blitt avklart. På slutten av 1990-tallet ble det reist spørsmål om – og argumentert for – at Gerd Kristiansen var den aktuelle ledsager.

Dette skyldes først og fremst at Torgersens daværende forsvarere først på dette tidspunkt fikk tilgang til – noen for dem – ukjente politidokumenter. Disse omfattet blant annet politiforklaringene fra to nye vitner som arbeidet i en skotøyforretning. Disse var kolleger av Gerd Kristiansen, og fortalte at Kristiansen dagen etter drapet hadde fortalt at hun var den Gerd som politiet etterlyste.

Disse kvinnene meldte seg på et senere tidspunkt og skulle selvsagt vært ført som vitner under hovedforhandlingen, men dette ble ikke gjort av Dorenfeldt. Vi kommer tilbake til denne feilen i del 6 nedenfor sammen med andre feil som ble begått under hovedforhandlingen.

Spørsmålet om Gerd Kristiansen har vært underkastet en meget grundig drøftelse. Det vises til bilag 7 til begjæringen av 11.06.15. Dette bilaget vedlegges på nytt til nærværende begjæring, jf. Bind B 2 b iv.

Det er sannsynlig at hun løy da hun benektet sitt kjennskap til det vitnene Noreng og Klausen forklarte til politiet. Som kjent var det ene av disse to vitnene sikre på at Gerd Kristiansen overfor henne innrømmet at hun var den kvinne som Torgersen hadde tatt med hjem drapskvelden. Og Kristiansen nektet å etterkomme vitnets henstilling om å ta kontakt med politiet. Vi minner også om at Gerd Kristiansen umiddelbart deretter ble sagt opp i skotøyforretningen hun var ansatt i *på grunn av sin befatning med Torgersen-saken*.

Vi går ikke nærmere inn på dette. Vi konstaterer kun at det knytter seg mange ubesvarte spørsmål til Gerd Kristiansens forklaring.

5. Konklusjon

Vi kan da konkludere med hensyn til betydningen av de etterfølgende begivenheter for så vidt gjelder spørsmålet om hvorvidt Torgersen var alene eller ikke, jf. pkt. 1-4 ovenfor.

Det forhold at vi ikke kjenner kvinnens identitet spiller en underordnet rolle. Det vesentlige når det gjelder etterfølgende begivenheter er – som nevnt – at det var en kvinne som ringte inn og oppga at hun hadde vært sammen med Torgersen, og at Torgersen ba om å bli kontrollert mht. sin avtale dagen etter.

Spørsmålet om *identifiseringen* av denne kvinnen har således fått for stor oppmerksomhet på bekostning av spørsmålet om Torgersen hadde med seg en kvinne. Det avgjørende er ikke *hvem* Gerd er, men *om* Torgersen hadde med seg en kvinne da han kom hjem ca. kl. 23.30.

Påtalemyndigheten synes å mene at usikkerheten om Gerds identitet "smitter over" på vurderingene av troverdigheten til de øvrige familiemedlemmenes forklaringer, som bekrefter Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem.

Dette må imidlertid være galt: Selv om den kvinnen Torgersen har forklart han hadde med seg hjem ikke er identifisert, innebærer ikke dette at familiemedlemmenes forklaring om at han hadde med seg en kvinne hjem, må settes til side. Det må vurderes konkret om det er grunn til å feste lit til deres forklaringer på dette punkt. Hvis Torgersen hadde med seg en kvinne hjem som han senere syklet til byen faller, politiets drapsteori sammen. Det spiller en underordnet rolle om vi i ettertid ikke kan få klarlagt kvinnens identitet.

H. Oppsummering

Vi har ovenfor under punktene B-G påvist at det er *sannsynlig* at Torgersen hadde med seg en kvinne drapskvelden.

Dette innebærer ikke bare at påtalemyndigheten ikke kan påberope dette forhold som et bevis i Torgersens *disfavør*.

Realiteten er at dette momentet *ytterligere* er et sterkt indisium på at Torgersens forklaring er sann: Han var etter all sannsynlighet ikke alene drapskvelden.

Når Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne må legges til grunn, kolliderer kort og godt hele påtalemyndighetens drapsteori.

I. Tidligere behandling av gjenopptakelseskommissjonen av spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke

Den utvidete analyse som er foretatt i nærværende punkt V har – forut for 2015 – ikke tidligere vært fremmet og heller ikke behandlet.

Spørsmålsstillingen ble imidlertid fremhevet i begjæringen om gjenåpning av 11.06.15 og utdypet i det supplerende innlegget av 14.08.15.

Anførslene ble imidlertid ikke behandlet av Helen Sæter i forbindelse med hennes avslag av 31.08.15.

Sæter gikk i vedtaket overhodet ikke nærmere inn på den detaljerte og grundige drøftelsen som er inntatt både i selve gjenåpningsbegjæringen og i vårt senere supplerende innlegg av 14.08.15. Også på dette punkt bare henviser Sæter til tidligere behandling og drøftelse, dvs. 2006-vedtaket.

Dette representerer klarligvis en uriktig saksbehandling. De tre kumulative vilkårene som vi har gjennomgått flere ganger ovenfor, og som er forutsetningene for at man skal kunne foreta en slik henvisning, foreligger ikke:

- For det første er det ikke identitet mellom det som ble anført i forbindelse med vår gjenåpningsbegjæring/senere innlegg, og det som ble anført forut for 2006-vedtaket: Systematikken, spørsmålsstillingen og argumentasjonen er helt annerledes.
- For det annet finner man ikke i 2006-vedtaket noen drøftelse av de sentrale anførsler som er fremmet fra vår side.
- For det tredje er ikke 2006-drøftelsen riktig. Vi anfører at Gjenopptakelseskommisjonen har lagt et galt faktum til grunn – da må denne anførselen drøftes

Det kan da ikke være tvil om at Sæter ikke har drøftet denne viktige anførselen i henhold til de krav straffeprosessloven stiller.

Realiteten er at det – nok en gang – foreligger en saksbehandling som medfører at bevis uriktig blir *strukket i Torgersens disfavør*. Tvil om faktum blir også på dette punkt – i praksis – brukt mot ham.

I tillegg er det også på dette punktet en klar saksbehandlingsfeil ved at Sæter ikke foretok *noen samlet og kumulativ vurdering* av spørsmålet om Torgersen var alene eller ikke.

J. **Forholdet til straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3**

Alt som er anført i nærværende pkt. V representerer "særlige forhold" i relasjon til § 392 annet ledd og inngår således i beslutningsgrunnlaget iht. denne bestemmelsen.

Samtlige momenter skal også hensyntas ved vurderingen av § 391 nr. 3. Det er to nye omstendigheter/nye bevis:

For det første gjelder dette det såkalte "tidsskjema 2".

For det andre er det en ny kjensgjerning at Torgersen har forklart at hans utpeking av Gerd Berg under hovedforhandlingen i 1958 var uriktig.

De øvrige bevisene representerer en del av den øvrige "bevissituasjon" fra 1958, og skal også hensyntas.

VI. **OPPSUMMERING AV DEL 3: VAR DET TORGERSEN SOM FORSØKTE Å ANSTIFTE BRANNEN I SKIPPERGATEN 6 B?**

Vi kan nå foreta en totalvurdering av de vesentlige bevismomentene som er trukket frem i nærværende del 3.

Vi oppsummerer:

Påtalemyndighetens grunnleggende forutsetning om at Torgersen reiste hjem til bopel for å hente fyrstikker, og at han oppholdt seg der en halv time, er spekulativ og ulogisk – anførselen savner grunnlag i bevisførselen.

Torgersens detaljerte forklaring mht. den veien han henholdsvis syklet/gikk tilbake til sentrum passer med tilmålt tid. Den har en detaljeringsgrad som i vesentlig grad styrker Torgersens troverdighet, og det er usannsynlig at man i ettertid skal kunne dikte opp en slik detaljert rute og å få den tidsmessig til å passe med disponibel tid.

Bevisene i tilknytning til åstedet har lav eller ingen bevisverdi i forhold til situasjonen på domstidspunktet i 1958. Det er særlig grunn til å minne om at Den rettsmedisinske kommisjon konkluderte på en helt annen måte enn de opprinnelige sakkyndige gjorde mht. avføringsbeviset. Fyrstikkbeviset er i dag ytterligere et argument som direkte taler for Torgersens *uskyld*.

Det er særlig grunn til å grundig analysere spørsmålet om Torgersen var alene eller hadde med seg en kvinne. Dette er nå – for første gang – gjort i en helhetlig sammenheng i pkt. V ovenfor, og konklusjonen er klar: Torgersens forklaring er troverdig, og støttes i avgjørende grad av tilsynelatende uvesentlige detaljer i forklaringene fra de øvrige familiemedlemmer. De har forklart seg om detaljer som de på avhørstidspunktet umulig kunne forstå var av vesentlig betydning for analysen av spørsmålet om Torgersen hadde følge med en kvinne.

Vi kan således konkludere med at den delen av bevisførselen som har vært tema i del 3 ikke bare medfører at de bevis som påtalemyndigheten har ført, har liten eller ingen bevisverdi. I tillegg taler de med styrke for at det *ikke kan ha vært Torgersen som var til stede i Skippergaten 6 b på brannstiftelsestidspunktet*.

VII. **DEN AVSLUTTENDE BEVISVURDERING: TORGERSEN VAR IKKE RIGMOR JOHNSENS DRAPSMANN**

A. **Innledning**

Vi skal avslutningsvis i forbindelse med gjennomgangen av bevisene som er gjennomgått i del 2 og del 3, foreta den kumulative vurdering som både straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3 gir anvisning på.

En slik kumulativ vurdering foretas i praksis hverken i 2006-avgjørelsen eller i Helen Sæters avgjørelse av 31.08.15.

En kumulativ vurdering kan bygge på i hvert fall fire forskjellige tilnæringsmåter, jf. pkt. B-E nedenfor.

B. **Utfallet av en vurdering av den løpende kronologiske bevisvurdering**

Den første alternative måten å foreta en kumulativ vurdering på er å følge kronologien i punktene i del 2 og del 3 og foreta en løpende bevisvurdering av hvert enkelt ledd i beviskjeden.

For hvert ledd kan man diskutere om sannsynligheten for påtalemyndighetens teori blir styrket eller svekket.

Da er situasjonen med hensyn til drapstidspunktet følgende:

- Det er lite sannsynlig at Torgersen i det hele tatt kunne møte Rigmor Johnsen på det kritiske klokkeslettet ved Esther Olssons kiosk. Det er videre svært lite sannsynlig at det var ham Esther Olsson observerte og *hørte*.
- Påtalemyndighetens teori blir ytterligere svekket ved de objektive observasjoner som de fem vitnene gjorde på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b, og dette blir ytterligere svekket når man hensyntar det to av vitnene *hørte*.
- Bevisene på åstedet svekker ytterligere påtalemyndighetens teori: Vurderingen av de taktiske bevisene slår ut i Torgersens favør. Det samme gjør tannbittbeviset. Barnålene skriver seg etter all synlighet fra Støleggens eiertid, og det er helt usannsynlig at ikke Torgersen ville blitt påført ytterligere blodflekker fra transporten av Rigmor Johnsens lik.
- Det er lite sannsynlig at Torgersen kom hjem kl. 24.00 – han kom hjem kl. 23.30.

Konklusjonen er således at når man vurderer alle bevis i sammenheng, blir sannsynligheten for påtalemyndighetens teori mindre og mindre for hvert eneste ledd.

Da må man virkelig ha noen substansielle bevis i forbindelse med Torgersens påståtte retur. Det er ikke tilfelle. Situasjonen er den *motsatte*:

- Teorien om at Torgersen dro hjem til bopel for å hente fyrstikker og var der en halv time, er ulogisk.
- Hans veivalg tilbake til sentrum (til Akersgaten) gjør teorien enda mindre sannsynlig.
- Fyrstikkbeviset fra kjelleren i Skippergaten 6 b taler isolert sett for at Torgersen er uskyldig.
- Avføringsbeviset og Bergersens forklaring har ikke bevisverdi.
- Han var etter all sannsynlighet ikke alene, men sammen med en kvinne.

Teorien om at Torgersens returnerte til åstedet i forbindelse med brannstiftelsen er derfor direkte usannsynlig.

Når man ser begge de to hovedbevistemaene i sammenheng, fremstår det som *klart* at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke er oppfylt, og at dommen er uriktig.

C. En sammenligning av betydningen av henholdsvis de tekniske og de taktiske bevis.

Det andre alternativet er å sammenligne bevisverdien av henholdsvis de tekniske bevis og de taktiske bevis.

De tre tekniske bevis har i dag ingen bevisverdi i forhold til Torgersen. Hverken barnålbeviset eller avføringsbeviset taler med noen rimelighet i Torgersens disfavør. Og tannbittbeviset taler i dag for Torgersens uskyld.

Når man sammenholder dette med de taktiske bevis blir konklusjonen klar: De taktiske bevis – som er mange og sentrale – taler rimelig entydig mot at Torgersen ikke er Rigmor Johnsens drapsmann.

Det vises til gjennomgangen ovenfor under del 2 pkt. II, III, IV (B de taktiske bevis) og V:

- Det var ikke Torgersen som ble observert ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 litt før kl 22.45 – hverken tidspunkt eller beskrivelse passer.
- Det var ikke Torgersen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6 b.
- De generelle forhold på åstedet tilsier at Torgersen ikke var i Skippergaten 6 b.
- Torgersen kom sannsynligvis hjem til bopel allerede kl 23.30, sannsynligvis noe før.

Det samme gjelder de taktiske bevis ved vurderingen av den påståtte retur. Se del 3 II, III, IVB og V: Torgersens opphold på bolig, jf:

- Påtalemyndighetens teori og motiv for Torgersens retur til bopel er ulogisk og lite sannsynlig
- Torgersens forklaring på sin retur til Akersgaten er sannsynliggjort.
- Bevissituasjonen knyttet til kjelleren i Skippergaten 6 b tilsier ikke at Torgersen forsøkte å anstifte en brann
- Torgersen *var* sammen med en kvinne.

Når vi foretar en totalvurdering av disse bevis, får vi det samme resultat som ovenfor: Det må være klart at påtalemyndighetens bevisbyrde Ikke er oppfylt og at Torgersen således er uskyldig.

D. Beisverdien av bevisene som påtalemyndigheten påberoper seg, sammenholdt med bevisene for Torgersens uskyld

Et tredje alternativ for en kumulativ vurdering er å foreta en vurdering av – på den ene side - de bevis som taler *i påtalemyndighetens favør* og som tilsier at Torgersen er skyldig og – på en annen side – de bevis som direkte taler for *Torgersens uskyld*.

Man må da ta stilling til hvilken kombinasjon av bevis som – *isolert sett* – taler for Torgersens skyld.

Når man gjennomgår beviskjeden ovenfor ser man at det faktisk ikke finnes *ett eneste bevis* som med en gang 50 % sannsynlighet taler for Torgersens skyld.

Det er heller ikke mulig å se noen kombinasjon av bevis, som med noen rimelighet kan resultere i en sannsynlighetsovervekt for at dommen fra 1958 er riktig, *isolert sett*.

Men denne delen av beviskjeden må ses i sammenheng med alle de momentene som *taler i Torgersens favør* og som *representerer regulære motbevis*.

Dette gjelder så å si alle ledd i beviskjeden, del 2 jf. II, III, IV (den taktiske delen og tannbittbeviset) og V.

Med hensyn til returen som diskuteres i del 3 er det følgende bevis som representerer *motbevis*: Punktene III, IV (fyrstikkbeviset), og V (spørsmålet om Torgersen var alene).

En slik kumulativ vurdering får samme utfall som ovenfor under pkt. B og C: Det er helt klart at bevisbyrden ikke er oppfylt – og at dommen er uriktig

E. En vurdering av 1958-bevisenes stilling i dag

Det fjerde og siste alternative mht. en kumulativ vurdering er å ta utgangspunkt i bevissituasjonen i 1958 og *vurdere hvordan de fellende bevis som da ble lagt til grunn, fremstår i dag*.

Vi minner om behandlingen ovenfor i del 1 IV, hvor vi har påvist hvilke bevis som må ha vært utslagsgivende i 1958.

Da ser man at tannbittbeviset er snudd i *Torgersens favør*.

Barnålbeviset har ingen beisverdi.

Avføringsbeviset har ingen beisverdi.

Dorenfeldts første tidsskjema er snudd i *Torgersens favør*. Det samme gjelder tidsskjemaet i forbindelse med Torgersens retur – også det er snudd i *Torgersens favør*, og begge representerer i dag to motbevis som tilsier at Torgersen er uskyldig.

Endelig er det nå sannsynliggjort at Torgersen ikke var alene, men hadde med seg en kvinne.

Dette må ses i sammenheng med det *øvrige bevisbildet fra 1958* som med styrke taler for Torgersens uskyld.

Igjen blir utfallet av den kumulative vurdering den samme: Påtalemyndighetens bevisbyrde er klart ikke oppfylt, og dommen er uriktig.

Disse momentene skal vi i detalj utvikle i forbindelse med påvisningen av at vilkårene iht. straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3 er oppfylt. Dette vil bli gjort i del 3 og del 4 nedenfor.

F. **Konklusjon**

Den grunnleggende forutsetning for en gjenåpning i straffeprosessloven § 392 annet ledd og i § 391 nr. 3, er således oppfylt: Dommen er uriktig.

Spørsmålsstillingen blir da om de *særvilkår* som disse bestemmelsene inneholder, er til hinder for at de ikke skal ta konsekvensen av konklusjonen på drøftelsen av gjennomgangen av bevisene og la en uriktig dom bli stående.

Formulert mer direkte: Er betingelsene i disse to bestemmelsene til hinder for at vi skal gjenopprette den urett som ble begått mot Torgersen?

Som vi skal påvise i del 4 og del 5, er dette *ikke tilfellet*.

DEL 4:

BETINGELSENE FOR GJENÅPNING

VILKÅRENE I STRAFFEPROSESSLOVEN § 392 ANNET LEDD ER OPPFYLT

I. GENERELT

A. Innledning

Vi har i del 2 og del 3 gjennomgått bevisene i Torgersen-saken. Som det fremgår av redegjørelsen, er situasjonen radikalt forskjellig fra det den var i 1958 – det er fremlagt en rekke nye viktige bevis og foretatt nye bevisvurderinger.

Vi konkluderte med at påtalemyndighetens bevisbyrde i kvalifisert grad ikke er oppfylt, at dommen er uriktig, og at vilkårene for frifinnelse foreligger.

Som prinsipielt grunnlag for gjenåpning påberopes straffeprosessloven § 392 annet ledd.

I henhold til denne bestemmelsen har domfelte krav på gjenåpning

«når særlige forhold gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmål om siktedes skyld blir prøvet på ny.»

Denne hjemmelen gjelder vilkårene for gjenåpning av avgjørelser som ble rettskraftige før 01.01.1980, herunder Torgersen-saken. Etter denne datoen er vilkårene forandret ved at «meget tvilsomt» er blitt endret til «tvilsomt».

Bestemmelsen gir anvisning på tre vilkår som må være oppfylt:

- Det må foreligge *særlige forhold*
- Det må være meget *tvilsomt* at *dommen er riktig*
- Det må foreligge *tungtveiende hensyn*, som tilsier at skyldspørsmålet vil bli prøvd på ny

Av og til ser man i praksis at vilkårene «meget tvilsomt» og spørsmålet om dommen er «riktig» slås sammen til ett vurderingstema.

Vi har imidlertid delt dette i to separate drøftelser. Dette skyldes at det har en egenverdi å ta stilling til dommens riktighet isolert sett. Dommen i Torgersen-saken er uten sammenligning den mest diskuterte og kritiserte drapsdom i Norge i nyere tid. Det er derfor av vesentlig betydning for norsk offentlighet at man – uansett det endelige utfallet av spørsmålet om gjenåpning – tar stilling til spørsmålet om dommens riktighet. I tillegg tilsier pedagogiske grunner at man deler behandlingen i to.

§ 392 annet ledd var ny da straffeprosessloven av 1981 ble vedtatt. I motivene er det påpekt at bestemmelsen har karakter av en sikkerhetsventil. Det ble understreket at gjenåpning også kan skje på grunnlag av en ny analyse av de tidligere bevis.

Vi minner om den foreløpige gjennomgangen av denne bestemmelsen ovenfor i del 1 V B 6, hvor Andenes-komiteéns oppsummering gjengis. Det avgjørende er om:

"... saken alt i alt stiller seg slik at det etter rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal føle seg overbevist (vår understrekning), om at ingen urett har skjedd."

Denne presiseringen er fremhevet flere ganger i Høyesteretts praksis.

Vi minner om ordlyden i § 391 nr. 3.

Gjenåpning til gunst for domfelte skal tas til følge

"når det opplyses om nye omstendigheter eller fremskaffes et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse eller en vesentlig mildere rettsfølge."

De tre hovedforskjellene mellom § 392 annet ledd og § 391 nr 3 er:

1. Terskelen for gjenåpning etter § 391 nr 3 er lavere, jfr. uttrykket "egnet til frifinnelse", sammenlignet med at § 392 annet ledd krever at det må være "meget tvilsomt" at dommen er riktig.
2. På den annen side er § 391 nr 3 strengere ved at det kreves «nye omstendigheter» eller «nye bevis», mens § 392 annet ledd bare krever «særlige forhold».
3. For det tredje er det forskjell med hensyn til hvilke tidspunkt som legges til grunn for vurderingen. § 391 nr 3 refererer seg til en vurdering av den samlede bevissituasjon slik den forelå i 1958, justert med betydningen av nye omstendigheter og nye bevis. § 392 annet ledd refererer seg til en samlet vurdering av alle bevisligheter slik de fremstår i dag.

Vi anførte i begjæringen av 11.06.2015 § 392 annet ledd som vårt prinsipale grunnlag for gjenåpning og § 391 nr. 3 som vårt subsidiære grunnlag. Dette fastholdes i nærværende begjæring.

Årsaken til at vi har valgt denne rekkefølgen, er at det sentrale spørsmålet er om Torgersen ble dømt med urette – jf. kriteriet «dommen er uriktig». Det er derfor naturlig å ta utgangspunkt i denne bestemmelsen. I tillegg er det mest hensiktsmessig å begynne med hjemmelen som stiller de strengeste vilkårene – jf. vilkåret «meget tvilsomt».

Når vi har behandlet § 392 annet ledd, har vi også lagt forholdene til rette for en korrekt behandling av § 391 nr. 3: Et spørsmål i forhold til denne bestemmelsen er i hvilken grad det er forskjell på de elementene som skal inngå i den kumulative vurderingen i de to respektive bestemmelser, jf. de to alternative ordlyder «særlige forhold» og «ny omstendighet»/»nytt bevis» i hhv. § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

Det følger av god forvaltningsskikk at man behandler grunnlagene i den rekkefølgen de blir presentert. Høyesterett og øvrige domstoler behandler ikke en parts prinsipale grunnlag etter det subsidiære, med mindre det er klart at det subsidiære vil føre frem. Det tilsvarende må gjelde for kommisjonen. Denne hovedregelen ble imidlertid – uten begrunnelse – ikke fulgt av Helen Sæter i hennes vedtak av 31.08.2015.

Hovedspørsmålet er altså om vi i dag kan konstatere at Torgersen ble dømt med urette. Dette har vært sakens springende punkt i alle år og er derfor det naturlige utgangspunkt for drøftelsen – jf. vår prinsipale påstand som refererer seg til § 392 annet ledd.

B. **Kort om de legislative hensynene bak straffeprosessloven § 392 annet ledd**

I motivene til bestemmelsen slik den lød i 1981, ble det fremhevet at det var behov for en utvidelse av vilkårene for gjenåpning, og at gjenåpning ikke skulle være avhengig av om det forelå nye omstendigheter eller nye bevis.

Det ble som nevnt fremholdt at det var tale om en unntaksregel, som skulle praktiseres med forsiktighet. Dette hensynet er ivaretatt ved at bestemmelsen krever at det er «meget tvilsomt» (senere endret til «tvilsomt») at dommen er riktig.

Dette er en naturlig begrensning: Hensynet til bevisumiddelbarhet tilsier at man må være tilbakeholden med å gjenåpne gamle saker i situasjoner hvor man ikke lenger har muligheten for å føre vitner, eller hvor vitnenes hukommelse er svekket.

I forbindelse med gjennomgangen av vilkåret meget tvilsomt i punkt IV nedenfor, skal vi drøfte betydningen av dette momentet generelt. Videre skal vi særlig drøfte i hvilken grad dette legislative hensynet slår til i Torgersen-saken.

Det er også et annet forhold som det er naturlig å understreke innledningsvis:

"Normalsituasjonen" ved § 392 annet ledd er at det ikke foreligger nye omstendigheter eller nye bevis, og at det er en ny analyse av den gamle bevissituasjonen som er det sentrale. Det var ønsket om at man kunne gjenåpne en sak ut fra en helt ny totalvurdering av de "gamle" bevis, som – ifølge forarbeidene - var hovedbegrunnelsen for vedtakelsen av regelen og tilleggsvilkåret "meget tvilsomt".

Men i den grad en ny begjæring i henhold til § 392 annet ledd også inneholder nye omstendigheter og nye bevis i forhold til det som var situasjonen i 1958, er vi utenfor det som er bestemmelsens hovedanvendelsesområde.

Sagt på en annen måte: Hvis det foreligger nye omstendigheter/nye bevis, har disse klarligvis ikke vært gjenstand for umiddelbar bevisførsel tidligere. Hensyn til bevisumiddelbarhet er da intet argument for at verdien av disse bevisene skal reduseres.

C. **Rettskildebildet – særlig om rettspraksis**

Som bilag 1 til vår begjæring om gjenåpning av 11.06.2015 vedla vi en utredning av tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett, Nils Erik Lie av 27.11.14 – utredningen er også inntatt i bilagsbind C 1 til denne begjæringen.

Lie gjennomgår rettskildebildet i forhold til § 392 annet ledd, og vi henviser til denne gjennomgangen. Vi vil imidlertid kort referere noen sentrale dommer som Lie viser til, jf. s. 11 i utredningen.

I Rt. 1997 s. 1186 peker Høyesterett på at det er av stor betydning om de forhold som tas opp i gjenopptakelsesbegjæringen bare har betydning for en begrenset del av det samlede bevismaterialet, eller om de har betydning for de fleste av de avgjørende bevis.

Som vi har påvist i del 2 og 3, er nærværende gjenåpningsbegjæring begrunnet i en vurdering og analyse av nær sagt samtlige av de bevis som må ha stått sentralt i 1958 – både de taktiske og de tekniske bevis.

Slik sett er Torgersensaken helt spesiell i gjenåpningsammenheng.

Avgjørelsen i Rt. 1997 s.1372 er viktig fordi den presiserer bevisbyrden til påtalemyndigheten.

Her uttales det:

«Uten en forklaring fra fornærmede som fjernet all rimelig tvil (vår understrekning) om at samleiet ikke var frivillig og all rimelig tvil om at domfelte ved den utuktige omgang var seg bevisst dette, ville det ikke være grunnlag for domfellelse.»

Det samme er understreket i bumerangsaken, jfr. Rt. 1998 s. 11.

«Dette er ikke en bevisvurdering som i tilstrekkelig grad tar hensyn til den viktige rettssikkerhetsgaranti som ligger i at enhver rimelig tvil (vår understrekning) skal komme tiltalte til gode.»

I en rekke saker som har resultert i gjenopptakelse/gjenåpning, er det ikke lagt avgjørende vekt på hensynet til umiddelbar bevisføring, men saken er gjenåpnet på tross av omfattende vitneforklaringer i forbindelse med den opprinnelige straffesak.

Dette gjelder ikke bare i den nevnte bumerangsaken, men også den såkalte colombianer-saken, jf. Rt. 1999 s. 554. Her var skyldspørsmålet avgjort på grunnlag av en umiddelbar bevisføring med forklaringer fra de tiltalte og vitnene. Ikke desto mindre ble saken gjenopptatt under henvisning til at det var foretatt en uriktig opplesning av en politiforklaring.

Colombianer-saken er et godt eksempel på en ny konkret vurdering av hva som måtte ha vært avgjørende for lagretten. Saken ble gjenopptatt på grunnlag av en nærmere analyse av politiforklaringene – *uten problematisering av at forklaringene i retten kunne ha falt annerledes ut.*

Dette er også viktig i Torgersensaken, hvor vi har detaljerte og sentrale politiforklaringer både fra domfelte og fra de sentrale vitner.

Som Lie påpeker i sin analyse på side 14:

«Betydningen av umiddelbar bevisførsel for den dømmende rett har vært understreket, men dette har ikke forhindre en detaljert gjennomgang av bevisbildet med utgangspunkt i foreliggende etterforskningsdokumenter, også i saker hvor skyldspørsmålet har vært avgjort av en lagrett. Det er understreket at det skal finne sted en helhetsvurdering, noe som altså innebærer en nåtidsvurdering av alt materiale som har vært presentert i saken, både for den dømmende rett og i forbindelse med gjenopptakelse – eller gjenåpningsaken, og det har vært vist til at

det i tvilstilfeller skal vektlegges at skyldspørsmålet bare har vært behandlet i én instans.»

II. VILKÅRET "SÆRLIGE FORHOLD"

Det er ikke noen begrensninger med hensyn til hvilke «særlige forhold» som kan trekkes inn i vurderingen av gjenåpning. Dette gjelder både "gamle" bevis – dvs. de som ble forelagt lagretten i 1958 – og «nye» bevis.

Situasjonen er således kort og godt at alt som kan tenkes å påvirke vurderingen av om den avsatte dom er riktig, kan hensyntas.

Dette innebærer at alle de momenter som er nevnt i del 2 og 3 i forbindelse med gjennomgangen av både de taktiske og tekniske bevis, skal inngå i vurderingen, herunder alle nye sakkyndige utredninger av de tekniske bevis, samt alle nye analyser av tidligere bevis. Eventuelle prosessuelle feil og saksbehandlingsfeil skal også inngå i vurderingen. Slike feil foreligger i Torgersensaken, jf. nedenfor i del 6.

I sine tidligere avgjørelser i 2006 og 2010 har ikke Gjenopptakelseskommisjonen knyttet noen kommentarer til uttrykket «særlige forhold».

Dette har fått den konsekvens at drøftelsen av sakens faktum ikke er direkte knyttet opp til den samlede vurdering som skal foretas etter § 392 annet ledd. Det må være et krav at man redegjør for vurderingen av hvert enkelt moment som har vært viktig, og som inngår i de "særlige forhold" som skal vurderes.

III. SPØRSMÅLET OM DOMMEN ER "RIKTIG"

A. Generelt

Det sentrale vilkåret i § 392 annet ledd er spørsmålet om 1958-dommen er riktig eller ikke.

Som nevnt ovenfor er det springende punktet hvordan man vurderer bevissituasjonen i dag. Spørsmålet om dommen er riktig eller ikke, beror på om *påtalemyndighetens bevisbyrde* ved en tenkt ny hovedforhandling vil være oppfylt eller ikke. Vi må derfor i dag være *overbevist* om at dommen er riktig for at ikke dette delvilkåret skal være oppfylt.

Vurderingen beror på en totalvurdering, med andre ord en kumulativ vurdering av alle de bevismomenter som i dag anføres som relevante.

Det er på det rene at vi i dag har en helt annen bevissituasjon enn man hadde i 1958. De sentrale opprinnelige bevis fra 1958 står i dag i en helt annen stilling. I tillegg er det fremlagt viktige nye bevis. Videre foreligger det nye analyser av sentrale spørsmålsstillinger, bl.a. spørsmålet om *når* Torgersen kom hjem på drapsnatten og spørsmålet om *han hadde med seg en kvinne eller ikke*.

Vi viser til vår klage av 30.06.2016 til Sivilombudsmannen over Helen Sæters vedtak av 31.08.2015, hvor hun avsto Torgersens begjæring om gjenåpning av 11.06.2015 – se bilagsbind E 11. Vi dokumenterte i klagen at Sæters vedtak – i likhet med vedtakene fra

2006 og 2010 – er basert på *uriktig lovanvendelse*, og at det i tillegg foreligger *saksbehandlingsfeil*: Straffeprosesslovens krav til drøftelse og begrunnelse av vedtak i gjenåpningssaker er ikke tilfredsstillt.

En vesentlig feil ved tidligere vedtak i Torgersensaken er at hverken den samlede kommisjon eller Helen Sæter i sitt vedtak har foretatt *en samlet og kumulativ vurdering* av om 1958-dommen er riktig eller ikke: Man har tvert imot behandlet de enkelte bevismomenter isolert og konkludert med at de enkeltvis ikke medfører at lovens krav er tilfredsstillt. Dette er like uriktig som det er irrelevant. De avsluttende uttalelsene i Sæters vedtak om en samlet vurdering endrer ikke på dette, all den stund de løpende uttalelsene i tilknytning til hvert enkelt beviselement viser noe annet.

Spørsmålet er ikke om og i hvilken grad Torgersen kan sannsynliggjøre at han er uskyldig eller ikke. Det springende punktet er – som nevnt ovenfor – hvorvidt dommen fra 1958 er riktig, dvs. om påtalemyndigheten i dag kan sannsynliggjøre at den strafferettslige bevisbyrde er oppfylt, og at vi kan være *overbevist* om Torgersens skyld.

B. **Den nærmere vurderingen av om "dommen er riktig"**

I del 2 og del 3 har vi i *detalj* gjennomgått bevisene i Torgersensaken og påvist at 1958-dommen ikke kan være riktig, og at det er grunnlag for gjenåpning med påfølgende frifinnelse som følge av at vi ikke kan være overbevist om Torgersens skyld, fordi påtalemyndighetens bevisbyrde ikke er oppfylt.

Vi viser til oppsummeringen med hensyn til dommens riktighet som er foretatt avslutningsvis i del 3 VII.

Og vi minner om:

- Torgersen kan ikke ha vært den personen som var i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet* og
- Torgersen kan ikke være den personen som var i Skippergaten 6 b på *brannstiftelsestidspunktet*.

Vi viser til vurderingen av disse forholdene og til den samlede kumulative vurderingen som er foretatt av det samlede bevisstilbud.

Ser man på bevissituasjonen totalt og samlet, slik den fremstår i dag, kan vi konstatere at hvis vi i første omgang begrenser vurderingen av de bevis som påtalemyndigheten mener taler for at Torgersen var skyldig, har de i dag svært lav bevisverdi. Situasjonen er at påtalemyndighetens bevis hverken enkeltvis eller samlet er i nærheten av å oppfylle påtalemyndighetens bevisbyrde – selv om man *bare* vurderer det som påtalemyndigheten har anført til støtte for syn.

Avgjørende er imidlertid at vi selvsagt også må ta hensyn til de meget sterke og avgjørende *motbevis* som direkte tilsier at Torgersen er *uskyldig*.

Når man hensyntar også disse motbevis, kan det ikke være noen fornuftig tvil om at vi i dag ikke kan være *overbevist* om Torgersens skyld.

Vi kan – rent hypotetisk – vurdere hvordan situasjonen ville vært hvis påtalemyndigheten i dag skulle tatt stilling til spørsmålet om tiltale skulle reises mot Torgersen på grunnlag av dagens bevissituasjon.

Ved en slik vurdering kan det ikke være fornuftig tvil om at saken ikke ville resultere i en tiltale. Bevisbyrden som påtalemyndigheten selvfølgelig ville vurdere en tiltale på bakgrunn av, vil ikke være mulig å oppfylle. Saken ville blitt henlagt. Vi forutsetter at en hypotetisk tiltale ikke ville blitt influert av prestisjehensyn eller andre hensyn. Det følger av en nøktern og objektiv vurdering av bevisene at resultatet ikke ville gitt grunnlag for tiltale.

Dette betyr at dommen – sett ut fra dagens bevissituasjon – er uriktig, og at vi må konstatere at Torgersen er dømt med urette.

Vi kan illustrere dette på følgende måte ved å gradere de forskjellige nivåene for sannsynlighet f.eks. som følger:

1. Vi kan være overbevist om Torgersens uskyld.
2. Torgersens uskyld er særdeles sannsynlig.
3. Torgersens uskyld er meget sannsynlig.
4. Torgersens uskyld er sannsynlig.
5. Det er helt åpent om Torgersen er skyldig eller uskyldig.
6. Det er sannsynlig at Torgersen er skyldig.
7. Det er meget sannsynlig at Torgersen er skyldig.
8. Det er særdeles sannsynlig at Torgersen er skyldig.
9. Vi kan være overbevist om at Torgersen er skyldig, og at påtalemyndighetens bevisbyrde således er oppfylt.

Når vi oppsummerer bevisene og hensyntar alle de forhold som tilsier at Torgersen er uskyldig, må konklusjonen bli at vurderingen av skyldspørsmålet ligger mellom nivå 2 og 4: Det er meget sannsynlig at Torgersen er uskyldig.

Som kjent er det ikke tilstrekkelig at påtalemyndigheten godtgjør sannsynlighetsovervekt – nivå 6. Heller ikke nivå 7 eller 8 er tilstrekkelige for at vi skal kunne konkludere med at dommen – sett ut fra dagens bevissituasjon – er riktig. Da må bevisvurderingen være etablert på nivå 9.

Dette fremstår som tilnærmet utelukket. Sagt på en annen måte: Vi kan i dag være overbevist om at påtalemyndighetens krav til bevisbyrde ikke er oppfylt. Det bør således være helt klart at vi i dag kan konstatere at 1958-dommen er uriktig.

IV. VILKÅRET "MEGET TVILSOMT"

A. Innledning

§ 392 annet ledd forutsetter ikke bare at 1958-dommen er uriktig. I tillegg kreves det en kvalifisert sannsynlighetsovervekt – dette må være «meget tvilsomt». Dette vilkåret må analyseres nærmere – det er ikke gjort tidligere, hverken av Gjenopptakelseskommissjonen eller av Helen Sæter.

Temaet i nærværende punkt er å ta stilling til *graden av sannsynlighet* for at 1958-dommen er uriktig, det vil si graden av sannsynlighet for at vi kan være overbevist om Torgersens skyld, og at vilkåret "meget tvilsomt" således er oppfylt.

Dette er hovedspørsmålet ved § 392 annet ledd – og skal derfor behandles grundig.

Følgende elementer er sentrale ved denne vurderingen:

1. Hvor *mange* av de sentrale bevis fra 1958 er i dag svekket eller har ingen beviskraft? Det sier seg selv av jo flere bevis dette er tilfellet for, desto lettere vil det være å oppfylle vilkåret «meget tvilsomt».
2. I *hvor stor grad* er disse bevisene svekket? Er de bare litt svekket eller helt nullstilt? Jo sterkere svekket de er, desto lettere er det å tilfredsstille lovens krav.
3. Foreligger det i tillegg bevis som ikke bare *svekker* påtalemyndighetens sak, men som taler direkte for *Torgersens uskyld*? I den grad dette er tilfellet, representerer dette selvsagt sentrale momenter i drøftelsen: Motbevis som direkte tilsier at Torgersen er uskyldig, har selvsagt *ekstra stor beviskraft* ved vurderingen av om 1958-dommen er "meget tvilsomt".
4. Ved vurderingen av vilkåret «meget tvilsomt», er det igjen grunn til å understreke at det må skje ut fra en samlet og kumulativ vurdering.

I denne del 4 skal vi gjennomgå de samme bevisene som vi har gjennomgått i forbindelse med spørsmålet om 1958-dommen er riktig eller ikke, jf. del 2 og 3, og knytte gjennomgangen av bevisene til de punktene som er nevnt ovenfor i punktene 1 – 4.

Vi benytter følgende disposisjon:

I pkt. B nedenfor skal vi gå gjennom bevisene som knytter seg til drapstidspunktet og vurdere hvilken bevisverdi disse bevisene har i dag.

I pkt. C nedenfor skal vi foreta den samme drøftelsen av de bevis som knytter seg til tidspunktet for *brannstiftelsen*.

I pkt. D skal vi foreta den samlede og kumulative vurdering med henblikk på å vurdere hvorvidt det er «meget tvilsomt» at 1958-dommen er riktig.

I pkt. E skal vi påvise at de legislative hensyn – særlig hensynet til bevisumiddelbarhet – som begrunner det kvalifiserende vilkår «meget tvilsomt» ikke foreligger i Torgersensaken – sammenlignet med det som er normalsituasjonen ved § 392 annet ledd.

I pkt. F skal vi påvise at Gjenopptakelseskommisjonen og Helen Sæter i sine tidligere vedtak har lagt en feil lovanvendelse til grunn for sine vedtak.

I pkt. G skal vi knytte noen helt korte og foreløpige kommentarer til tidligere saksbehandlingsfeil. Dette punktet kommer vi tilbake til i del 6.

B. Bevisene knyttet til drapstidspunktet – den nærmere vurdering av hvilken betydning de har for vurderingen av vilkåret "meget tvilsomt"

1. Innledning

Det sentrale spørsmålet i vurderingen av om det er meget tvilsomt om dommen er riktig, er knyttet til spørsmålet om det er ført bevis for at Torgersen var til stede i Skippergaten 6 b på *drapstidspunktet*. Forholdene vedrørende den senere brannstiftelse er selvfølgelig av betydning, men da først og fremst som støtteargument.

Vi skal oppsummere drøftelsen fra gjennomgangen av bevisvurderingen i del 2. Vi henviser til denne delen for nærmere utdyping av drøftelsen av bevisene, og skal følge følgende opplegg:

- Bevis knyttet til åstedet – se pkt. 2.
- Vitneprov vedrørende gjerningsmannens dialekt og sko – se pkt. 3.
- Beskrivelsen av gjerningsmannens utseende – se pkt. 4.
- Bevisvurderingen i relasjon til to sentrale klokkeslett i påtalemyndighetens anførsler – se pkt. 5.
- Oppsummering og konklusjon – se pkt. 6.

2. Bevis knyttet til åstedet.

Bevisene som var knyttet til åstedet var av sentral betydning i 1958, og det er derfor naturlig å begynne med disse bevisene. Vi skal oppsummere analysen av tannbittbeviset, barnålbeviset, blodbeviset og andre forhold av betydning – jf. nedenfor i punktene a – d før vi oppsummerer i pkt. e.

a Tannbittbeviset

Tannbittbeviset er grundig gjennomgått i del 2 IV D. Situasjonen i forhold til 1958 er i betydelig grad endret i påtalemyndighetens disfavør. Den rettsmedisinske kommisjon har ved to anledninger manet til betydelig varsomhet med hensyn til å tillegge tannbittbeviset bevisverdi.

Vi minner i tillegg om uenigheten mellom de to sentrale rettsodontologiske sakkyndige. Men deres uenighet refererer seg

utelukkende til spørsmålet om man skulle *se helt bort fra* tannbittbeviset (Whittaker), eller om tannbittbeviset *utelukker* Torgersen (Senn).

I tillegg har vi nå fått en ny sakkyndig vurdering fra professor dr. scient. Jon Inge Medbø, som konkluderer – med overveiende sannsynlighet – med at Torgersen ikke kan ha avsatt det aktuelle bittmerket.

I forbindelse med analysen i del 2 har vi pekt på seks uoverensstemmelser som i høy grad sannsynliggjør at Torgersen ikke er gjerningsmannen.

Dette er for øvrig fullt ut i overensstemmelse med konklusjonen til de *anatomiske sakkyndige*, som også går svært langt i retning av å *utelukke* Torgersen som gjerningsmann.

Konklusjonen på tannbittbeviset er således ikke bare at det isolert sett ikke lenger kan benyttes av påtalemyndigheten som et bevis som tilsier at Torgersen er skyldig. I dag er tannbittbeviset et bevis som i betydelig grad direkte tilsier at Torgersen er *uskyldig*.

b Barnålbeviset

Som påpekt i forbindelse med gjennomgangen av bevisene i del 2 IV C, er det her tale om to alternative scenarioer: Skriver barnålene på Torgersens dress seg fra juletreet i kjelleren i Skippergaten 6 b eller skriver de seg fra dressens tidligere eier, vitnet Støleggen?

I 1958 ble det som kjent ansett som nærmest 100 % sikkert at barnålene kom fra kjelleren under henvisning til at de angivelig var nærmest ekstremt sjeldne.

I dag vet vi bedre.

Vi har ovenfor i del 2 påvist at barnålene ikke er sjeldne. Vi har videre påvist at deres konsistens, lengde og hyppighet er forenlige med forklaringen til vitnet Støleggen og hans beskrivelse av at dressen bl.a. ble benyttet i forbindelse med en overnatting under et grantre i Sverige.

Et vesentlig tilleggsmoment er funnene i dressen av *annet biologisk materiale* enn barnåler – noe som klart tilsier at Støleggen-alternativet som fremstår som det mest sannsynlige. Vi minner for øvrig om at både soppforekomsten på kjellernålene og det forhold at den ene barnål ble funnet i Torgersens *innerlomme*, trekker klart i samme retning.

Vi kan derfor i dag konkludere med at *heller ikke barnålbeviset i dag har bevisverdi som tilsier at Torgersen er skyldig*. Støleggen-alternativet er mest sannsynlig når man foretar en totalvurdering av både de taktiske og tekniske bevis.

c Blodbeviset

Dette beviset har aldri i særlig grad blitt trukket inn som et moment for Torgersens skyld. Når vi vet at det er uforklart hvordan Torgersen skulle ha kunnet båret eller slept liket av den forslåtte og blodige Rigmor Johnsen ut i bakgården og ned i kjelleren uten at blodet i betydelig grad smittet over på hans klær – først og fremst på frakken – er dette beviset også et tilleggsmoment som tilsier at Torgersen er uskyldig.

d Andre forhold av betydning

For øvrig minner vi om det som er anført i del 2 IV B med hensyn til de ytre omstendigheter knyttet til Skippergaten 6 b på drapstidspunktet som gjør det lite sannsynlig at Torgersen kan være Rigmor Johnsens drapsmann: Det er urimelig og ulogisk å legge til grunn at han – uten noen form for lyskilder – kunne ha funnet frem de brennbare materialene i kjelleren og stablet opp bål rundt og over liket av Rigmor Johnsen.

I tillegg har vi pekt på et annet forhold: Påtalemyndigheten baserer sin teori på at Torgersen – hvis det var ham – oppholdt seg på åstedet til ca. kl. 23:40, med andre ord nesten en halvtime mer enn det som fremstår som et rimelig tidsscenario.

Vi minner forøvrig om to andre forhold: Rigmor Johnsen hadde tatt av seg kåpen. Tyder ikke det på at hun har vært et annet sted i mellomtiden og tatt av seg kåpen der? Og hvorfor lå nøkkelen til leiligheten igjen i kåpelommen, mens nøkkelen til gatedøren var borte? Torgersen som eventuell drapsmann ville formodentlig tatt med seg begge nøklene for å sikre at han kom inn igjen. Han kunne ikke vite hvilken av nøklene som gikk til gatedøren.

e Konklusjon

Vi kan således konkludere med at når man vurderer de bevisene som knytter seg til åstedet i Skippergaten 6 b, kan vi konkludere med at de tidligere avgjørende og skråsikre bevis fra 1958 i dag ikke har noen eller meget lav bevisverdi.

Og forholdet er som påvist det motsatte: Vurderer man de bevis som er gjennomgått i forbindelse med denne delen av beviskjeden, tilsier også disse at Torgersen er uskyldig.

Dette har selvsagt ekstra stor betydning når vi vurderer hvorvidt vilkåret «meget tvilsomt» er tilfredsstillt.

Disse forholdene har tidligere ikke vært vurdert av kommisjonen – eller av Helen Sæter for den saks skyld – i form av en samlet kumulativ vurdering.

3. Bevisbetydningen av gjerningsmannens dialekt og sko

Dette er to forhold av stor viktighet.

a Gjerningsmannen snakket ikke Oslo-dialekt.

Her er Esther Olssons forklaring sentral. Hun er den eneste av vitnene som hørte gjerningsmannen – og han snakket ikke Oslo-dialekt – noe som Torgersen uomtvistelig gjorde.

Dette momentet er et direkte motbevis - og tilsier at Torgersen er uskyldig.

b I forbindelse med bevisgjennomgangen i del 2 III B ble det foretatt en nøyaktig analyse av spørsmålet om hvilke sko Torgersen hadde på seg drapskvelden. Han hadde ikke slike sko som påtalemyndigheten la til grunn i 1958.

De skoene han hadde på seg kunne ikke lage den «klaprende» lyd som vitnene Thoresen og Syversen hørte. Momentet er et motbevis – og tilsier at Torgersen er uskyldig.

Vi har således på dette punkt to sterke momenter som er svært vanskelige å forene med at Torgersen kan være gjerningsmannen. Dette representerer dette rimeligvis svært sentrale elementer i vurderingen av kriteriet «meget tvilsomt».

4. Beskrivelsen av gjerningsmannens utseende:

a Esther Olssons forklaring

Også her er Esther Olssons forklaring sentral: Hun beskriver en person som ikke stemmer med Torgersens utseende. Intet annet vitne har hatt et så godt grunnlag for å beskrive gjerningsmannens utseende.

Esther Olssons vitneprov er et sentralt bevis som med styrke tilsier at Torgersen må være uskyldig. Det er direkte påfallende at dette viktige vitneprovet ikke behandles hverken i Gjenopptakelseskommisjonens to vedtak eller av Helen Sæter i hennes vedtak av 31.08.15.

b I tillegg har vi fem øvrige vitneprov som refererer seg til Rigmor Johnsens bevegelser fra Esther Olssons kiosk til Skippergaten 6 b.

Når vi vurderer disse vitneprovene under ett, minner vi om at *samtlige* vitner i sine samtidige politiforklaringer beskriver en person som i liten grad er forenlig med Torgersens utseende.

De to vitneforklaringene (Thoresen og Eriksen) som omtalte likhet under hovedforhandlingen, ble avgitt et halvt år etter at drapet fant sted, og etter at Torgersen var gjennom-identifisert i pressen. Vitneforklaringene er forbundet med betydelig usikkerhet – også her er det av vesentlig betydning å minne om at disse to i sine tidsnære politiforklaringer beskrev en person som ikke lignet på Torgersen.

- c Endelig minner vi om at ingen av de seks vitnene som så den personen som Rigmor Johnsen gikk sammen med, reagerte på at personen hadde en dress med karakteristiske striper, som ville vært lette å observere.
- d Vi kan derfor konkludere med at denne delen av bevisskjeden ikke bare medfører at påtalemyndighetens argumentasjon er svekket og tilbakevist – vi kan også her tvert imot, særlig på bakgrunn av Esther Olssons grundige forklaring, konkludere med at mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen var en annen enn Torgersen.

5. Nærmere om to viktig klokkeslett

Også her er det to sentrale forhold som kommer tungt inn ved vurderingen av vilkåret "meget tvilsomt".

- a Vi har i pkt. 2 II A påvist at påtalemyndighetens tidsskjema med hensyn til Torgersens bevegelsesmønster, etter at han passerte Grand, ikke harmonerer med at han kan være drapsmann. Vi minner om Nils Erik Lies beregninger som sannsynliggjør at Torgersens ikke kunne ha vært på det kritiske punktet ved Esther Olssons kiosk på det tidspunktet Rigmor Johnsson passerte.

Dette beviset representerer også et motbevis, som tilsier at Torgersen er uskyldig.

- b Enda viktigere er spørsmålet om det er bevismessige holdepunkter for at Torgersen kom hjem ca. kl. 24.00, slik påtalemyndigheten hele tiden har påstått.

Påtalemyndigheten har som kjent basert sin teori på at Torgersen kom hjem til bopel ca. kl. 24.00, og at Torgersen bevisst lyver når han forklarer at han kom hjem ca. en halv time tidligere – muligens noe før. Den underliggende anførselen er selvsagt at påtalemyndigheten mener at Torgersen bløffer på seg et alibi for å styrke sin sak.

Påtalemyndighetens eneste støttepunkt for denne uriktige teorien er vitnet Johanne Olsen, som mente at hun observerte Torgersen i Storgaten ca. kl. 22.50.

Ved vurderingen av denne delen av kronologien er det viktig å formulere den korrekte problemstillingen:

Problemstillingen er ikke en isolert vurdering av vitnet Johanne Olsens forklaring, men å vurdere spørsmålet om det sannsynlige klokkeslettet for når Torgersen kom hjem.

Vi har ovenfor i del 2 V F gått nøye gjennom Olsens vitneforklaring og påpekt ikke bare de store feilkilder som knytter seg til denne forklaringen, men også at den er uforenlig med andre forklaringer med en betydelig høy troverdighet, og som ikke er beheftet med de samme feilkilder som forklaringen fra Olsen.

Vi har også påvist at Torgersens forklaring i betydelig grad har formodningen for seg. I denne forbindelse er det særlig grunn til å fremheve Dagmar Torgersens forklaring – som umulig kan være samordnet med Torgersens forklaring – og som med meget stor grad av sannsynlighet tilsier at Torgersen kom hjem på det tidspunktet han hele tiden forklarte senere har fastholdt.

Dette betyr ikke bare at man har nullstilt betydningen av Johanne Olsens forklaring som støtteargument for påtalemyndigheten. Når vi må legge til grunn at Torgersens forklaring er riktig med hensyn til tidspunktet for hans hjemkomst, er dette et sterkt motbevis for Torgersens uskyld. Dette har nærmest en dramatisk betydning: Legges denne sannsynliggjorte forklaringen til grunn, kolliderer påtalemyndighetens drapsteori.

c Konklusjon

Denne delen av beviskjeden innebærer for det første at et viktig moment i påtalemyndighetens bevisføring – jf. punkt a. ovenfor – ikke har noen bevisverdi. Og enda viktigere: Bevisvurderingen med hensyn til klokkeslettet for Torgersens retur med betydelig styrke taler for at Torgersen ikke kan være Rigmor Johnsens drapsmann.

Den kumulative vurderingen av disse to viktige klokkeslettene representerer sterke motbevis, med den tilleggstyngde dette får for vurderingen av "meget tvilsomt".

6. Oppsummering

Vi kan da foreta en oppsummering av punktene 1 - 5 ovenfor og foreta en totalvurdering:

Vi ser at bevisverdien av de angivelige bevis som påtalemyndigheten tidligere har fremmet med meget stor skråsikkerhet for Torgersens tilstedeværelse i Skippergaten 6 B på drapstidspunktet, i dag står i en helt annen stilling. Det er

særdeles vanskelig å peke på noe bevis som med noen grad av sannsynlighet trekker i retning av at Torgersen er gjerningsmannen.

Og vi kan i denne forbindelse konstatere at alle de opprinnelige bevis som påtalemyndigheten fremhevet, og som skulle talte for Torgersens skyld, er *alle* sterkt svekket.

I tillegg kommer alle de momentene som er gjennomgått ovenfor, og som kort og godt er uforenlige med at Torgersen er den aktuelle gjerningsmannen, og som med styrke tilsier at han er uskyldig – og som derfor er spesielt viktig ved vurderingen av "meget tvilsomt". Vi har på *punkt etter punkt* presentert en rekke bevis som er uforenlige med at Torgersen kan være gjerningsmannen: Torgersen var ikke til stede i Skippergaten 6 b på tidspunktet for drapet.

Konklusjonen tør så langt være helt klar: Det kan ikke ha vært Torgersen som var i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet.

C. Bevisene knyttet til *brannstiftelsestidspunktet* – den nærmere vurderingen av hvilken betydning de har for vurderingen av vilkåret "meget tvilsomt"

1. Innledning

Vi skal her minne om de bevis som knytter seg til gjerningsmannens forsøk på brannstiftelse og disse bevisenes betydning for vilkåret "meget tvilsomt".

Hvilke momenter taler eventuelt for at det var Torgersen som var ansvarlig for brannstiftelsen?

Spørsmålet er om vurderingen av dette punkt C medfører noen endringer med hensyn til den konklusjonen vi trakk ovenfor under B med hensyn til Torgersens påståtte tilstedeværelse i Skippergaten 6 b på drapstidspunktet – med andre ord om denne konklusjonen må endres som følge av gjennomgangen av bevisene knyttet til brannstiftelsen.

Dette er i detalj gjennomgått i del 3, og det er i denne forbindelse tilstrekkelig å henvise til hovedpunktene:

I pkt. 2 nedenfor skal vi minne om påtalemyndighetens usannsynlige overordnede teori om at Torgersen vendte tilbake til bopel for å hente fyrstikker for senere å anstifte en brann i Skippergaten 6 b.

I pkt. 3 skal vi oppsummere Torgersens forklaring med hensyn til hvilken vei han fulgte da han returnerte fra sin bopel til sentrum.

I pkt. 4 skal vi vurdere de bevis som refererer seg til åstedet for brannstiftelsen.

I pkt. 5 skal vi behandle spørsmålet om Torgersen hadde med seg en kvinne til egen bopel – eller om han var alene.

2. Påtalemyndighetens overordnede teori

Som det fremgår av del 3, er det lite sannsynlig at Torgersen – som forutsetningsvis skal være en drapsmann – reiser til bopel for å hente fyrstikker, for deretter å sykle til Skippergaten 6 b for å anstifte en brann.

- Det er ulogisk at Torgersen skulle reise helt hjem for å få tak i fyrstikker. Fyrstikkene kunne han formodentlig fått tak i i den umiddelbare nærhet av åstedet.
- Det er usannsynlig at han skulle gå omveien om Youngstorget i stedet for den korteste rute hjem – og til overmål ta drosje fra Youngstorget, i stedet for å ta en drosje fra en holdeplass nærmere åstedet med de betydelige økte sjanser for at han kunne bli identifisert på et tidspunkt som ville ha medført forklaringsproblemer.
- Uansett er det usannsynlig at Torgersen ville gått gjennom Torggata på vei til Youngstorget, når han forutsetningsvis kom fra Skippergaten 6 b. Dette går med all tydelighet frem av den kartskissen som er inntatt i bilagsbind A 1 og hvor det fremgår at Torgersen ville tatt en helt annen naturlig vei tilbake til bopel fra Skippergaten 6 b. Han ville heller ikke gått gjennom Torggata hvis han skulle gå fra Skippergaten for å ta en drosje på Youngstorget – da ville han ha gått opp Pløensgate.
- Enda mer ulogisk er det at Torgersen oppholder seg på bopel – i henhold til påtalemyndighetens teori – i en halv time. Dette blir spesielt ulogisk når begrunnelsen for å ta drosje måtte ha vært at han følte et visst tidspress.

Påtalemyndighetens fundament for sin «retur-teori» fremstår som direkte usannsynlig. Denne sviktende "grunnleggende premiss" er et klart moment for Torgersens uskyld – med den tyngde dette får for vurderingen av «meget tvilsomt».

3. Hvilken vei fulgte Torgersen da han returnerte til sentrum?

Et sentralt spørsmål er den nærmere vurdering av Torgersens forklaring med hensyn til hvilken vei han fulgte da han returnerte til sentrum.

I 1958 var et vesentlig poeng for statsadvokat Dorenfeldt at han påsto å ha bevist at Torgersens forklaring med hensyn til hans retur til sentrum, var en tidsmessig umulighet: Torgersen kunne ikke rekke å gå/sykle den ruten han hadde forklart i tidsrommet mellom ca. kl. 00.30 (da han forlot bopel) og tidspunktet for arrestasjonen (ca. kl. 01.00). Dette var således ifølge Dorenfeldt et sterkt argument som tilsa at Torgersen løy.

I dag vet vi at dette ikke stemmer.

I del 3 III D ovenfor har vi referert Nils Erik Lies grundige påvisning av at Dorenfeldts argumentasjon baserer seg på et galt faktum.

Og i tillegg og helt vesentlig: Vi minner om at det fremstår som lite sannsynlig at Torgersen skulle ha *diktet opp* en rute, som – når man kontrollerer ruten og anvendt tid – så og si passer på minuttet, dvs. det motsatte av påtalemyndighetens argumentasjon for lagretten.

Og som tidligere påpekt blir det sentrale spørsmål da:

Hvor stor er *sannsynligheten* for at Torgersen umiddelbart etter pågripelsen kunne rekonstruere en fiktiv tur tilbake til sentrum med nøyaktige opplysninger om rutevalg, hvilken strekning som ble henholdsvis gått og syklet og få denne turen til nøyaktig å passe til den tid han hadde til rådighet mellom ca. kl. 00.30. og ca. kl. 01.00?

Svaret er at sannsynligheten for dette er meget lav.

Også dette beviset er derfor et motbevis som tilsier at Torgersen *er uskyldig* – med den vekt dette momentet følgelig får ved vurderingen av kriteriet «meget tvilsomt».

4. Bevisene tilknyttet åstedet for brannstiftelsen

På dette punkt er det tale om tre bevis, det såkalte avføringsbeviset, det såkalte fyrstikkbeviset og betydningen av vitneforklaringen til vitnet Bergersen. Hvordan skal disse bevisene vurderes i dag?

a Avføringsbeviset

Dette var som kjent et av de tre bevisene som i 1958 ble ansett for å være et tilnærmet hundre prosent sikkert bevis som tilsa at Torgersen var skyldig.

Også dette beviset har ettertiden ikke vært nådig mot. Vi viser til gjennomgangen av bevisene for så vidt gjelder bevisene i forbindelse med dette punktet i del 3 IV C.

Vi minner for øvrig om at Den rettsmedisinske kommisjon hadde en rekke reservasjoner med hensyn til bevisverdien av avføringsbeviset.

Det er ikke overensstemmelse mellom de avføringsfunnene som ble funnet i kjelleren i Skippergaten 6 b og på Torgersen.

Avføringsbeviset er i dag uten bevisverdi i noen retning.

b Fyrstikkbeviset

Påtalemyndigheten har – særlig i forbindelse med de ulike begjæringene om gjenåpning – anført at samsvar mellom fyrstikker som manglet i den fyrstikkesken som ble funnet i jakken som Torgersen hadde på seg ved pågripelsen, og de fyrstikkene som ble funnet på åstedet og i kjelleren, er et ytterligere indisium på at Torgersen er skyldig.

Dette beviset er nå underkastet en ny analyse, som det er redegjort nærmere for i del 3 IV B.

For øvrig er det en nær sammenheng mellom denne delen av fyrstikkbeviset og påtalemyndighetens overordnede teori. Når denne svikter – som påvist ovenfor – svikter også grunnlaget for fyrstikkbeviset.

Status i dag er at fyrstikkbeviset ikke har noen bevisverdi i Torgersens disfavør.

Tvert imot – de uoverensstemmelsene som nå er påpekt, er av en slik karakter at påtalemyndighetens teori er svært vanskelig å forene med faktum i saken. Fyrstikkbeviset er derfor i dag et ytterligere indisium for Torgersens *uskyld*.

c Vitnet Ørnulf Bergersen

Vitnet Bergersen skal vi i denne sammenhengen gå raskt forbi. Påtalemyndigheten har aldri tillagt dette tvers igjennom utroverdige vitnet noen bevisverdi. Med den analysen som nå foreligger av denne forklaringen, er det for øvrig klarlagt at den er usann. Bergersens forklaring har aldri hatt noen bevisverdi – og har det i kvalifisert grad ikke i dag.

d Konklusjon

Vi kan da oppsummere situasjonen for så vidt gjelder bevis som er knyttet til åstedet: Gjennomgangen ovenfor under punktene a-c viser at de tidligere bevis som har vært anført av påtalemyndigheten, har en bevisverdi som fremstår som svært lav – og at fyrstikkbeviset i dag taler direkte for Torgersens uskyld.

5. Hadde Torgersen med seg en kvinne til bopel som han fulgte tilbake til sentrum ca. kl. 00.30?

Påtalemyndigheten har helt siden 1958 påstått at Torgersen var alene drapsnatten, og at hans forklaring om at han hadde følge med en kvinne ved navn Gerd representerer et falsum. I forlengelsen av dette ligger en påstand om at grunnen til at Torgersen lyver er at han prøver å etablere en alternativ forklaring med hensyn til hvor han oppholdt seg mellom ca. kl. 23.30 og 24.00.

Spørsmålet om den ikke-identifiserte kvinnen har i alle år vært sett på som et forhold av sentral betydning.

Vi har i gjennomgangen av sakens bevis ovenfor i del 3 V understreket at problemstillingen i forbindelse med denne delen av beviskjeden, må stilles riktig: Som påpekt er problemstillingen ikke spørsmålet om vi kan identifisere den ukjente kvinnen. Det sentrale spørsmålet er: Hadde Torgersen med seg en kvinne eller var han alene? Og kan påtalemyndigheten sannsynliggjøre at Torgersens forklaring er usann?

I del 3 V har vi foretatt en helt ny analyse av denne problemstillingen i forhold til tidligere begjæringer om gjenopptakelse.

Vi kan i dag konstatere at det er *sannsynlig* at Torgersens mor, søster og bror – uavhengig av hverandre – har fortalt en korrekt historie med hensyn til at han hadde med seg en kvinne hjem. Vitnene gir den nøyaktige samme beskrivelsen av Torgersens og kvinnens opphold i boligen med så mange detaljer at det er umulig at det representerer en tilfeldighet. Noen samordningsmulighet har ikke vært påstått fra påtalemyndighetens side, og bløff-teorien fra statsadvokat Dorenfeldt representerer en søkt bortforklaring.

Vi viser til denne behandlingen, hvor det påvises at det fremstår som klart sannsynliggjort at Torgersen ikke var alene.

Dette betyr ikke bare at påtalemyndigheten ikke lenger har bevismessig støtte for sitt syn for så vidt gjelder dette enkeltpunktet i beviskjeden. Når Torgersens forklaring på dette punktet bekreftes på en detaljert og troverdig måte, representerer disse vitneforklaringene motbevis i saken. Dette tilsier igjen at Torgersen er *uskyldig* – ikke bare at påtalemyndighetens påstand på dette punkt ikke lenger har noen bevisverdi.

6. Oppsummering: Torgersen var ikke i Skippergaten 6 b på tidspunktet for brannstiftelsen

Vi kan etter dette oppsummere bevisene som har tilknytning til tidspunktet for brannstiftelsen, jf. punktene 2-5 ovenfor. Det kan konstateres at *alle de bevis* som påtalemyndigheten i 1958 påberopte som avgjørende for Torgersens skyld, er sterkt svekkede.

I *tillegg* er det som det fremgår av redegjørelsen ovenfor, en rekke bevis som ikke bare medfører at Påtalemyndighetens argumentasjon er nullstilt, men som direkte taler for Torgersens *uskyld*. Det gjelder følgende fire forhold:

- Den overordnede teori er usannsynlig.
- Torgersens nøyaktige rekonstruksjon av hans retur til sentrum er ikke bare en tilbakevisning av Dorenfeldts opprinnelige teori, men også et motbevis.
- Det såkalte fyrstikkbeviset taler i dag for Torgersens uskyld.
- Vi kan med en betydelig grad av sannsynlighet konkludere med at Torgersen ikke var alene.

Konklusjonen er at det fremstår som *lite sannsynlig* at det var Torgersen som returnerte til åstedet for å anstifte en ildebrann.

Konklusjonen i nærværende pkt. C støtter og bekrefter konklusjonen ovenfor under pkt. B – påvisningen av at Torgersen ikke kunne være til stede på drapstidspunktet.

D. Den samlede kumulative vurderingen av om det er «meget tvilsomt» at dommen er riktig

1. Oppsummering

Situasjonen er følgende:

- Påtalemyndighetens opprinnelige bevis som skulle tilsi at Torgersen var til stede på drapstidspunktet, har – som påvist – i dag liten eller marginal bevisverdi. I *tillegg* er det en rekke bevis som direkte tilsier at Torgersen ikke kan ha vært på åstedet.
- Denne konklusjonen bekreftes av vurderingen av påstanden om Torgersens retur. Også her har alle de opprinnelige argumentene fra påtalemyndighetens side blitt tilbakevist. Heller ikke disse bevisene har i dag noen bevisverdi. Og også på dette punkt er det flere bevis som med styrke taler direkte for Torgersens uskyld, og som gjør det i kvalifisert grad meget tvilsomt om han var til stede på brannstiftelsestidspunktet.

Når man da kumulerer den marginale muligheten for at Torgersen var til stede på drapstidspunktet med den marginale mulighet for at han etter oppholdet i Tore Hundsvei 24 dro til Skippergt. 6 b, er det helt klart at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke kan være oppfylt, og at lovens krav til at dommen skal være meget tvilsom, er overoppfylt. Det må være "helt klart" at dette ikke er tilfelle.

Vi viser til punkt III B ovenfor, hvor de forskjellige sannsynlighetsalternativer for vurderingen av om dommen er riktig, er påpekt.

Vi kan bruke den samme graderingen for å illustrere kravet til "meget tvilsomt". Hva er sannsynligheten for at vi kan være overbevist om at Torgersen er skyldig, og at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt?

Dette fremstår – ut fra en nøktern og uhildet vurdering – som helt usannsynlig. Da er vilkåret "meget tvilsomt" overoppfylt.

2. Den eksterne kritikk fra academia med hensyn til de sakkyndige vurderinger av de tre tekniske bevis

Vi minner avslutningsvis om at vi i gjenåpningsbegjæringen av 11.6.2015 Del 3 IV på side 178-189 refererte den sterke kritikken som man på akademisk hold har

fremsatt mot den tidligere vurderingen av de tekniske bevis av Gjenopptakelseskommissjonen. Det er tale om to brev:

- Et brev av 18. 09.2006, som er undertegnet av åtte fremtredende sentrale forskere med spesialkunnskap *innenfor de felt* som de tekniske bevis refererer seg til.
- Et brev av 09.06.2008 til Justisministeren fra over 200 forskere innenfor medisin og naturvitenskap.

I brevet av 18.09.2006 heter det:

*"Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Postboks 8026
0030 Dep*

De tekniske bevisene i Torgersen-saken underbygger ikke at Torgersen er skyldig

Undertegnede 10 forskere har alle inngående kjennskap til ett eller flere av de tre tekniske bevisene i Torgersen-saken – tannbittbeviset, avføringsbeviset og barnålbeviset. Vi overvar hele eller deler av Gjenopptakelseskommissjonens høring om de tekniske bevisene 27.-30. mars 2006. Våre fagfelt er medisin, biologi, fysikk, kjemi, statistikk og odontologi. Vi har i mange år arbeidet med naturvitenskapelige problemstillinger, praktisk og teoretisk. Kommissjonen er kjent med våre CV-er.

I tiden etter høringen har vi med undring og stigende uro erfart at enkelte fortsatt hevder at det er mulig å tolke de tekniske bevisene slik at Torgersen kan knyttes til drapet. Dette gjelder dessverre også representanter for påtalemyndigheten. For at det ikke skal herske noen tvil når Gjenopptakelseskommissjonen i løpet av året avgjør om Torgersen-saken skal gjenopptas, ønsker vi med dette brevet å si klart fra at en slik tolkning ikke er vitenskapelig holdbar og derfor heller ikke sannhetssøkende. Grunnen er enkel: De sakkyndige i 1958 verken hadde eller brukte metoder som kunne gi svar på hvorvidt de tekniske sporene på åstedet/offeret knyttet Torgersen til drapet. Likevel uttalte de sakkyndige i 1958 at tannbittbeviset, barnålbeviset og avføringsbeviset med nær 100 prosent sikkerhet knyttet Torgersen til drapet.

Det er smertefullt å måtte erkjenne at det i vitenskapens navn ble begått elementære og alvorlige feil i Torgersen-saken i 1958. Det er like fullt vår plikt som samfunnsengasjerte fagpersoner å presisere at det er hevet over enhver rasjonell tvil at det var nettopp dette som dessverre skjedde.

Oslo 18. september 2006

Per Brandtzæg, professor dr.philos.
Trond Eskeland, professor dr.med.
Per Holck, professor dr.med.
Morten Laane, professor dr.philos.
Rune Halvorsen Økland, professor dr.philos.
Ragnar Bye, professor dr.philos.
Per Flood, seniorforsker, dr.med.
Klaus Høiland, professor dr.philos.
Jon Ingulf Medbø, forsker dr.scient.
David Senn, professor DDS"

Det er helt unikt i norsk strafferett at ti fremragende representanter for norsk akademia setter seg så grundig inn i de sentrale bevis i en straffesak og – til de grader – tar avstand fra de konklusjonene som den fellende dommen bygger på.

Det er ikke mulig å forstå at Gjenopptakelseskommisjonen i 2006 ikke tiller dette brevet betydning.

Dette brevet ble fulgt opp halvannet år senere. Vi vedlegger i bilagsbind A 7 brev av 09.06.2008 til daværende justisminister, som er nevnt ovenfor, og som er underskrevet av over 200 forskere innenfor medisin og naturvitenskap.

Det er – som påpekt i brevet – for lettvent og uakseptabelt når Gjenopptakelseskommisjonen i sitt vedlegg av 2006 avfeier dette brevet som et "*engasjert partsinnlegg*".

Det var også kritikkverdig at kommisjonens daværende leder i et intervju med TV2 ga uttrykk for at "vitenskapen får uttale hva de vil". Dette er en lettvent neglisjering av det alvorlige budskapet som et tilnærmet enstemmig norsk akademia fremførte med styrke.

E. **En nærmere gjennomgang av de legislative hensyn bak kravet til "meget tvilsomt"**

1. Innledning

Som påpekt i motivene, er det sentrale legislative hensyn for kravet til «meget tvilsomt» at bestemmelsen skal benyttes med varsomhet fordi grunnlaget for avgjørelsen i gjenopptakelsessaken kan bli dårligere enn i den opprinnelige saken.

Det er følgelig hensynet til *bevisumiddelbarhetsprinsippet som først og fremst ligger bak motivenes uttalelse om stor varsomhet* – dette fremheves også i rettspraksis.

Det er da av stor viktighet at vi ved den avsluttende vurderingen av vilkåret «meget tvilsomt», hensyntar hvor sterkt dette legislative hensyn gjør seg gjeldende i *Torgersen-saken*.

Sagt på en annen måte: Hvis de avgjørende bevis i 1958 ikke hadde en direkte side mot bevisumiddelbarhetsprinsippet, er det mindre grunn til å være meget restriktiv mht. å tillate gjenåpning. Denne konkrete vurderingen av bevisumiddelbarhetsprinsippets betydning i *Torgersensaken* foretas ikke av Helen

Sæter i vedtaket av 31.08.15. Det er heller ikke gjort av kommisjonen i 2006-avgjørelsen.

2. Hvilke konkrete elementer styrer vurderingen med hensyn til hvor sterkt de legislative hensyn ved straffeprosesslovens § 392 annet ledd foreligger i Torgersensaken?

Her er det flere momenter som må trekkes inn.

- a Det første spørsmålet er om vi står overfor et «normaltilfelle». Som tidligere påpekt, tar bestemmelsen sikte på et «normaltilfelle», hvor det ikke foreligger nye omstendigheter/nye bevis.

I Torgersensaken har vi derimot en rekke viktige *nye omstendigheter* og viktige *nye bevis*. Da står vi i en annen situasjon enn det som er normaltilfellet, og den legislative begrunnelse denne bestemmelsen hviler på foreligger da i liten grad: Hensynet til bevisumiddelbarhet kommer ikke inn i den grad det foreligger nye omstendigheter/nye bevis.

- b Det generelle hensynet til bevisumiddelbarhet må også vurderes i forhold til i hvilken grad bevisumiddelbarhet var sentral for den konkrete avgjørelsen – det vil si 1958-dommen. I Torgersensaken var det ikke de *taktiske* bevis (vitneforklaringene), men de *tekniske bevis som var avgjørende*. Når vi kan konstatere at disse i dag svikter, er ikke hensynet til bevisumiddelbarhet et sterkt argument mot gjenåpning. Også i Torgersensaken har vi meget omfattende, detaljerte og tidsnære politiforklaringer, noe som ble tillagt avgjørende vekt i f eks avgjørelsen i Rt. 1999 s. 554.

- c Det tredje momentet er spørsmålet om bevissituasjonen i praksis er blitt dårligere på grunn av at det har gått lang tid. Dette vil blant annet bero på om sakkyndige uttalelser sto sentralt eller ikke, men det vil også bero på om man har utfyllende politiforklaringer.

I Torgersensaken står som kjent de sakkyndiges uttalelser helt sentralt – her kommer ikke hensynet til bevisumiddelbarhet inn.

I tillegg har vi svært utfyllende politiforklaringer som gjør meget grundig rede for hva de forskjellige vitnene observerte.

- d Konklusjon

På bakgrunn av denne gjennomgangen, kan vi konkludere med at hensynet til bevisumiddelbarhet og hensynet til at grunnlaget for avgjørelsen i en gjenopptakelsessak kan bli dårligere enn i den opprinnelige saken, i helt spesiell grad ikke slår til i Torgersensaken. Vi kan da besvare det spørsmålet som ble stilt innledningsvis i pkt. 1: Det er for lett vint og uholdbart bare generelt å henvise til hensynet til

bevisumiddelbarhet som et sterkt moment mot å gjenoppta Torgersensaken. Man må som et minimum forvente at det foretas en konkret vurdering av i hvilken grad dette momentet gjør seg gjeldende. Konklusjonen er at det er et langt svakere moment mot gjenåpning av Torgersensaken enn hva det normalt er.

Når det legislative grunnlaget for § 392 annet ledd er svakere enn det normalt er, er dette et tilleggsmoment for gjenåpning som ytterligere bekrefter vår konklusjon.

3. Andre momenter ved vurderingen av vilkåret «meget tvilsomt»
 - a Et ytterligere moment ved vurderingen av «meget tvilsomt», er om begjæringen om gjenåpning baserer seg på en kritikk av *samlige* av de bevis som sto sentralt under den opprinnelige hovedforhandlingen, eller bare et utvalg. Det sier seg selv at jo flere bevis som – med rette – blir anfektet, desto mindre grunn er det til å praktisere kriteriet «meget tvilsomt» restriktivt.

I Torgersensaken er situasjonen at samtlige av de bevis som sto sentralt i 1958 er – for alle praktiske formål – tilbakevist.
 - b I tillegg er det grunn til å vurdere *sakens alvor*, jf. det som tidligere er referert fra Høyesteretts kjæremålsutvalgs uttalelser i Liland-saken. I forbindelse med alvorlige saker spiller ikke tidsmomentet en sentral rolle. Dette kriteriet har – om mulig – enda større vekt i Torgersensaken enn i Liland-saken.
 - c I tilknytning til hensynet til bevisumiddelbarhetsprinsippet har både kommisjonen og Sæter trukket frem argumentet om at juryen har vært forelagt vitneforklaringene i Torgersens favør og likevel dømt Torgersen. Dette er unyansert: Det som er realiteten er at lagretten har truffet en avgjørelse på *grunnlag av en samlet vurdering* av det bevismaterialet som ble presentert, og at man i denne vurderingen ikke har vektlagt vitneforklaringer i Torgersens favør. Dette skyldes selvsagt konklusjonene med hensyn til de skråsikre tekniske bevis.

I dagens situasjon, hvor de tekniske bevis svikter, «gjenoppstår» betydningen av vitnebevisene i Torgersens favør. De kan derfor rimeligvis ikke feies til side under henvisning til at man i 1958 ikke fant dem utslagsgivende.
 - d For øvrig minner vi om den lovendringen som ble foretatt ved at man i dag bare krever at det skal være «tvilsomt» at dommen er riktig. Når lovgiver har endret vilkårene i domfeltes favør, er det kanskje ikke grunnlag for å legge vurderingen av «meget tvilsomt» på strekk?

F. **Tidligere behandling av forholdet til straffeprosesslovens § 392 annet ledd i tidligere vedtak av Gjenopptakelseskommissjonen i 2006 og 2010 og i Helen Sæters vedtak av 31.08.2015**

1. Gal lovanvendelse – det ble ikke foretatt en *kumulativ* vurdering av de bevisene som inngår i vurderingen av vilkåret «meget tvilsomt».

Dette er selvsagt et vesentlig moment: Er lovanvendelsen uriktig, blir verdien av de tidligere vedtak sterkt redusert.

Både i begjæringen av 11.06.2015 og i klagen til Sivilombudsmannen av 30.06.2016 har vi gjort rede for hvilke alvorlige lovanvendelsesfeil som er blitt begått ved tidligere begjæringer om gjenåpning.

Vi har ovenfor gjort inngående rede for hva som er riktig lovforståelse i forhold til § 392 annet ledd.

Et avgjørende spørsmål er om denne riktige lovanvendelse ble lagt til grunn av Gjenopptakelseskommissjonen og Helen Sæter.

Dette ble ikke gjort.

2. Gal lovanvendelse bekreftes av prof. Alf Petter Høgberg.

Professor i strafferett, Alf Petter Høgberg, skrev som nevnt ovenfor, høsten 2015 en leder i Lov og Rett, hvor han kommenterer lovanvendelsessaken i Torgersensaken – se Lov og Rett nr 7/2015. Artikkelen er inntatt i bilagsbind A 9.

Professor Høgberg – som skrev lederen uten noen form for forhåndsdiskusjon eller samordning med Torgersens prosessfullmektiger – konkluderte på nøyaktig samme måte som vi har gjort. Vi minner om hans konklusjon:

«Men kommisjonen synes å overse at § 392 annet ledd er en selvstendig hjemmel for gjenåpning som innebærer at gjenåpning skal skje hvis det er «meget tvilsomt» om dommen er riktig. Det må foretas en helhetlig vurdering der en tar hensyn til den totale bevissituasjon slik den fremstår på vurderingstidspunktet, altså i 2015. Kommisjonen har tidligere ikke drøftet problemstillingen, slik den etter loven skulle ha gjort.» (vår understrekning.)

Professor Høgbergs uttalelse understreker og bekrefter det som er vårt sentrale punkt. Lovanvendelsen er feil.

Konklusjonen er således at det foreligger en klar lovanvendelsesfeil for så vidt gjelder Gjenopptakelseskommissjonen og Helen Sæters unnlattelse av å foreta en kumulativ vurdering i 2006 og 2015.

3. Dokumentasjonen av mangel på kumulativ drøftelse i de tidligere vedtak

Vi begynner med Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8.12.06. og tar deretter Helen Sæters avgjørelse av 31.08.15.

- a Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 08.12.06 – det foretas ingenkumulativ vurdering

Som påpekt ovenfor, hviler Helen Sæters 2015-vedtak på den samme lovanvendelse som vedtaket av 08.12.06. Det fremgår på side 41, 3. avsnitt, hvor kommisjonens leder fremholder at det ikke hefter feil ved lovforståelsen i 2006- og 2010-vedtaket. Dette er formodentlig bakgrunnen for at behandlingen av lovtolkningen i avgjørelsen av 31.08.15 er så summarisk.

Vi skal nedenfor foreta en nærmere gjennomgang av begrunnelsen i 2006-vedtaket og påvise at lovanvendelsen den gang var uriktig. Vi skal særlig påvise at lovens sentrale krav om kumulativ vurdering av bevisene ikke ble foretatt – og heller ikke drøftet og begrunnet slik straffeprosessloven forutsetter. Dette fremgår med all tydelighet av en gjennomgang av 2006-vedtaket: Alle bevis ble vurdert isolert – og det ble foretatt en løpende isolert vurdering av om hvert enkelt bevis medførte at dommen var uriktig. Dette er som nevnt gal lovanvendelse.

- Det såkalte *tannbittbeviset* ble oppsummert på side 158, fjerde avsnitt i 2006-avgjørelsen, hvor kommisjonen konkluderer med at tannbittbeviset ikke er et forhold som gjør det meget tvilsomt at dommen er riktig - med andre ord en isolert vurdering.

Det er forøvrig grunn til å understreke at kommisjonen i avsnitt 2 på samme side anførte at det ikke var grunnlag for Torgersens angivelige påstand om at tannbittbeviset «alene» ble tillagt stor vekt i 1958. Denne feilen gjentas i 31.08.15-vedtaket til tross for at det aldri på noe tidspunkt har vært anført at dette beviset alene ble tillagt stor betydning. Men at det ble tillagt stor betydning, kan det ikke herske tvil om.

Den samme feilen mht. isolert vurdering – og ikke en kumulativ vurdering – går systematisk igjen i vurderingen av alle bevisene i 2006-vedtaket – se for eksempel:

- Vurderingen av avføringsbeviset – side 218, 2. avsnitt: En isolert vurdering.
- Vurderingen av barnålbeviset – side 255, 4. avsnitt: En isolert vurdering:
- Vurderingen av vitnet Bergersen – side 300, 2. avsnitt: En isolert vurdering.
- Vurderingen av vitnet Johanne Olsen – side 319, 3. avsnitt: En isolert vurdering.

- Vurderingen av forholdene på åstedet – side 360, 1. avsnitt: En isolert vurdering. Her foreligger det for øvrig en spesielt uriktig lovanvendelse, når kommisjonen konkluderer med at tidspunktet for brannen ikke er «uforenlig» med at Torgersen kan være gjerningspersonen. Dette er ikke spørsmålet iht. § 392 annet ledd.
- Vurderingen av Laanes og Høylands analyse av barnålbeviset – se side 389, 4. avsnitt: En isolert vurdering.
- Vurderingen av drapstidspunktet – side 435, 2. avsnitt: En isolert vurdering.
- Vurderingen av Torgersens alibi – side 468, 2. avsnitt: En isolert vurdering.
- Vurderingen av andre vitneforklaringer – side 531, 3. avsnitt: En isolert vurdering.

Man ser altså hvordan kommisjonen gjennomgående anvender loven feil. Det foretas ingen kumulativ drøftelse av alle de påberopte anførsler utover et ytterst kort og summarisk postulat på siste side i vedtaket – side 523, 2. og 3. avsnitt.

Konklusjonen er således at 2006-avgjørelsen på dette avgjørende punktet er basert på en uriktig lovanvendelse.

b Helen Sæters avgjørelse av 31.08.15 – heller ingen kumulativ vurdering

Avgjørelsen er som nevnt svært summarisk mht. drøftelsen av § 392 annet ledd – se side 54-61. Lovanvendelsen er knapt ofret et eneste ord.

Vi minner om at det på side 41, 3. avsnitt tas utgangspunkt i at det ikke er feil ved lovanvendelsen i 2006, og at hun tydeligvis legger samme (uriktige) lovforståelse til grunn i 2015.

Ved behandlingen av forholdet til § 392 annet ledd henviser Sæter delvis til sin forutgående behandling av § 391 nr. 3, som hun disposisjonsmessig behandler først – til tross for at det er vår subsidiære anførsel.

Men ved Sæters vurdering av § 391 nr. 3 foretas det *heller ikke en kumulativ vurdering* av bevisene, som bestemmelsen krever.

Også i relasjon til § 391 nr. 3 foretas det bare en henvisning til 2006-avgjørelsen, se for eksempel side 56, 2. avsnitt og henvisningene på side 57, 58, 59 og 60. Igjen og igjen foretas en isolert vurdering av de enkelte bevis. De samme feilene som ble påvist ovenfor i relasjon til 2006-vedtaket, *gjentas således i 2015-vedtaket*.

I avgjørelsen finner man en kort generell bemerkning på side 54 om at det må foretas en samlet vurdering – uten at dette gjøres. Tilsvarende har man i 4. avsnitt på side 59 én setning som henviser til en samlet vurdering.

Generelle utsagn som dette er i seg selv uten verdi, så lenge de ikke følger som konklusjon på en drøftelse som viser konkret at en samlet vurdering faktisk har vært foretatt.

Sæters uttalelse står i sterk motsetning til de løpende kommentarene hun har til bevisførselen, og hvor hun trekker frem hvilken vekt det enkelte bevis har.

Konklusjonen er således at de samme lovanvendelsesfeilene som vi kunne konstatere ved 2006-vedtaket gjentas i Sæters avgjørelse fra 2015. Dette reiser et alvorlig spørsmål om denne uriktige lovanvendelsen gjelder *generelt* for andre av Gjenopptakelseskommissjonens vedtak.

G. Gal saksbehandling

Vi kommer i del 6 tilbake til både de generelle krav som stilles til *saksbehandlingen* i følge straffeprosesslovens regler og til de konkrete saksbehandlingsfeil som er gjort ved tidligere behandlinger av Torgersens begjæringer om gjenåpning.

Disse ble det gjort inngående rede for i vår klage til Sivilombudsmannen – se bilagsbind E 11.

V. ALTERNATIVE MÅTER Å VURDERE SAKENS BEVISLIGHETER PÅ?

I begjæringen av 11.06.2015 har vi på side 254 – 265 kommentert argumentasjonen til statsadvokat Katteland i hennes innlegg av 17.12.2009, hvor hun fremhever en rekke såkalte "*tilfeldigheter*" som samlet sett skal være egnet til å bevise påtalemyndighetens teori om Torgersens skyld.

Dette er en fullstendig misvisende måte å tilnærme seg sakens bevisligheter på – og vi skal derfor ikke ofre mange ord på dette. Vi viser til bilagsbind B 3 e hvor dette grundig er behandlet.

I tillegg viser vi til den delen av dette vedlegget som refererer seg til en alternativ drøftelse av *hva som er sannsynlig*, og som refererer seg til ikke mindre enn i alt 23 punkter, hvor påtalemyndighetens teori tilbakevises på punkt etter punkt som lite sannsynlig. Her har vi alle de momentene som påtalemyndigheten neglisjerer, og som med styrke taler for Torgersens uskyld.

Når man vurderer alle disse forhold, kan man gjøre seg opp en mening om berettigelsen av at *alle* disse usannsynlighetene skal neglisjeres så systematisk og så massivt at man vil konkludere med at det ikke er grunnlag for gjenåpning.

Når påtalemyndigheten inviterer til en annen bevisvurdering enn det som er hovedregelen etter norsk rett, må man som et minimum presentere samtlige av de momenter som inngår i en kumulativ helhetsvurdering.

Påtalemyndighetens tidligere retoriske argumentasjon på dette punkt fremstår som helt forfeilet.

VI. VILKÅRET "TUNGTVEIENDE GRUNNER"

Det siste vilkåret i § 392 annet ledd er at det i tillegg skal foreligge «tungtveiende grunner». Dette vilkåret har i praksis ikke spilt stor rolle. Har domstolene først kommet til at det er tvilsomt/meget tvilsomt om dommen er riktig, har man også funnet at det foreligger tungtveiende grunner.

I denne forbindelse er det selvsagt et avgjørende moment at man har en særlig plikt til å rette opp justismord som fremstår som alvorlige. Man kan ikke la Norges mest alvorlige justismord forbli et justismord fordi man har motforestillinger mot å bøte på gammel urett ved å anføre at «tungtveiende grunner» ikke foreligger.

Samfunnsmessige hensyn taler selvsagt sterkt for å gjøre gammel urett god igjen. Vi minner om at Torgersen i praksis fikk ødelagt sitt liv og ble gjennom tiår etter tiår stemplet som drapsmann med seksuelle motiver. I tillegg kommer bi-momenter av mer perifer karakter som Høyesterett har fremhevet i andre sammenhenger – f.eks. at avgjørelsen av skyldspørsmålet bare har skjedd i en instans. Vi minner også om at Kjæremålsutvalget i Liland-saken fastslo at alvoret i forbrytelsen overstyrte hensynet til at det hadde gått lang tid fra forbrytelsen ble begått.

I tillegg ble det i begjæringen om gjenåpning av 11.06.2015 påvist en rekke kritikkverdige forhold ved

- etterforskningen mot Torgersen
- saksbehandlingen i forhold til de sakkyndige uttalelser som den gang ble innhentet
- gjennomføringen av hovedforhandlingen

Disse forhold er det redegjort for nedenfor i del 6 – se også vedlegg inntatt i bevisbilaget B 3 a og c – og dette bør også hensyntas i en totalvurdering av om det foreligger «tungtveiende grunner».

Ett ytterligere forhold bør nevnes:

Etter domfellelsen i 1958 til fengsel på livstid og ti års sikring har Torgersen vært gjenstand for en behandling som er unik i norsk strafferettshistorie. Iberegnet varetektstiden sonet han sammenhengende fengselsstraff lenger enn noen annen før eller senere - i over 16 år. To år og syv måneder av denne tiden ble tilbrakt i isolat.

Statsadvokat Dorenfeldt ga under hovedforhandlingen i 1958 uttrykk for at Torgersen aldri mer måtte slippes løs på samfunnet. Etter at ankesaken var avgjort av Høyesterett,

meddelte han til fengselsvesenet at Torgersen ”var en meget farlig forbryter, som burde plasseres i enecelle.” Denne henstillingen ble etterkommet.

I november 1971 fikk Torgersen for første gang anledning til å forlate fengslet. Han fikk da fremstilling for å besøke moren, som var alvorlig syk og innlagt på sykehus. Først i mars 1973, etter at han var overført fra Ullersmo fengsel til Ila sikringsanstalt, hadde han sin første permisjon på egen hånd.

I mars 1973 utstedte politimester Johan Gjerde følgende ordre, åpenbart i forbindelse med at Torgersen var overført fra Ullersmo til Ila:

*”Fortrolig
Særtiltak i tilfelle domsfange Fredrik Fasting Torgersen, født 01.10.1934,
skulle rømme nåværende oppholdssted: Ila
sikringsanstalt,
Tlf: 24059006 og 020-4441*

Dersom det innløper melding om at domsfange Fredrik Ludvig Fasting Torgersen har rømt, skal følgende spesielle tiltak iverksettes øyeblikkelig:

En polititjenestemann beordres til Riksadvokatens kontor i Grubbegaten 1, 5. etasje, for å beskytte riksadvokat Dorenfeldt mot overfall fra den rømte.

Uniformert vakt settes ut i eller utenfor Riksadvokatens leilighet i Cam. Colletts vei 2, 5. etasje.

Formålet med vaktholdet er å beskytte Riksadvokaten og hans familie. Riksadvokaten og familiemedlemmer skal derfor også ledsages når de forlater kontor eller hjem.

Vakten skal være bevæpnet med pistol og kølle, og være utstyrt med håndjern.

Hvis fangen påtreffes, skal han omgående uskadeliggjøres uten å avvente et mulig rettsstridig angrep.

Den dømte anses som meget farlig.

J. Gjerde (sign)”

Aftenposten, som omtalte denne ordren 21.05.1999, innhentet en kommentar fra professor Johs. Andenæs. Han siteres slik:

”Jusprofessor Johs. Andenæs mener ordren må være helt unik i norsk kriminalhistorie.

- Dette er å gå altfor langt. Dette er så spesielt at man får nesten tro at det ikke var meningen at ordren skule forstås bokstavelig, sier han.”

Aftenposten skriver videre:

"Politimester Gjerde døde kort tid etter at han ga ordren, som først ble trukket tilbake i 1977, tre år etter at Torgersen var sluppet fri. Da ble det samtidig gitt beskjed om at alle eksemplarer av ordren skulle destrueres. Minst ett eksemplar som unnslopp makuleringsaksjonen ble nylig funnet i en eske i kjelleren på politihuset.

Påtalemyndigheten ønsker fortsatt at ordren skal være hemmeligstempelt, 29 år etter at den ble utferdiget.

Av ordren fremgår det også at det var laget 500 brev med opplysninger om Torgersen som skulle spres til drosjeholdeplasser, jernbanestasjoner og flyplasser hvis han skulle stikke av."

Det kan ikke trekkes i tvil at denne ordren var utstedt på foranledning av daværende riksadvokat Dorenfeldt. Og det dreier seg ikke bare om å gå altfor langt, slik professor Andenæs ga uttrykk for. Her har politimesteren beveget seg betenkelig nær straffeloven § 125. Det er i høy grad forståelig at ordren ble trukket tilbake av etterfølgeren politimester Rolf Solem, men like betenkelig at dette skjedde først etter tre år.

Det er uklart hvilke embets- eller tjenestemenn ved Oslo politikammer som var kjent med denne ordren. Den må i et hvert fall ha vært spredd blant og vært kjent av store deler av politikammerets ledelse, all den stund den har vært utstedt i flere eksemplarer.

Nå rømte aldri Torgersen fra Ila. Han ble løslatt til sikring i frihet 29.01.1974, etter personlig inngripen fra justisminister Inger Louise Valle. Like fullt har ordren vært operativ i fire år, og Torgersen har i hele denne perioden vært utsatt for en betydelig risiko for hva som ville skje dersom han skulle bli observert i nærheten av Dorenfeldt, kanskje særlig i tilknytning til de permisjonene han fikk i løpet av det året han befant seg på Ila.

Et så ekstraordinært inngrep som dette må også kunne tillegges vekt ved vurderingen av "tungtveiende hensyn" i straffeprosessloven § 392 annet ledd.

Og det må i den forbindelse legges vekt på at vi her står overfor en uriktig domfellelse som har resultert i et ødelagt liv. I store deler av befolkningen har Torgersen i alle år etter løslatelsen vært stigmatisert som drapsmann og voldtektsforbryter, med de konsekvensene dette har hatt for mulighetene til å lykkes i arbeidslivet og til å kunne leve et ordinært sosialt liv. I stedet har det i hele denne tiden vært den uriktige domfellelsen og mulighetene for å få den rettet opp, som av høyst forståelige grunner har dominert Fredrik Torgersens tilværelse.

Konklusjonen er at også lovens vilkår til at det skal foreligge "tungtveiende grunner" er tilfredsstillt.

VII. AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Vi kan etter dette konstatere at alle vilkår i § 392 annet ledd er oppfylt, og at dommen av 16.06.1958 derfor må gjenopptas. Vi minner avslutningsvis igjen om motivuttalelsene vedrørende § 392 annet ledd, hvor det sentrale kriterium er hvorvidt det

"etter rettens oppfatning bør skje en ny prøvelse av saken for at man skal føle seg overbevist (vår understrekning) om at ingen urett har funnet sted."

Vilkåret for gjenåpning i henhold til § 392 annet ledd er – med solid margin – oppfylt.

DEL 5:

BETINGELSENE FOR GJENÅPNING –

VILKÅRENE I STRAFFEPROSESSLOVEN § 391 NR 3 ER OPPFYLT

I. INNLEDNING

Vi har ovenfor i del 4 påvist at vilkårene for gjenåpning i henhold til straffeprosessloven § 392 annet ledd er oppfylt. Dette er vår prinsipale anførsel. Subsidiært anføres det at også vilkårene i straffeprosessloven § 391 nr. 3 er tilfredsstilt.

Vi minner om ordlyden: I henhold til denne bestemmelsen skal gjenåpning til gunst for domfelte tas til følge

«når det opplyses en ny omstendighet eller fremskaffes et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse ... eller en vesentlig mildere rettsfølge.»

Vi skal i det følgende godtgjøre at betingelsene i denne bestemmelsen er oppfylt.

Torgersen-saken er også ved vurderingen etter strpl. § 391 nr. 3 spesiell i forhold til andre gjenåpningssaker.

For det første: Forholdet er – som nevnt tidligere – at alle de sentrale bevis fra 1958 i dag må revurderes i lys av nye bevis og nye omstendigheter. Dette gjelder f.eks. bevis som tannbittbeviset, barnålbeviset, avføringsbeviset og Dorenfeldts to tidsskjemaer (Torgersens mulighet til i det hele tatt å møte Rigmor Johnsen, samt avvisningen av Torgersens forklaring med hensyn til hans retur til sentrum, fordi Torgersen angivelig hadde for liten disponibel tid.)

Også forholdet til den ikke-identifiserte kvinne som var med Torgersen hjem til Tore Hunds vei 24, må vurderes på nytt. Både fordi det foreligger nye omstendigheter, men også fordi det i dag foreligger en ny analyse av bevistemaene i form av andre og riktigere problemstillinger.

Det blir derfor – overraskende nok – liten forskjell på det grunnlag som inngår ved § 391 nr 3-vurderingen og det § 392 annet ledd-vurderingen skal baseres på når det gjelder sakens viktige bevis.

For det andre: Torgersen-saken har også et annet særpreg. Det refererer seg til det Høyesterett karakteriserer som «det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken», dvs. bevis som ikke refererer seg til nye omstendigheter eller nye bevis.

Årsaken til dette er at når de sentrale tekniske bevis er sterkt svekkede som følge av nye bevis, må det være sterke bevismomenter i det øvrige bevismaterialet for at kravet til bevisbyrde skal være oppfylt. Også på dette punkt er Torgersen-saken helt spesiell i forhold til andre gjenåpningssaker. I «det øvrige bevismaterialet» fra 1958 finner vi klare holdepunkter for Torgersens *uskyld*. Disse bevisene ble imidlertid – forståelig nok – ikke tillagt den vekt de skulle hatt i 1958, da de tekniske bevis ble presentert med styrke og skråsikkerhet fra statsadvokat Dorenfeldt.

Vi skal i nærværende del følge følgende disposisjon:

I II skal vi nærmere behandle de generelle lovanvendelsesspørsmål som § 391 nr 3 reiser.

I III skal vi påpeke de lovanvendelsesfeil som er gjort i forbindelse med tidligere vedtak om gjenåpning i Torgersen-saken.

I IV skal vi gjennomgå bevisvurderingen i relasjon til § 391 nr. 3 og drøfte hvordan den blir når man hensyntar nye omstendigheter og nye bevis *sammen med* det øvrige bevismaterialet.

I V skal vi foreta den avsluttende vurdering med hensyn til kriteriet «synes egnet til frifinnelse».

I VI skal vi konkludere og oppsummere.

II. GENERELT OM DE LOVANVENDELSESSPØRSMÅL SOM § 391 NR. 3 REISER

A. Innledning

Det er sentralt at kommisjonens vurdering av vilkårene i § 391 nr 3 er basert på en korrekt lovforståelse. Hvis lovforståelsen i tidligere vedtak har vært uriktig, betyr det at disse avgjørelsene har svært begrenset verdi.

I tillegg vil gal lovforståelse normalt også føre til at saksbehandlingen blir uriktig, fordi vi ikke får en korrekt vurdering av de enkelte momenter som inngår i spørsmålet om vilkåret «egnet til frifinnelse» er tilfredsstillt.

Før vi i pkt. B går nærmere inn på hva som er en korrekt lovanvendelse, skal vi kort peke på hvilke uttrykk i § 391 nr. 3 som må gjøres til gjenstand for en nærmere tolkning. Det er:

- kriteriet «ny omstendighet» og «nytt bevis»
- "det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken" fra 1958. Dette kriteriet følger ikke direkte av ordlyden, men skal imidlertid i henhold til sikker høyesterettspraksis hensyntas.
- kriteriet «synes egnet til frifinnelse».

B. Hvilke momenter skal inngå i vurderingen av frifinnelse? Nye omstendigheter og/eller nye bevis

1. Innledning

En tiltalt skal frifinnes, hvis vi ikke er *overbeviste* om vedkommendes skyld. Dette betyr at påtalemyndighetens meget strenge bevisbyrde må være oppfylt. Hvis dette ikke er tilfellet, er vilkåret for frifinnelse til stede.

Det springende punkt blir således om vi ut fra det grunnlag som § 391 nr 3 gir anvisning på, kan være overbevist om at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt, og at vilkåret synes egnet til "frifinnelse" er oppfylt.

Dette er langt på vei den samme vurderingen som spørsmålet om «dommen er riktig», jf. vilkåret i § 392 annet ledd.

2. Kriteriet "ny omstendighet"

Begrepet "omstendighet", som spenner vidt, er ikke nærmere definert i loven eller kommentert i forarbeidene.

"Ny omstendighet" er klarligvis et videre begrep enn "nytt bevis". Selv om ikke kravet til "nytt bevis" er tilfredsstilt, kan det således være en ny "omstendighet" som hjemler gjenåpning.

I Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 15. desember 2008 i sak GK-2005-28 (Arne Treholt) er det uttalt avslutningsvis under punkt 5.3.1.2.:

"Spørsmålet om pengebeviset var fremskaffet ved en ulovlig ransakning, ble ikke formelt tatt opp da saken sto for den dømmende rett. Det påberopte er dermed nytt, og vil bli drøftet i relasjon til vilkårene for gjenåpning i medhold av straffeprosessloven § 391 nr. 3."

Dette innebærer at nye anførsler av rettslig eller faktisk art – uavhengig av om de er basert på det saksforholdet som ble presentert under hovedforhandlingen eller ikke – skal tas i betraktning som nye omstendigheter, og således vurderes etter straffeprosessloven § 391 nr. 3, ikke bare etter § 392 annet ledd.

Også en ny analyse av beviskjeden eller deler av den kan være en ny omstendighet i relasjon til § 391 nr. 3.

Straffeprosessloven og tvisteloven har for alle praktiske formål de samme grunnvilkår for gjenåpning. Sivilrettslig er gjenåpning avhengig av at det foreligger «nye opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort».

I juridisk teori uttaler Hov i Innføring i prosess 2, 2010 side 987:

"Men det hefter en tvetydighet både ved uttrykket «nye bevis», som brukes i straffeprosessloven, og uttrykket «opplysninger om faktiske forhold som var ukjent da saken ble avgjort» som brukes i tvisteloven. Begge uttrykk omfatter både at det dukker opp nye bevismidler – for eksempel ved at en finner et nytt dokumentbevis – og at det finner sted en etterfølgende endring av bevisvurderingen – en får for eksempel nye metoder for å vurdere biologiske bevis, som viser at den vurderingen av beviset som først ble foretatt, ikke var holdbar.

Også den siste typen nye vurderinger må kunne gi grunnlag for gjenåpning. Det legislative grunnlag for gjenåpningsinstituttet er at det skal gis anledning til ny prøvelse der en har grunn til å tro at den første avgjørelsen er uriktig. Slik mistanke vil kunne oppstå både når det dukker opp et helt nytt bevismiddel, og når det er andre forhold som tyder på at det ble trukket uriktige slutninger ut fra de bevismidler som ble påberopt. At det skal være adgang til gjenåpning i slike tilfelle, ble lagt til grunn etter tvistemålsloven, og er også forutsatt i tvistelovens forarbeider."

Han viser deretter til avgjørelsen i Liland-saken (Rt. 1994 s. 1149), hvor gjenåpning ble tillatt på grunnlag av nye vurderinger av kjent rettsmedisinsk materiale.

3. Kriteriet «nytt bevis»

Vi skal behandle dette kriteriet grundig, da kommisjonen i tidligere avgjørelser har tolket begrepet for snevert.

Spørsmålet om hva som ligger i «nytt bevis» har vært gjenstand for en relativt omfattende diskusjon i juridisk teori og rettspraksis.

I lovforarbeidene har man diskutert i hvilken utstrekning nye sakkyndige uttalelser kan ansees som «nye bevis» – se straffeprosesslovkomiteens innstilling NUT 1969:3 s. 344, hvor det heter:

«Det bemerkes at nye sakkyndige erklæringer etter komiteens mening må betraktes som nye bevis, selv om de er bygget på det samme materialet som har foreligget tidligere (Rt. 1964-1426).»

Her uttales det altså reservasjonsløst at nye sakkyndige vurderinger må representere nye bevis, selv om de bygger på samme materiale som tidligere sakkyndige uttalelser har gjort.

Også her er forarbeidene til tvisteloven av betydning. I tvistelovens forarbeider (Ot.prp. nr 51 (2004-2005) side 484 er det uttalt om samme spørsmål:

«Reglene omfatter «opplysninger om faktiske forhold». Dette omfatter både bevisfakta og rettsfakta (...) som etter gjeldende rett omfattes ikke bare faktiske omstendigheter i snever forstand. Også ny teknologi, ny teknisk viten eller vitenskapelig erkjennelse samt nye analyser av faktiske omstendigheter som ikke forelå på tidspunktet for sakens ordinære behandling omfattes...»

I komitéinnstillingen (NOU 2001:32 side 426) uttales det tilsvarende:

«Omstendigheter som er kommet til i etterkant kan ikke begrunne gjenopptakelse, med mindre det dreier som om opplysninger som belyser at avgjørelsen var uriktig da den ble truffet, f.eks. en ny DNA-prøve i en farskapssak. En ny sakkyndig erklæring kan gi grunnlag for gjenopptakelse selv om den ikke bygger på nytt materiale, men den må tilføre saken noe nytt i forhold til det som forelå forrige gang. (Vår understrekning). Det samme gjelder endret bevisføring ved bruk av ny teknologi (Rt. 1998 side 1549).»

Spørsmålet er også behandlet i juridisk teori. I Bjerke, Keiserud og Sæther, Straffeprosessloven, kommentarutgave (4. utgave 2011), heter det på side 1329-1330):

«Nye sakkyndige erklæringer kan brukes som grunnlag for gjenåpning, selv om de ikke er basert på nytt materiale, se Rt. 1990 s. 253, 1994 s. 1149, 2002 s. 1726 og 2005 s. 1665. Nye undersøkelser av teknisk bevismateriale i saken, eksempelvis med grunnlag i nye metoder eller ny generell innsikt, vil kunne anses som nye bevis. Også nye sakkyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndiges uttalelser, vil kunne anses som nye bevis, i ethvert fall hvis evalueringene er basert på ny innsikt som har alminnelig faglig tilslutning, jf. Rt. 2001 s. 1521 (1538)».

Fra rettspraksis er det naturlig å ta utgangspunkt i den sistnevnte avgjørelse av Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse i Rt. 2001 s. 1529, særlig s. 1538:

«Omstendigheter og bevis er nye når de ikke har vært fremme for den dømmende rett, og dermed ikke har kunnet inngå i rettens vurderingsgrunnlag. Også nye omstendigheter og bevis som burde ha vært gjort gjeldende forut for domfellelsen, kan gi grunnlag for gjenopptakelse.

....

Normalt er heller ikke nye vurderinger av bevis som ble ført for den dømmende rett, å anse som nye omstendigheter eller bevis i relasjon til bestemmelsen i § 391 nr. 3. Nye sakkyndige erklæringer kan imidlertid bli ansett som nye bevis, selv om de ikke er basert på nytt materiale, jf. blant annet Rt-1994-1149. Nye undersøkelser av teknisk bevismateriale i saken, eksempelvis med grunnlag av nye metoder eller nye generelle innsikter, vil således kunne anses som nye bevis. Også nye sakkyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndige uttalelser, vil kunne anses som nye bevis, i hvert fall hvis evalueringene er basert på ny innsikt som har alminnelig faglig tilslutning.»

Disse uttalelsene fremkommer under Kjæremålsutvalgets generelle gjennomgang av straffeprosessloven § 391 nr. 3. De er ikke knyttet til drøftelsen av konkrete sakkyndige erklæringer som ble fremlagt under den nye behandlingen av saken.

På bakgrunn av uttalelsene fra lovforarbeider, rettspraksis og juridisk teori må det i utgangspunktet legges til grunn at nye sakkyndige erklæringer skal anses som nye bevis. I gjenåpningssammenheng gjelder dette uansett om de nye erklæringene er avgitt av oppnevnte sakkyndige, eller om det dreier seg om erklæringer fra privatengasjerte sakkyndige. Som presisert i Rt-2001-1521 gjelder dette i utgangspunktet også nye sak-kyndige vurderinger som bare har karakter av evalueringer av tidligere sakkyndiges uttalelser.

Hva ligger i forbeholdet «i hvert fall hvis evalueringene er basert på ny innsikt som har alminnelig faglig tilslutning»?

Innledningsvis er det grunn til å bemerke at forbeholdet ikke har støtte i lovforarbeidene (NUT 1069:3 side 344, som det er vist til foran). Det står også i motstrid til kjæremålsutvalgets egne uttalelser i kjennelsen av 31.05.1976, som avgjorde en tidligere gjenopptakelsesbegjæring i Torgersen-saken.

Avgjørelsen er ikke publisert. Situasjonen var at to privatengasjerte odontologer hadde kommet med kritikk av de sakkyndige erklæringene fra Strøm og Wærhaug vedrørende tannbittbeviset. Som følge av denne kritikken oppnevnte lagmannsretten en ny sakkyndig – dosent Gisle Bang – til å vurdere de samme spørsmålene:

Kjæremålsutvalget uttalte på side 15 i kjennelsen:

«Gjennom de erklæringer som er fremkommet fra tannlege Neumann, professor Hagen og den oppnevnte sakkyndige dosent dr. med. Bang, foreligger det på dette punkt i saken beviser som i relasjon til bestemmelsen i straffeprosessloven § 414 nr 2 må betegnes som nye.»

Vilkåret om «alminnelig faglig tilslutning» var ikke tilfredsstillt i denne situasjonen.

Det grunnleggende vilkåret etter dette må være at den sakkyndige erklæringen introduserer noe som er nytt i saken. Hvilken betydning det nye skal ha, hører hjemme under «egnethets»-kriteriet i § 391 nr. 3.

Vi minner om Liland-kjennelsen, Rt. 1994 s. 1149, hvor det fremgår at hvis det er sterk faglig uenighet mellom de sakkyndige, tilfredsstiller den nye sakkyndige rapporten vilkåret for å bli ansett som «nytt bevis».

Konsekvensen blir at enhver ny sakkyndig erklæring skal sees som et nytt bevis, både når den gjelder substansen i selve sakkyndighetsspørsmålet og når den først og fremst gir uttrykk for kritikk av tidligere sakkyndiges arbeider.

En slik forståelse av bestemmelsen synes også å være lagt til grunn av kommisjonen selv. I 2010-avgjørelsen heter det avslutningsvis under punkt 4.1.2.:

«Selv om nye vitneforklaringer, nye sakkyndige uttalelser og annen ny informasjon som er fremkommet etter hovedforhandlingen i 1958 kan anses som nye omstendigheter eller nye bevis, er de etter kommisjonens vurdering ikke egnet til frifinnelse eller anvendelse av en mildere strafferegel, eller en vesentlig mildere rettsfølge.»

Her er det ikke tatt noe forbehold med hensyn til hvilke sakkyndige erklæringer som kan regnes som nye.

Uansett kan uttrykksmåten i Rt. 2001 s. 1529 vanskelig forstås på annen måte enn at spørsmålet stilles åpent i de tilfellene hvor man ikke kan konstatere «alminnelig faglig tilslutning». Dette ligger implisitt i bruken av uttrykket «i hvert fall».

Det er også vanskelig å se at forbeholdet kan ha betydning i andre tilfeller enn der hvor den opprinnelige sakkyndige erklæringen var basert på en forståelse av et årsaksforhold eller på en metode som den gang hadde alminnelig faglig tilslutning. Uttalelsene i Rt-2005-1665 avsnitt 40 er i samsvar med dette:

«Med noe varierende styrke uttrykker alle de legeerklæringer som forelå for den dømmende rett, at den store åpningen i jomfruhinnen isolert sett er en indikasjon på at seksuelt misbruk har funnet sted. Etter erklæringen fra Myhre og Borgen må det legges til grunn at det i fagmiljøet ikke lenger anses for å være grunnlag for slike slutninger, fordi det nå legges til grunn at åpningens normale variasjon er betydelig større enn man tidligere antok. Denne faglige revurderingen av hvordan funnene riktig skal tolkes, må anses som en ny omstendighet eller et nytt bevis i forhold til straffeprosessloven § 391 nr. 3.»

Denne avgjørelsen presiserer og modifierer 2001-avgjørelsen. Legges denne rettsoppfatning til grunn må nær sagt alle nye sakkyndige uttalelser i Torgersen-saken representere nye bevis: Dette er faglige revurderinger av hvordan funnene skal tolkes riktig.

Den opprinnelige sakkyndige uttalelsen kan være avgitt på et fagfelt hvor det tidligere ikke fantes noen etablert oppfatning eller innsikt med alminnelig faglig tilslutning vedrørende det aktuelle sakkyndigspørsmålet. Den sakkyndige kan – med holdepunkt i sin alminnelige erfaring og kunnskap – ha begitt seg inn på et sakkyndigspørsmål hvor det ikke var noen etablert empiri eller alminnelig faglig tilslutning å falle tilbake på. Det er da vanskelig å se noen grunn til at en slik sakkyndig uttalelse bare skal kunne imøtegås av senere sakkyndighet såfremt det i det mellomliggende tidsrom er etablert en «alminnelig faglig tilslutning» til en annen oppfatning enn den opprinnelige sakkyndige ga uttrykk for.

Og som påpekt ovenfor i forbindelse med Rt. 2003 s. 940 er ny viten alltid å anse som «nytt bevis».

Også en uttalelse fra Fritz Moen-saken fra Rt. 2003 s. 1389 er interessant.

Her heter det bl.a.:

Og etter det utvalget kan se, representerer deres (d.v.s. de sakkyndiges) erklæringer utelukkende en mer detaljert drøftelse av de samme temaene som var aktuelle under hovedforhandlingen uten at drøftelsen bygger på en ny faglig innsikt.»

Gjenopptakelse ble ikke gitt med hjemmel i § 391 nr. 3, men etter lovens § 392, annet ledd.

I Rt. 2003 s. 1389 reserverer Høyesterett seg bare overfor de nye sakkyndige uttalelsene som hadde en *betydelig grad av identitet* i sitt opplegg i forhold til de opprinnelige sakkyndige. Som det fremgår av sitatet, dreier det seg utelukkende om en mer detaljert drøftelse av de samme temaene som var aktuelle under hovedforhandlingen.

På denne bakgrunn kan vi konkludere med at de sakkyndige uttalelsene som er gjennomgått ovenfor i forbindelse med de tekniske bevis i del 2 og del 3, representerer «nye bevis» i relasjon til § 391 nr. 3.

Gjennomgangen ovenfor viser at konklusjonen er at nyhetskravet ikke tolkes strengt. Det som er avgjørende, er om det foreligger nye sakkyndige erklæringer som tilfører saken noe nytt. Da foreligger også et nytt bevis.

Vi viser også til innlegg av 02.12.2005 fra statsadvokat Anne Margrete Kattelund til Gjenopptakelses-kommisjonen, hvor det på side 13 er anført at kravet til nye omstendig-heter og nye bevis er tilfredsstilt hvis

"det er tvil om at de vurderinger som ble foretatt, ikke er korrekte, eller hvis evalueringene er basert på ny faglig innsikt som har alminnelig fagtilslutning."

De sakkyndige vurderinger som er fremlagt i Torgersen-saken medfører bestemt at det er tvil om at den tidligere sakkyndig vurdering som ble foretatt, er korrekt.

C. Hvilke momenter skal inngå i vurderingen av frifinnelse? Særlig om "det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken"

I tillegg til å ta stilling til betydningen av nye omstendigheter og nye bevis, fremgår det av Rt. 2004 s. 1429 at betydningen av de påberopte nye omstendigheter eller bevis må

«vurderes i sammenheng med det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken.»

Dette innebærer med andre ord at man både skal hensynta nye bevis og ta i betraktning de bevisene som er «gamle» – i den forstand at de ble presentert for lagmannsretten i 1958.

Dette er et meget viktig punkt og innebærer at vi ved vurderingen av om vilkårene for gjenåpning er tilfredsstilt i Torgersen-saken i henhold til § 391 nr. 3 også må vurdere de taktiske bevis som er gjennomgått ovenfor i del 2 og del 3.

I denne forbindelse er det et sentralt poeng:

De gamle bevis – f.eks. vitneforklaringene fra 1958 slik de fremkom gjennom partsforklaringer og den øvrige dokumentasjon – må tillegges en helt annen vekt i dag enn de ble tillagt i 1958. Årsaken til dette er at man i 1958 hadde tre sentrale tekniske bevis, som ble presentert med meget stor sikkerhet, og som var spesielt egnet til å «overkjøre» og nullstille alle avvikende bevis.

Som en illustrasjon kan pekes på den viktige og troverdige forklaringen fra Dagmar Torgersen med hensyn til tidspunktet for Torgersens ankomst til Tore Hunds vei 24, og at han hadde med seg en kvinne. Med de samstemte skråsikre konklusjonene fra de sakkyndige var det ingen reell mulighet for at dette vitneprovet kunne bli tillagt den vekt det ville hatt, hvis de sakkyndige hadde vært helt åpne med hensyn til konklusjonene som kunne trekkes på grunnlag av de tekniske bevis.

Når det ikke lenger er grunnlag for sikre konklusjoner på grunnlag av de sentrale tekniske bevis, får derfor de taktiske bevis en helt annen betydning: Man kan ikke lenger se bort fra dem når man ikke har skråsikre – men uholdbare og misforståtte – sakkyndige konklusjoner.

Som vi skal godtgjøre, foreligger det på dette punkt klare og gjentatte lovanvendelsesfeil i Gjenopptakelseskommisjonens 2006-vedtak, 2010-vedtak og i Helen Sæters avgjørelse av 31.08.2015. Det sier seg selv at feil med hensyn til lovanvendelsen er svært alvorlig. Domstolene kan prøve lovanvendelsen i Gjenopptakelseskommisjonens vedtak, og vil oppheve et vedtak, hvis det er basert på en uriktig lovforståelse.

D. Kriteriet "egnet til å føre til frifinnelse"

Egnethets-vilkåret er oppfylt dersom det foreligger en "rimelig mulighet" for at resultatet blir frifinnelse dersom de nye bevis og/eller omstendighetene inkluderes i det samlede bevisbildet som ble presentert ved hovedforhandlingen.

Bjerke m.fl. uttaler på side 1330 i den nevnte kommentarutgaven til straffeprosessloven at denne formuleringen betyr at «en rimelig mulighet» er tilstrekkelig, slik at ikke engang sannsynlighetsovervekt er nødvendig. Det kreves således bare en rimelig mulighet for at påtalemyndighetens strenge bevisbyrde ikke er tilfredsstillt, og at vi således ikke kan være overbeviste om Torgersens skyld.

I Rt. 2003 s. 940 heter det:

«Ut fra den sentrale betydning som Michalsens uttalelse har hatt for sakens utvikling og for konklusjonene til de psykologisk sakkyndige, er det etter min mening en rimelig mulighet (vår understrekning) for at A var blitt frifunnet hvis uttalelsen hadde hatt en nøytral konklusjon, som i overlege Ruuds refererte uttalelse. Grunnlaget for gjenopptakelse etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 er således til stede.»

I Rt. 2004 s. 1429 er det uttalt:

«Dette vilkåret er i rettspraksis forstått slik at det kreves en rimelig mulighet – men ikke så meget som overvekt av sannsynlighet – for at det nye som påberopes, ville ha ført til en annen avgjørelse om det hadde foreligget på et tidligere tidspunkt da straffesaken ble behandlet og avgjort. Betydningen av de påberopte nye omstendigheter eller bevis må vurderes i sammenheng med betydningen av det øvrige bevismaterialet som foreligger i saken. Det er først når frifinnelse mv. etter en slik samlet bevisbedømmelse fremstår som en rimelig mulighet, at de nye forhold gir grunnlag for gjenopptakelse etter bestemmelsen.»

Et viktig punkt når det gjelder kriteriet «egnet til», er at bestemmelsen gir anvisning på at det skal foretas en kumulativ og samlet vurdering av alle beviser, herunder det som refererer seg til det øvrige bevismaterialet i saken. Dette er en helhetsvurdering hvor man må ta stilling til hvilken beviskraft de tidligere sentrale bevis fra 1958 har når man

vurderer dem på bakgrunn av nye omstendigheter og nye bevis *i tillegg til det øvrige bevisbildet*.

III. NÆRMERE OM DEN URIKTIGE LOVANVENDELSEN I FORBINDELSE MED TIDLIGERE VEDTAK OM GJENÅPNING

A. Innledning

Det foreligger ikke mindre enn fire lovanvendelsesfeil som er begått av Gjenopptakelseskommisjonen i kommisjonens to tidligere vedtak, og som også er gjentatt av Helen Sæter i hennes vedtak av 31.08.15.

Disse feilene er:

- Man har ved vurderingen av vilkårene i § 391 nr 3 ikke hensyntatt betydningen av *det øvrige bevismaterialet* – jf. pkt. B.
- Det er ikke foretatt en *samlet og kumulativ* vurdering av bevisene – se pkt. C.
- Det er ikke foretatt de to *separate* vurderingene som skal gjøres i henhold til § 391 nr. 3. Man skal for det første vurdere hva som foreligger av nye omstendigheter/nye bevis, og man skal deretter vurdere kriteriet synes egnet til frifinnelse - se pkt. D.
- Endelig har kommisjonen tolket kriteriet nytt bevis snevrere enn det som følger av vår gjennomgang ovenfor i pkt. II B nr. 3 – se pkt. E.

B. Uriktig lovanvendelse med hensyn til utelatelse av vurderingen av *det øvrige bevismaterialet* som foreligger i saken i tidligere vedtak

Vi har i vår begjæring av 11.06.2015 og i det supplerende innlegget av 14.08.2015 nøye redegjort for hvordan «det øvrige bevismaterialet» som foreligger i saken inngår i den samlede vurdering som skal foretas i henhold til § 391 nr 3.

Det er en gjennomgående feil ved tidligere vedtak at man bare vurderer den delen av beslutningsgrunnlaget som refererer seg til nye omstendigheter/nye bevis – og ikke det øvrige bevismaterialet.

Som påvist i klagen til Sivilombudsmannen – se bilagsbind E 11 – har Helen Sæter utelatt denne viktige faktoren i sine vurderinger av § 391 nr 3. Dette momentet er også utelatt i avgjørelsen fra Gjenopptakelseskommisjonen fra 2006.

Vi skal nedenfor nøye dokumentere hvilken stor betydning denne delen av bevisgrunnlaget har for vurderingen etter § 391 nr. 3.

C. Uriktig lovanvendelse med hensyn til mangel på en kumulativ og samlet vurdering av bevisene i tidligere vedtak

1. Et springende punkt er – som nevnt - at det her skal foretas en *kumulativ* vurdering av om frifinnelseskriteriet er tilfredsstilt. Hvis ikke dette foretas, foreligger det en klar lovanvendelsesfeil.

De «gamle» bevisene, som slår ut i Torgersens favør, må – som nevnt – i dag tillegges en helt annen og større vekt når de tekniske og fellende bevis fra 1958 får sterkt redusert vekt. Dette sentrale poenget ble understreket i vår gjenåpningsbegjæring av 15.06.15, men ble hverken behandlet eller hensyntatt av Helen Sæter i vedtaket av 31.08.15.

Som vi skal påvise, har professor dr. juris Alf Petter Høgberg også påtalt denne lovanvendelsesfeilen i sin leder i Lov og Rett nr 7/2015, jf. punkt F nedenfor.

2. 2006-avgjørelsen – lovanvendelsesfeil på grunnlag av mangel på kumulativ vurdering.

Tolkningen av § 391 nr. 3 ble i 2006-vedtaket gjenstand for en svært stemoderlig behandling, jf. de korte summariske kommentarene på side 90-91, hvor man kun refererer ordlyd og hovedpunkter.

Den nærmere gjennomgangen av 2006-vedtaket viser at alle bevis ble vurdert *enkeltvis* – det finnes knapt et spor av den kumulative vurderingen som straffeprosessloven § 391 nr. 3 forutsetter.

Dette gjelder for eksempel følgende bevis:

- Tannbittbeviset - se side 157 - hvor kommisjonen konkluderer med at man ikke kan se at det er tilstrekkelig grunnlag for å anse de nye konklusjoner som nye bevis eller omstendigheter som «utelukker» Torgersen som gjerningsmann. Bare på dette viktige punktet begås det to lovanvendelsesfeil:
 - For det første foretar man en isolert vurdering av tannbittbeviset
 - For det andre - og det er en meget alvorlig lovanvendelsesfeil – stiller man spørsmålet om dette beviset «utelukker» Torgersen som gjerningsmann. Dette er selvfølgelig uforenlig med en riktig lovforståelse av § 391 nr. 3.
- Avføringsbeviset - se side 214-215, se særlig overgangen mellom disse to sidene: Samme feil – en isolert vurdering.
- Barnålbeviset, se side 254. Samme feil – en isolert vurdering.
- Vurderingen av forklaringen fra vitnet Bergersen, se side 297. Samme feil – en isolert vurdering.
- Vitnet Johanne Olsen, se side 316. Samme feil – en isolert vurdering.
- Åstedsbildet, se side 334. Samme feil – en isolert vurdering.
- Pågripelse og brannstiftelse, se side 356. Samme feil – en isolert vurdering.

- Spor på åstedet, se side 389. Samme feil – en isolert vurdering.
- Drapstidspunktet, se side 427-428. Samme feil – en isolert vurdering.
- Spørsmålet om Torgersens alibi, se side 463, jf. side 466. Samme feil – en isolert vurdering.
- Øvrige vitner, se side 468. Samme feil – en isolert vurdering.

Det eneste lille tilløp vi finner til kumulativ vurdering i vedtaket på over 500 sider fra 2006, er en kort referanse til juridisk teori og motiver på side 521. Der bemerkes det at vurderingstemaet refererer seg til at man må se bevisene i sammenheng med de øvrige bevis. *Noen slik konkret vurdering blir imidlertid aldri foretatt.*

Det er også én setning som er inntatt øverst på side 582 hvor kommisjonen – uten noen begrunnelse og uten henvisninger til tidligere drøftelser – anfører at den har vurdert de nye bevisene i sammenheng med øvrige bevis og omstendighetene som forelå for lagretten i 1958.

Disse enkeltuttalelser er imidlertid uten verdi, så lenge de ikke inngår i en drøftelse som viser at en slik vurdering som det vises til, *også har vært foretatt*. En gjennomlesning av hele 2006-vedtaket viser med all tydelighet at en slik samlet vurdering ikke er foretatt – det blir med en ren påstand. En påstand om at man har foretatt en riktig lovanvendelse er klarligvis ikke tilstrekkelig.

3. 31.08.15-avgjørelsen – lovanvendelsesfeil på grunn av mangel på kumulativ vurdering.

Når det gjelder Helen Sæters avgjørelse av 31.08.15, foreligger de samme feilene som i 2006-avgjørelsen.

Det foretas ingen kumulativ vurdering av de enkelte bevis. Selve drøftelsen er for øvrig meget overfladisk, kun på fem sider. Det et foretas ingen samlet drøftelse, jf. avgjørelsen side 49-53.

- I hovedavsnittet på side 49, blir tannbittbeviset underkastet en isolert vurdering, jf. også annet avsnitt på side 50.
- Det samme gjelder barnålbeviset, se siste avsnitt på side 50. Samme feil – en isolert vurdering.
- Avføringsbeviset, se første avsnitt på side 51. Samme feil – en isolert vurdering.
- Blodbeviset og fyrstikkbeviset, se nest siste avsnitt på side 51. Samme feil – en isolert vurdering.

- Tidsanalysen, se tredje avsnitt på side 53. Samme feil – en isolert vurdering.

Vi kan altså slå fast at lovanvendelsesfeilene fra 2006 blir gjentatt i 2015-vedtaket for så vidt gjelder manglende kumulativ vurdering.

Også i 2015-vedtaket finner man den samme standardformuleringen som i 2006, jf. det avsnittet på side 53, hvor man anfører at de nye bevis og nye omstendigheter hverken hver for seg eller samlet gir grunnlag for gjenåpning.

En side ved dette er at det aldri har vært anført at nye bevis eller nye omstendigheter hver for seg gir grunnlag for gjenåpning. Vi står igjen ovenfor en standardformulering som ikke etterlater noen etterprøvbare holdepunkter for at en samlet vurdering har vært foretatt.

For det første finnes det ikke et spor av en slik samlet vurdering i selve begrunnelsen. For det annet er det gal lovanvendelse å knytte vurderingen av § 391 nr. 3 kun til betydningen av nye bevis eller nye omstendigheter. Som vi har understreket, må man også foreta en revurdering av de øvrige bevis som forelå i 1958 og ta stilling til hvilken betydning de har som del av det samlede bevisbildet. Dette er – som nevnt – særlig viktig når de tekniske bevis svikter, slik de gjør i Torgersen-saken.

Det fremgår med all tydelighet av avgjørelsen fra Helen Sæter at dette viktige elementet kort og godt er utelatt. Hun nøyer seg med å uttale seg helt kort om hva som er «nye omstendigheter» og «nytt bevis». Dette er forfeilet.

Konklusjonen er således at man på en rekke selvstendige og uavhengige punkter kan konstatere at 31.08.15-vedtaket er basert på en gal lovanvendelse.

D. **§ 391 nr. 3 gir anvisning på to vurderinger – ikke én**

Bestemmelsen forutsetter som nevnt ovenfor at man først skal vurdere spørsmålet om hvilke nye omstendigheter/nye bevis som foreligger – dernest skal man ta stilling til spørsmålet om disse synes egnet til å frifinne domfelte.

Kommisjonen har ikke gått frem på denne måten. Det vises til lederen i Lov og Rett av professor dr. juris Alf Petter Høgberg, som er gjengitt nedenfor under pkt. F.

E. **Kommisjonen har tolket «nye bevis» for snevert**

Kommisjonen har ikke tolket kriteriet «nye bevis» i overensstemmelse med det som fremgår av vår generelle drøftelse av lovtolkningen ovenfor.

Dette medfører at flere sakkyndige uttalelser ikke er trukket inn ved den samlede vurderingen som skal foretas, til tross for at de tilfredsstillende vilkår som rettspraksis har oppstilt.

Vi viser til behandlingen ovenfor i del 2 og del 3, hvor disse sakkyndige uttalelsene er gjengitt.

F. Vurderingen fra professor dr. juris Alf Petter Høgberg

I lederen i Lov og Rett nr. 7/2015 om Torgersen-saken og Gjenopptakelseskommisjonens tidligere vedtak understreker professor Høgberg at § 391 nr. 3 inneholder to *kumulative vilkår*. Det må foreligge noe nytt i forhold til det som ble presentert for dømmende rett – nyhetsvilkåret – og det nye må ha som konsekvens at frifinnelse kan bli resultatet ved en ny prøvelse – egnethetsvilkåret. Disse to vilkårene skal vurderes *hver for seg*: Først om nyhetskriteriet er oppfylt og deretter om egnethetskriteriet er oppfylt.

Professor Høgberg skriver:

«Kommissjonen har tidligere ikke gått frem på den måten loven gir anvisning på (vår understrekning). Kommissjonen har tidligere vurdert de to vilkårene under ett, for eksempel når den i 2006 skriver at: Kommissjonen kan ikke se at det foreligger nye bevis eller omstendigheter vedrørende domfeltes alibi som synes egnet til frifinnelse av ham.»

Som Høgberg riktig påpeker, fremgår det ikke av kommisjonens vedtak om det er nyhetsvilkåret som ikke er oppfylt eller om det er egnethetsvilkåret som ikke er oppfylt, ei heller om vilkårene i det hele tatt er vurdert separat.

Høgberg retter også søkelyset mot et annet sentralt forhold - og som vi også har påpekt ovenfor: Egnethetsvilkåret innebærer at betydningen av et nytt bevis eller en ny omstendighet *må vurderes i lys av «gamle» bevis*.

Høgberg påpeker således *nøyaktig det samme* som vi har anført ovenfor under B. Dette er sentralt, da det utvilsomt er slik at det var de tekniske bevis som må ha vært utslagsgivende i 1958-dommen, og at disse i dag har en sterkt redusert bevisverdi.

Høgberg fortsetter:

«Spørsmålet som da må vurderes, er om andre bevis (vår understrekning) som lå til grunn for domfellelsen er tilstrekkelig til domfellelse i dag dersom saken kommer opp på nytt.»

Dette er en korrekt lovanvendelse – i motsetning til det Gjenopptakelseskommissjonen har lagt til grunn.

Høgberg viser videre til at kommissjonen avslutningsvis i 2006-avgjørelsen skriver at kommissjonen

«har vurdert de nye bevisene og omstendighetene i sammenheng med øvrige bevis og omstendigheter som forelå for lagmannsretten i 1958».

Men, som Høgberg riktig påpeker:

«Men det finnes ikke spor av dette i de gjennomgående meget knappe drøftelsene av hvert enkelt bevis eller ny omstendighet som Torgersen har påberopt, eller på de fire siste sidene under overskriften «Samlet vurdering» til slutt. Det foretas bare en isolert vurdering av betydningene, ikke en samlet vurdering av hele bevissituasjonen slik kommisjonen etter gjeldende rett er forpliktet til å foreta.»

Så kort og konsist kan det sies. Lovanvendelsen i forhold til § 391 nr. 3 er på dette punkt kvalifisert gal.

G. **Konklusjon**

Som påvist ovenfor i punktene B-F, foreligger det en rekke klare lovanvendelsesfeil. Disse feilene medfører at de tidligere vedtak i Torgersen-saken er av begrenset verdi. Når lovanvendelsen er feil, er vedtakene ugyldige.

I tillegg til feil ved lovanvendelsen har vi for øvrig i klagen til Sivilombudsmannen av 30.06.16 påpekt flere saksbehandlingsfeil. Når det gjelder de saksbehandlingskrav som skal stilles til behandlingen av gjenåpningsbegjæringer generelt og de feil som er begått i tidligere avgjørelser, viser vi til del 6 nedenfor.

IV. **DEN NÆRMERE GJENNOMGANG AV HVILKE BEVIS SOM VURDERINGEN "EGNET TIL Å FØRE TIL FRIFINNELSE" SKAL BASERES PÅ**

A. **Innledning**

Temaet for nærværende pkt. IV er å gjennomgå hvilket beslutningsgrunnlag som vurderingen av vilkåret «egnet til å føre til frifinnelse» skal vurderes på bakgrunn av, jf. den parallelle drøftelsen i § 392 annet ledd ovenfor med hensyn til diskusjonen av om det er «meget tvilsomt» om dommen er riktig.

Vi skal benytte følgende disposisjon:

I pkt. B skal vi vurdere i hvilken grad det foreligger «ny omstendighet» eller «nytt bevis».

I pkt. C skal vi vurdere betydningen av sakens «øvrige bevismateriale», som også inngår i vurderingen.

Den grundige bevisgjennomgangen i del 2 og del 3 skal vi ikke gjenta - vi henviser til denne for så vidt gjelder detaljene.

B. **I hvilken grad foreligger det nye omstendigheter og/eller nye bevis?**

1. **Innledning**

I dette avsnittet skal vi påvise:

- At det foreligger nye bevis for så vidt gjelder alle de sentrale bevis som ble anført av påtalemyndigheten i 1958, jf. punktene 1 – 8.

- At disse bevisene har et nesten dramatisk innhold ved at de ikke bare nullstiller påtalemyndighetens tidligere argumenter, men at flere av bevisene direkte tilsier at Torgersen må være uskyldig.

2. Tannbittbeviset

Som det fremgår av gjennomgangen ovenfor i del 2, foreligger det her en rekke nye bevis, slik at bevissituasjonen er fullstendig annerledes.

(i) Følgende *rettsodontologiske* uttalelser er sentrale:

- Tannlege Kjell Johannessen, 8.08.1997
- Professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker, 28.07/3.08.1999 og 24./26.05.2000
- Professor David Senn 11.03.2001 og 22.11.2003.
- David K. Whittaker for kommisjonen, jf. bilag 9, jf. begjæringen av 11.06.2015, side 66 – 67.
- Kritiske merknader fra Den rettsmedisinske kommisjon, 10.12.1999 og 07.08.2000

I Nils Erik Lies analyse - bilagsbind C 2, sidene 36 – 70 – er det redegjort i detalj for de sentrale elementene i disse uttalelsene.

Vi kan i dag konkludere med at det foreligger seks ulikheter mellom Torgersens tenner og bittet i Rigmor Johnsens bryst som *langt på vei* utelukker Torgersen som drapsmann.

(ii) Den rettsodontologiske undersøkelsen styrkes og bekreftes av de anatomiske sakkyndige, som ut fra en anatomisk sakkyndig vurdering langt på vei utelukker Torgersen. Det er tale om følgende nye bevis:

- Professor dr. med Per Holck, 28.10.1999
- Seniorforsker dr. med Per R. Flood, 12.03.2001 og 04.04.2001.

(iii) Endelig minner vi om *den helt nye utredningen* fra professor dr. scient. Jon Ingulf Medbø som innebærer en ytterligere bekreftelse på at Torgersen ikke kan ha avsatt bittmerket. Utredningen er fremlagt – se bilagsbind B 2, vedlegg 2.

3. Barnålbeviset

Også her foreligger det nye bevis i form av nye sakkyndige utredninger – jf. gjennomgangen i del 2. Vi vil særlig peke på følgende:

- Professor dr. philos Carl Motzfeldt Laane og professor dr. philos Klaus Høiland Økland, 16.08.1998
- Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland, 09.02.2005
- Professor dr. scient. Jon Ingulf Medbø 08.01.2004

Det er redegjort for disse erklæringene i Lies utredning, bilagsbind C 3, se særlig avsnittene 8.1.1, 9.1.1 og 9.1.2.

Vi minner om at det er faglig enighet om at de sakkyndige uttalelsene fra 1958 er uriktige: De aktuelle barnålene er ikke tilnærmedesvis så sjeldne/unike som man den gang la til grunn. Av vesentlig betydning er at også de sakkyndige som var engasjert av påtalemyndigheten, har gitt sin tilslutning til denne konklusjonen. Nålenes lengde og form er forenlig med at de kan skrive seg fra vitnet Støleggens eiertid. Dette forholdet har – rimeligvis – ikke vært forelagt de sakkyndige i forbindelse med tidligere avgjørelser av kommisjonen.

For øvrig er det et viktig poeng når det gjelder barnålbeviset, at dette beviset må suppleres med det som følger av «den øvrige bevissituasjonen» – disse momentene kommer vi tilbake til under pkt. C nedenfor.

Barnålbeviset har i dag ikke bevisverdi i forhold til Torgersens skyld: Det fremstår i dag som overveiende sannsynlig at barnålene og det biologiske materialet ikke stammer fra juletreet, men fra dressens tidligere eier.

For øvrig viser vi også her til del 2 IV C for en nærmere utdyping.

4. Avføringsbeviset

Også dette beviset er radikalt endret som følge av nye vurderinger. Vi viser igjen til behandlingen ovenfor i del 3 IV C.

Vi vil særlig peke på at det allerede i 1958 var på det rene at den såkalte turnskoprøven – i motsetning til de øvrige prøvene – inneholdt hår, stammet fra et dyr, antakelig en hund. I tillegg er det nå klarlagt at det såkalte lommefragmentet og det såkalte fyrstikkeskefragmentet i motsetning til de øvrige prøvene ikke inneholdt celler fra hvetekorn.

Det springende punkt er her at det ikke er identitet mellom de avføringsrester som ble funnet på åstedet og de som man fant på Torgersen.

Også på dette punkt har som kjent Den rettsmedisinske kommisjon hatt kritiske kommentarer til avføringsbevisets verdi.

Heller ikke avføringsbeviset har i dag bevisverdi som argument for Torgersens skyld.

5. Påstanden om at Torgersens forklaring om hans retur til sentrum var en tidsmessig umulighet.

Også her foreligger det nye bevis. Nils Erik Lie har påvist at statsadvokat Dorenfeldts tidligere anførsler om at det tidsmessig var en umulighet for Torgersen å følge den ruten tilbake til sentrum som han forklarte, er uriktige. Argumentet har i dag ingen beviskraft for Torgersens skyld. Og som påvist i del 3 III: Denne delen av beviskjeden taler *i dag direkte for Torgersens uskyld* – det er urimelig og usannsynlig å legge til grunn at han kunne dikte opp en fiktiv rute som til de grader stemmer med den tid han hadde til rådighet.

6. Kunne Torgersen møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk da Rigmor Johnsen passerte?

Også på dette punkt foreligger det nye bevis.

Nils Erik Lie har også her foretatt nye beregninger og påvist at det er lite sannsynlig at Torgersen kunne rekke å møte Rigmor Johnsen på det tidspunkt påtalemyndigheten har forutsatt – se del 2 II A.

Også dette momentet er en omstendighet som i dag tilsier at Torgersen *må være uskyldig*.

7. Hadde Torgersen med seg en kvinne ved hjemkomsten til Tore Hundts vei 24?

Her foreligger det en ny omstendighet ved at Torgersen har forklart at hans identifikasjon av en kvinne under hovedforhandlingen i 1958 var uriktig.

Dette temaet er for øvrig gjenstand for en ny og utvidet analyse, som ikke tidligere har vært behandlet av Gjenopptakelseskommisjonen. Vi skal i pkt. C nedenfor gjennomgå dette spørsmålet nærmere, da det må vurderes ikke primært på bakgrunn av nye bevis, men på bakgrunn av den nye analysen av bevissituasjonen for øvrig.

8. Vitnet Bergersen

Også når det gjelder vitnet Bergersen, foreligger det nye omstendigheter. Vi viser også her til gjennomgangen ovenfor i del 3 IV D og den analyse som Nils Erik Lie har foretatt – og som ytterligere bekrefter det man allerede måtte skjønne under hovedforhandlingen i 1958: Forklaringen er rent oppspinn fra Bergersens side. Han har ingen troverdighet.

9. Konklusjon

I punktene 2-8 har vi påvist at de nye omstendigheter og de nye bevis som er fremlagt etter 1958, ikke bare er sentrale for såvidt gjelder samtlige av de viktige bevis fra 1958, men at de *legger sterke føringer* på spørsmålet om vilkåret om vilkåret «synes egnet til å frifinne» er tilfredsstilt.

Vi skal nå i pkt. C gjennomgå de nærmere detaljer for så vidt gjelder bevissituasjonen forøvrig, og som også inngår i den totale vurderingen av spørsmålet om den samlede bevissituasjon er slik at den er egnet til å føre til frifinnelse.

Dette spørsmålet kommer vi tilbake til i V.

C. Betydningen av "den øvrige bevissituasjonen som foreligger i saken" for vurderingen av vilkåret "egnet til frifinnelse"

1. Innledning

Tema i nærværende punkt C er en gjennomgang av den del av bevisskjeden hvor det ikke foreligger nye omstendigheter eller nye bevis.

Det er som nevnt et spesielt særtrekk ved Torgersen-saken at denne øvrige bevissituasjon med betydelig styrke taler for domfeltes uskyld.

Den eneste grunnen til at disse bevisene ikke ble tillagt avgjørende vekt i 1958, var – som påpekt ovenfor – at de sakkyndige uttalelsene i tilknytning til de tre sentrale tekniske bevis, hver for seg og særlig samlet, var så skråsikre at de, sammen med Dorenfeldts uriktige utlegning av de såkalte to tidsskjemaer, medførte at alle avvikende vitneprov og argumenter ikke ble tillagt den vekt de skulle ha.

2. Den øvrige bevissituasjon: Vitnebevis som refererer seg til observasjonen av Rigmor Johnsen på strekningen Dronningensgate 24 – Skippergaten 6 b

a. Vi vet fra Esther Olssons forklaring at gjerningsmannen ikke snakket Oslo-dialekt.

Legges denne forklaringen til grunn – og det er intet som tyder på at Esther Olsson har forklart seg uriktig, eller at hun hørte feil – *utelukker* dette kort og godt Torgersen.

b. Vi har ovenfor i delz III B påvist at Torgersen ikke hadde sko som kunne lage den lyden som to av vitnene (Thoresen og Syversen) hørte, jf. deres beskrivelse av sko som «klapret».

Også dette beviset viser at Torgersen ikke er gjerningsmannen.

c. Beskrivelsen av gjerningsmannens utseende

Her er Esther Olssons forklaring selvsagt den sentrale. Som vi har fremhevet, hadde intet vitne tilnærmelsesvis et så godt grunnlag for å forklare hvordan Rigmor Johnsens drapsmann så ut, og Esther Olssons beskrivelse passer *svært dårlig* på Torgersen.

Når det for øvrig gjelder de fem vitneforklaringene som beskrev mannen som Rigmor Johnsen hadde følge med, må det legges avgjørende vekt på de tidsnære politiforklaringene, og ikke syensing et halvt år i etterkant.

Ser man disse forklaringene under ett, er det svært vanskelig å forene dem med Torgersens utseende.

Det er for øvrig mer enn påfallende at *ingen* har registrert Torgersens iøynefallende stripete dressbukse.

Man kan ikke – som påtalemyndigheten inviterer til – legge isolert vekt på deler av vitneforklaringene under hovedforhandlingen fra Thoresen og Eriksen: Man må foreta en totalvurdering av vitneobservasjonene på den aktuelle strekningen.

d. Konklusjon

Vi kan således konkludere med at «den øvrige bevissituasjonen» for så vidt gjelder denne delen av beviskjeden, viser at påtalemyndigheten ikke har bevismessig belegg for sin drapsteori. Tvert imot taler denne delen av «den øvrige bevissituasjonen» med styrke for at Torgersen er uskyldig.

3. Den øvrige bevissituasjonen – åstedet

Vi minner om det usannsynlige i at Torgersen – som var uten lyskilder – ville og kunne stable opp et bål i stummende mørke, før han angivelig skal ha forlatt Skippergaten 6 b for å returnere til bopel for å hente fyrstikker.

Når det gjelder barnålbeviset og forholdet til den øvrige bevissituasjon, er det sannsynliggjort at det i Torgersens dress ble funnet biologisk materiale som ikke kan stamme fra juletreet som ble funnet i kjelleren.

Dette biologiske materialet og barnålene må ha samme kilde. Dette medfører igjen at det er helt usannsynlig at barnålene skriver seg fra kjelleren. I tillegg er barnålene funnet på steder i Torgersens dress hvor det er svært usannsynlig og unaturlig at de kan ha kommet ved at Torgersen angivelig skal ha stablet opp et bål rundt avdøde og i den forbindelse hatt kort berøring med juletreet. I særlig grad gjelder dette barnålen i innerlommen.

Disse momentene kommer i tillegg til den tekniske analyse av barnålenes beskaffenhet.

Vi kan således konstatere at *det øvrige bevismaterialet* i saken representerer en ytterligere bekreftelse på at barnålbeviset ikke har bevisverdi, men at det tvert imot representerer en ytterligere bekreftelse på at barnålene og det biologiske materialet for øvrig skriver seg fra vitnet Støleggens eiertid av dressen.

4. Den øvrige bevissituasjon – tidspunktet for Torgersens retur til bolig

Dette er et svært viktig punkt når det gjelder "bevissituasjonen for øvrig", som vi har analysert grundig i del 2 V.

Man kan ikke – som påtalemyndigheten har invitert til – legge ensidig vekt på vitnet Johanne Olssen.

Hennes forklaring må ses i sammenheng med de øvrige bevis med hensyn til Torgersens retur til bolig.

Dagmar Torgersens forklaring drapsnatten, om at sønnen kom hjem ca. kl. 23:30 – og var på bopel i ca. én time – må tillegges vesentlig vekt. Sammen med Esther Olssons forklaring er Dagmar Torgersens forklaring sakens viktigste forklaring. Vi minner om at den ble opptatt selve drapsnatten, hvor mulighetene for feilerindring har vært små – og hvor mulighetene for samordning er utelukket.

Dette er en svært viktig del av "den øvrige bevissituasjon i saken" – også dette momentet taler med betydelig styrke for Torgersens uskyld.

Vi kan etter dette konkludere med at vi i punktene 2 – 4 ovenfor i vesentlig grad har påvist at den øvrige bevissituasjon bekrefter og styrker konklusjonen ovenfor: Torgersen kan ikke ha vært til stede i Skippergaten 6 b på draps-tidspunktet.

5. Den øvrige bevissituasjonen – dro Torgersen til Skippergt. 6 b etter å ha vært hjemme?

Vi skal i nærværende punkt 5 oppsummere den øvrige bevissituasjon i forhold til påstanden om at Torgersen dro tilbake til Skippergt. 6b.

- a. Vi har påvist at påtalemyndighetens grunnleggende forutsetning og teori om at Torgersens motiv for sin retur til bopel var å hente fyrstikker.

Dette er usannsynlig og ulogisk og gjør at det fundamentale grunnlaget for påtalemyndig-hetens drapsteori svikter.

- b. Et helt sentralt punkt vedrørende den øvrige bevissituasjonen er spørsmålet om Torgersen var alene eller hadde med seg en kvinne.

Dette er et særdeles viktig punkt som vi har behandlet inngående i del 3 V, og vi viser til den analyse som vi der har foretatt.

Vi kan i dag konstatere at Torgersens forklaring på dette punkt etter all sannsynlighet er riktig.

Også dette momentet ved Torgersens forklaring er sannsynliggjort.

- c. Når det for øvrig gjelder åstedet, peker vi på gjennomgangen av det såkalte fyrstikkbeviset, som også tilhører den øvrige bevissituasjon.

Også på dette punkt er bevisbildet snudd: Det er ingen holdepunkter for at de fyrstikker som ble funnet på åstedet, kommer fra den ene av de to fyrstikkeskene som ble beslaglagt ved pågripelsen.

6. Oppsummering

Når vi foretar en totalvurdering av "den øvrige bevissituasjon som foreligger i saken", og som er knyttet til både omstendighetene på drapstidspunktet og tidspunktet for brannstiftelsen, ser vi at denne delen av bevisgrunnlaget er svært viktig: Det er i dag ikke lenger mulig å sette disse bevisene ut av betraktning, fordi de strider mot skråsikre tekniske bevis:

Den øvrige bevissituasjonen er tvert imot særdeles sentralt når vi skal foreta den endelige oppsummeringen med hensyn til om bevissituasjonen tilfredsstiller lovens «*egnet til å føre til frifinnelse*». Denne avsluttende vurderingen skal vi foreta i V.

V. VILKÅRET «EGNET TIL Å FØRE TIL FRIFINNELSE» – DEN SAMLEDE KUMULATIVE VURDERING

A. Innledning

Vi skal nå foreta den endelige vurderingen av hovedvilkåret i § 391 nr. 3 – om bevissituasjonen er «egnet til å føre til frifinnelse».

Det grunnlaget denne vurderingen skal foretas på er gjennomgått ovenfor i pkt. IV B og C, jf. vår gjennomgang av nye omstendigheter/nye bevis og bevissituasjonen for øvrig.

Det skal foretas en kumulativ vurdering av den samlede bevissituasjon. I denne vurderingen kan man med fordel ta utgangspunkt i de samme tre spørsmålene som vi har fremhevet ovenfor ved den kumulative vurderingen i henhold til § 392 annet ledd:

1. Er det *få eller mange* av de sentrale opprinnelige bevis som må revurderes i det beslutningsgrunnlaget som § 391 nr. 3 gir anvisning på?
2. *I hvilken grad* er det enkelte bevis fra 1958 svekket? Foreligger det bare en marginalt økt tvil, eller er beviset mer eller mindre nullstilt?
3. Og det vesentlige tilleggsspørsmål: *I hvilken grad* kan vi i dag konstatere at det foreligger *motbevis*, i den forstand at bevisene ikke bare svekker påtalemyndighetens argumentasjon, men taler direkte for Torgersens *uskyld*?

Vi skal drøfte disse tre spørsmålene i punktene B – D nedenfor.

B. Hvor *mange* av de sentrale opprinnelige bevis må revurderes?

Vi vet med en betydelig grad av sikkerhet hvilke avgjørende bevis som ble presentert for lagretten i 1958.

Dette fremgår med all tydelighet av den redegjørelse som statsadvokat Dorenfeldt ga i desember 1958, og hvor han påpekte alle de sentrale momenter som påtalemyndigheten prosederte på – og som lagretten med en overveiende grad av sannsynlighet bygget på.

Her står selvsagt de tre sentrale tekniske bevis i en særklasse, men også det vi har kalt Dorenfeldts to tidskjemaer var sentrale.

I tillegg kommer selvsagt den betydning påtalemyndigheten la på at det ikke var mulig å identifisere den kvinne som Torgersen hadde med seg, og – antakelig vel så viktig – det forhold at Torgersen identifiserte en gal kvinne under hovedforhandlingen.

I tillegg påberopte aktor seg utvalgte vitneforklaringer og deler av forklaringer.

Som det har fremgått av redegjørelsen i del 2 og del 3 – og som vi skal oppsummere i det følgende – er situasjonen i dag at *alle* de sentrale bevis må revurderes på bakgrunn av nye bevis eller nye analyser. Torgersen-saken er således helt spesiell ved at det samlede bevisbildet må vurderes på en helt annen måte i dag enn i 1958.

Og som Høyesterett har påpekt: Jo flere avgjørende bevis som må revurderes, desto lettere er det å konstatere at vilkårene for gjenåpning foreligger.

C. I hvilken grad er de avgjørende bevis fra 1958 svekket?

Når man gjennomgår påtalemyndighetens argumentasjon, både i 1958 og senere, er det ikke mindre enn 10 forhold som har vært sentrale for påtalemyndigheten.

Forholdet er som følger:

1. Tannbittbeviset er sterkt svekket og har i dag ingen bevisverdi i Torgersens disfavør – snarere tvert imot.
2. Barnålbeviset har ikke bevisverdi.
3. Avføringsbeviset har ikke bevisverdi.
4. Påstanden om at Torgersen tidsmessig kunne møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk, er tilbakevist.
5. Påstanden om at det tidsmessig var umulig for Torgersen å sykle/gå tilbake til sentrum i henhold til den ruten han har forklart, er tilbakevist.
6. Påstanden om at Torgersen var alene ved hjemkomst til Tore Hunds vei 24 er lite sannsynlig.
7. Forklaringen fra vitnet Bergersen har ingen bevisverdi.
8. Dorenfeldts utlegning om det såkalte skobeviset (skoene som klapret) er tilbakevist. Det har i dag ingen bevisverdi. Det er klarlagt at Torgersen hadde på seg et par sko med gummiflikk som ikke kunne klapre.
9. De deler av vitneforklaringene fra Thoresen og Eriksen som ble trukket frem under hovedforhandlingen, er tatt ut av sammenhengen. Det er sett bort fra de deler av de opprinnelige forklaringene fra disse to som viser at det ikke kan ha vært Torgersen de så. Disse forklaringene har en redusert bevisverdi.
10. Vitnet Johanne Olsens forklaring må ses i sammenheng med det øvrige bevismaterialet som refererer seg til tidspunktet for Torgersens retur til bolig – den har på denne bakgrunn en redusert bevisverdi.

Vi kan således konkludere med at alle – absolutt alle – bevis som påtalemyndigheten tidligere har fremhevet, enten er av marginal bevisverdi eller mangler bevisverdi.

Bare på dette grunnlaget kan vi konstatere at påtalemyndighetens bevis-byrde ikke er oppfylt, og at vilkåret «*egnet til å føre til frifinnelse*» er tilfredsstilt.

D. **Foreligger det bevis som direkte tilsier at Torgersen er uskyldig?**

Hvis det er bevis som i tillegg tilsier at Torgersen er uskyldig, må disse ikke bare tas med i helhetsvurderingen, men de må klarligvis bli tillagt ekstra vekt ved vurderingen av kriteriet "meget tvilsomt".

Vi skal i det følgende peke på hvilke av bevisene som i dag ikke bare er svekket – men hvor vi tvert imot kan konstatere at de taler for Torgersens *uskyld*.

I kronologisk rekkefølge – vi følger samme tidsmessige kronologi som i del 2 og 3 – er situasjonen som følger:

1. Nils Erik Lies påvisning av at Torgersen tidsmessig ikke kunne møte Rigmor Johnsen da hun passerte Esther Olssons kiosk, er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
2. Esther Olssons påpekning av at den aktuelle mannen ikke snakket Oslo-dialekt, er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
3. Det forhold at Torgersen ikke hadde sko som kunne gi noen «klaprende» lyd, er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
4. Esther Olssons forklaring med hensyn til gjerningsmannens utseende er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
5. Ulikhetene mellom Torgersens tenner og bittmerket i avdødes bryst er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
6. Det forhold at Torgersen etter all sannsynlighet kom hjem ca. kl. 23:30, er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
7. At Torgersen etter all sannsynlighet hadde med seg en kvinne ved hjemkomsten er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
8. Torgersens beskrivelse av rutevalget tilbake til sentrum er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.
9. Fyrstikkbeviset er et *motbevis* som tilsier at Torgersen er uskyldig.

Konklusjonen er således at det på punkt etter punkt, jf. punkt D 1 – 9, er sterke holdepunkter for Torgersens *uskyld*.

I tillegg kommer det forhold at påtalemyndighetens grunnleggende teori om at Torgersen returnerte til bopel for å hente fyrstikker, er grunnleggende usannsynlig.

Disse punktene må selvfølgelig tillegges ekstra sterk vekt ved vurderingen av om «*vilkåret egnet til å føre til frifinnelse*» er tilfredsstilt.

E. Avslutning og konklusjon: Vilkårene for gjenåpning i henhold til § 391 nr. 3 er tilfredsstilt

Som påpekt ovenfor i forbindelse med gjennomgangen av lovforståelsen kreves det ikke en gang sannsynlighetsovervekt for at frifinnelse vil bli resultatet: Det er tilstrekkelig at det foreligger en rimelig mulighet for frifinnelse.

Når vi da på bakgrunn av punkt B, C og D ovenfor foretar den samlede vurderingen av bevisene som er knyttet til både tidspunktet for drapet og tidspunktet for brannstiftelsen, må det være klart at det foreligger en rimelig mulighet for frifinnelse.

Det er på dette punkt kommisjonen og Helen Sæter tidligere har gjort to alvorlige feil ved *både* å unnlate å ta hensyn til bevissituasjonen for øvrig, og at man ikke foretar en samlet kumulativ vurdering.

Påtalemyndigheten må i dagens situasjon peke på hvilke bevis påtalemyndigheten mener medfører at vilkårene i § 391 nr. 3 ikke er tilfredsstilt, dvs. hvilke bevis som medfører at bevissituasjonen i henhold til § 391 nr. 3 er slik at bevisene ikke synes egnet til å føre til frifinnelse. Man kan ikke – som påtalemyndigheten tidligere har invitert til – ta for seg et enkelt bevis og vurdere det isolert og konkludere med at det beviset i seg selv ikke medfører at lovens vilkår er tilfredsstilt.

Formulert mer direkte: Hvilke bevis eller kombinasjon av bevis er det påtalemyndigheten mener gir som resultat at vi i dag ikke kan legge til grunn at det foreligger en rimelig mulighet til frifinnelse? Vi har påvist at det kan ikke påtalemyndigheten godtgjøre:

Vilkårene for gjenåpning i henhold til strl. § 391 nr. 3 er – med solid margin - oppfylt.

DEL 6:

SAKSBEHANDLING OG SAKSBEHANDLINGSFEIL

I. INNLEDNING

A. Generelt

I denne delen skal vi gjennomgå hvilke krav straffeprosessloven setter til saksbehandlingen når det gjelder gjenåpningsbegjæringer, og i den forbindelse påpeke hvilke feil Gjenopptakelseskommissjonen og Helen Sæter har gjort ved behandlingen av tidligere begjæringer.

Vi legger følgende disposisjon til grunn:

I nærværende del I skal vi drøfte de overordnede kravene til saksbehandling.

I II skal vi redegjøre for hvilke krav straffeprosessloven stiller til *drøftelsen* av begjæringer om gjenåpning.

I III skal vi drøfte straffeprosesslovens krav til *begrunnelse*. I denne forbindelse skal vi særlig gå grundig gjennom hvilke krav som må stilles for at man ved nye gjenopptakelsesbegjæringer bare skal kunne henwise til tidligere begrunnelser.

I IV skal vi gjennomgå hvilke feil som ble gjort i forbindelse med politiets etterforskning av Torgersen-saken. I tillegg skal vi peke på hvilke feil som ble begått i forbindelse med avviklingen av hovedforhandlingen. Vi skal også grundig gjennom Helen Sæters vedtak av 31.08.15 og påpeke de alvorlige saksbehandlingsfeil som foreligger i dette vedtaket.

I V skal vi kommentere den videre behandling av nærværende begjæring.

Det er for øvrig en nær sammenheng mellom gal lovanvendelse og uriktig saksbehandling. En gal lovanvendelse vil – slik vi har påvist ovenfor ved gjennomgangen i del 4 og del 5 – medføre en uriktig saksbehandling i og med at behandlingen av de momenter som er nevnt i §§ 392 annet ledd og 391 nr 3 da ikke blir korrekt.

B. Overordnede krav til saksbehandling: Nødvendigheten av korrekt *analyse* og korrekte *spørsmålsstillinger*

I begjæringen av 11.06.15 og det oppfølgende supplerende prosesskrift av 14.08.15 la vi stor vekt på en hensiktsmessig rettslig analyse av problemstillingene, riktige spørsmålsstillinger og riktig systematikk.

Dette utgjør forutsetningene for en riktig saksbehandling.

Vi viser til behandlingen ovenfor i del 2 I, hvor vi har pekt på følgende:

1. For det første må det kreves at de grunnleggende spørsmålsstillinger er riktig formulert.

Som det fremgår av nærværende begjæring, er det hensiktsmessig å vurdere spørsmålet om 1958-dommen er riktig – og om Torgersen er skyldig – i to hovedproblemstillinger:

- Var Torgersen på åstedet på *drapstidspunktet*?
 - Innfant Torgersen seg på åstedet *på et senere tidspunkt* for å anstifte brann?
2. For det andre må en korrekt saksbehandling innebære at man deler opp hovedproblemstillingen systematisk riktig i *delproblemstillinger*. Dette er grundig gjennomgått i del 1 pkt. B og C, som det henvises til.

I forhold til nærværende begjæring må man *drøfte og begrunne* de anførslene som vi har anført i forbindelse med gjennomgangen av bevisene i del 2 og del 3.

I hver av disse to delene har vi pekt på hvilke hovedtemaer som må diskuteres for å ta stilling til om Torgersen var til stede i Skippergaten 6 b på henholdsvis drapstidspunktet og brannstiftelsestidspunktet.

Det må avslutningsvis foretas en helhetsvurdering hvor man vurderer spørsmålet om Torgersens eventuelle tilstedeværelse på drapstidspunktet *sammen med* hans påståtte tilstedeværelse på brannstiftelsestidspunktet.

Denne oppdelingen er et helt sentralt element i våre anførsler som begjæringen er basert på, og som utgjør det grunnlag Gjenopptakelseskommisjonens behandling må vurderes mot.

3. For det tredje må en korrekt saksbehandling forutsette at man *formulerer de sentrale spørsmål* riktig.

Vi minner om to vesentlige spørsmålsstillinger – som ikke har vært klart formulert tidligere:

- På hvilket klokkeslett kom Torgersen tilbake til bopel på drapsnatten?
 - Hadde han med seg en kvinne, som han senere syklet og gikk sammen med tilbake til sentrum?
4. For det fjerde må en korrekt saksbehandling basere seg på en bevisvurdering, hvor de bevis som skal vurderes sammen, blir vurdert sammen – og ikke hver for seg.

I del V har vi for eksempel pekt på nødvendigheten av at Johanne Olsens forklaring må vurderes sammen med vitneprovene fra Torgersens øvrige familie for å klarlegge tidspunktet for Torgersens tilbakekomst til bopel.

Likeledes må man drøfte spørsmålet om Torgersen var alene, ikke primært på grunnlag av spørsmålet om vi kjenner kvinnens identitet, men ut fra en totalvurdering av alle de bevis som er relevante for denne vurderingen.

For begge disse to forholdenes vedkommende kan vi konstatere at hverken kommisjonen eller Helen Sæter foretar en slik samlet og riktig vurdering.

II. KRAVET TIL DRØFTELSEN AV INNHOLDET I DEN AKTUELLE BEGJÆRING

Vi skal kort peke på de krav straffeprosessloven stiller til kommisjonens drøftelse i relasjon til §§ 392 annet ledd og 391 nr. 3.

A. Straffeprosessloven § 392 annet ledd

Straffeprosessloven § 392 annet ledd forutsetter at kommisjonen behandler *hele bevisbildet*, både bevismaterialet fra den opprinnelige hovedforhandlingen og alt som har kommet til etterpå, slik dette bevisbildet fremstår i dag, og tar standpunkt til om skyldspørsmålet på dette grunnlag fremstår som "*meget tvilsomt*". Dette nødvendiggjør en enkeltvis analyse av de beviselementene som må ha vært vektlagt i tiltaltes disfavør ved den opprinnelige hovedforhandlingen og hvilken vekt disse kan tillegges i dag, hensett blant annet til det opprinnelige bevismaterialet i tiltaltes favør og til det tilsvarende bevismaterialet som har kommet til etterpå.

Etter analysen av de enkelte beviselementer må det foretas en *samlet vurdering* av hele bevisbildet for å bringe på det rene om det i dag fremstår som "*meget tvilsomt*" om påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt.

I denne forbindelse må det fremgå av begrunnelsen at alle anførsler av rettslig og faktisk art som har vært fremsatt, har vært *vurdert og tatt standpunkt til*.

B. Straffeprosessloven § 391 nr. 3

Straffeprosessloven § 391 nr 3 forutsetter at kommisjonen i første omgang drøfter og vurderer og tar konkret standpunkt til hvorvidt og i hvilken utstrekning det foreligger nye omstendigheter og/eller nye bevis.

Dernest må kommisjonen ta stilling til hva som fremgår av det øvrige bevismaterialet i saken. Det siste ledd i denne drøftelsen er at det må foretas en samlet vurdering av disse momentene, og at man fremhever hvilke bevis som har betydning for vurderingen av kriteriet «egnet til frifinnelse».

Avgjørelsen må vise at disse drøftelsene og vurderingene har vært gjort. Det må fremgå av avgjørelsen at alle anførsler av rettslig og faktisk art som har vært fremsatt, også har vært vurdert og tatt standpunkt til. Her kan det – avhengig av forholdene i den enkelte sak – være nødvendig å være relativt detaljert. I Torgersen-saken gjelder dette i spesiell grad.

C. Virkningen av manglende drøftelse av anførsler

På samme måte som for kjennelser i straffesaker vil det være saksbehandlingsfeil dersom avgjørelsen ikke viser at fremsatte anførsler har vært *vurdert*, jf. Rt-2004-281.

Tilsvarende vil det være saksbehandlingsfeil hvis det ikke fremgår av begrunnelsen at det har vært foretatt en reell vurdering av det som er gjort gjeldende, jf. Rt-2009-1555, hvor en

ankenektelse ble opphevet fordi lagmannsrettens begrunnelse ikke tilfredstilte dette kravet. Det dreide seg om

”en standardbegrunnelse som uten bearbeidelse kunne ha vært benyttet i et stort antall straffutmålingsanker”

og som ikke viste

”om lagmannsretten har foretatt en reell vurdering av det som gjøres gjeldende i anken”.

Dette må gjelde tilsvarende for Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser. En direkte gjengivelse av eller parafraze over lovens ordlyd kombinert med et utsagn om at vilkårene ikke anses oppfylt, er ingen tilstrekkelig begrunnelse. Det må fremgå at det har vært foretatt en konkret og fullstendig vurdering av det som er anført, og hovedtrekkene i denne vurderingen må i denne forbindelse gjengis.

På samme måte innebærer det ingen reell garanti for at kommisjonen har satt seg inn i det som har vært anført, når gjenåpningsbegjæringer helt eller delvis bare klippes rett inn i avgjørelsen, i stedet for at anførselene gjengis, slik som det gjøres av domstolene. Bare slik kan man vise utad at det har funnet sted en gjennomgang og bearbeidelse av det som har vært anført.

D. **Forholdet til straffeprosessloven § 41 tredje ledd**

Bestemmelsen i straffeprosessloven § 41 tredje ledd gjelder tilsvarende for kommisjonens avgjørelser. Kommisjonen kan henholde seg til sine egne tidligere avgjørelser i saken.

Dette forutsetter imidlertid at det ikke er påvist feil eller utelatelser av faktisk eller rettslig karakter i de tidligere avgjørelser. Er dette tilfellet, svikter grunnlaget for å betrakte tidligere begrunnelser som en tilfredsstillende drøftelse når det fremmes nye begjæringer. Og i den utstrekning det blir påropt nye momenter i tillegg til det som ble anført ved den tidligere behandlingen, må det fremgå av den nye avgjørelsen at det har vært foretatt en samlet vurdering, hvor også de nye momentene har vært trukket inn.

III. **STRAFFEPROSESSLOVENS KRAV TIL BEGRUNNELSE**

A. **Straffeprosesslovens hovedregel**

Det følger av straffeprosessloven § 399 at reglene om kjennelse gjelder for kommisjonens avgjørelse av om gjenåpning skal tillates. Begrunnelseskravet følger da i utgangspunktet av straffeprosessloven § 52 første ledd første punktum:

”Kjennelser skal ha grunner.”

Forarbeidene til § 52 uttaler seg ikke om hva som nærmere bestemt ligger i dette kravet. Dette er heller ikke omtalt i forarbeidene til § 399.

Bjerke m.fl. uttaler på side 181-182 i kommentarutgaven til straffeprosessloven:

”Retten vil stå forholdsvis fritt med hensyn til hvor omfattende den ønsker å begrunne en kjennelse. For kjennelser som avgjør det materielle kravet i saken, må kravet til saksfremstilling og begrunnelse være det samme som for dommer. For øvrig må det alltid fremgå av kjennelsen hvilket faktum avgjørelsen bygger på og hvilken rettsanvendelse som er lagt til grunn.”

Kommisjonens avgjørelse av hvorvidt gjenåpning skal tillates, representerer reelt sett en materiell avgjørelse – særlig i et tilfelle hvor domfelte er død når kommisjonens avgjørelse blir truffet, og det derfor ikke skal foretas noen etterfølgende behandling av tiltalen.

Dette innebærer at kravene til begrunnelse av kommisjonens avgjørelser i utgangspunktet bør tilfredsstille kravet til domsgrunner i tilknytning til skyldspørsmålet i straffeproses-s-loven i § 40 andre ledd:

”Begrunnelsen må bestemt og uttømmende angi det saksforhold retten finner bevist som grunnlag for dommen.”

Som det vil fremgå av behandlingen nedenfor, foreligger det gjennomgående en saksbehandlingsfeil for så vidt gjelder manglende begrunnelse.

B. Forutsetningene for at man i nye vedtak bare skal kunne henvisе til begrunnelsen i tidligere vedtak

Dette er gjennomgått i detalj i del 1 VI C, og vi minner bare kort om hovedpunktene:

1. Generelle vilkår

I Helen Sæters vedtak av 31.08.15 ble det i det alt vesentlige bare henvist til begrunnelsen i tidligere vedtak – først og fremst vedtaket av 08.12.2006 – i stedet for at det ble foretatt en ny drøftelse.

Det er følgelig av stor betydning å gjennomgå kommisjonens 2006-avgjørelse.

Det er ingen uenighet om at tidligere vedtak ikke kan brukes som grunnlag for et nytt avslag hvis de ikke er materielt korrekte. Sagt på en annen måte:

Forutsetningen for at en henvisning skal være tilstrekkelig, er at det ikke er gjort feil ved de vedtak som det henvises til.

2. De spesielle vilkår som må være tilfredsstilte for at kommisjonen bare skal kunne henvisе til tidligere begrunnelse.

Vi minner om at de tre hovedvilkår, som må være tilfredsstilte for at kommisjonen uten videre drøftelse og begrunnelse skal kunne benytte tidligere begrunnelser som basis for avgjørelsen av den nye begjæringen:

a. Det er et krav til identitet mellom nye og gamle anførsler.

- b. Det er et krav til at de nye anførslene tidligere er drøftet og begrunnet på en måte som straffeprosessloven forutsetter.
- c. Det er et krav til at de tidligere avgjørelser må være basert på et riktig og faktum. Når den nye begjæringen angriper bevisvurderingen, må disse anførslene drøftes.

Som det fremgår av del 2 og del 3, er det en rekke nye bevis og anførsler hvor man ikke bare kan henviser til tidligere vedtak.

IV. SAKSBEHANDLINGSFEIL VED ETTERFORSKNING, HOVEDFORHANDLING OG I KOMMISJONENS TIDLIGERE VEDTAK

A. Politiets etterforskning

I begjæringen av 11.06.15 ble det del 4 I-II gjengitt et lengre notat fra tidligere påtalejurist i Oslo politidistrikt, Unni Friis, som i 2015 arbeidet som advokat i Advokatfirmaet Staff.

Bakgrunnen for notatet var at Friis fattet stor interesse for Torgersen-saken og ønsket å foreta en vurdering av etterforskningen.

Dette avsnittet – som er inntatt på side 189-206 i 2015-begjæringen - er inntatt som et eget bilag til nærværende begjæring, jf. bilagsbind B 3 c. For en nærmere redegjørelse av de feil som ble begått i 1957/1958 henvises det til dette bilaget. I denne forbindelse skal bare konklusjonen gjengis:

"Etterforskningen av drapet på Rigmor Johnsen var etter datidens mål relativt omfattende. Det er mange momenter ved etterforskningen og ikke minst ved bevisene som jeg ikke har gått inn på her.

For ordens skyld nevner jeg imidlertid at jeg ikke har funnet opplysninger i sakens dokumenter som har overbevist meg om at Torgersen er skyldig. Snarere er det en rekke opplysninger som etter mitt syn trekker i retning av at han ikke var gjerningsmannen.

Etter min gjennomgang av sakens dokumenter er det min klare oppfatning at etterforskningen av drapet ikke utgjør en pålitelig informasjonsinnhenting.

Viktige spor er ikke fulgt. Innsamlet bevis er ikke betryggende og notorisk håndtert. Vitner har hatt tilgang på så mye informasjon om saken at det er stor fare for at deres minne er påvirket, og dette skyldes i stor grad politiets taktiske valg tidlig i etterforskningen. Dette foranlediger skepsis med hensyn til om avhør av er gjennomført på en måte som sikrer pålitelig informasjon.

Politiets etterforskning preges av mangel på objektivitet i en slik grad at det er betydelig grunn til uro for om det materialet som ligger i sakens dokumenter er representativt. Ved ensrettet og forutinntatt etterforskning er det stor fare for at viktig informasjon oversees, overhøres eller glemmes og at dette fører til at informasjonen aldri kommer inn i sakens dokumenter i de hele tatt.

Hvis etterforskningen etter en totalvurdering fremstår som upålitelig, kan det i seg selv være en frifinnelsesgrunn. (Jfr. Rt-2000-1223, Rt-1998-407).

Etterforskningen bærer etter mitt syn gjennomgående preg av at viktige rettssikkerhetsprinsipper er satt til side. Det er min oppfatning at etterforskningen av saken er beheftet med så store mangler at materialet den har frembragt ikke kan brukes som grunnlag for en domfellelse."

Som nevnt i forbindelse med del 4 vil feil ved etterforskningen også være et moment som man kan trekke inn ved vurderingen av "tungtveiende grunner" i § 392 annet ledd.

B. **Saksbehandlingsfeil ved gjennomføringen av hovedforhandlingen**

En nærmere analyse av hovedforhandlingen i 1958 viser at det ble begått flere saksbehandlingsfeil, som – i et hvert fall samlet – må antas å ha hatt betydning for dommens innhold, jf. straffeprosessloven av 187 § 343 første ledd, som for dette punkts vedkommende samsvarer med gjeldende lov § 342 første ledd.

Konkret dreier det seg om følgende feil:

1. Oppnevning av inhabil sakkyndig

Ved Oslo forhørsretts beslutning av 30.12.1957 ble professor Henrik Printz oppnevnt som sakkyndig,

"til som sakkyndig å uttale seg om neglavsrapport fra sikt. og avdøde, fundne fyrstikker på åstedet og på sikt., eventuelt plantemateriale i støv osv."

17.01.1958 avga han rapport til Kriminallaboratoriet om avføringsprøvene, hvor han konkluderte med at

"det er min oppfatning at samtlige disse prøver – heri også innbefattet den fra siktedes turnsko – stammer fra samme kilde nemlig fra den myrdede."

Ved dette har Printz naglet Torgersen til åstedet, og dermed indirekte gitt uttrykk for en klar oppfatning om skyldspørsmålet.

Ikke desto mindre får Printz nytt sakkyndigoppdrag i tilknytning til barnålbeviset etter at han på denne måten hadde tilkjennegitt sin oppfatning om skyldspørsmålet. I uttalelse av 04. 02.1958 konkluderte han med at

"følgende materiale fra siktedes klær viser full overensstemmelse med prøver som stammer fra den myrdede og fra åstedet Barnåler fra gran av samme morfo-logiske type og ellers i full overensstemmelse med den form som finnes i kjelleren."

Printz har følgelig gitt uttrykk for et klart standpunkt også til barnålbeviset. Det kan ikke ses bort fra at dette har vært influert av at han allerede anså Torgersen som skyldig.

Som følge av sitt klare standpunkt til skyldspørsmålet, som hadde kommet til uttrykk i forbindelse med avføringsbeviset, skulle Printz ikke ha vært oppnevnt som sakkyndig i tilknytning til barnålbeviset, jf. straffeprosessloven av 1887 § 193 andre ledd:

”Når det kan unngås, bør det som sakkyndig ikke oppnevnes noen som etter domstolloven § 106 eller § 108 ville være ugild som dommer.”

I 1958 hadde det uten vanskeligheter latt seg gjøre å finne en annen sakkyndig enn Printz til å vurdere barnålene.

Oppnevningen av og benyttelsen av Printz som sakkyndig var en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

2. Manglende utsettelse – vitnet Gerd Kristiansen

Gerd Kristiansen, som hadde fortalt arbeidskolleger at hun hadde sittet på med Torgersen om kvelden 6.12.1957, ble ikke avhørt av retten. Det samme gjaldt de kollegene hun hadde fortalt dette til. Det er uvisst om forsvareren var kjent med forklaringene fra disse vitnene. De har imidlertid ikke vært gjort kjent for retten.

I 1958 som i dag våket retten over sakens fullstendige opplysning, jf. straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd.

Her ble det begått en saksbehandlingsfeil ved at statsadvokaten ikke opplyste om avhørene av arbeidskollegene til retten, slik at retten kunne avgjøre om disse og ektefellene Kristiansen skulle avhøres, og om nødvendig utsette forhandlingene slik at det kunne iverksettes avhør av flere av de ansatte på arbeidsstedet for å bringe på det rene hva Gerd Kristiansen måtte ha fortalt til dem. Dette kunne ha gitt lagretten viktige opplysninger av vesentlig betydning for vurderingen av Torgersens alibi.

At feilen er begått av påtalemyndigheten og ikke av retten, er uten betydning, og plikten har bestått uavhengig av hva forsvarer måtte ha ment om spørsmålet.

Unnlåtelsen av å utsette forhandlingene og sørge for innkalling av vitnene fra Gerd Kristiansens arbeidsplass var en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

3. Manglende utsettelse – vitnet Ørnulf Bergersen

Ørnulf Bergersen forklarte seg for politiet 03.06.1958 og 05. og 07.06.1958, etter avbruddet på grunn av tumultene 05.06.

Aktor omtalte Bergersen som *”nøkkelen til gåtens løsning”*, og har åpenbart akseptert forklaringen slik den ble avgitt. Så vidt oppsiktsvekkende som Bergersens forklaring etter hvert må ha fremstått som, må det allikevel ha vist seg for retten et åpenbart behov for andre bevis som eventuelt kunne bekrefte eller

avkrefte Bergersens forklaring, eventuelt en kontroll av hvorvidt forklaringen kunne være riktig. Dette gjaldt først og fremst sannsynligheten av at han kunne gå fra Gjersjøen på 2 ¼ time, sannsynligheten for at han kunne passere Oslo Ø uten å bli sett av de polititjenestemennene som befant seg der, og en nærmere kontroll av en klokke som hadde oppført seg så vidt spesielt som Bergersens klokke angivelig hadde gjort.

At spørsmålet om utsettelse på dette grunnlaget ikke har vært reist av forsvareren er uten betydning, jf. foran under punkt 2. Også denne unnlattelsen av å utsette saken for å bringe klarhet i spørsmålene i tilknytning til Bergersens forklaring representerer en tilsidesettelse av rettens plikt etter straffeprosessloven 1887 § 331 femte ledd til å sørge for sakens fullstendige opplysning, og var således en klar saksbehandlingsfeil i 1958, jf. straffeprosessloven 1887 § 343 første ledd.

4. Fengselsoverlege Leikvam som sakkyndig

Under hovedforhandlingen avga fengselsoverlege Jon Leikvam forklaring som sakkyndig 11.06.1958. Nærmere bestemt uttalte han seg om Bergersens troverdighet som vitne. Leikvam var imidlertid psykiater og kan ikke ha hatt den vitnepsykologiske kompetanse som er nødvendig for å vurdere troverdigheten av avgitte forklaringer.

Ut fra dagens rettstilstand må det legges til grunn at Leikvams forklaring om Bergersens konkrete troverdighet ville ha blitt avskåret. Det er ikke adgang til å åpne for sakkyndige, konkrete troverdighetsvurderinger som ledd i bevisførselen.

Selv om forklaringen antakelig ikke ville ha blitt avskåret i 1958 hvis spørsmålet var blitt satt på spissen, ut fra den manglende kunnskapen om vitnepsykologiske spørsmål på denne tiden, dreier det seg allikevel om et forhold som i dag må ses som en saksbehandlingsfeil, og som derfor må trekkes inn ved vurderingen etter straffe-prosess-loven § 392 andre ledd.

Også feil under hovedforhandlingen vil kunne være et moment som kan trekkes inn i vurderingen av "tungtveiende grunner" i § 392 annet ledd.

C. **En nærmere dokumentasjon av de saksbehandlingsfeil som ble begått i Helen Sæters vedtak av 31.08.2015**

I klagen til sivilombudsmannen av 30.06.2016 ble Helen Sæters saksbehandling i forbindelse med vedtaket av 31.08.15 underkastet en grundig kritisk analyse. Den delen av klagen som refererer seg til saksbehandlingsfeilene er det gitt et resyme av i bilagsbind B 3 d til nærværende begjæring.

Vi henviser til gjennomgangen i dette bilaget. Som det fremgår av bilagets pkt. 2 – 13 foreligger det en lang rekke saksbehandlingsfeil.

Når det nå skal foretas en ny selvstendig behandling av nærværende begjæring, er det viktig at ikke de feilene som Sæter begikk, gjentas.

V. DEN VIDERE BEHANDLING – NÆRVÆRENDE BEGJÆRING MÅ BEHANDLES AV DEN SAMLEDE KOMMISJON

A. Innledning

Helen Sæter avgjorde som kjent vår begjæring av 11.06.15 alene og uten å forelegge begjæringen for kommisjonen.

I klagen til Sivilombudsmannen av 30.06.16 har vi påvist at dette ikke var riktig. Vilkårene for en slik eneavgjørelse i straffeprosesslovens § 397, tredje ledd var ikke tilfredsstillt.

B. Problemstilling og anførsel

Straffeprosessloven § 397 tredje ledd lyder:

”Gjelder begjæringen en avgjørelse som etter sin art ikke kan gjenåpnes, eller inneholder den ingen grunn som etter loven kan føre til gjenåpning, kan kommisjonen uten nærmere behandling forkaste begjæringen etter reglene om kjennelse. Det samme gjelder hvor begjæringen av andre grunner åpenbart ikke kan føre frem. Avgjørelsen kan tas av kommisjonens leder eller nestleder. Når en avgjørelse etter første punktum ikke byr på tvil, kan den treffes uten annen begrunnelse enn en henvisning til bestemmelsen her.”

I avgjørelsen til Sæter er denne bestemmelsen gjengitt tilnærmet ordrett på sidene 40-41. For øvrig er det ikke gitt noen begrunnelse for beslutningen om å treffe avgjørelsen på egen hånd.

Vi skal i det følgende påvise at det ikke var grunnlag for Sæter til å treffe avgjørelsen alene.

C. Motiver og legislativ begrunnelse

Bestemmelsen i tredje ledd er begrunnet slik i forarbeidene (Ot. prp. nr. 70 (2000-2001) side 74-75):

«Tredje og fjerde ledd regulerer kommisjonens foreløpige prøving av begjæringene. Departementet har tatt utgangspunkt i regelen i gjeldende § 396 annet ledd, men gjort enkelte endringer, jf 4.4.2. Plikten til straks å forkaste begjæringen er gjort om til en adgang til å forkaste den, jf tredje ledd første punktum. Endringen skyldes at kommisjonen ikke bør tvinges til å forkaste begjæring som innbyr til en innledende undersøkelse fra kommisjonens side. I mange tilfeller vil det være klart allerede på bakgrunn av den skriftlige begjæringen at lovens krav ikke er oppfylt, slik at begjæringen kan forkastes uten nærmere behandling. For eksempel kan begjæringen være begrunnet i forhold som etter sin art ikke kan begrunne gjenopptakelse. I noen tilfeller kan det imidlertid være mer tvilsomt om vilkårene for straks å forkaste den er oppfylt, for eksempel dersom grunnen etter sin art kan medføre gjenopptakelse, men der det er tvilsomt om det er hold i siktedes påstander. I slike tilfeller kan det være hensiktsmessig at kommisjonen kan foreta nærmere undersøkelser uten å måtte underkaste begjæringen en fullstendig behandling, slik domstolene må etter gjeldende rett. Dersom kommisjonens undersøkelser ikke gir grunn til å underkaste begjæringen en fullstendig behandling, og vilkårene i tredje

ledd første eller annet punktum fremdeles er oppfylt, kan begjæringen forkastes på dette grunnlaget selv om innledende undersøkelser er foretatt. Kommisjonen kan allerede under slike undersøkelser ta i bruk de midler den etter lovforslaget har til å opplyse saken ut over det som fremgår av begjæringen, og plikten til å forelegge siktede og påtalemyndigheten nye opplysninger gjelder også her, jf merknadene til siste ledd. Hvor langt kommisjonen skal gå i å foreta undersøkelser av denne type, må langt på vei bero på forholdene i den enkelte sak. Avgjørelsen om å forkaste begjæringen etter en foreløpig prøving kan tas av kommisjonens leder eller nestleder, jf tredje ledd tredje punktum. Ordet «kan» innebærer at lederen står fritt til å legge frem saken for en samlet kommisjon til avgjørelse. Det er også mulig å konferere med andre kommisjonsmedlemmer før avgjørelsen tas, uten at disse medlemmene formelt trekkes inn i beslutningsprosessen.»

At de påberopte grunnlagene i begjæringen av 11.06.15 etter sin art kan medføre gjenåpning, er ikke tvilsomt. Det må derfor legges til grunn at det er alternativet i andre punktum – at begjæringen ”av andre grunner åpenbart ikke kan føre frem” – som Sæter har bygget sin avgjørelse av 31.08.15 på, uten at dette har kommet klart til uttrykk.

D. **Nærmere om hvorfor kravet til «åpenbart» ikke er tilfredsstilt i 31.08.15-vedtaket og konsekvensen av dette mht. sakens videre behandling**

Vi har ovenfor påvist at kommisjonens leders begrunnelse for å ta avgjørelsen alene var basert på en *gal lovforståelse* for så vidt gjelder flere punkter – både i forhold til § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

I tillegg har vi påvist klare feil ved *saksbehandlingen* – dette gjelder både i forhold til § 392 annet ledd og § 391 nr. 3.

Når grunnlaget for Sæters avgjørelse svikter på flere uavhengige og alternative grunnlag, var det klarligvis ikke grunnlag for kommisjonens leder til å avgjøre saken alene.

Når det for øvrig gjelder hva som ligger i ordlyden «åpenbart», er dette et begrep som benyttes i andre sammenhenger, for eksempel i domstolloven § 202 og § 203. Det kan derfor være av interesse å se hvordan dette begrepet er tolket i denne sammenheng.

Vi viser til Rt. 1997 s. 109, som gjaldt en sak om erstatningsansvar. Begrepet «åpenbart» ble her tolket dithen at det kreves at det *ikke kan anføres noe relevant argument til støtte* for det resultatet vedkommende søker å oppnå. Dersom det foreligger en usikkerhet eller uklarhet av *noe slag* vil bestemmelsen ikke komme til anvendelse.

Dette må være retningsgivende også for tolkningen av straffeprosessloven § 397 tredje ledd. Det er da *åpenbart* at kravet til «åpenbart» ikke er tilfredsstilt.

E. **Den videre saksbehandling**

1. Utredning og høring

Gjenopptakelseskommisjonen skal i henhold til straffeprosessloven § 398, første ledd av eget tiltak påse at saken blir så godt opplyst som mulig. Dette innebærer

at kommisjonen må ta initiativ til de *nødvendige utredninger* av de spørsmål som måtte ansees tvilsomme.

Etter vår mening bør det i tillegg vurderes å avholde en høring, jfr. § 398, første ledd. En høring kan være todelt. Den kan for det første referere seg til en fremstilling og drøftelse av de *taktiske bevis*.

En annen høring kan avholdes for å gjennomgå de *tekniske bevis*. Vi legger til grunn at Torgersens forsvarere og representanter for påtalemyndigheten får anledning til å møte under disse høringene.

I Torgersen-saken må man ha en grundig belysning av sakens fakta og ha en fullgod sikkerhet for at alle sider av saken blir grundig utredet. Muntlige høringer vil gi et avgjørende bidrag til dette.

Muntlige høringer vil også legge forholdene til rette for en optimal kontradiktorisk behandling.

En muntlig høring er videre viktig for tilliten til hele gjenåpningsinstituttet. Torgersen-saken bør ikke være en sak som behandles i lukkede fora. Sakens offentlige interesse tilsier muntlig forhandling. For allmennheten vil det være av sentral betydning å ha full innsikt i Torgersen-saken. Dette er det beste middelet for å eliminere den eksisterende uro både med hensyn til de sakkyndige uttalelser og de øvrige vurderinger som står sentralt i saken.

2. Den rettsmedisinske kommisjon

Det foreligger flere nye analyser og nye grundige utredninger av de sentrale tekniske bevis fra 1958. I tillegg foreligger det en rekke kommentarer til de tidligere avgitte sakkyndige uttalelser. Etter vår mening bør man – av hensyn til sakens opplysning – vurdere å innhente nye uttalelser fra Den rettsmedisinske kommisjon for så vidt gjelder alle de tre tekniske bevis.

3. Nødvendigheten av en uhildet vurdering

Vi viser til del 1 VII ovenfor, hvor vi har pekt på de spesielt store utfordringene det er med hensyn til å vurdere en ny begjæring om gjenåpning på en fullstendig uhildet og uavhengig av tidligere avslag.

Vi antar – og vil foreslå – at kommisjonen knytter til seg ekstern ekspertise, som ikke har hatt noen forbindelse med Torgersensaken tidligere, og som vil innebære en tilleggsgaranti for nøytralitet og uhildethet i forhold til tidligere behandlinger og konklusjoner.

DEL 7:

AVSLUTTENDE BEMERKNINGER OG PÅSTAND

I. INNLEDNING

Avslutningsvis er det grunn til å stille spørsmålet: Hvor hentet Torgersen sine store krefter, sin lange vilje og seige tålmodighet for sin årelange kamp mot drapsdommen fra 1958?

Det er to hovedalternativer:

- Det kan ha sin årsak i en ekstraordinær vrangvilje, eventuelt en nærmest patologisk evne til å gjøre svart til hvitt. Slik at kanskje Torgersen selv, helt uriktig, subjektivt trodde på egen uskyld?
- Alternativet er at Torgersen hentet kreftene fra sin *visshet om uskyld* og aldri sviktende håp om gjenåpning og frifinnelse.

Hva er sannsynlig? Vi tror at svaret gir seg selv, basert på det vi har fremholdt i nærværende begjæring.

II. SAKENS PSYKOLOGISKE UTFORDRING

Som påvist avslutningsvis i del 1 – og som det minnes om avslutningsvis i del 6 – er det én stor utfordring: Å vurdere en ny begjæring om gjenåpning i Torgersensaken representerer en betydelig *psykologisk utfordring* mht. å behandle den på en fullstendig uhildet og ikke-forutinntatt måte.

Det kan synes som om noen har en nærmest intuitiv oppfatning av at Torgersen er skyldig, nærmest en slags ryggmargsrefleks, som gjør at man kort og godt er forutinntatt.

Noen vil kanskje stille spørsmålet om vi egentlig "tåler" at Torgersen-saken gjenopptas:

"Også Torgersen-saken? Er ikke sakene vedrørende Per Liland og Fritz Moen ille nok? Det skal da ikke være mulig at så mange har tatt feil i *så mange år og så mange ganger*?"

En slik eventuell intuitiv følelse kan formodentlig bli forsterket gjennom de gjentatte avslag som Torgersen har fått og kan i verste fall gå over til en nærmest irritasjon over ytterligere en begjæring. Er det ikke snart slik at vi bør konstatere at "nok er nok"?

Det er disse forholdene som gjør utfordringen ved å vurdere nærværende begjæring på en uhildet måte spesielt store.

III. GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS BEHANDLING

Opprettelsen av Gjenopptakelseskommisjonen var ment å være et vesentlig skritt for å forbedre norsk rettssikkerhet. Situasjonen i dag er radikalt forskjellig fra situasjonen før Liland-saken, som foranlediget en egen NOU som la grunnlaget for de nye reglene om behandling av gjenåpningsbegjæringen som vi i dag har i straffeprosessloven kapittel 27.

Men på samme måte som vi vet at det er mulig for domstolene å ta feil, må vi også innse at det er mulig for Gjenopptakelseskommisjonen å ta feil. Dette trenger ikke skyldes forhold hos kommisjonen. En omgjøring av vedtak kan også ha sin årsak i nye opplysninger eller at tidligere begjæringer om gjenåpning ikke var tilfredsstillende.

Kommisjonen må derfor ha den samme bevissthet og ydmykhet overfor muligheten for egne feil i tidligere vedtak, som kommisjonen skal ha overfor de dommer den skal behandle. Av hensyn til tilliten til Gjenopptakelseskommisjonen vil det være beklagelig hvis vi får en situasjonen hvor Gjenopptakelseskommisjonen aldri omgjør tidligere vedtak.

Det ville være en seier for norsk rettssikkerhet og en *sterk markering av Gjenopptakelseskommisjonens integritet og omdømme* hvis man, under henvisning til dagens situasjon og de nye omstendigheter og bevis, konkluderer med at grunnlaget for gjenåpning av Torgersen-saken er til stede.

IV. OPPSUMMERING

Vi har kommet til veis ende mht. å påvise at dommen mot Torgersen er uriktig, og at vilkårene for gjenåpning ikke er til hinder for at dommen blir gjenåpnet og gammel urett blir rettet.

Det er fire sentrale forhold som vi minner om avslutningsvis:

– Nødvendigheten av riktig lovanvendelse

Vi har i del 4 og del 5 påvist hvordan straffeprosessloven § 392 annet ledd og § 391 nr. 3 skal tolkes. Videre har vi påvist at dette ikke ble gjort i tidligere avgjørelser – det foreligger flere feil ved tolkningen av begge bestemmelsene. Dette har også professor Alf Petter Høgberg påvist.

Begge bestemmelsene gir anvisning på en kumulativ betraktning. Vi har påvist hvilke sentrale elementer som inngår i denne samlede vurdering, og har i denne forbindelse påvist at kommisjonen/Sæter ikke har basert sine vurderinger på de bevismomenter som loven gir anvisning på, langt mindre foretatt en kumulativ vurdering.

– Nødvendigheten av korrekt saksbehandling

I del 6 har vi fremstilt straffeprosesslovens krav til drøftelse og begrunnelse når det gjelder vedtak fra kommisjonen.

I klagen til sivilombudsmannen har vi påvist at også på dette punkt foreligger det vesentlige feil – særlig ved uberettigede og lettvinde henvisninger til tidligere vedtak, som ikke representerer en drøftelse og begrunnelse av dagens anførsler som tilfredsstillende lovens krav.

– Nødvendigheten av korrekt bevisvurdering

I del 2 og del 3 har vi inngående analysert bevissituasjonen og pekt på hvilke faktiske problemstillinger som det er hensiktsmessig å legge til grunn for drøftelsen av spørsmålet om Torgersen begikk drapet på Rigmor Johnsen.

Vi har påvist at bevissituasjonen i forhold til 1958 er totalt endret. De opprinnelige sentrale bevis har i dag liten eller ingen verdi. En rekke bevis taler for at

Torgersen er uskyldig. Han har således langt på vei oppfylt den bevisbyrde som *påtalemyndigheten* har, og som de ikke kan tilfredsstillere.

Vi *begynte* gjennomgangen av bevisene i del 2 med å påpeke at saken har to helt spesielt viktige vitneprov: Forklaringene til Esther Olsson og til moren, Dagmar Torgersen. Innholdet i disse to vitnemålene må vi i dag ta inn over oss. Vi *avsluttet* faktagjennomgangen i del 3 med påvisningen av at Torgersens forklaring om at han hadde med seg en kvinne etter all sannsynlighet er korrekt.

På punkt etter punkt har vi i del 2 og del 3 påvist at det er en rekke bevis som i større eller mindre grad er *uforenlige* med at Torgersen begikk mordet på Rigmor Johnsen.

En liten detalj helt til slutt: Vi minner om den aller første forklaringen som Dagmar Torgersen ga ca. kl. 04.00 drapsnatten. Hun forklarte – og fastholdt i alle år – at sønnen kom hjem til Tore Hunds vei 24 på et tidspunkt som for alle praktiske formål gjorde det umulig at han er Rigmor Johnsens drapsmann. Hun var videre sikker på at han hadde med seg en kvinne. I 1958 var hennes forklaring uforenlig med skråsikre sakkyndige. I dag vet vi bedre. Dagmar Torgersens nøyaktige og troverdige forklaringer som ble bekreftet av de øvrige familiemedlemmene, kommer vi ikke utenom som et sentralt bevis i saken, og som vi nå – etter at det ikke lenger er mulig å overkjøre den med skråsikre, men misforståtte tekniske bevis – må ta på dypeste alvor og ikke forsøke å bortforklare med hypotetiske innvendinger.

Dagmar Torgersen ble intervjuet av uketidsskriftet *Aktuell* 10.10.70. Dette intervjuet er vedlagt i bilagsbind A 5. Her fremstår hun som den hederlige hverdagssliteren hun sikkert var, og hun deler sin sikre overbevisning om sønnens uskyld med leserne. Og denne sikkerheten refererer seg til det enkle faktum at hun – som nevnt ovenfor – *visste* at Torgersen kom til Tore Hunds vei 24 på et tidspunkt som i praksis gjorde det *umulig* at han kunne være Rigmor Johnsens drapsmann. Og hun visste at han måtte ha vært sammen med en kvinne.

Tryggheten og sikkerheten mht. egen uskyld beholdt Torgersen livet ut. I over 57 lange år. Håpet om at han en gang skulle oppleve frifinnelse og oppreisning døde med ham. Dette medfører at vi i dagens situasjon – som et utilstrekkelig minimum – må ta ansvar for å gi ham det ettermæle *han har krav på*.

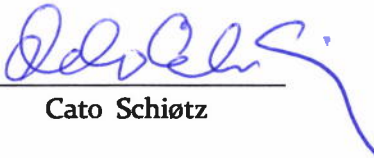
Nærværende begjæring representerer etter all sannsynlighet den siste muligheten til – i den grad det er mulig – å gjenopprette skadevirkningen av et tragisk justismord og gi et lite, men absolutt nødvendig, bidrag til å reparere den systemtragedie som smadret Fredrik Fasting Torgersens liv.

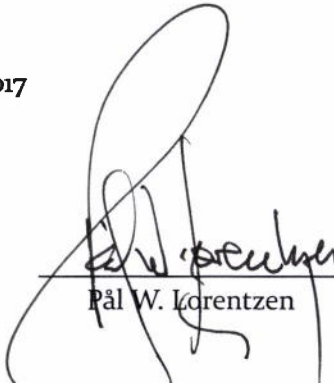
Det nedlegges slik

p å s t a n d :

Eidsivating lagmannsretts dom av 16.06.1958 gjenåpnes.

Oslo/Bergen, 27. juni 2017

Cato Schiøtz

Pål W. Lorentzen